Rijksbegrotingsvoorschriften 2025

INHOUDSOPGAVE

Tijdschema **3**

Modellen **16**
De begroting 16
De suppletoire begrotingen 81
De verantwoording 123
Overige modellen 205

Voorschriften **225**
Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 225
Leeswijzer RBV 228
De departementale begroting 228
De suppletoire begrotingen (exclusief de Slotwet) 237
Het jaarverslag 239
Overig 249

Overig **260**
Begrippenlijst 260
Wijzigingen 2025 270
Archief 272
Contact 272

TIJDSCHEMA

Dit tijdschema voor het begrotingsjaar 2025 bevat de Rijksbegrotingsvoorschriften voor:

- **de verantwoording over de begroting 2024;**
- **de uitvoering van de begroting 2025;**
- **de begroting 2026.**

Het tijdschema is gebaseerd op de voorschriften uit de Comptabiliteitswet 2016.

Het tijdschema bevat ook een aantal data waarop departementen aanvullende en/of extra-comptabele financiële en verantwoordingsinformatie bij coördinerende andere departementen aanleveren.

11-11-2024 - Uitvoering - Indienen concept wetvoorstellen 2e suppletoire begroting
Voor 15.00 uur bij Financiën/BBH indienen van de 2e suppletoire begrotingswetsvoorstellen samenhangende met de Najaarsnota 2024 door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting conform de logistieke aanwijzingen.

Tevens voor 15.00 uur aanlevering in de daarvoor bestemde map in de samenwerkruimte Rijksbegroting van het open data bestand mbt de budgettaire tabellen volgens (model 4.92) met daarin opgenomen de standen uit de 2e suppletoire begroting. Dit verzoek komt te vervallen mits de begrotingstabellen worden aangeleverd middels de automatische koppeling IBOS-DAO.

15-11-2024 - Uitvoering - Indienen saldibalans oktober
Voor 15.00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans oktober conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in september op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

18-11-2024 - Uitvoering - Indienen wetvoorstellen 2e suppletoire begroting
Voor 15.00 uur bij Financiën/BBH indienen van de 2e suppletoire begrotingswetsvoorstellen samenhangend met de Najaarsnota 2024. Deze stukken worden in de bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting geplaatst conform de logistieke aanwijzingen.

Tevens worden deze suppletoire begrotingswetsvoorstellen op papier (ondertekend) bij Financiën/Begrotingsbeheer aangeleverd. Zie voor ondertekening logistieke aanwijzingen en model 2.24.

20-11-2024 - Voorbereiding - Voorlopige vaststelling loon- en prijscodering
Verzending van de voorlopige vaststelling van de LPO en extrapolatie door het ministerie van Financiën. Departementen kunnen tot uiterlijk woensdag 27/11 bezwaar aantekenen. De definitieve vaststelling wordt vrijdag 06-12-2024 verstuurd.

06-12-2024 - Voorbereiding - Vaststelling loon- en prijscodering
Financiën/IRF deelt per brief aan de directeuren FEZ de definitieve vaststelling van de loon- en prijscodering mee.

13-12-2024 - Uitvoering - Indienen saldibalans november
Voor 15.00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans november conform model 4.54. Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in november op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

16-12-2024 - Verantwoording - Verzenden mutaties voor reces Staten-Generaal
Uiterlijk drie dagen voor aanvang van het reces van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer, verzenden van een overzicht van majeure wijzigingen in de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten van het begrotingsjaar, die niet zijn opgenomen in de op grond van artikel 2.26 van de Comptabiliteitswet 2016, in te dienen voorstellen van wet uiterlijk op 1 december. Zie model 3.54.

15-01-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans december
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans december conform model 4.54. Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in december op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

15-01-2025 - Verantwoording - Aanschrijving Rijksuitgaven Caribisch Nederland
Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties/Begrotingszaken schrijft departementen aan voor de aanlevering van het concept van de bijlage Rijksuitgaven Caribisch Nederland conform model 3.47.

15-01-2025 - Verantwoording - Aanschrijving Rijksuitgaven Wind in de zeilen
Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties/Begrotingszaken schrijft departementen aan voor de aanlevering van het concept van de bijlage Rijksuitgaven Wind in de zeilen. Er is geen vastgesteld format voorgeschreven.

24-01-2025 - Uitvoering - Indienen Rijksbetaalstukken voor boekjaar 2024
Laatste mogelijkheid voor het indienen bij Financiën/ van Rijksbetaalstukken voor boekjaar 2024 conform Rijksbetaalstukken zoals toegelicht in de begrippenlijst. Indienen voor 15:00 uur.

24-01-2025 - Verantwoording - Verstrekking aanlevermodel rijksrekening
De departementen leveren op 14 maart de gegevens voor de rijksrekening conform het aangegeven model aan bij de Financiën/RHB. Financiën/RHB verstrekt het daarvoor benodigde model 24 januari per e-mail.

24-01-2025 - Verantwoording - Verstrekking aanlevermodel departementale saldibalans
De departementale saldibalansen worden - op de cent nauwkeurig - geconsolideerd in de Rijkssaldibalans. Hiertoe stellen de departementen een saldibalans voor Financiën/RHB op. Financiën/RHB verstrekt het daarvoor benodigde model per e-mail. Aanleverdatum van departementale saldibalansen is 14-03-2025.

03-02-2025 - Verantwoording - Opening IBOS-loketten voor Slotwet
IBOS-loketten gaan open voor de Slotwet. Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsmutaties (zie Begrippenlijst) in IBOS (mutaties op basis van accountantscontrole; mede t.b.v. Slotwet).

IRF heeft tot 10-02-2025 voor het toetsen van de mutaties (sluiting loket).

10-02-2025 - Verantwoording - Indienen realisatiegegevens over garanties
Bij Financiën/IRF indienen van realisatiegegevens over garanties in IBOS.

IRF heeft tot en met 14-02-2025 voor het toetsen van de garanties.

05-02-2025 - Verantwoording - Uitgaven Caribisch Nederland
Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (nr. 28, 33000-IV) brengen departementen in kaart welke uitgaven zij doen in Caribisch Nederland, uitgesplitst per beleidsartikel en per instrument. Voor zover die uitgavenreeksen € 1 miljoen te boven gaan, maken de departementen deze in een aparte regel (instrument) expliciet zichtbaar onder de van toepassing zijnde uitgavencategorie in de desbetreffende tabel Budgettaire gevolgen van beleid (zie model 3.22d) en in de daaronder opgenomen toelichting van de van toepassing zijnde uitgavencategorie.

Ten behoeve van het op te stellen extracomptabele overzicht in het jaarverslag van Koninkrijksrelaties (IV) leveren de departementen alle reeksen van uitgaven in Caribisch Nederland, ook waar die de ondergrens van € 1 miljoen niet halen, aan bij Postbus Begrotingszaken van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (begrotingszaken@minbzk.nl) conform model 3.47. BZK stelt op basis hiervan een rijksbreed extracomptabel totaaloverzicht op in bijlage van het jaarverslag Koninkrijksrelaties (IV) volgens model 3.48. Uiterlijk een week na het aanleveren bij BZK zullen eventuele opmerkingen aan de departementen teruggeven worden, die deze verwerken in hun definitieve versie van model 3.47.

05-02-2025 - Verantwoording - Aanleveren concept bijlage Rijksuitgaven Wind in de zeilen
In 2020 is tussen de Zeeuwse partijen en het Kabinet het pakket Wind in de zeilen ofwel het bestuursakkoord Compensatiepakket marinierskazerne tot stand gekomen (Kamerstukken II 2019/20, 33358, nr. 28). Dit pakket heeft een omvang van circa € 651,9 mln. voor de periode van 2020-2030. In het bestuursakkoord is in artikel 2.10 afgesproken dat de Rijksbijdrage aan de afgesproken maatregelen inzichtelijk wordt gemaakt in een overzicht bij de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Met het opnemen van de bedragen in de begroting zijn deze geoormerkt voor dit doel. Aangezien het jaarverslag een afspiegeling is van de begroting, wordt ook hier een overzicht opgenomen, maar dan met realisaties. De departementen leveren de gerealiseerde bedragen op de projecten, die onder het pakket vallen, aan en lichten deze toe. Departementen sturen de concept bijlage: Rijksuitgaven Wind in de zeilen naar het Ministerie van BZK (begrotingszaken@minbzk.nl).

10-02-2025 - Uitvoering - Indienen begrotingsmutaties
Departementen leveren uiterlijk twee weken voorafgaand aan de loketopening van de Voorjaarsnota 2025 (24 februari 2025) al hun begrotingsmutaties (zie begrippenlijst) voor het provinciefonds en het gemeentefonds aan bij postbusuitkeringen@minbzk.nl. Na aanlevering toetsen BZK/directie Bestuur, Financiën en Regio's en FIN gezamenlijk of de begrotingsmutaties en de onderliggende stukken voldoen aan de Financiële-verhoudingswet en de Code interbestuurlijke verhoudingen. De verplichte inhoudelijke toetsing voor specifieke uitkeringen via postbusuitkeringen@minbzk.nl is niet afhankelijk van deze loketdata.

13-02-2025 - Verantwoording - Indienen conceptversie jaarverslag
Voor 15:00 uur bij Financiën/BZ/BBH onderhands indienen - door plaatsing in de daarvoor bestemde digitale map in de Samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting, conform de logistieke aanwijzingen - de conceptversie van het departementale jaarverslag over 2024, bestaande uit:

- de leeswijzer jaarverslag;
- de beleidsprioriteiten;
- de beleidsartikelen;
- de niet-beleidsartikelen;
- de bedrijfsvoeringsparagraaf;
- de jaarrekening (inclusief de jaarrekeningen van de afzonderlijke agentschappen);
- de bijlage ZBO's en RWT's.

Deze versie dient ook gebruikt te worden voor de interdepartementale afstemming voorafgaand aan de MR-behandeling. In deze versie is het verplicht de passage over onderuitputting (model 3.21d) op te nemen.

14-02-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans januari
Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans januari conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in januari op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

21-02-2025 - Verantwoording - Aanleveren commentaar op concept-jaarverslagen
Voor 15:00 uur aanleveren interdepartementaal commentaar op concept-jaarverslagen bij betreffende departementen.

24-02-2025 - Uitvoering - Opening IBOS-loketten voor Voorjaarsnota
IBOS-loketten gaan open voor Voorjaarsnota 2025, de reguliere mutaties die geen onderdeel zijn van de Voorjaarsbesluitvorming. Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsmutaties februari (t.b.v. de Voorjaarsnota, uitvoering en voorbereiding) (zie Begrippenlijst).

IRF heeft tot en met 03-03-2025 voor het toetsen van de mutaties (sluiting loket).

27-02-2025 - Verantwoording - Aanleveren Bijlage ZBO's/RWT's via de samenwerkruimte
Departementen plaatsen voor 15:00 uur de ingevulde bijlage ZBO's/RWT's (model 3.40) bij het jaarverslag ter interdepartementale afstemming op de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting.

27-02-2025 - Verantwoording - Aanleveren definitieve bijlage Rijksuitgaven Caribisch Nederland
Departementen sturen het geactualiseerde model 3.47 – Bijlage: Rijksuitgaven Caribisch Nederland naar het Ministerie van BZK (begrotingszaken@minbzk.nl). BZK stelt op basis hiervan dan een Rijksbrede extracomptabel totaaloverzicht op in de bijlage van het jaarverslag Koninkrijksrelaties (IV) (model 3.48).

27-02-2025 - Verantwoording - Aanleveren definitieve bijlage Rijksuitgaven Wind in de zeilen
In 2020 is tussen de Zeeuwse partijen en het Kabinet het pakket Wind in de zeilen ofwel het bestuursakkoord Compensatiepakket marinierskazerne tot stand gekomen (Kamerstukken II 2019/20, 33358, nr. 28). Dit pakket heeft een omvang van circa € 651,9 mln. voor de periode van 2020 tot en met 2030. In het bestuursakkoord is in artikel 2.10 afgesproken dat de Rijksbijdrage aan de afgesproken maatregelen inzichtelijk wordt gemaakt in een overzicht bij de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Met het opnemen van de bedragen in de begroting zijn deze geoormerkt voor dit doel. Aangezien het jaarverslag een afspiegeling is van de begroting, wordt ook hier een overzicht opgenomen, maar dan met realisaties. De departementen leveren de gerealiseerde bedragen op de projecten, die onder het pakket vallen, aan en lichten deze toe.

Departementen sturen de geactualiseerde bijlage: Rijksuitgaven Wind in de zeilen naar het Ministerie van BZK (begrotingszaken@minbzk.nl).

27-02-2025 - Verantwoording - Indienen NGF-bijlage
Departementen dienen de NGF-bijlage in bij de fondsbeheerders (fezngf@minezk.nl) conform model 3.55.

05-03-2025 - Voorbereiding - Indienen van de beleidsbrieven
Voor 12:00 uur bij Financiën/IRF indienen van de beleidsbrieven. Voorgestelde mutaties worden gelijktijdig in IBOS aangeleverd. In geval van nieuwe fiscale maatregelen op het beleid van een departement wordt model 4.55 - Toetsingskader Fiscale regelingen ingevuld en meegestuurd. Mutaties samenhangende met de voorjaarsbesluitvorming worden zo spoedig mogelijk na besluitvorming geaccordeerd in IBOS.

05-03-2025 - Voorbereiding - Indienen voorstellen beleidsbrief m.b.t. HGIS
Bij Buitenlandse Zaken (coördinerend ministerie voor HGIS-uitgaven) indienen van de voorstellen uit de beleidsbrief die betrekking hebben op HGIS; er kan worden volstaan met indienen bij directie FEZ/Begrotingszaken, per e-mail FEZ@minbuza.nl.

12-03-2025 - Verantwoording - IBOS-loket jaarstukken
IBOS-loket gaat open voor verwerking van finale noodzakelijke mutaties voor de jaarstukken, bijvoorbeeld mutaties die volgen uit accountantscontrole. Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsmutaties (zie Begrippenlijst) in IBOS.

IRF heeft tot en met 12-03-2025 voor het toetsen van de mutaties (sluiting loket).

14-03-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans februari
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans februari conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in februari op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

14-03-2025 - Verantwoording - Indienen jaarstukken
Voor 15:00 uur bij Financiën/BZ/BBH indienen door plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting conform de logistieke aanwijzingen:

1. het departementaal jaarverslag 2024;
2. de ontwerp-slotwet 2024;
3. de jaarrekening(en) over 2024 van de agentschappen;
4. het auditrapport 2024.

Het jaarverslag en de memorie van toelichting bij de Slotwet worden daartoe door de betrokken minister ondertekend. Maak hiervoor gebruik van model 3.10 en model 3.54.

Als er een aanbiedingsbrief wordt opgesteld, wordt hiervoor model 4.20 gebruikt. Voor het proces van indiening en de ondertekening van de stukken zie logistieke aanwijzingen begrotings-en verantwoordingsproces.

Voor 15:00 uur aanlevering op samenwerkuimte 'Rijksbegroting' van open data bestand met betrekking tot budgettaire tabellen volgens model 4.93. Dit verzoek komt te vervallen indien de begrotingstabellen worden aangeleverd middels de automatische koppeling IBOS-DAO.

14-03-2025 - Verantwoording - Indienen overzicht Controlebevindingen
Bij de Algemene Rekenkamer en bij Financiën/BZ voor 15:00 uur indienen van het overzicht Controlebevindingen per begrotingsartikel van de Auditdienst Rijk (artikel 2.37, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016) door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting. Zie hiervoor de logistieke aanwijzingen.

Eventuele noodzakelijk correcties in het overzicht Controlebevindingen kunnen **uiterlijk 21 maart** worden ingediend door het plaatsen van een gecorrigeerd overzicht Controlebevindingen per begrotingsartikel. In het gecorrigeerde overzicht duidelijk en zichtbaar aangeven welke correcties zijn doorgevoerd ten opzichte van het oorspronkelijke overzicht.

14-03-2025 - Verantwoording - Indienen saldibalans per 31 december afgelopen jaar
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB indienen - door plaatsing in de daarvoor bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting van de saldibalans op centen nauwkeurig per 31 december 2024. Het daarvoor benodigde model 3.31

14-03-2025 - Verantwoording - Indienen gegevens rijksrekening
Bij Financiën/RHB onderhands indienen - door plaatsing in de daarvoor bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting van de gegevens voor de rijksrekening per 31 december 2024. Financiën/RHB stelt het benodigde model op 24 januari 2025 per e-mail beschikbaar. De departementale gegevens worden geconsolideerd in de (concept) Rijksrekening.

14-03-2025 - Verantwoording - Indienen gegevens t.b.v. overheidsbalans
Bij het CBS indienen van de gegevens over de financiële en niet-financiële activa ten behoeve van de overheidsbalans. De van agentschappen gevraagde informatie is weergegeven in model 3.33 . Het indienen van de gegevens verloopt middels opleverbestanden. Ook de jaarverslagen van de departementen en de agentschappen worden bij het CBS aangeleverd. De jaarlijkse uitvraag wordt via de e-mail verstuurd door het CBS.

14-03-2025 - Verantwoording - Overzicht ingediende ISB's
Departementen leveren via HAFIR@minfin.nl bij Financiën/BBH het ingevulde model 3.56 ISB-overzicht aan. Financiën zal deze informatie vervolgens opnemen in de gelijknamige rijksbrede bijlage bij het Financieel Jaarverslag Rijk 2024.

21-03-2025 - Verantwoording - MR-behandeling departementale jaarverslagen
Behandeling van de departementale jaarverslagen in de ministerraad (let op: kan wijzigen als agenda MR bekend is).

28-03-2025 - Verantwoording - Indienen wijzigingen jaarverslag
Indien tussen 15 en 28 maart wijzigingen via de correctiebladen zijn aangebracht (inclusief eventuele wijzigingen naar aanleiding van de behandeling en vaststelling in de ministerraad) worden deze wijzigingen uiterlijk op (Witte) donderdag 28 maart verwerkt in een gewijzigde versie van het jaarverslag, jaarrekening(en), agentschappen en het auditrapport. Het gewijzigde document wordt uiterlijk op 28 maart opnieuw geplaatst in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting (conform de logistieke aanwijzingen), zodat deze documenten op uiterlijk 29 maart kunnen worden aangeboden aan de Algemene Rekenkamer.

Tevens de meest recente versie aanleveren van de saldibalans op centen nauwkeurig en gegevens voor de rijksrekening (conform 15 maart).

28-03-2025 - Verantwoording - Aanbieding jaarstukken aan Algemene Rekenkamer
Aanbieden departementale jaarverslagen, slotwetten en auditrapporten aan de Algemene Rekenkamer.

31-03-2025 - Verantwoording - Aanlevering concept versies open data
Voor 12:00 uur aanleveren eerste versie open data bestanden volgens model 4.95 t/m 4.97
- Ontvangers per financieel instrument (model 4.95)
- Uitsplitsing apparaat in kostensoorten (model 4.96)
- ICT-uitgaven en kosten (model 4.97)

04-04-2025 - Verantwoording - Aanlevering jaarverslag Ministerie van Volksgezondheid
Het Ministerie van VWS levert het definitieve jaarverslag op, inclusief de premiecijfers over de zorg. Over de precieze datum en wijze van aanlevering maken VWS en de Algemene Rekenkamer onderling een definitieve afspraak.

08-04-2025 - Verantwoording - Uiterste aanleverdatum correctiebladen departementale jaarverslagen
Uiterste aanleverdatum voor correctiebladen departementale jaarverslagen op papier bij Financiën/BZ/BBH naar aanleiding van opmerkingen van Financiën (voor 15:00 uur). Zie voor de procedure van de correctiebladen de logistieke aanwijzingen.

Na 8 april kunnen alleen nog correcties worden aangebracht indien de uitkomsten van de controle door de Algemene Rekenkamer daartoe aanleiding geven. Deze correcties kunnen alleen, na overleg met Financiën (IRF) en de Auditdienst Rijk, worden doorgevoerd via correctiebladen.

11-04-2025 - Uitvoering - Indienen concept 1e suppletoire begroting
Voor 15:00 uur bij Financiën/BZ/BBH indienen van de concept 1e suppletoire wet samenhangend met de Voorjaarsnota 2025 door plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting. Zie hiervoor Suppletoire begroting en de logistieke aanwijzingen.

In deze versie zijn ten minste alle mutaties van het technische loket verwerkt. Verder is deze versie onder voorbehoud van de uitkomst van de voorjaarsbesluitvorming.

11-04-2025 - Verantwoording - MR-behandeling FJR
Behandeling van het Financieel Jaarverslag van het Rijk in de ministerraad. Datum is afhankelijk van de MR-agenda.

15-04-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans maart
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans maart conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in maart op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofd-boekhouding en het CBS.

16-04-2025 - Verantwoording - Delen realisatiecijfers met Algemene Rekenkamer
Uiterste aanleverdatum - doch zoveel eerder als mogelijk en indien beschikbaar - voor Financiën/BZ/BBH van de gecontroleerde en door MR geaccordeerde realisatiecijfers bij de Algemene Rekenkamer.

18-04-2025 - Uitvoering - Indienen 1e suppletoire begroting
Voor 12.00 bij Financiën/BBH indienen van de definitieve 1e suppletoire wet samenhangend met de Voorjaarsnota 2025 onder voorbehoud van MR-besluitvorming. Deze stukken worden in de bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting geplaatst. Zie hiervoor de logistieke aanwijzingen.

Tevens worden deze suppletoire begrotingswetsvoorstellen op papier (ondertekend) bij Financiën/BBH aangeleverd. Zie voor ondertekening model 2.14.

Tevens worden deze suppletoire begrotingswetsvoorstellen op papier (ondertekend) bij Financiën/Begrotings-beheer aangeleverd. Zie voor ondertekening logistieke aanwijzingen en model 2.24.

Voor 15.00 aanlevering van de open data bestanden (model 4.91) met betrekking tot de budgettaire tabellen in de daartoe bestemde map in de samenwerkingsruimte 'Rijksbegroting'. Dit verzoek komt te vervallen mits de begrotingstabellen worden aangeleverd middels de automatische koppeling IBOS-DAO.

28-04-2025 - Verantwoording - Aanlevering finale versies open data en concept versies overzicht ZBO's en Agentschappen
Voor 12:00 uur aanleveren finale versie open data bestanden volgens model 4.95 t/m 4.99

- Ontvangers per financieel instrument (model 4.95)
- Uitsplitsing apparaat in kostensoorten (model 4.96)
- ICT-uitgaven en kosten (model 4.97)

Voor 12:00 uur aanleveren concept versies volgens model 4.98 en 4.99
- Financieel overzicht ZBO's (model 4.98)
- Baten- en lastenstaat Agentschappen (model 4.99)

De overzichten ZBO's en Agentschappen dienen met de cijfers uit het afgelopen verantwoordingsjaar te worden ingediend. Mochten deze nog niet zijn gepubliceerd zijn, kunnen bij uitzondering en na goedkeuring door het team van Rijksfinancien.nl, de cijfers uit het voorgaande verantwoordingsjaar worden gebruikt. Na publicatie van de meest actuele cijfers over het afgelopen jaar, moet dit overzicht zo snel mogelijk worden geupdate en verzonden naar het team van Rijksfinancien.nl

02-05-2025 - Verantwoording - Indienen Slotwet
Indien wijzigingen hebben plaatsgevonden ten opzichte van de 15 maart versie, voor 15:00 uur bij Financiën/BZ/BBH indienen van de concept Slotwet 2024 door plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting conform logistieke aanwijzingen.

06-05-2025 - Voorbereiding - Aanschrijving concept bijlage Rijksuitgaven Caribisch Nederland
Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties/Begrotingszaken schrijft departementen aan voor de aanlevering van het concept van de bijlage Rijksuitgaven Caribisch Nederland (volgens model 1.45).

06-05-2025 - Voorbereiding - Aanschrijving concept bijlage Rijksuitgaven Wind in de zeilen
Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties/Begrotingszaken schrijft departementen aan voor de aanlevering van het concept bijlage Rijksuitgaven Wind in de zeilen».

13-05-2025 - Verantwoording - Indienen definitieve Slotwet
Voor 15:00 uur bij Financiën/BBH indienen van de definitieve Slotwet 2024 door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting conform de logistieke aanwijzingen. Het departementale jaarverslag wordt ook digitaal ingediend.

De Slotwet en het jaarverslag worden tevens op papier ingediend bij Financien/BBH. Zie voor ondertekening de logistieke aanwijzingen.

15-05-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans april
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans april conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in april op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

15-05-2025 - Uitvoering - Indienen begrotingsmutaties provinciefonds (PF) en gemeentefonds (GF)
Departementen dienen uiterlijk twee weken voorafgaand aan de loketopening van de concept-ontwerpbegroting (02 juni 2025) al hun begrotingsmutaties (zie begrippenlijst) in voor het provinciefonds en het gemeentefonds bij postbusuitkeringen@minbzk.nl. Na aanlevering toetsen BZK/directie Bestuur, Financiën en Regio's en FIN gezamenlijk of de begrotingsmutaties en de onderliggende stukken voldoen aan de Financiële-verhoudingswet en de Code interbestuurlijke verhoudingen. De verplichte inhoudelijke toetsing voor specifieke uitkeringen via postbusuitkeringen@minbzk.nl is niet afhankelijk van deze loketdata.

16-05-2025 - Verantwoording - Indienen beheersverklaringen inzake HVP-betalingsverzoek
Beheersverklaringen worden door departementen gedeeld met de ADR t.b.v. audits en bevindingen. Zie model 3.46.

21-05-2025 - Verantwoording - Aanbieding jaarstukken aan Staten-Generaal
Door Financiën aanbieden van de Slotwetten 2024, de departementale jaarverslagen 2024 en het Financieel Jaarverslag van het Rijk aan de Staten-Generaal conform de logistieke aanwijzingen.

23-05-2025 - Verantwoording - ADR deelt bevindingen inzake HVP-betalingsverzoek
Vanaf deze datum - doch uiterlijk 15 augustus - deelt ADR de bevindingen met de departementen t.b.v. het treffen van passende, evt. corrigerende, maatregelen. Zie ook model 3.46.

02-06-2025 - Uitvoering - Opening IBOS-loketten voor concept-ontwerpbegroting
IBOS-loketten gaan open voor concept-ontwerpbegroting. Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsmutaties (zie Begrippenlijst) in IBOS.

IRF heeft tot 10-06-2025 voor het toetsen van de mutaties (sluiting loket).

02-06-2025 - Voorbereiding - Indienen gegevens over garanties in IBOS
Bij Financiën/IRF indienen van gegevens over garanties in IBOS ten behoeve van de Miljoenennota.

IRF heeft tot 10-06-2025 (i.v.m. Tweede Pinksterdag op maandag 09-06-2025) voor het toetsen van de garanties.

02-06-2025 - Verantwoording - Aanlevering finale versies open data overzicht ZBO's en Agentschappen
Voor 12:00 uur aanleveren finale versie open data bestanden volgens model 4.98 en 4.99
- Financieel overzicht ZBO's (model 4.98)
- Baten- en lastenstaat Agentschappen (model 4.99)

De overzichten ZBO's en Agentschappen dienen met de cijfers uit het afgelopen verantwoordingsjaar te worden ingediend. Mochten deze nog niet zijn gepubliceerd zijn, kunnen bij uitzondering en na goedkeuring door het team van Rijksfinancien.nl, de cijfers uit het voorgaande verantwoordingsjaar worden gebruikt. Na publicatie van de meest actuele cijfers over het afgelopen jaar, moet dit overzicht zo snel mogelijk worden geupdate en verzonden naar het team van Rijksfinancien.nl.

06-06-2025 - Voorbereiding - Aanlevering concept bijlage Rijksuitgaven Caribisch Nederland
Departementen sturen het ingevulde model 1.45 – Bijlage: Rijksuitgaven Caribisch Nederland naar het Ministerie van BZK (begrotingszaken@minbzk.nl).

06-06-2025 - Voorbereiding - Aanlevering concept bijlage Rijksuitgaven Wind in de zeilen
Departementen sturen de ingevulde bijlage Rijksuitgaven Wind in de zeilen naar het Ministerie van BZK (begrotingszaken@minbzk.nl).

16-06-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans mei
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans mei conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in mei op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

16-06-2025 - Uitvoering - Indienen begrotingsmutaties
Departementen dienen uiterlijk twee weken voorafgaand aan de loketopening van de Augustusbrief (30 juni 2025) al hun begrotingsmutaties (zie begrippenlijst) voor het provinciefonds en het gemeentefonds aan te leveren bij postbusuitkeringen@minbzk.nl. Na aanlevering toetsen BZK/directie Bestuur, Financiën en Regio's en FIN gezamenlijk of de begrotingsmutaties en de onderliggende stukken voldoen aan de Financiële-verhoudingswet en de Code interbestuurlijke verhoudingen. De verplichte inhoudelijke toetsing voor specifieke uitkeringen via postbusuitkeringen@minbzk.nl is niet afhankelijk van deze loketdata.

17-06-2025 - Voorbereiding - Overleg over concept begrotingshoofdstukken
Overleg over de concept begrotingshoofdstukken tussen vakdepartement (FEZ en beleidsdirecties) en Financiën (IRF) en tussen vakdepartement en het departement van een coördinerend bewindspersoon in geval van een overzichtconstructie (zie Overzichtconstructies).

17-06-2025 - Voorbereiding - Indienen eerste complete ontwerpbegroting
Bij Financiën/BBH indienen van de eerste complete ontwerpbegroting 2026 conform de in IBOS geaccordeerde stand door plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting conform de logistieke aanwijzingen voor 15:00 uur.

De complete ontwerpbegroting bestaat uit:

A. Artikelsgewijze toelichting

B. Begrotingstoelichting

1. Leeswijzer
2. Beleidsagenda
3. Beleidsartikelen
4. Niet-beleidsartikelen
5. Begroting Agentschappen
6. Bijlagen

Daarnaast bij Financiën aanleveren:

1. Bij Financiën/IRF en IenW indienen van de ramingen 2024-2029 voor de overzichtsconstructie Milieu. Dit volgens een door IenW aan te leveren format, indienen t.a.v. postbusbegroting@minienw.nl.

2. Bij Financiën/IRF en IenW indienen van de ramingen 2024-2029 voor de overzichtsconstructie Kustwacht Nieuwe Stijl. Dit volgens een door IenW aan te leveren format, indienen t.a.v.postbusbegroting@minienw.nl.
3. Bij Financiën/IRF en EZK indienen van de ramingen 2024-2029 voor de overzichtsconstructie bedrijfslevenbeleid en topsectoren (indienen t.a.v. Directie Financieel Economische Zaken, j.visser@minezk.nl).

30-06-2025 - Uitvoering - Opening IBOS-loketten voor Augustusbrief
IBOS-loketten gaan open voor Augustusbrief. Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsmutaties (zie Begrippenlijst) in IBOS (t.b.v. de Vermoedelijke Uitkomsten en de Augustusbrief).

IRF heeft tot en met 07-07-2025 voor het toetsen van de mutaties (sluiting loket).

01-07-2025 - Voorbereiding - Indienen NGF-bijlage
Departementen dienen de NGF-bijlage in bij de fondsbeheerders (fezngf@minezk.nl) conform model 1.47.

04-07-2025 - Voorbereiding - Rijksuitgaven Caribisch Nederland
Departementen sturen het geactualiseerde model 1.45 – Bijlage: Rijksuitgaven Caribisch Nederland naar het Ministerie van BZK (begrotingszaken@minbzk.nl).

04-07-2025 - Voorbereiding - Rijksuitgaven Wind in de zeilen
Departementen sturen de geactualiseerde informatie ten behoeve van de bijlage: Rijksuitgaven Wind in de zeilen naar het Ministerie van BZK (begrotingszaken@minbzk.nl).

04-07-2025 - Voorbereiding - Aanleveren gegevens overzichtconstructies
Aanleveren van de geactualiseerde gegevens overzichtsconstructies. Alleen voor zover in de eerder verstrekte gegevens wijzigingen zijn aangebracht (zowel wijzigingen in de ramingen als in de toelichting):

1. Bij Financiën/IRF en IenW indienen van de geactualiseerde begrotingsgegevens van de overzichtsconstructie Milieu (indienen bij postbusbegroting@minienw.nl).

2. Bij IenW indienen van de geactualiseerde begrotingsgegevens met betrekking tot de overzichtsconstructie Kustwacht Nieuwe Stijl (indienen bij postbusbegroting@minienw.nl).

11-07-2025 - Voorbereiding - Aanleveren SG-versie concept ontwerpbegroting
Voor 15:00 uur aanleveren van de SG-versie concept ontwerpbegroting 2026 in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting. Zie voor de procedure de Logistieke aanwijzingen. De SG-versie bestaat uit de volgende onderdelen van de begroting:

A. Artikelsgewijze toelichting

B. Begrotingstoelichting

1. Leeswijzer
2. Beleidsagenda
3. Beleidsartikelen
4. Niet-beleidsartikelen
5. Begroting Agentschappen
6. Bijlagen

Deze indiening geldt ook als interdepartementale afstemming voorafgaand aan de MR-behandeling. In overleg met de IRF-sectie kan deze datum worden aangepast.

15-07-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans juni
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans juni conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in juni op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

24-07-2025 - Voorbereiding - Aanleveren commentaar op concepten ontwerpbegrotingen
Voor 15:00 uur aanleveren interdepartementaal commentaar op concepten ontwerpbegrotingen bij betreffende departementen.

13-08-2025 - Voorbereiding - Indienen MR-versie begrotingsstukken
Eventueel aan te passen na bekendmaking agenda Begrotingsraden:

Voor 15:00 uur bij Financiën/BBH indienen van de MR-versie van het complete wetsvoorstel, de ontwerpbegroting 2026, inclusief alle bijlagen door plaatsing in de daarvoor bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting. Zie voor de procedure van de MR-versie de logistieke aanwijzingen.

15-08-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans juli
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans juli conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in juli op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

18-08-2025 - Voorbereiding - MR-behandeling ontwerpbegrotingen en Miljoenennota
Tot uiterlijk 30 augustus: behandeling in de ministerraad van de ontwerpbegrotingen en Miljoenennota 2026.

29-08-2025 - Voorbereiding - Indienen definitieve ontwerpbegrotingen
Binnen 5 werkdagen na de besluitvorming in de ministerraad, doch uiterlijk 29 augustus:

Voor 15:00 uur bij Financiën/BBH indienen van definitieve ontwerpbegrotingen 2026 binnen vijf werkdagen na behandeling/besluitvorming van het betreffende begrotingshoofdstuk ten behoeve van de Raad van State door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting conform de Logistieke aanwijzingen. Tevens wordt de Raad van State versie op papier (ondertekend) ingediend bij Financiën/BBH. Zie hiervoor de logistieke aanwijzingen en maak gebruik van model 1.30.

Tevens plaatsing van de open data bestanden (model 4.90) met de definitieve cijfers in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksbegroting. Dit verzoek komt te vervallen mits de begrotingstabellen worden aangeleverd middels de automatische koppeling IBOS-DAO.

29-08-2025 - Voorbereiding - Verzending concept-begrotingsstukken aan de RvS
Door Financiën verzenden aan de Raad van State van de concept-Miljoenennota en de begrotingswetsvoorstellen.

04-09-2025 - Uitvoering - Indienen concept-SBS naar stand vermoedelijke uitkomsten
Departementen leveren uiterlijk 17:00 uur concept Suppletoire Begroting September in op de Samenwerkruimte Rijksbegroting.

08-09-2025 - Voorbereiding - Doorzetting adviezen RvS aan de ministeries
Door Financiën doorsturen van de adviezen van de Raad van State (inclusief originele begrotingswetsvoorstellen) aan de ministeries door plaatsing op samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting conform de logistieke aanwijzingen.

09-09-2025 - Voorbereiding - Indienen definitieve begrotingswetsvoorstellen
Voor 15:00 uur bij Financiën/BBH indienen van de definitieve begrotingswetsvoorstellen op papier. De memorie van toelichting wordt door de betrokken minister(s) conform model 1.30 ondertekend. Zie ook de logistieke aanwijzingen.

Tevens wordt het (eventuele) Nader Rapport (zonder ondertekening) conform model 1.50 op papier bij Financiën/BBH ingediend.

08-09-2025 - Voorbereiding - Akkoorddag voor departementen
De correcties bij Financiën/BBH vinden deze dag plaats. Met SZW, VWS, BHOS, GF en FIN worden specifieke afspraken gemaakt over het verwerken van de MEV-cijfers in de begroting.

08-09-2025 - Voorbereiding - Indienen Nader Rapport
Voor 15:00 uur bij Financiën/BBH indienen van het (eventuele) Nader Rapport, indien er wijzigingen op de Raad van Stateversie zijn zonder ondertekening conform model 1.50 op papier.

09-09-2025 - Voorbereiding - Deadline verzending motie Harbers brieven
Een week voor Prinsjesdag deadline verzending motie Harbers c.s. (nr 36, 34 000) brieven aan de Tweede Kamer.

11-09-2025 - Uitvoering - Indienen definitieve SBS (formalisering vermoedelijke uitkomsten)
Departementen leveveren uiterlijk 17:00 uur de definitieve Suppletoire Begroting September in op de Samenwerkruimte Rijksbegroting.

Tevens voor 17:00 uur plaatsing van de open data bestanden (model 4.89) met de definitieve cijfers in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksbegroting. Dit verzoek komt te vervallen mits de begrotingstabellen worden aangeleverd middels de automatische koppeling IBOS-DAO.

12-09-2025 - Voorbereiding - Begrotingen onder embargo naar Kamer
De begrotingen worden onder embargo naar de Kamer verstuurd.

15-09-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans augustus
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans augustus conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in augustus op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

16-09-2025 - Voorbereiding - Aanbieding begrotingen en Miljoenennota aan Staten-Generaal
Door Financiën aanbieden van de ontwerpbegrotingen 2025 en de Miljoenennota 2025 aan de Staten-Generaal (Prinsjesdag).

26-09-2025 - Verantwoording - Ontvangst dechargeverlening
Ministerie van Financiën (directie Begrotingszaken) ontvangt de dechargeverlening en stuurt hierover een brief naar de departementen.

29-09-2025 - Uitvoering - Indienen begrotingsmutaties PF en GF
Departementen dienen uiterlijk twee weken voorafgaand aan de loketopening van de Najaarsnota (13 oktober 2025) al hun begrotingsmutaties (zie begrippenlijst) voor het provinciefonds en het gemeentefonds aan te leveren bij BZK/directie Bestuur, Financiën en Regio's (postbusuitkeringen@minbzk.nl). Na aanlevering toetsen BZK en FIN gezamenlijk of de begrotingsmutaties en de onderliggende stukken voldoen aan de Financiële-verhoudingswet en de Code interbestuurlijke verhoudingen. De verplichte inhoudelijke toetsing voor specifieke uitkeringen via postbusuitkeringen@minbzk.nl is niet afhankelijk van deze loketdata.

03-10-2025 - Voorbereiding - IRF informeert directeuren FEZ over loon- en prijscodering
Financiën/IRF deelt per brief aan de directeuren FEZ mede of de loon- en prijscodering van een deel van de begroting zero-base getoetst moet worden. En zo ja, op welk deel van de begroting deze zero-base toets betrekking moet hebben.

13-10-2025 - Voorbereiding - Indienen voorstel voor extrapolatiestanden
Bij Financiën/IRF indienen van een voorstel voor de extrapolatiestanden van begrotingsartikelen in IBOS en aanleveren van de onderbouwing van de extrapolatiestanden.

15-10-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans september
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans november conform model 4.54. Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in november op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

20-10-2025 - Uitvoering - Opening IBOS-loketten voor Najaarsnota
IBOS-loketten gaan open voor Najaarsnota 2025. Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsmutaties (zie Begrippenlijst) in IBOS (t.b.v. de Najaarsnota).

IRF heeft tot en met 27-10-2025 voor het toetsen van de mutaties (sluiting loket).

27-10-2025 – Voorbereiding - Indienen loon- en prijsgevoeligheden
Bij Financiën/IRF indienen van loon- en prijsgevoeligheden van begrotingsartikelen in IBOS en aanleveren van de onderbouwing van loon- en prijsgevoelige codering en eventueel bijbehorende zerobase onderbouwing (zie Begrotingsrapportage (voorafgaand toezicht).
De voorlopige vaststelling en de definitieve vaststelling van zowel de extrapolatiestanden als loon- en prijsgevoeligheden blijft gecombineerd.

30-10-2025 - Voorbereiding - Indienen geautomatiseerde opgave van ramingen
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van een geautomatiseerde opgave van de raming 2026 (enkeljarig) volgens de stand ontwerpbegroting per (sub)artikelonderdeel met de economische en functionele codering.

31-10-2025 - Voorbereiding - opgave TWIN
Ingevolge het verzoek van OCW en EZK verzorgen departementen de zo genoemde opgave TWIN (Totale investeringen in wetenschap en innovatie) voor 2025-2031 aan Rathenau Instituut, a.vennekens@rathenau.nl.

11-11-2025 - Uitvoering - Indienen concept wetvoorstellen 2e suppletoire begroting
Voor 15:00 uur bij Financiën/BBH indienen van de 2e suppletoire begrotingswetsvoorstellen samenhangende met de Najaarsnota 2025 door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting conform de logistieke aanwijzingen.

Tevens voor 15:00 uur aanlevering in de daarvoor bestemde map in de samenwerkruimte Rijksbegroting van het open data bestand mbt de budgettaire tabellen volgens (model 4.92) met daarin opgenomen de standen uit de 2e suppletoire begroting. Dit verzoek komt te vervallen mits de begrotingstabellen worden aangeleverd middels de automatische koppeling IBOS-DAO.

17-11-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans oktober
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans oktober conform model 4.54.

Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in september op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

18-11-2025 - Uitvoering - Indienen wetvoorstellen 2e suppletoire begroting
Voor 15:00 uur bij Financiën/BBH indienen van de 2e suppletoire begrotingswetsvoorstellen samenhangend met de Najaarsnota 2025. Deze stukken worden in de bestemde digitale map in de samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting geplaatst conform de logistieke aanwijzingen.

Tevens worden deze suppletoire begrotingswetsvoorstellen op papier (ondertekend) bij Financiën/Begrotingsbeheer aangeleverd. Zie voor ondertekening logistieke aanwijzingen en model 2.24.

19-11-2025 - Voorbereiding - Voorlopige vaststelling loon- en prijscodering
Verzending van de voorlopige vaststelling van de LPO en extrapolatie door het ministerie van Financiën. Departementen kunnen tot uiterlijk woensdag 26/11 bezwaar aantekenen. De definitieve vaststelling wordt vrijdag 05-12-2025 verstuurd.

04-12-2025 - Voorbereiding - Vaststelling loon- en prijscodering
Financiën/IRF deelt per brief aan de directeuren FEZ de definitieve vaststelling van de loon- en prijscodering mee.

15-12-2025 - Uitvoering - Indienen saldibalans november
Voor 15:00 uur bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de saldibalans november conform model 4.54. Invoeren van de artikelrealisaties van uitgaven en ontvangsten in november op (sub)artikelonderdeelniveau in IBOS. De artikelrealisaties sluiten aan op de saldibalans. Dit is ten behoeve van de maandrapportage aan de Rijkshoofdboekhouding en het CBS.

16-12-2025 - Verantwoording - Verzenden mutaties (veegbrief) voor reces Staten-Generaal
Uiterlijk drie dagen voor aanvang van het reces van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer, verzenden van een overzicht van majeure wijzigingen in de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten van het begrotingsjaar, die niet zijn opgenomen in de op grond van artikel 2.26 van de Comptabiliteitswet 2016, in te dienen voorstellen van wet uiterlijk op 1 december. Zie model 3.54.

Tevens de veegbrieven uploaden op de Samenwerkruimte Rijksbegroting ten behoeve van Rijksfinanciën.nl

MODELLEN

De begroting

Model 1.00 - Inhoudsopgave departementale begroting (inclusief modelverwijzing)

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20..		
	Omschrijving	Model
	Voorstel van wet	
	Voorstel van wet	zie model 1.10, model 1.11, model 1.12, model 1.14
	Begrotingsstaat	zie model 1.20, model 1.21, model 1.22, model 1.24
	Memorie van Toelichting	
	Titelblad	
	Inhoudsopgave	
A	**Algemeen**	
1.	**Geraamde uitgaven en geraamde ontvangsten van het departement verdeeld over de beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen**	zie model 1.29
2.	**Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel**	zie model 1.30
3.	**Leeswijzer**	zie model 1.31
B	**Artikelsgewijze toelichting bij de begrotingsartikelen**	zie model 1.30
2.	**Beleidsagenda**	zie model 1.32a
	Overzichtstabel voor beleidsagenda	zie model 1.32b
	Openbaarheidsparagraaf	zie model 1.32c
	Strategische Evaluatieagenda	zie model 1.32d
	Overzicht van risicoregelingen	zie model 1.32e
4.	**Beleidsartikelen**	
	Algemene doelstellingen	zie model 1.33a
	Rol, verantwoordelijkheid en beleidsinformatie	zie model 1.33b
	Beleidswijzigingen	zie model 1.33c
	Budgettaire gevolgen van beleid en budgetflexibiliteit	zie model 1.33d
	Toelichting op de financiële instrumenten	zie model 1.33e
	Budgettaire tabel Grote Uitvoerende Dienst	zie model 1.33f
	Begrotingsreserves	zie model 1.33g
5.	**Niet-beleidsartikelen**	
	Toelichting bij niet-beleidsartikel «Algemeen»	zie model 1.34a
	Toelichting bij het niet-beleidsartikel «Apparaat Kerndepartement»	zie model 1.34b
	Toelichting bij niet-beleidsartikel «Geheim»	zie model 1.34c
	Toelichting bij niet-beleidsartikel «Nog onverdeeld»	zie model 1.34d
6.	**Begroting agentschappen (optioneel)**	zie model 1.35
7.	**Departement specifieke informatie (optioneel)**	
C	**Bijlagen**	
1.	- Zelfstandige Bestuursorganen en Rechtspersonen met een Wettelijk Taak	zie model 1.36
2.	- Specifieke uitkeringen per departement	zie model 1.37
3.	- Verdiepingsbijlage	zie model 1.41
4.	- Moties en toezeggingen	zie model 1.42
5.	- Subsidieoverzicht	zie model 1.43
6.	- Uitwerking Strategische Evaluatieagenda	zie model 1.44
7.	- Rijksuitgaven Caribisch Nederland	zie model 1.45
8.	- NGF-bijlage	zie model 1.47
9.	- Klimaatfondsbijlage	zie model 1.48
10.	- Departement specifieke bijlage (optioneel)	
11.	- Lijst van afkortingen	

TOELICHTING

1. Het wetslichaam heeft geen inhoudsopgave. De inhoudsopgave zoals deze moet worden opgenomen in de memorie van toelichting begint pas bij onderdeel 1.3. De nummering begint dus ook bij dit onderdeel. In het model is voor het totaaloverzicht de gehele inhoud van een begroting opgenomen.
2. In de kop wordt de naam van de begroting met tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers vermeld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
3. De staafdiagrammen worden direct na de inhoudsopgave van de memorie van toelichting weergegeven.
4. Het wetslichaam en de memorie van toelichting beginnen beide met paginanummer 1.
5. Voor de begrotingen van de **programmaministers** geldt dat bij de niet-beleidsartikelen het apparaatsartikel vervalt. Een minister zonder portefeuille (of een programmaminister) heeft geen eigen ministerie en beschikt dus niet over eigen personeel.
6. In geval van de begrotingen van de **programmaministers** geldt voor de bijlagen dat hierin alleen die onderdelen worden opgenomen die onder de verantwoordelijkheid van de desbetreffende minister vallen.
7. Onder departement specifieke informatie worden de volgende overzichten verstaan: «Sociale fondsen SZW», «Koopkracht» van SZW en «Premiegefinancierde zorguitgaven» van VWS.

Model 1.01 - Inhoudsopgave begrotingsfonds (inclusief modelverwijzing)

Vaststelling van de begrotingsstaten van het ...fonds (...) voor het jaar 20..		
	Memorie van toelichting	Model
1.1	**Voorstel van wet**	zie model 1.13 en model 1.14
1.2	**Begrotingsstaat**	zie model 1.23 en model 1.24
1.3	**Artikelsgewijze toelichting bij begrotingswetsvoorstel**	zie model 1.30
	1. Leeswijzer	zie model 1.31
	2. Beleidsagenda	zie 1.32a, model 1.32b, model 1.32c
	3. Beleidsartikelen	zie model 1.33 a tot en met e, model 1.33f
	4. Niet-beleidsartikelen	zie model 1.34a, model 1.34b, model 1.34c en model 1.34d
1.4	**Bijlagen**	
	- Bijlage 1: Verdiepingsbijlage	zie model 1.41
	- Bijlage 2: Moties en toezeggingen	zie model 1.42
	- Bijlage 3: Subsidieoverzicht	zie model 1.43
	- Bijlage 4: Evaluatie- en overig onderzoek	zie model 1.44

TOELICHTING

1. Het wetslichaam heeft geen inhoudsopgave. De inhoudsopgave zoals deze wordt opgenomen in de memorie van toelichting begint pas bij onderdeel 1.3. De nummering begint dus ook bij dit onderdeel. In het model is voor het totaaloverzicht de gehele inhoud van een begrotingsfonds opgenomen.
2. In de kop wordt de naam van het begrotingsfonds met tussen de haken de letter van het betrokken begrotingsfonds vermeld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
3. De staafdiagrammen worden direct na de inhoudsopgave van de memorie van toelichting weergegeven.
4. Het wetslichaam en de memorie van toelichting beginnen beide met paginanummer 1.
5. De beleidsagenda en beleidsartikelen zijn conform de modellen 1.32 (a t/m e), 1.33 en 1.34 (a t/m d) opgebouwd voor zover geen afspraken met Financiën en de Tweede Kamer zijn gemaakt om hiervan af te wijken.

Model 1.10 - Wetsvoorstel departementale begroting (begrotingen ministeries)

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20..

VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat artikel 2.1 van de Comptabiliteitswet 2016 bepaalt welke begrotingen tot de rijksbegroting behoren;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende departementale begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 3

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 4

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ...

TOELICHTING

In de kop van het wetsvoorstel wordt na de naam van de begroting tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

Een kamerstuknummer wordt – in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer – door het ministerie van Financiën verstrekt en door het departement aangebracht.

Toelichting artikel 2

Als er geen sprake is van agentschappen vervalt wetsartikel 2. In dat geval in de kop en in wetsartikel 3 «begrotingsstaten» vervangen door «begrotingsstaat» en de wetsartikelen 3 en 4 vernummeren.

Als er sprake is van één agentschap worden de woorden «de agentschappen» in artikel 2 vervangen door «het agentschap [naam van het betreffende agentschap]».

Toelichting ondertekening Minister

De minister ondertekent NIET het wetsvoorstel. De minister ondertekent wel de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten de artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting). Zie toelichting model 1.30.

Model 1.11 - Wetsvoorstel niet-departementale begroting (inclusief eventuele programmabegrotingen)

Vaststelling van de begrotingsstaten van ... (...) voor het jaar 20..

VOORSTEL VAN WET

Ontvangen [dag maand jaar]

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat artikel 2.1 van de Comptabiliteitswet 2016 bepaalt welke begrotingen tot de rijksbegroting behoren Rijk;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De bij deze wet behorende begrotingsstaten inzake agentschappen voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 3

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 4

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ...

[in geval van een programmaminister]:

De Minister voor ...

TOELICHTING

In de kop van het wetsvoorstel wordt na de naam van de begroting tussen de haken het nummer van de begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

Een kamerstuknummer wordt – in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer – door het ministerie van Financiën verstrekt en door het departement aangebracht.

Toelichting artikel 2

Als er geen sprake is van agentschappen vervalt wetsartikel 2. In dat geval in de kop en in wetsartikel 4 «begrotingsstaten» vervangen door «begrotingsstaat» en de wetsartikelen 3, 4 en 5 vernummeren. Als er sprake is van één agentschap worden de woorden «de agentschappen» in artikel 2 vervangen door «het agentschap [naam van het betreffende agentschap]».

Toelichting ondertekening Minister

De minister ondertekent NIET het wetsvoorstel. De minister ondertekent wel de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten de artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting). Zie toelichting model 1.30.

De begrotings- en verantwoordingsstukken van de **programmaministers** worden alleen ondertekend door de betrokken minister, **tenzij** de stukken ook agentschapsbegrotingen bevatten.

N.B. agentschapsbegrotingen bevatten apparaatsgeld. Een minister zonder portefeuille (programmaminister) kan niet verantwoordelijk zijn voor de personele component in het apparaatsbudget van het agentschap. Voor dit gedeelte van het apparaatsbudget moet de minister die met de leiding van het betrokken ministerie (en het ambtelijk personeel en het daarvoor benodigde apparaatsgeld) is belast, **mede** ondertekenen. Dit kan eventueel met de mede-namens-constructie.

Model 1.12 - Wetsvoorstel begroting begrotingsfonds

Vaststelling van de begrotingsstaat van het ...fonds voor het jaar 20..

VOORSTEL VAN WET

Ontvangen [dag maand jaar]

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in de overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld, dat artikel 2.1 van de Comptabiliteitswet 2016 bepaalt welke begrotingen tot de rijksbegroting behoren en dat de inrichting van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het ...fonds met inachtneming van de bepalingen van de Wet …… geschiedt;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake het begrotingsfonds voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De vaststelling van de begrotingsstaat geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 3

(Eventueel specifiek artikel m.b.t. het fonds).

Artikel 4

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ...

TOELICHTING

Een kamerstuknummer wordt – in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer – door het ministerie van Financiën verstrekt en door het departement aangebracht.

Toelichting ondertekening Minister

De minister ondertekent NIET het wetsvoorstel. De minister ondertekent wel de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten de artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting). Zie toelichting model 1.30.

Model 1.13 - Wetsvoorstel departementale begroting en niet-departementale begroting

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ... (...) en van de begrotingsstaat van ... (...) voor het jaar 20..

VOORSTEL VAN WET

Ontvangen [dag maand jaar]

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat artikel 2.1 van de Comptabiliteitswet 2016 bepaalt welke begrotingen tot de rijksbegroting behoren Rijk;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende departementale begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake de agentschappen van het Ministerie ... voor het jaar 20.. worden vastgesteld.

Artikel 3

De bij deze wet behorende begrotingsstaat van ... voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 4

De bij deze wet behorende begrotingsstaten inzake de agentschappen van … voor het jaar 20.. worden vastgesteld.

Artikel 5

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 6

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ...

[in geval van een programmaminister]:

De Minister voor ...

TOELICHTING

In de kop van het wetsvoorstel wordt na de naam van de begroting tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

Een kamerstuknummer wordt – in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer – door het ministerie van Financiën verstrekt en door het departement aangebracht.

Toelichting artikel 2

Als er geen sprake is van agentschappen vervalt wetsartikel 2. In dat geval de wetsartikelen 3 t/m 6 vernummeren.

Als er sprake is van één agentschap worden de woorden «de agentschappen» in wetsartikel 2 vervangen door «het agentschap [naam van het betreffende agentschap]».

Toelichting artikel 3

Als er sprake is van twee of meer niet-departementale begrotingen, dan wordt na wetsartikel 3 nog een wetsartikel ingevoegd over de tweede, derde, vierde, etc. niet-departementale begroting. De wetsartikelen 4 en 5 worden vervolgens vernummerd.

Toelichting artikel 4

Als er geen sprake is van agentschappen vervalt wetsartikel 4. In dat geval de wetsartikelen 5 en 6 vernummeren.

Als er sprake is van één agentschap worden de woorden «de agentschappen» in wetsartikel 4 vervangen door «het agentschap [naam van het betreffende agentschap]».

Toelichting ondertekening Minister

De minister ondertekent NIET het wetsvoorstel. De minister ondertekent wel de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten de artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting). Zie toelichting model 1.30.

De begrotings- en verantwoordingsstukken van de **programmaministers** worden alleen ondertekend door de betrokken minister, **tenzij** de stukken ook agentschapsbegrotingen bevatten.

N.B. agentschapsbegrotingen bevatten apparaatsgeld. Een minister zonder portefeuille kan niet verantwoordelijk zijn voor de personele component in het apparaatsbudget van het agentschap. Voor dit gedeelte van het apparaatsbudget moet de minister die met de leiding van het betrokken ministerie (het ambtelijk personeel en het daarvoor benodigde apparaatsgeld) is belast, **mede** ondertekenen. Dit kan eventueel met de mede-namens-constructie ofwel dat de minister die met de leiding van het ministerie is belast mede namens de minister zonder portefeuille ondertekent.

Model 1.14 - Wetsvoorstel departementale begroting en begroting begrotingsfonds

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ... (…) en van de begrotingsstaat van het ...fonds voor het jaar 20..

VOORSTEL VAN WET

Ontvangen [dag maand jaar]

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in de overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij wet moet worden vastgesteld, dat artikel 2.1 van de Comptabiliteitswet 2016 bepaalt welke begrotingen tot de rijksbegroting behoren en dat de inrichting van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het ...fonds geschiedt met inachtneming van de bepalingen van de Wet ……;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1
De bij deze wet behorend de departementale begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2
De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake agentschappen voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 3
De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake het begrotingsfonds voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 4
De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 5
(Eventueel specifiek artikel m.b.t. het fonds).

Artikel 6
Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ...

TOELICHTING

1. In de kop van het wetsvoorstel wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. Als er geen sprake is van agentschappen vervalt wetsartikel 2. In dat geval wordt in de kop «begrotingsstaten» vervangen door «begrotingsstaat».
3. De artikelnummering wordt aangepast als er geen sprake is van wetsartikel 2 en/of 5.
4. Een kamerstuknummer wordt – in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer – door het ministerie van Financiën verstrekt en door het departement aangebracht.
5. **Toelichting ondertekening Minister**
   De minister ondertekent NIET het wetsvoorstel. De minister ondertekent wel de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten de artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting). Zie toelichting model 1.30.

Model 1.15 - Wetsvoorstel niet-departementale begroting (inclusief eventuele programmabegrotingen) en begroting begrotingsfonds

Vaststelling van de begrotingsstaten van ... (...) en de begrotingsstaat van het fonds ... (....) voor het jaar 20..

VOORSTEL VAN WET

Ontvangen [dag maand jaar]

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat artikel 2.1 van de Comptabiliteitswet 2016 bepaalt welke begrotingen tot de rijksbegroting behoren en dat de inrichting van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het .....fonds geschiedt met inachtneming van de bepalingen van de Wet .....;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende begrotingsstaat van ... voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake agentschappen van het Ministerie ... voor het jaar 20.. worden vastgesteld.

Artikel 3

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake het begrotingsfonds … voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 4

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 5

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ...

[in geval van een programmaminister]:

De Minister voor ...

TOELICHTING

In de kop van het wetsvoorstel wordt na de naam van de begroting tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

Een kamerstuknummer wordt – in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer – door het ministerie van Financiën verstrekt en door het departement aangebracht.

Toelichting artikel 2

Als er geen sprake is van agentschappen vervalt wetsartikel 2. In dat geval de wetsartikelen 3 t/m 5 vernummeren.

Als er sprake is van één agentschap worden de woorden «de agentschappen» in wetsartikel 2 vervangen door «het agentschap [naam van het betreffende agentschap]».

Als er sprake is van twee of meer niet-departementale begrotingen, dan wordt na wetsartikel 2 nog een wetsartikel ingevoegd over de tweede, derde, vierde, etc. niet-departementale begroting. De wetsartikelen 3 t/m 5 worden vervolgens vernummerd.

Toelichting artikel 3

Als er sprake is van twee of meer begrotingsfondsen, dan wordt na wetsartikel 3 nog een wetsartikel ingevoegd over het tweede, derde, vierde, etc. begrotingsfonds. De wetsartikelen 4 en 5 worden vervolgens vernummerd.

Toelichting ondertekening Minister

De minister ondertekent NIET het wetsvoorstel. De minister ondertekent wel de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten de artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting). Zie toelichting model 1.30.

De begrotings- en verantwoordingsstukken van de **programmaministers** worden alleen ondertekend door de betrokken minister, **tenzij** de stukken ook agentschapsbegrotingen bevatten.

N.B. agentschapsbegrotingen bevatten apparaatsgeld. Een minister zonder portefeuille kan niet verantwoordelijk zijn voor de personele component in het apparaatsbudget van het agentschap. Voor dit gedeelte van het apparaatsbudget moet de minister die met de leiding van het betrokken ministerie (het ambtelijk personeel en het daarvoor benodigde apparaatsgeld) is belast, **mede** ondertekenen. Dit kan eventueel met de mede-namens-constructie ofwel dat de minister die met de leiding van het ministerie is belast mede namens de minister zonder portefeuille ondertekent.

Model 1.20 - Begrotingsstaat departementale begroting (inclusief agentschappen)

Vastgestelde departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting		
		Verplichtingen	**Uitgaven**	**Ontvangsten**
	Totaal	**0**	**0**	**0**
	Beleidsartikelen			
1	Beleidsartikel 01	0	0	0
2		0	0	0
3		0	0	0
4		0	0	0
5		0	0	0
6		0	0	0
	Niet-beleidsartikelen			
20	Algemeen	0	0	0
21	Apparaat Kerndepartement	0	0	0
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen	0	0	0
2*	Geheim	0	0	0
2*	Nog onverdeeld	0	0	0

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)			
	Baten	Lasten	Saldo
Baten-lastenagentschap 1	0	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0	0
Totaal	**0**	**0**	**0**

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)		
Naam	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastenagentschap 1	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0
Totaal	**0**	**0**

TOELICHTING

1. In de kop en in de subkop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

2. Als er geen sprake is van agentschappen vervallen de begrotingsstaten inzake de agentschappen.
3. Als er sprake is van één agentschap worden de woorden «de agentschappen» in de kop van de begrotingsstaat vervangen door: «het agentschap [naam van het betreffende agentschap]».
4. De termen «kapitaaluitgaven» en -'ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten betreft de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit. Voor deze posten wordt verder verwezen naar het kasstroomoverzicht (model 1.35).
5. Ingeval van de begroting IXA (Nationale Schuld) wordt in dit model een extra begrotingsstaat opgenomen dat luidt: «Wijziging van de begrotingsstaat van Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 20..».

Model 1.21 - Begrotingsstaat niet-departementale begroting (inclusief eventuele programmabegrotingen)

Vastgestelde begrotingsstaat van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting		
		Verplichtingen	**Uitgaven**	**Ontvangsten**
	Totaal		**0**	**0**	**0**
	Beleidsartikelen			
1	Beleidsartikel 01		0	0	0
2			0	0	0
3			0	0	0
4			0	0	0
5			0	0	0
6			0	0	0
	Niet-beleidsartikelen				
20	Algemeen		0	0	0
21	Geheim		0	0	0
22	Nog onverdeeld		0	0	0

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar ... (bedragen x € 1.000)			
Naam	Baten	Lasten	Saldo
Baten-lastenagentschap 1	0	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0	0
Totaal	**0**	**0**	**0**

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar ... (bedragen x € 1.000)		
Naam	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastenagentschap 1	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0
Totaal	**0**	**0**

TOELICHTING

1. In de kop wordt de naam van de niet-departementale begroting vermeld met tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers. Het Romeinse nummer herhalen in de subkop tussen de haken achter «Begrotingsstaat» en de naam van de niet-departementale begroting (zonder Romeins nummer) herhalen in de subkop op de plaats van de puntjes (boven «Bedragen x € 1.000»). De nummering is conform de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie de inrichting van de rijksbegroting).
2. Van een begrotingsstaat inzake de agentschappen zal geen sprake zijn bij de begrotingen I, IIA, IIB en IV. Het is wel mogelijk in combinatie met een begroting van een programmaminister. In dat geval in de kop «begrotingsstaat» vervangen door «begrotingsstaten».

3. De termen «kapitaaluitgaven» en -'ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten betreft de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit.
4. Voor deze posten wordt verder verwezen naar de agentschapsparagraaf (zie model 1.35).
5. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel op te nemen in de begroting.
6. In de leeswijzer van niet-departementale begrotingen wordt vermeld dat er sprake is van een afwijkend regime voor het centraal apparaatsartikel.
7. De programmabegrotingen maken voor de uitvoering van het programma gebruik van het apparaat van een ander ministerie. Er wordt dan ook geen apart centraal apparaatsartikel in de begroting opgenomen.
8. In de leeswijzer van de begrotingen van de **programmaministers** wordt vermeld dat voor de uitvoering van het programma gebruik wordt gemaakt van het apparaat van een ander ministerie.

Model 1.22 - Begrotingsstaat begrotingsfonds

Vastgestelde begrotingsstaat van het .....fonds voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting		
	Beleidsartikel	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
01	Beleidsartikel 01			
02	Beleidsartikel 02			
0*	**Niet-beleidsartikel 0***			
	Subtotaal			
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Subtotaal		**U (t)**	**O (t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal		**0**	**0**

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. De inhoud van dit model wordt zoveel mogelijk toegepast. Niet alle onderdelen zullen gelden voor elk fonds. De (sub)totalen voor de verplichtingen, uitgaven en de ontvangsten moeten in elk geval uit de staat blijken. De subtotalen uitgaven en ontvangsten worden verwerkt in de Rijksbegroting (Miljoenennota) en de realisaties in de Rijksrekening (Financieel Jaarverslag van het Rijk). Ook de gecumuleerde saldi van het vorige en het huidige jaar moeten worden opgenomen in de staat. In de oorspronkelijke begroting kan zo nodig worden volstaan met een PM-raming; in de rekening (jaarverslag, zie model 3.30b) wordt het realisatiebedrag opgenomen.
3. In de begroting van een fonds worden geen apparaatsuitgaven/ontvangsten opgenomen. Apparaatsuitgaven/ontvangsten dienen te worden geautoriseerd in het begrotingshoofdstuk van het moederdepartement. Wel kunnen uitgaven die in een artikel uit een begrotingshoofdstuk als programma-uitgaven zijn opgenomen, in een fonds worden uitgesplitst in apparaat (van een agentschap of ZBO/RWT) en/of programmakosten.
4. In de leeswijzer bij de begroting van het fonds wordt aangegeven dat de apparaatsuitgaven/ontvangsten voor de uitvoering van het fonds zijn opgenomen bij het moederdepartement.
5. U = uitgaven, O = ontvangsten, (t) = het begrotingsjaar, (t-1) = het jaar voorafgaande aan het begrotingsjaar (t).

Model 1.23 - Begrotingsstaat departementale begroting (inclusief agentschappen) en niet-departementale begroting

Vastgestelde departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)		
		Verplichtingen	**Uitgaven**	**Ontvangsten**
	Totaal	**0**	**0**	**0**
	Beleidsartikelen			
1	Beleidsartikel 01	0	0	0
2		0	0	0
3		0	0	0
4		0	0	0
5		0	0	0
6		0	0	0
	Niet-beleidsartikelen			
20	Algemeen	0	0	0
21	Apparaat Kerndepartement	0	0	0
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen	0	0	0
2*	Geheim	0	0	0
2*	Nog onverdeeld	0	0	0

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)			
Naam	Baten	Lasten	Saldo
Baten-lastenagentschap 1	0	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0	0
Totaal	**0**	**0**	**0**

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)		
Naam	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastenagentschap 1	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0
Totaal	**0**	**0**

Vastgestelde niet-departementale begrotingsstaat van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting		
		Verplichtingen	**Uitgaven**	**Ontvangsten**
	Totaal	**0**	**0**	**0**
	Beleidsartikelen			
1	Beleidsartikel 01	0	0	0
2		0	0	0
3		0	0	0
4		0	0	0
5		0	0	0
6		0	0	0
	Niet-beleidsartikelen			
20	Algemeen	0	0	0
21	Geheim	0	0	0
22	Nog onverdeeld	0	0	0

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)			
Naam	Baten	Lasten	Saldo
Baten-lastenagentschap 1	0	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0	0
Totaal	**0**	**0**	**0**

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)		
Naam	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastenagentschap 1	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0
Totaal	**0**	**0**

TOELICHTING

1. In de kop en in de subkop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. Als er geen sprake is van agentschappen vervallen de begrotingsstaten inzake de agentschappen.
3. Als er sprake is van één agentschap worden de woorden «de agentschappen» in de kop van de begrotingsstaat vervangen door: «het agentschap [naam van het betreffende agentschap]».
4. De termen «kapitaaluitgaven» en -'ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten betreft de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit. Voor deze posten wordt verder verwezen naar de agentschapsparagraaf (zie model 1.35).
5. Ingeval van de begroting IX (Financiën en Nationale Schuld) wordt in dit model een extra begrotingsstaat opgenomen dat luidt: «Wijziging van de begrotingsstaat van Financiën en Nationale Schuld (IX) voor het jaar 20..».
6. Van een begrotingsstaat inzake de agentschappen zal geen sprake zijn bij de begrotingen I, IIA, IIB en IV. Het is wel mogelijk in combinatie met een begroting van een programmaminister. In dat geval in de kop «begrotingsstaat» vervangen door «begrotingsstaten».
7. De niet-departementale begrotingen hoeven geen apart centraal apparaatsartikel op te nemen in de begroting.
8. In de leeswijzer van niet-departementale begrotingen wordt vermeld dat er sprake is van een afwijkend regime voor het centraal apparaatsartikel.
9. De programmabegrotingen maken voor de uitvoering van het programma gebruik van het apparaat van een ander ministerie. Er wordt dan ook geen apart centraal apparaatsartikel in de begroting opgenomen.
10. In de leeswijzer van de begrotingen van de **programmaministers** wordt vermeld dat voor de uitvoering van het programma gebruik wordt gemaakt van het apparaat van een ander ministerie.

Model 1.24 - Begrotingsstaat departementale begroting (inclusief begrotingsstaat agentschappen) en begrotingsstaat begrotingsfonds

Vastgestelde begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)		
		Verplichtingen	**Uitgaven**	**Ontvangsten**
	Totaal	**0**	**0**	**0**
	Beleidsartikelen			
1	Beleidsartikel 01	0	0	0
2		0	0	0
3		0	0	0
4		0	0	0
5		0	0	0
0*		0	0	0
	Niet-beleidsartikelen			
20	Algemeen	0	0	0
21	Apparaat Kerndepartement	0	0	0
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen	0	0	0
2*	Geheim	0	0	0
2*	Nog onverdeeld	0	0	0

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)			
Naam	Baten	Lasten	Saldo
Baten-lastenagentschap 1	0	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0	0
Totaal	**0**	**0**	**0**

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)		
Naam	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastenagentschap 1	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0
Totaal	**0**	**0**

Vastgestelde begrotingsstaat van het .....fonds voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		
	Beleidsartikel	**Verplichtingen**	**Uitgaven**	**Ontvangsten**
1	Beleidsartikel 01	0	0	0
2	Beleidsartikel 02	0	0	0
0*	**Niet-beleidsartikel 0***	**0**	**0**	**0**
	Sub-totaal	**0**	**a(t)**	**b(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Sub-totaal		**u(t)**	**o(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) begrotingsjaar jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal		**c(t)**	**d(t)**

TOELICHTING

1. Indien er geen sprake is van agentschappen vervalt de begrotingsstaat inzake de agentschappen. In dat geval wordt in de kop «begrotingsstaten van het Ministerie ...» vervangen door «begrotingsstaat van het Ministerie van ....

2. De termen «kapitaaluitgaven» en -'ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan het moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten betreft de som van des-investeringen, eenmalige stortingen door het moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit. Voor deze posten wordt verder verwezen naar de agentschapsparagraaf (zie model 1.35).
3. In de kop en in de subkop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
4. Specifiek voor de begrotingsfondsen: de inhoud van de begrotingsstaat wordt zoveel mogelijk ingevuld. De subtotalen voor de uitgaven en de ontvangsten moeten in elk geval uit de staat blijken. Deze subtotalen worden verwerkt in de Rijksbegroting (Miljoenennota) en - wat betreft de realisaties - in de Rijksrekening (Financieel Jaarverslag van het Rijk). In de kolom «verplichtingen» worden géén (sub)totalen opgenomen. Ook de gecumuleerde saldi van het vorig en het huidige jaar moeten worden opgenomen. In de oorspronkelijke begroting kan zo nodig worden volstaan met een PM-raming; in de rekening (jaarverslag, zie model 3.30b) wordt het realisatiebedrag opgenomen.
5. In de begroting van een fonds worden geen apparaatsuitgaven/ontvangsten opgenomen. Deze apparaatsuitgaven/ontvangsten zijn opgenomen in het centrale apparaatsartikel van het moederdepartement.
6. In de leeswijzer bij de begroting van het fonds wordt aangegeven dat de apparaatsuitgaven/ontvangsten voor de uitvoering van het fonds zijn opgenomen bij het moederdepartement.

Model 1.25 - Begrotingsstaat niet-departementale begroting (inclusief eventuele programmabegrotingen) en begrotingsfonds

Vastgestelde begrotingsstaat van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)		
		Verplichtingen	**Uitgaven**	**Ontvangsten**
	Totaal	**0**	**0**	**0**
	Beleidsartikelen			
1	Beleidsartikel 01	0	0	0
2		0	0	0
3		0	0	0
4		0	0	0
5		0	0	0
0*		0	0	0
	Niet-beleidsartikelen			
20	Algemeen	0	0	0
21	Geheim	0	0	0
22	Nog onverdeeld	0	0	0

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)			
Naam	Baten	Lasten	Saldo
Baten-lastenagentschap 1	0	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0	0
Totaal	**0**	**0**	**0**

Vastgestelde begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)		
Naam	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastenagentschap 1	0	0
Baten-lastenagentschap 2	0	0
Baten-lastenagentschap 3	0	0
Totaal	**0**	**0**

Vastgestelde begrotingsstaat van het .....fonds voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		
	Beleidsartikel	**Verplichtingen**	**Uitgaven**	**Ontvangsten**
1	Beleidsartikel 01	0	0	0
2	Beleidsartikel 02	0	0	0
0*	**Niet-beleidsartikel 0***	**0**	**0**	**0**
	Sub-totaal	**0**	**a(t)**	**b(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Sub-totaal		**u(t)**	**o(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) begrotingsjaar jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal		**c(t)**	**d(t)**

TOELICHTING

1. In de kop en in de subkop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. Van een begrotingsstaat inzake de agentschappen zal geen sprake zijn bij de begrotingen I, IIA, IIB en IV. Het is wel mogelijk in combinatie met een begroting van een programmaminister. In dat geval in de kop «begrotingsstaat» vervangen door «begrotingsstaten».
3. De termen «kapitaaluitgaven» en -'ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten betreft de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit. Voor deze posten wordt verder verwezen naar de agentschapsparagraaf (zie model 1.35).
4. De niet-departementale begrotingen hoeven geen apart centraal apparaatsartikel op te nemen in de begroting.
5. In de leeswijzer van niet-departementale begrotingen wordt vermeld dat er sprake is van een afwijkend regime voor het centraal apparaatsartikel.
6. De programmabegrotingen maken voor de uitvoering van het programma gebruik van het apparaat van een ander ministerie. Er wordt dan ook geen apart centraal apparaatsartikel in de begroting opgenomen.
7. In de leeswijzer van de begrotingen van de **programmaministers** wordt vermeld dat voor de uitvoering van het programma gebruik wordt gemaakt van het apparaat van een ander ministerie.
8. De inhoud van het model voor het begrotingsfonds wordt zoveel mogelijk toegepast. Niet alle onderdelen zullen gelden voor elk fonds. De subtotalen voor de uitgaven en de ontvangsten moeten in elk geval uit de staat blijken. Deze subtotalen worden verwerkt in de Rijksbegroting (Miljoenennota) en - wat betreft de realisaties - in de Rijksrekening (Financieel Jaarverslag van het Rijk). In de kolom «verplichtingen» worden géén (sub)totalen opgenomen. Ook de gecumuleerde saldi van het vorige en het huidige jaar moeten worden opgenomen. In de oorspronkelijke begroting kan zo nodig worden volstaan met een PM-raming; in de rekening (jaarverslag, zie model 3.30b) wordt het realisatiebedrag opgenomen.
9. In de begroting van een fonds worden geen apparaatsuitgaven/ontvangsten opgenomen. Apparaatsuitgaven/ontvangsten dienen te worden geautoriseerd in het begrotingshoofdstuk van het moederdepartement.
10. Wel kunnen uitgaven die in een artikel uit een begrotingshoofdstuk als programma-uitgaven zijn opgenomen, in een fonds worden uitgesplitst in apparaat (van een agentschap of ZBO/RWT) en/of programmakosten.
11. In de leeswijzer bij de begroting van het fonds wordt aangegeven dat de apparaatsuitgaven/ontvangsten voor de uitvoering van het fonds zijn opgenomen bij het moederdepartement.

Model 1.29 - Geraamde uitgaven en geraamde ontvangsten van het departement verdeeld over de beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen

Staafdiagram(men) volgens onderstaande format.

Figuur 1 Geraamde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.). Totaal €

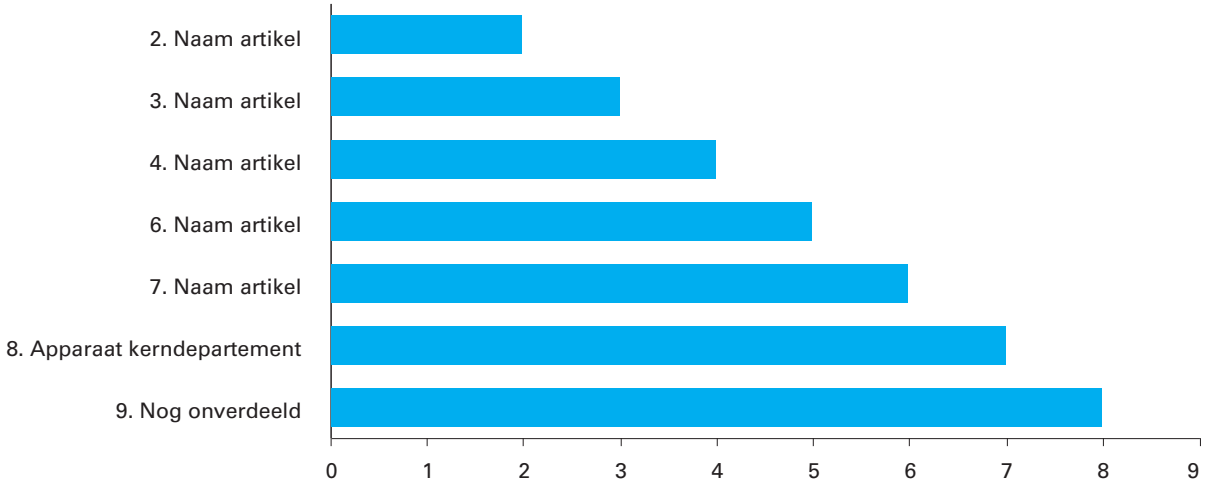

Figuur 2 Geraamde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.). Totaal €

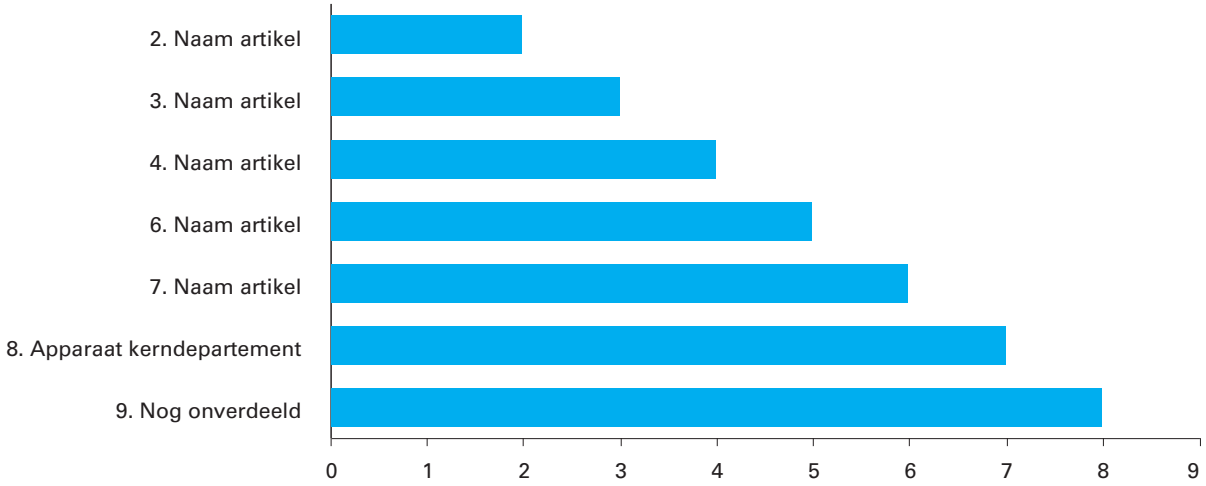

TOELICHTING

Er komen minimaal 2 modellen:

1. Geraamde uitgaven van het departement verdeeld over de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen.
2. Geraamde ontvangsten van het departement verdeeld over de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen.

Er komen minimaal 2 horizontale staafdiagrammen, die direct na de inhoudsopgave van de memorie van toelichting, worden opgenomen. De staafdiagrammen moeten 2-dimensionaal zijn, geen 3D of andere verfraaiingen. De totaaltelling wordt niet als balk opgenomen maar boven de grafiek weergegeven.

Model 1.30 - Memorie van toelichting

Afhankelijk van het model dat wordt toegepast een van de volgende koppen gebruiken:

1. **In geval van model 1.10:**
   Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van … (…) voor het jaar 20..

2. **In geval van model 1.11:**
   Vaststelling van de begrotingsstaat van ... (...) voor het jaar 20..

3. **In geval van model 1.12:**
   Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Algemene Zaken (IIIA), de begrotingsstaat van het Kabinet van de Koning (IIIB) en de begrotingsstaat van de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (IIIC) voor het jaar 20..

4. **In geval van model 1.13:**
   Vaststelling van de begrotingsstaat van het ...fonds voor het jaar 20..

5. **In geval van model 1.14:**
   Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ... (...) en van de begrotingsstaat van het ...fonds voor het jaar 20..

Memorie van toelichting

Inhoudsopgave

Geraamde Uitgaven en Ontvangsten (model 1.29)

A. Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel

Wetsartikel 1

Wetsartikel 2

Wetsartikel x

(Standaard) wetsartikel

(Standaard) inwerkingstredingsartikel

De Minister van ...

[handtekening]

B. Artikelsgewijze toelichting bij de begrotingsartikelen

TOELICHTING

A. Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel

Bij een begrotingswetsvoorstel wordt geen algemene toelichting opgenomen. De beleidsinhoudelijke toelichting bij de begrotings(staat) wordt opgenomen in onderdeel B van de memorie van toelichting (de begrotingstoelichting).

Toelichting bij Wetsartikel 1

De toelichting bij de wetsartikelen inzake de (departementale) begrotingsstaat wordt kort gehouden. **Volstaan kan worden met de volgende standaardtekst:**

"De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld.

Het wetsvoorstel strekt ertoe om de onderhavige begrotingsstaat/begrotingsstaten voor het aangegeven jaar vast te stellen.

Alle voor dit jaar vastgestelde begrotingswetten tezamen vormen de Rijksbegroting voor dat jaar. Een toelichting bij de Rijksbegroting als geheel is opgenomen in de Miljoenennota.

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten vastgesteld. De in de begrotingsstaat/begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zogenoemde begrotingstoelichting)."

Toelichting bij Wetsartikel 2

De toelichting bij dit wetsartikel inzake de begrotingsstaat van de agentschappen kan in het algemeen beperkt worden tot een opsomming van de agentschappen die onder het betrokken ministerie ressorteren. Speciale aandacht kan worden geschonken aan eventuele nieuwe agentschappen die voor het eerst in de begroting zijn verwerkt.

Zo nodig kan ingegaan worden op het beleid dat de minister voert ter zake van de omvorming van bestaande diensten in agentschappen. Indien aan dit beleid aandacht wordt besteed in de algemene toelichting bij de begroting(sstaat) (onderdeel B van de memorie van toelichting) kan hier volstaan worden met een verwijzing naar die toelichting.

Bij dit wetsartikel wordt niet opgenomen de toelichting bij de begrotingen van de agentschappen. Die toelichting wordt opgenomen in onderdeel B (onderdeel agentschappen).

De toelichting bij dit wetsartikel kan (daarom) worden afgesloten met de volgende standaardtekst:

«Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de baten en de lasten, het saldo van de baten en de lasten en de kapitaaluitgaven en -ontvangsten van de in de staat opgenomen agentschappen voor het onderhavige jaar vastgesteld. De in die begrotingen opgenomen begrotingsartikelen worden toegelicht in onderdeel B (Begrotingstoelichting) van deze memorie van toelichting en wel in de paragraaf inzake de agentschappen.»

Toelichting bij Wetsartikel x

Het (standaard-)wetsartikel inzake de euro als waarde-eenheid van de begroting behoeft geen toelichting.

Het (standaard-)inwerkingstredingsartikel van een begrotingswet behoeft geen toelichting.

Toelichting ondertekening minister

De ondertekening van de memorie van toelichting door de minister vindt plaats na de toelichting bij de wetsartikelen (dus na onderdeel A van de memorie van toelichting).

B. Artikelsgewijze toelichting bij de begrotingsartikelen

Zie model 1.00 voor de artikelsgewijze toelichting bij de begrotingsartikelen.

Model 1.31 - Leeswijzer begroting

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel voorgeschreven. Wel zijn enkele passages voorgeschreven (zie toelichting).

TOELICHTING

1. De leeswijzer volgt de opbouw van de memorie van toelichting van de begroting.

2. Indien de memorie van toelichting (een) overzichtsconstructie(s) bevat, geeft de leeswijzer aan welke overzichtsconstructie dit is en onder welk beleidsartikel de constructie te vinden is.
3. Eventuele afwijkingen van de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften worden – na instemming van het Ministerie van Financiën – apart in de leeswijzer toegelicht.
4. Indien er sprake is van significante wijzigingen in de begrotingsindeling ten opzichte van het voorgaande begrotingsjaar dan worden deze in de leeswijzer toegelicht.
5. In juni 2011 is de motie Schouw ingediend en aangenomen (debat ter voorbereiding Europese Raad). Deze motie bepaalt dat in de departementale begrotingen moet worden aangegeven hoe omgegaan wordt met de aanbevelingen van de Raad (voor zover betrekking hebbend op het betreffende vakdepartement). Deze aanbevelingen worden jaarlijks medio juni bekend gemaakt. In de leeswijzer wordt bij het desbetreffende departement indien van toepassing de volgende standaardtekst opgenomen: «In juni 2011 is de motie Schouw ingediend en aangenomen. Deze motie zorgt er voor dat de landenspecifieke aanbevelingen van de Raad op grond van de nationale hervormingsprogramma's een eigenstandige plaats krijgen in de departementale begrotingen. In de beleidsagenda wordt ingegaan op de uitwerking van de aanbeveling (pagina ...).».
6. In zowel de begroting als het jaarverslag wordt in de leeswijzer onder het kopje «Groeiparagraaf» kort aangegeven wat de belangrijkste verbeteringen in de begroting zijn ten opzichte van het vorige jaar. In dit onderdeel wordt dus niet vooruit gekeken naar nog te realiseren verbeteringen. Het verdient de voorkeur hierin aan te sluiten bij specifieke toezeggingen die voor het desbetreffende departement aan de Tweede Kamer zijn gedaan. De opname van deze verbeteringen in de leeswijzer komt voort uit een toezegging van de Minister van Financiën tijdens een Algemeen Overleg van 19 februari 2009.
7. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel op te nemen in de begroting. Dit geldt tevens voor de departementale begroting III. In de leeswijzer van deze begrotingen wordt vermeld dat er sprake is van een afwijkend regime voor het centraal apparaatsartikel. De apparaatsuitgaven van deze begrotingen worden wel inzichtelijk gemaakt in het jaarverslag conform de categorieën van apparaatsuitgaven, zoals vermeld in de Rijksbrede kostensoortentabel (zie Begrippenlijst).
8. In de leeswijzer bij de begroting van een fonds wordt aangegeven dat de apparaatsuitgaven/ontvangsten voor de uitvoering van het fonds zijn opgenomen bij het moederdepartement.
9. In de leeswijzer van eventuele programmabegrotingen wordt vermeld dat voor de uitvoering van het programma gebruik wordt gemaakt van het apparaat van een ander ministerie.

Model 1.32a - Beleidsagenda

Voor dit onderdeel is vooralsnog geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

1. De beleidsagenda is vormvrij en er is geen standaardtekst voorgeschreven. In ieder geval wordt de beleidsagenda afgesloten met de onderdelen «belangrijkste mutaties ten opzichte van vorig jaar» (model 1.32b), de"openbaarheidsparagraaf" (model 1.32c), de «planning Strategische Evaluatie Agenda» (model 1.32d) en indien van toepassing het «overzicht van risicoregelingen»(model 1.32e).
2. De beleidsagenda is een kernachtig overzicht van de **hoofdlijnen** van (budgettair) beleid en beslaat daarom een beperkt aantal pagina's (exclusief de hierboven genoemde verplichte modellen). Verwijs zo nodig naar beleidsstukken.
3. In de beleidsagenda kunnen historische en grafische overzichten worden opgenomen. Ook kunnen artikeloverschrijdende kengetallen of kosten van een beleidsketen worden opgenomen.
4. Beleidsterreinen waarmee voornamelijk apparaatsuitgaven zijn gemoeid komen niet naar voren bij de beleidsartikelen. Deze apparaatsuitgaven staan op het centrale apparaatsartikel. De beleidsagenda is dan de aangewezen plaats om op **hoofdlijnen** in te gaan op deze beleidsterreinen.
5. Indien een belastinguitgave wordt ingezet als instrument van beleid en tegelijkertijd bij verschillende beleidsartikelen wordt ingezet (op één of verschillende begrotingen) wordt het instrument in de beleidsagenda toegelicht (zie ook model 1.33).

Model 1.32b - Overzichtstabel voor beleidsagenda

Belangrijkste beleidsmatige uitgaven mutaties t.o.v. vorig jaar (bedragen x € 1.000)							
	Art.	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Stand begroting t-1 (inclusief NvW)		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Belangrijkste mutaties							
1	...	0	0	0	0	0	0
2	...	0	0	0	0	0	0
3	...	0	0	0	0	0	0
4	...	0	0	0	0	0	0
5	...	0	0	0	0	0	0
6	...	0	0	0	0	0	0
Overige mutaties		0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting t		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Belangrijkste beleidsmatige ontvangsten mutaties t.o.v. vorig jaar (bedragen x € 1.000)							
	Art.	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Stand begroting t-1 (inclusief NvW)		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Belangrijkste mutaties							
1	...	0	0	0	0	0	0
2	...	0	0	0	0	0	0
3	...	0	0	0	0	0	0
4	...	0	0	0	0	0	0
5	...	0	0	0	0	0	0
6	...	0	0	0	0	0	0
Overige mutaties		0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting t		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Belangrijkste beleidsmatige niet-belastingsontvangsten mutaties t.o.v. vorig jaar (bedragen x € 1.000)							
	Art.	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Stand begroting t-1 (inclusief NvW)		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Belangrijkste mutaties							
1	...	0	0	0	0	0	0
2	...	0	0	0	0	0	0
3	...	0	0	0	0	0	0
4	...	0	0	0	0	0	0
5	...	0	0	0	0	0	0
6	...	0	0	0	0	0	0
Overige mutaties		0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting t		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. De belangrijkste mutaties worden geëxpliciteerd in de beleidsagenda (dit geldt alleen voor prioriteiten; niet alle belangrijke mutaties worden in de beleidsagenda toegelicht). Voor eventuele verdere toelichting op de mutaties kan daar verwezen worden naar de verdiepingsbijlage (model 1.41). Daar staan de mutaties c.q. stromen centraal. In de (niet-)beleidsartikelen zijn dit de 'standen' en de daarmee te bereiken doelen en prestaties. Wat 'belangrijk' is kan door het departement zelf worden ingevuld.
2. Een goede verticale toelichting is van belang voor de informatievoorziening van de Kamer. Dit model geeft inzicht in alle belangrijke wijzigingen. In de overzichtstabel worden zowel de uitgaven als de niet-belastingontvangsten opgenomen.

3. In de tabel worden zowel de beleidsmatige als de autonome mutaties opgenomen. Een concreet onderscheid in de tabel tussen beide soorten mutaties is niet noodzakelijk. Bij beleidsmatige intensiveringen met een budgettaire mutatie van 20 miljoen of meer in enig jaar wordt verwezen of vooruitgewezen naar een stuk met daarin de door de Kamer te ontvangen informatie conform de werkwijze Beleidskeuzes uitgelegd (CW3.1).
4. Als startpunt voor de nieuwe ontwerpbegroting geldt de vastgestelde begroting t-1, dus inclusief de Nota's van wijziging. Voor de belangrijkste mutaties wordt deze beginstand en de stand ontwerpbegroting van het jaar t weergegeven, evenals de geraamde bedragen voor de periode t+1 tot en met t+4. Alle in de tabel genoemde mutaties worden onder de tabel toegelicht. Voorop staat de zelfstandige leesbaarheid voor Kamerleden van begrotingsstukken, zeker waar het omvangrijke en/of anderszins belangrijke begrotingsmutaties betreft. De gegeven toelichting bij de eerste suppletoire begroting (t-1) (zie model 2.17) kan in enige vorm terugkeren in de beleidsagenda van de ontwerpbegroting.
5. Dit model is een invulling van de motie Van Walsem (Kamerstukken II, 26.573, nr. 55) waarin de regering wordt opgeroepen «beleidsmatig relevante mutaties tussen de artikelonderdelen bij (suppletoire) begrotingen aan de Kamer te vermelden en financieel en inhoudelijk toe te lichten».

Model 1.32c - Openbaarheidsparagraaf

Voor dit onderdeel is vooralsnog geen standaardmodel voorgeschreven.

Toelichting

In de kabinetsreactie op het rapport 'Ongekend onrecht' heeft het kabinet o.a. maatregelen aangekondigd gericht op actieve openbaarmaking van informatie en op verbetering van de informatiehuishouding bij de ministeries ('Open op orde'). Verder schrijft artikel 3.5 van de Wet open overheid voor dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van de Wet open overheid (Woo) en in de jaarlijkse verantwoording verslag doet van de uitvoering ervan (de openbaarheidsparagraaf). Het doel van de Woo is een open overheid, die zorgdraagt voor een adequate en toegankelijke informatievoorziening op basis van een ordentelijke informatiehuishouding.

Het kabinet heeft in dit kader voor de periode 2021-2026 middelen gereserveerd die in tranches voor de ministeries ter beschikking komen ter nadere uitwerking en implementatie van departementale plannen. Ook heeft het kabinet middelen gereserveerd voor de implementatie en uitvoering van de Woo (zowel incidenteel als structureel).

In zowel begroting als jaarverslag (model 3.21c) wordt een openbaarheidsparagraaf opgenomen, waarbij sprake is van een groeimodel. De uitwerking van het voorgaande in de departementale ontwerpbegroting is hieronder aangegeven.

In de ontwerpbegroting wordt beschrijvend toegelicht hoe departementen de middelen voor de verbetering van de informatiehuishouding en het transparanter maken van de organisatie zullen inzetten en welke initiatieven daarvoor in gang worden gezet. Daarbij is het belangrijk dat in ieder geval ingegaan wordt op de drie hoofdonderdelen uit de Woo:

- Actieve openbaarmaking
- Passieve openbaarmaking
- Verbetering van de informatiehuishouding.

Bij het onderdeel *passieve openbaarmaking* wordt expliciet ingegaan op de maatregelen die het departement neemt om (de doorlooptijd van) de afhandeling van verzoeken om informatie (Woo-verzoeken) te verbeteren.

Bij het onderdeel *verbetering van de informatiehuishouding* gaan departementen in op de vier hoofdlijnen van het actieplan Open op Orde:

- Informatieprofessionals
- Volume en aard van informatie

– Informatiesystemen
– Bestuur en naleving

Bij vragen over de openbaarheidsparagraaf kunnen departementen zich richten tot PostbusOpenOverheid@minbzk.nl

Model 1.32d - Strategische Evaluatieagenda

Planning Strategische Evaluatieagenda									
Thema	Begrotingsartikel(en)	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4	t+5	t+6
[thema 1/Periodieke Rapportage 1]		[x]							
[thema 2]									
[thema 3]									
[thema ..]									

TOELICHTING

– Alle SEA-(beleids)thema's zijn in de tabel opgenomen, ook als er geen onderzoek gepland staat. Een thema is belangrijk wanneer het van groot belang is voor de realisatie van de missie van het departement, het gaat om significante jaarlijks terugkerende financiële middelen en/of inspeelt op maatschappelijke trends waarvoor een sterke beleidswijziging of -intensivering wordt verwacht.
– De SEA als geheel heeft een looptijd van vier jaar. De aan de start van de looptijd vastgelegde thema's en bijbehorende artikelen kunnen elke twee jaar met instemming van het Ministerie van Financiën worden gewijzigd.
– Een periodieke rapportage heeft betrekking op een SEA-(beleids)thema. De looptijd van een thema is 4 tot maximaal 7 jaar; een thema kan daarmee SEA-overstijgend zijn en dient dan opnieuw op de volgende SEA te worden opgenomen. In model 1.32d wordt voor ieder thema tenminste de periodieke verplichte rapportage vermeld. Voor een uitgebreide uitwerking van de SEA wordt verwezen naar de bijlage uitwerking SEA (zie model 1.44). Per periodieke rapportage wordt in de kolommen <t-1 tot en met t+6> via «X» aangegeven of er in dat jaar sprake is van een geplande periodieke rapportage. Jaarlijks worden updates gemaakt indien nodig.
– Per thema wordt vermeld op welke (delen van) begrotingsartikelen het thema betrekking heeft, tenzij er geen uitgaven op de rijksbegroting aan het betreffende thema verbonden zijn.
– Onder de tabel wordt een (beknopte) beschrijving van de SEA-(beleids)thema's opgenomen, voor zover deze niet direct ontleend zijn aan de beleidsagenda en daar al zijn toegelicht. In dat laatste geval volstaat een verwijzing naar de beleidsagenda.
– Onder aan de tabel wordt per SEA-(beleids)thema de inzichtbehoefte kernachtig toegelicht: welke beleidsrelevante inzichten moet het opleveren? Voor een uitgebreide uitwerking van de inzichtbehoefte wordt verwezen naar de bijlage uitwerking SEA (zie model 1.44).
– Onder de tabel wordt via een hyperlink verwezen naar de tabel <Tabel Bijlage Afgerond evaluatie- en overig onderzoek> uit het meest recente jaarverslag en naar het ingeplande en uitgevoerde onderzoek op www.evaluaties.rijksfinancien.nl (eventueel gefilterd op het relevante departement).
– Voor verdere criteria voor de SEA kan de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek 2022 worden geraadpleegd.
– Om maatwerk per departement te faciliteren, daar waar dit de inhoudelijke kwaliteit van de SEA bevordert, zijn in goed overleg met het Ministerie van Financiën afwijkingen van model 1.32d en toelichting mogelijk.

Model 1.32e - Overzicht van risicoregelingen

Overzicht verstrekte Garanties (bedragen x € 1.000)										
Art.	Omschrijving	Uitstaande Garanties t-2	Geraamd te verlenen t-1	Geraamd te vervallen t-1	Uitstaande garanties t-1	Geraamd te verlenen t	Geraamd te vervallen t	Uitstaande Garanties t	Garantie-plafond	Totaal plafond
Artikel 1 (naam artikel)	Garantie X	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Artikel 2 (naam artikel)	Garantie Y	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Totaal	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Overzicht uitgaven en ontvangsten Garanties (bedragen x € 1.000)													
Art.	Omschrijving	Uitgaven t-2	Ontvangsten t-2	Stand risico-voorziening t-2	Saldo t-2	Uitgaven t-1	Ontvangsten t-1	Stand risico-voorziening t-1	Saldo t-1	Uitgaven t	Ontvangsten t	Stand risico-voorziening t	Saldo t
Artikel 1 (naam artikel)	Garantie X	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Artikel 2 (naam artikel)	Garantie Y	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Totaal	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Overzicht achterborgstellingen (bedragen x € 1.000.000)			
Omschrijving	t-2	t-1	t
Achterborgstelling	0	0	0
Bufferkapitaal	0	0	0
Obligo	0	0	0
Stand risicovoorziening	0	0	0

Overzicht verstrekte Leningen (bedragen x € 1.000)			
Art.	Omschrijving	Uitstaande Lening	Looptijd Lening
Artikel 1 (naam artikel)	Lening X	0	...
Artikel 2 (naam artikel)	Lening Y	0	...

TOELICHTING

1. In de departementale begrotingen wordt in de beleidsagenda (zie Voorschriften) een aparte risicoparagraaf opgenomen met daarin het «Overzicht van Risicoregelingen». In deze paragraaf worden garanties, leningen en achterborgstellingen gepresenteerd. Het soort risicoregelingen dat wordt gepresenteerd in deze paragraaf is gespecificeerd onder punt 3 van deze toelichting.
2. Voor de jaartelling in de tabellen in de risicoparagraaf geldt dat jaar t-1 het jaar is dat de begroting wordt aangeboden aan het Parlement, t-2 is de realisatie van het afgelopen boekjaar volgend uit het FJR en t is het begrotingsjaar. Voor de kolommen t-1 en t wordt uitgegaan van de stand (raming) in augustus jaar t-1.
3. In de risicoparagraaf worden, indien van toepassing, vier tabellen gepresenteerd, elk geordend naar begrotingsartikel:

    a. Tabel 1 geeft de door het departement verstrekte garanties en de mutaties daarop (horizontale ontwikkeling) apart weer. Tevens wordt het jaarlijks garantieplafond of het totaalplafond weergegeven. Het betreffen hier alleen de uitstaande garanties die het Rijk verstrekt aan derden buiten de overheid. Deze

sector wordt gedefinieerd door het CBS op basis van de ESA 2010 richtlijnen. Garanties voortkomend uit schatkistbankieren worden niet gepresenteerd in het overzicht van risicoregelingen. Deze worden wel apart bijgehouden in IBOS.

b. In tabel 2 staan de uitgaven en ontvangsten per garantie. Deze dienen overeen te komen met de kasbedragen die ook in de tabel budgettaire gevolgen van beleid staan (model 1.33d). Voorts wordt in tabel 2 ook informatie gegeven over de stand van de risicovoorzieningen t-1 en t. De verplichtingenstand van de risicovoorziening wordt in de saldibalans gerapporteerd. N.B. De verplichtingen zijn 100% juridisch verplicht zolang de stand van de risicovoorziening niet groter is dan het totale uitstaande risico.
c. Indien het departement een achterborgstelling kent, dient ook tabel 3 gevuld te worden met de totale achterborgstelling, het bufferkapitaal, de obligo en de stand van de risicovoorziening.
d. Indien het departement een (incidentele) lening kent met een instelling die geen onderdeel uitmaakt van de «sector overheid» (CBS-definitie) dan dient ook tabel 4 gevuld te worden met de totale uitstaande lening en de looptijd.

4. Bij elke garantie, lening of achterborgstelling wordt het volgende toegelicht:

   a. Een korte beschrijving gegeven van de werking, het doel en de noodzaak van de risicoregeling. Ook wordt ingegaan op het soort risico's behorende bij deze regelingen en de beheersing van deze risico's. Voor gedetailleerde informatie kan verwezen worden naar brondocumenten zoals het toetsingskader risicoregelingen dat door het vakdepartement is gedeeld met het parlement.
   b. Mutaties (horizontale ontwikkeling) in de tabellen worden per risicoregeling toegelicht. Voor leningen worden de horizontale ontwikkelingen toegelicht die voortkomen uit een (autonome) herziening van de lening.
   c. Er wordt toegelicht of er een premie wordt gevraagd en of deze premie kostendekkend is. Hierbij wordt ook toegelicht welke definitie van kostendekkendheid wordt gehanteerd.
   d. Er wordt aangegeven wanneer de horizonbepaling van de regeling is en of de regeling wanneer op welke wijze wordt geëvalueerd.
   e. Specifiek voor garanties: indien er sprake is onderbenutting van de garantieruimte dan moet het historisch gebruik in relatie tot het garantieplafond inzichtelijk worden gemaakt (relaties over de afgelopen 5 jaar) en worden besproken in de toelichting. Indien de afwijking meer dan 10 procent is, dan wordt het plafond neerwaarts bijgesteld, tenzij wordt aangetoond dat een hoger plafond gerechtvaardigd is.
   f. Specifiek voor leningen: in de toelichting wordt op het doel, nut, noodzaak en informatie over de voorwaarden van de lening gegeven. De informatie over de voorwaarden moet in ieder geval bevatten: de looptijd, rente en wijze van aflossing.

Model 1.33 - Toelichting bij een beleidsartikel

Een beleidsartikel is opgebouwd uit de volgende elementen:

Opbouw beleidsartikel	
Elementen beleidsartikel	Model
A. Algemene doelstelling	zie model 1.33a
B. Rol en verantwoordelijkheid	zie model 1.33b
C. Beleidswijzigingen	zie model 1.33c
D. Tabel Budgettaire gevolgen van beleid	zie model 1.33d
E. Toelichting op de instrumenten	zie model 1.33e

TOELICHTING

1. Een beleidsartikel bevat alleen programma-uitgaven. Hiervan kan worden afgeweken met instemming van het Ministerie van Financiën.
2. Het beleidsartikel wordt zo kort en bondig mogelijk beschreven. Het totale aantal pagina's in de digitale auteursomgeving per beleidsartikel is maximaal 15.

3. De bovenstaande punten zijn uitgangspunten. Hierdoor kan desgewenst ook rekening worden gehouden met specifieke politiek of beleidsmatige relevante onderverdelingen. Eventueel kan er voor gekozen worden om een artikel te splitsen in 2 of meer artikelen, wanneer dit de inzichtelijkheid ten goede komt.
4. De Financiële Instrumenten in de tabel «budgettaire gevolgen van beleid» kunnen, indien dit de inzichtelijkheid vergroot, worden onderverdeeld naar artikelonderdeel. In de toelichting op de instrumenten wordt deze onderverdeling dan aangehouden. Deze artikelonderdelen worden verder niet toegelicht met beleidsinformatie en/of indicatoren. De beleidsmatige toelichting gebeurt op het niveau van de algemene doelstelling en op het niveau van de Financiële Instrumenten.

Model 1.33a - Algemene doelstelling

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

1. De algemene doelstelling bevat een korte, bondige omschrijving van het doel. Dit kan een gewenste maatschappelijke toestand zijn, maar is minimaal een typering van het beleidsterrein waarin naar voren komt 'waartoe het geld wordt uitgegeven'.
2. De rol en verantwoordelijkheid van de minister (zie model 1.33b) geven verder inhoud aan de vraag hoe de minister met behulp van zijn bevoegdheden en instrumentkeuze bijdraagt aan het behalen van een algemeen doel en in hoeverre de bewindspersoon hier ook op afrekenbaar is.

Model 1.33b - Rol, verantwoordelijkheid en beleidsinformatie

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

ALGEMEEN

Rol en verantwoordelijkheid

In dit onderdeel van het beleidsartikel moet duidelijk worden waar de minister (of staatssecretaris, hierna: minister) voor verantwoordelijk is, welke rol de minister speelt bij het bereiken van het doel, en wat zijn belangrijkste instrumenten zijn. Hier wordt ook aangegeven op welke wet- of regelgeving de verantwoordelijkheid en rol is gebaseerd. Er hoeft niet uitgelegd te worden waarom een minister ergens **niet** voor verantwoordelijk kan worden gesteld en waar dat aan ligt.

Voor de keuze van de rol van de minister zijn vier typologieën van toepassing. Aangezien het gaat om typologieën zal de rol van de minister in veel gevallen niet geheel één-op-één aansluiten bij een van de beschreven rollen maar kan wel de meest van toepassing zijnde rol kunnen worden bepaald (zie ook hieronder onder informatieve tekst onder 1). Als er sprake is van verschillende rollen binnen een beleidsartikel, dan worden de belangrijkste rollen achtereenvolgens kort besproken met verwijzing naar de relevante Financiële instrumenten per rol.

Indien een minister niet verantwoordelijk is voor de uitvoering van het beleid en de uitvoerende rol elders is belegd, wordt tevens op hoofdlijnen aangegeven wie verantwoordelijk is voor de uitvoering. Het is niet de bedoeling om hier een heel stelsel te beschrijven.

Beleidsinformatie

Ook bij beleidsinformatie geldt dat soorten beleidsinformatie naast elkaar kunnen voorkomen binnen één artikel. In de Rijksbegroting worden, afgezien van evaluaties, drie soorten beleidsinformatie onderscheiden:

– Indicatoren: deze maken de beleidsinzet van de minister afrekenbaar. Wat mag er van de minister worden verwacht gelet op de beleidsinzet en/of budget?

- Beleidsrelevante kengetallen: deze illustreren de gewenste beleidsrichting, de context van het beleid en de urgentie van het betreffende beleidsterrein.
- PxQ informatie: cijfers over P (prijs) maal Q (hoeveelheid) geven een onderbouwing van de financiële raming en de hoeveelheid «productie» die er tegenover staat.

Beleidsinformatie kan worden opgenomen onder zowel «rol en verantwoordelijkheid» (model 1.33b) als deze betrekking heeft op de algemene doelstelling of onder de «toelichting op de Financiële Instrumenten» (model 1.33e) als deze samenhangt met een bepaald beleidsinstrument.

Over het algemeen geldt dat beleidsrelevante kengetallen worden opgenomen onder «rol en verantwoordelijkheid» (model 1.33b) en P*Q informatie gerelateerd kan worden aan bepaalde beleidsinstrumenten en dus onderdeel vormt van de «toelichting op de Financiële Instrumenten» (model 1.33e).

Indicatoren worden voorzien van een concrete streefwaarde en worden alleen in de begroting opgenomen wanneer sprake is van een zogenaamde «uitvoerende rol» of als er, in de rol van financieren of stimuleren, sprake is van prestatie-overeenkomsten waar financiële consequenties aan worden verbonden.

Indien in dit onderdeel indicatoren en/of kengetallen wordt opgenomen, wordt voor elke indicator/kengetal wordt de bron aangegeven waarop dit gegeven gebaseerd is. Indien mogelijk worden bestanden met kwantitatieve beleidsinformatie als open data toegankelijk gemaakt via een hyperlink. (Zie logistieke aanwijzingen, onderdeel hyperlinks).

Indien kengetallen of P*Q-informatie al via andere documenten aan de Kamer wordt verstrekt dan kan hier met een korte toelichting naar worden verwezen.

INFORMATIEVE TEKSTEN

1. Voor het bepalen van de van toepassing zijnde rol

Hieronder staan de vier typische rollen beschreven. Het gaat om stimuleren, regisseren, financieren en (doen) uitvoeren. Deze rollen onderscheiden zich op basis van vier aspecten. De rol van de minister zal in veel gevallen niet geheel één-op-één aansluiten bij een van de beschreven rollen omdat het gaat om typologieën. Wel kan op basis van de vier aspecten de meest van toepassing zijnde rol worden bepaald.

Rol minister en instrumentkeuze

Rol	Beleidsinzet	Invloed minister	Financiële instrumenten
Stimuleren	Beoogt bijsturing in een bepaalde gewenste richting (meer/minder/beter).	Voor de gewenste uitkomst is duidelijk meer nodig dan alleen bijdrage van de minister.	Sprake van het geven van een financiële impuls.
Financieren	Instandhouding of faciliteren van stelsel of systeem d.m.v. geld. De minister voert niet zelf uit.	De bijdrage van de minister is essentieel voor voortbestaan stelsel of systeem.	Financiële Instrumenten zijn het meest belangrijk.
Regisseren	Instandhouding of faciliteren van stelsel of systeem. De minister is coördinerend.	De financiële bijdrage van het ministerie kan aanzienlijk zijn maar dit is niet het belangrijkste instrument.	De nadruk ligt op instrumenten anders dan begrotingsgeld zoals wet- en regelgeving, premies en tarieven.
(doen) Uitvoeren	Uitvoering van een overheidstaak. De minister is zelf uitvoerder of opdrachtgever.	De inzet van het ministerie is nauwelijks weg te denken binnen het beleidsterrein.	Begrotingsgeld wordt besteed aan de uitvoering door het kernministerie zelf (apparaatsuitgaven) of aan de uitvoering door derden (programma-uitgaven). Daarnaast kunnen ook niet-Financiële instrumenten worden ingezet.

2. Bepalen relevante beleidsinformatie

In de Rijksbegroting worden, afgezien van evaluaties, drie soorten beleidsinformatie onderscheiden:

1. **Indicatoren**
   Een indicator geeft inzicht in de mate waarin beleid succesvol is uitgevoerd en of het de verwachte resultaten oplevert. Indicatoren zijn in principe gewenst als er veel invloed is op het beleidsterrein, de minister actief is en er voornamelijk gebruik wordt gemaakt van Financiële Instrumenten. Als een minister een indicator in de begroting zet dan is hij/zij ook afrekenbaar op de verwachte resultaten die in de vorm van een streefwaarde en/of doelstelling worden opgenomen.

2. **Beleidsrelevante kengetallen**
   Beleidsrelevante kengetallen hebben betrekking op het functioneren van het stelsel of systeem waarvoor de minister verantwoordelijk is, maar weinig directe invloed op heeft. Deze worden opgenomen als dit politiek relevant wordt geacht. Als er sprake is van een stimulerende rol (dus relatief weinig invloed van de minister maar wel een beleidsdoel) dan moet een kengetal iets zeggen over de gewenste maatschappelijk toestand waaraan het beleid naar verwachting bijdraagt.

3. **PxQ**
   Cijfers over P (prijs) maal Q (hoeveelheid) geven een onderbouwing van de financiële raming en de hoeveelheid 'productie' die er tegenover staat. Deze Q kan uit van alles bestaan (activiteiten, gebruikers, ontvangers, hectares areaal etc.). De keuze voor het al dan niet opnemen van PxQ informatie is afhankelijk van twee overwegingen: de grootte van het te onderbouwen bedrag (in relatie tot omvang artikel en begroting) en de vraag of er een bruikbare Q is.

Om te bepalen of er beleidsinformatie moet worden opgenomen als onderdeel van het begrotingsartikel wordt per beleidsterrein gekeken naar (1) de relatie tussen geld en resultaat en (2) de invloed van het Rijk op het beoogde resultaat.

Beide aspecten bepalen is vaak een ingewikkelde aangelegenheid en kan het beste met behulp van een directieoverstijgende blik. Onderstaande tabel geeft een indicatie over welke beleidsinformatie passend is om op te nemen bij een artikel. Zij is bedoeld als hulpmiddel om een beredeneerde keuze te maken.

Afwegingentabel

Bepalen type beleidsinformatie		Relatie tussen geld en resultaat	
		+	–
Invloed van Rijk op	+	Indicatoren	Beleidsrelevante kengetallen
beoogd resultaat	–	P*Q informatie	Waarde beleidsinformatie beperkt

Om beide vragen te beantwoorden gelden de volgende hulpvragen als leidraad:

1. De invloed van het Rijk op het beoogde resultaat (ja = -; nee = +)

   a. Zijn er andere bestuurslagen primair verantwoordelijk voor het beleidsterrein?
   b. Speelt de private sector een grote rol?
   c. Is het beleidsterrein een internationaal speelveld?
   d. Is het beleidsterrein afhankelijk van economische, sociaal-maatschappelijke of technologische ontwikkelingen die zich moeilijk laten sturen door de Rijksoverheid?

2. De relatie tussen geld en resultaten (ja = -; nee = +)

   a. Zou bij een grote vermindering van het budget (bijvoorbeeld – 25%) de beleidsdoelstelling wijzigen?
   b. Hangen de kosten van het beleidsterrein sterk samen met autonome factoren zoals bevolkingsgroei, conjunctuur, CAO onderhandeling etcetera (dit in tegenstelling tot beleidsinhoudelijke keuzes)?
   c. Wordt er vooral geld overgemaakt dat de ontvangende partij naar, op basis van hun eigen expertise, mag besteden?
   d. Staat de dialoog over beleidsresultaten grotendeels los van het gesprek over geld?

Beleidsinformatie die wel wordt verzameld en gebruikt door het departement, maar die niet naar voren komt als relevant om op te nemen als onderdeel van het begrotingsartikel, kan in de vorm van open data beschikbaar worden gesteld. Hier kan met een link naar worden verwezen bij dit onderdeel of bij de toelichting op de Financiële instrumenten (model 1.33e).

Model 1.33c - Beleidswijzigingen

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel beschreven.

TOELICHTING

1. Het beleidsartikel bevat een paragraaf beleidswijzigingen waarin wordt ingegaan op belangrijke beleidswijzigingen, nieuw beleid, de resultaten van beleidsdoorlichtingen en – evaluatie en de financiële consequenties daarvan.
2. In deze paragraaf wordt ook informatie geboden over de invulling van een taakstelling en/of de voortgang van een politieke prioriteit.
3. Alleen die zaken worden gemeld die echt nieuw of anders zijn ten opzichte van het voorgaande jaar. Het is dus geen opsomming van alles wat er komend jaar in de planning staat.
4. In deze paragraaf wordt zoveel mogelijk verwezen naar de beleidsevaluatie en –doorlichtingen/periodieke rapportages die ten grondslag liggen aan de wijzigingen (vgl. modellen 3.21a en 3.45) en worden de conclusies hiervan opgenomen. Ook kan worden verwezen naar andere beleidsstukken. De teksten mogen geen herhaling vormen van eerdere beleidsstukken.
5. Wanneer in de beleidsagenda al uitgebreid ingegaan wordt op de beleidswijzigingen, kan bij dit onderdeel kort worden ingegaan op de beleidswijzigingen en verder worden verwezen naar de desbetreffende passage in de beleidsagenda.

Model 1.33d - Budgettaire gevolgen van beleid en budgetflexibiliteit

Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (bedragen x € 1.000)							
	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Verplichtingen		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan garantieverplichtingen (indien van toepassing)		0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige verplichtingen (indien van toepassing)		0	0	0	0	0	0	0
Uitgaven		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)								
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0

	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4	
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)								
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 3 in (incl. nummering)								
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Uitsplitsing ontvangsten art ... (bedragen x €1000)

	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4	
Ontvangsten		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in		0	0	0	0	0	0	0

Inleiding

In de tabel Budgettaire gevolgen van beleid bij dit beleidsartikel is in regel ... een bedrag van € ... aan subsidieverplichtingen voor het jaar 20.. opgenomen. Dit bedrag heeft betrekking op *[of: Van dit bedrag heeft een bedrag van ten hoogste € ... betrekking op]* de mogelijke verlening van een subsidie voor ..... *[doel vermelden]* aan ..... *[subsidieontvanger(s) vermelden]*.

TOELICHTING

1. Bij de budgettaire gevolgen van beleid worden per beleidsartikel de verplichtingen en uitgaven in één tabel gepresenteerd. Ontvangsten worden apart gepresenteerd
2. Indien ten laste van het onderhavige beleidsartikel ook garantieverplichtingen worden begroot, wordt direct onder de tabel budgettaire gevolgen van beleid nog een tweede tabel opgenomen, waarin voor de jaren t-2 tot en met t+4 de verplichtingen worden uitgesplitst naar garantieverplichtingen en overige (ook wel financiële) verplichtingen. Het format voor die eventuele tabel - Geschatte budgetflexibiliteit is onderaan dit blok Toelichting opgenomen.
3. Per beleidsartikel is sprake van één tabel Budgettaire gevolgen van beleid. Hiermee worden de integrale uitgaven en ontvangsten die samenhangen met één beleidsdoelstelling in één oogopslag zichtbaar.
4. Bij het opstellen van begroting t (in de zomer van t-1) wordt voor de stand t-2 in de tabel de stand opgenomen van de Slotwet t-2. Voor de stand t-1 wordt in de tabel de meest recente stand opgenomen. Dit is de stand na de Augustusbrief, waarover met de IRF overeenstemming is bereikt. Voor de kolommen t t/m t+4 wordt uitgegaan van de stand (raming) per 1 januari t (dus bijvoorbeeld voor de begroting 2020 wordt uitgegaan van de ramingen per 1 januari 2020 volgens de laatst overeengekomen stand; dit is dus ook de stand na Augustusbrief).
5. Op de regel **Verplichtingen** wordt het totale verplichtingenbudget (inclusief garantieverplichtingen) voor het jaar t weergegeven. Het gaat zowel om de financiële verplichtingen als de garantieverplichtingen. **Financiële verplichtingen** zijn de verplichtingen ten opzichte van een wederpartij die op een later moment tot betaling (kasuitgaven) leiden; dit zijn voorwaardelijke of onvoorwaardelijke financiële verplichtingen, die - als de wederpartij zijn verplichtingen is nagekomen – uiteindelijk volledig tot betaling zullen komen. Indien van toepassing worden de verplichtingen in een tweede tabel uitgesplitst naar betalings- en garantieverplichtingen. **Garantieverplichtingen** zijn verplichtingen, waarvan betaling op een later moment afhankelijk is van een bepaalde omstandigheid (een bepaald risico of een bepaalde onzekere gebeurtenis) bij de partij die de garantie ontvangt. Het zijn dus voorwaardelijke financiële verplichtingen. Garantieverplichtingen worden, indien van toepassing, apart opgenomen op de regel «waarvan garantieverplichtingen». Ook hier geldt dat ter bepaling van het percentage dat als juridisch verplicht moet worden beschouwd, uitgegaan moet worden van de peildatum 1 januari van jaar t.

   Garantieverplichtingen kunnen worden onderscheiden in:

   a. garanties niet in het kader van schatkistbankieren/ leenfaciliteit. Dit zijn «gewone» garanties (waaronder achterborgstellingen) aan externe partijen.
   b. garanties in het kader van schatkistbankieren/ leenfaciliteit. Dit kunnen garanties zijn aan externe partijen (ZBO's/RWT's) of aan interne partijen (agentschappen).

      Dit onderscheid is met name van belang in het kader van het Toetsingskader Risicoregelingen. Het is echter niet verplicht om dit onderscheid in deze regel door te voeren. Indien het voor goed inzicht zinvol wordt geacht kan het onderscheid ook in de toelichting bij de tabel worden gepresenteerd.
      Indien er geen reële meerjarige raming van de programma-uitgaven is te geven, worden de garantieverplichtingen niet in de tweede tabel verwerkt. In dat geval wordt er in de toelichting bij die tweede tabel expliciet aandacht aan besteed.

Financiële instrumenten

De tabel budgettaire gevolgen van beleid maakt onderscheid naar de **Financiële Instrumenten** die de minister tot zijn beschikking heeft. De te onderscheiden Financiële Instrumenten zijn limitatief:
- Subsidies (regelingen);
- Leningen;
- Garanties;

- Bekostiging;
- Inkomensoverdrachten;
- Opdrachten;
- Bijdrage aan agentschappen;
- Bijdrage aan ZBO's/RWT's;
- Bijdrage aan medeoverheden;
- Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties;
- Bijdrage aan (andere) begrotingshoofdstukken;
- Bijdrage aan sociale fondsen;
- (Schade)vergoedingen;
- Storting/onttrekking begrotingsreserve;
- Personele uitgaven;
- Materiële uitgaven;
- Rente;
- Vermogensverschaffing/-ontrekking;
- Mutaties in rekening-courant en deposito's;
- Institutionele inrichting;
- Nog te verdelen;
- Geheim.

Definities van deze Financiële Instrumenten zijn opgenomen in de **begrippenlijst.**

Algemene aanwijzingen voor de toelichting in het kader van de (ontwerp)begroting:

1. Bij het indelen van de uitgaven naar Financieel Instrument wordt aansluiting gezocht bij de rol en verantwoordelijkheid van de minister. Hierdoor wordt de wijze waarop de uitgaven het ministerie verlaten leidend voor de indeling naar Financiële Instrumenten.
2. Wanneer bij het opstellen van de begroting nog niet duidelijk is of de uitgaven via bijvoorbeeld een opdrachtverstrekking dan wel een subsidieverstrekking zullen lopen, zal toch een duidelijke keuze gemaakt moeten worden. Een te hanteren richtlijn hierbij is om het gehele bedrag te plaatsen onder de categorie waar over het algemeen de meeste uitgaven op drukken, mede gelet op voorgaande jaren.
3. Voor de instrumenten **Bijdrage aan** … geldt dat, waar mogelijk, conform het instrument Bijdrage aan agentschappen, de bijdragen los worden gepresenteerd van de uitvoeringskosten van het beleid zelf, bijvoorbeeld een subsidieregeling van het Rijk.
4. De financiële instrumenten in de tabel «budgettaire gevolgen van beleid» kunnen, indien dit het inzicht vergroot, in samenhang worden gepresenteerd. Hiervoor kan de term artikelonderdeel worden gebruikt. In de toelichting op de instrumenten wordt het artikelonderdeel aangehouden. Deze beleidsmatige onderverdeling wordt verder niet toegelicht met beleidsinformatie en/of indicatoren. De beleidsmatige toelichting gebeurt op het niveau van de algemene doelstelling en op het niveau van de Financiële Instrumenten.
5. Individuele regelingen van 1 miljoen euro of meer worden apart gepresenteerd onder het Financiële Instrument, met uitzondering van subsidies en specifieke uitkeringen, die in de bijlagen worden gespecificeerd. Van deze ondergrens van 1 miljoen euro mag alleen in overleg met de betreffende IRF-sectie worden afgeweken. De afzonderlijke Financiële Instrumenten die onder deze ondergrens vallen worden geclusterd opgenomen onder het kopje Overige financieel instrument < 1 miljoen euro. Het totaal van de budgettaire tabel wordt daarmee dus sluitend. **Let op:** de ondergrens van < 1 miljoen euro geldt niet voor subsidies van < 1 miljoen euro waarbij de begrotingswet als wettelijke grondslag voor het betreffende subsidiebedrag gaat gelden op basis van artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb. In die gevallen worden de afzonderlijke subsidiebedragen in de toelichting van het betreffende begrotingsartikel en optioneel in de tabel vermeld.
6. Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (nr. 28, 33000-IV) brengen departementen in kaart welke uitgaven zij doen in Caribisch Nederland, uitgesplitst per beleidsartikel en per instrument. Voor zover die uitgavenreeksen de € 1 mln. te boven gaan, maken de departementen deze in een aparte regel (instrument) expliciet zichtbaar onder de van toepassing zijnde uitgavencategorie in de desbetreffende tabel budgettaire gevolgen van beleid. Ten behoeve van het op te stellen extracomptabele overzicht in de begroting van het BES-fonds leveren de departementen alle reeksen van uitgaven in Caribisch Nederland, ook waar die de ondergrens van € 1 mln. niet halen, aan bij de Postbus Begrotingszaken van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (begrotingszaken@minbzk.nl). Zie het tijdschema voor de

aanleverdatum. Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties stelt het totaaloverzicht van uitgaven in Caribisch Nederland op en draagt zorg voor de opname daarvan in de begroting van het BES-fonds.

7. Met ingang van (ontwerp)begroting 2021 wordt het instrument «Mutaties in rekening-courant en deposito's» vervangen door «Rekening-courant en deposito», met daaronder de nadere detaillering van de mutaties daarin. Dit instrument blijft uitsluitend bestemd om te worden gebruikt door het Ministerie van Financiën, t.w. het agentschap.

Specifieke aanwijzingen voor de toelichting in het kader van de (ontwerp-) begroting staan hieronder vermeld:

Subsidies (regelingen)

De definitie voor subsidie is meer juridisch dan financieel van aard. Op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht moet in het algemeen voor subsidieverlening een wettelijke grondslag bestaan. Eén van de uitzonderingen hierop vormen subsidies waarvan zowel de subsidieontvanger als het maximale bedrag in de begroting worden vermeld. De vermelding in de begrotingswet in jaar t vormt dan conform artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Algemene Wet Bestuursrecht de wettelijke grondslag voor deze subsidieverlening. In die situatie wordt in het model «Tabel budgettaire gevolgen van beleid» of in de toelichting van het desbetreffende artikel de ontvanger en het maximumbedrag vermeld. Het door de Staten-Generaal geautoriseerde bedrag geldt als maximum (artikel 2.3, vierde lid,van de Comptabiliteitswet 2016). Hiermee wordt het budgetrecht van de Staten-Generaal gerespecteerd. *(zie ook onder voorschriften, bepaling 5 van de Toelichting bij de beleidsartikelen*).

Leningen

De uitgaven voor leningen worden eventueel onder de categorie subsidies opgenomen. Vaak hebben die contracten door de 'zachte» voorwaarden (lagere dan marktrente, kwijtscheldingsclausules, e.d.) die eraan zijn verbonden, het karakter van een subsidie; de vormgeving is dan meestal publiekrechtelijk (subsidiebeschikking). De uitgaven voor leningen worden als apart instrument opgenomen, indien hiermee het inzicht wordt vergroot.

Garanties

Hieronder wordt een raming van de kasgevolgen van de garanties opgenomen als daarvan, bijvoorbeeld op basis van ervaringsgegevens, een realistische raming te maken valt. Zie voor een nadere toelichting bij garanties hierboven onder «Toelichting». Indien het de verwachting is dat uitstaande garantieverplichtingen tot betaling zullen komen, wordt het financieel instrument garanties als aparte categorie onder de kasuitgaven opgenomen.

Bekostiging

Geen specifieke aanwijzingen.

Inkomensoverdrachten

Geen specifieke aanwijzingen.

Opdrachten

Over het algemeen zijn dit de opdrachten voor zover deze niet vallen onder externe inhuur. Externe inhuur is het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de rijksoverheid in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, door middel van het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, waarop door de opdrachtgever mede gestuurd wordt (zie Bijlage Inhuur externen). De uitgaven voor externe inhuur worden opgenomen bij de apparaatsuitgaven.

Bijdrage aan agentschappen

Programmageld zoals bedragen benodigd voor bijv. subsidieregelingen worden onder 'subsidie' gepresenteerd in de tabel budgettaire gevolgen van beleid en niet onder de Bijdragen aan agentschappen. Als de minister de subsidieregeling(en) laat uitvoeren door een andere partij, wordt deze bij de subsidieregeling in de tabel vermeld.

Bijdrage aan ZBO's/RWT's

Geen specifieke aanwijzingen.

Bijdrage aan medeoverheden

Geen specifieke aanwijzingen.

Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties

Geen specifieke aanwijzingen.

Bijdrage aan (andere) begrotingshoofdstukken

In de tabel budgettaire gevolgen van beleid wordt de naam van het begrotingshoofdstuk vermeld waarop de Bijdrage wordt ontvangen alsmede waarvoor de Bijdrage wordt verstrekt. Bijv. Defensie: Kustwacht.

Bijdrage aan sociale fondsen

Geen specifieke aanwijzingen.

(Schade)vergoedingen

(Schade)vergoeding is een aanspraak van een natuurlijke persoon of een rechtspersoon op vergoeding van de kosten voor de uitvoering van overheidsmaatregelen of een vergoeding van kosten die door toedoen van de overheid zijn ontstaan. Voorbeelden van (schade)vergoedingen door het Rijk zijn; vergoeding van de kosten voor de versterkingsmaatregelen aan de eigenaren van de woningen in Groningen als gevolg van gaswinningen of de compensatievergoedingen voor de gedupeerde ouders inzake de kinderopvangtoeslag.

Storting/onttrekking begrotingsreserve

Geen specifieke aanwijzingen.

Rente

Geen specifieke aanwijzingen.

Mutaties in rekening-courant en deposito's

Geen specifieke aanwijzingen.

Institutionele inrichting

Enkel van toepassing voor de begrotingshoofdstukken I & II.

Nog te verdelen

Geen specifieke aanwijzingen.

Geheim

Geen specifieke aanwijzingen.

Aanvullend op de toelichting op de financiële instrumenten gelden de volgende aanwijzingen:

Bij de beleidsartikelen worden **onder het kopje «Extracomptabel» de fiscale regelingen** op het betreffende terrein vermeld direct achter de toelichting op de financiële instrumenten. De budgettaire cijfers van fiscale regelingen worden overgenomen uit de bijlage «Fiscale regelingen» bij de Miljoenennota. In juli/augustus stuurt het Ministerie van Financiën (directie Algemene Fiscale Politiek) een budgettair overzicht van fiscale regelingen naar de departementen. De toedeling van fiscale regelingen aan de begrotingsartikelen wordt vermeld in de bijlage 'Toelichting op de fiscale regelingen' bij de Miljoenennota. Als de fiscale regeling tegelijkertijd bij verschillende beleidsartikelen als instrument wordt ingezet (op een of meerdere begrotingen) wordt het instrument in de beleidsagenda toegelicht. Hierbij worden ook de budgettaire gegevens gepresenteerd.

De fiscale regelingen worden als volgt vermeld in de begrotingen: **Begeleidende tekst bij de tabel Fiscale regelingen**: *Naast de in dit begrotingsartikel genoemde instrumenten, zijn er fiscale regelingen die betrekking hebben op dit beleidsterrein. In onderstaande tabel is het budgettaire belang van deze regelingen vermeld. De cijfers zijn ontleend aan de corresponderende bijlage 'Fiscale regelingen' in de Miljoenennota. Voor een beschrijving van de regelingen, de doelstelling, de ramingsgrond, een verwijzing naar de laatst uitgevoerde evaluatie en een programmering van evaluaties voor toekomstige jaren wordt verwezen naar de bijlage bij de Miljoenennota 'Toelichting op de fiscale regelingen'.*

Extracomptabel: Fiscale regelingen budgettair belang op transactiebasis in lopende prijzen (x € miljoen)			
	t-2	t-1	t
regeling 1	0	0	0
regeling 2	0	0	0
regeling ...	0	0	0
regeling N-1	0	0	0
regeling N	0	0	0

Uitsplitsing verplichtingen indien er ten laste van dit beleidsartikel garantieverplichtingen worden geraamd/verantwoord.

Uitsplitsing verplichtingen							
	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan garantieverplichtingen	0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige verplichtingen	0	0	0	0	0	0	0

Geschatte budgetflexibiliteit

Geschatte budgetflexibiliteit	
	t
juridisch verplicht	%
bestuurlijk gebonden	%
beleidsmatig gereserveerd	%
nog niet ingevuld/vrij te besteden	%

TOELICHTING

Geschatte budgetflexibiliteit

1. Van de ramingen van de programma-uitgaven worden in procenten van het totaal per artikel voor het begrotingsjaar t vermeld:
   a. het bedrag dat juridisch is verplicht. Van juridisch verplichte uitgaven is in zijn algemeenheid sprake van juridische afdwingbaarheid op grond van verdrag, wet, koninklijk besluit, ministeriële regeling, beschikking, verbintenis of een vastgelegde afspraak tussen dienstonderdelen e.d. Als peildatum voor de omvang van de juridische verplichte kasuitgaven wordt 1 januari van het begrotingsjaar (t)

genomen. Dat betekent dat de opstelling van de begroting voor jaar t (in de zomer van jaar t-1) ook rekening houdt met de juridische verplichte kasuitgaven die nog in de tweede helft van het jaar t-1 zullen worden aangegaan en dus tot een kasbeslag leiden in het begrotingsjaar t. Het feit dat een subsidieregeling recht geeft op een subsidie betekent niet automatisch dat het hiervoor geraamde bedrag volledig als «juridisch verplicht» kan worden aangemerkt. Mogelijk biedt een patroon van daadwerkelijke aanvragen, toekenningen en verplichtingen op 1 januari een goed aanknopingspunt voor het inschatten van dit percentage;

b. het bedrag dat bestuurlijk is gebonden/verbonden op grond van bestuursovereenkomsten, convenanten met koepels en/of decentrale overheden, politieke toezeggingen e.d.;

c. het bedrag dat beleidsmatig is gereserveerd.

   In beginsel tellen de categorieën a, b en c op tot 100%. Doen ze dat niet, dan is er nog de laatste categorie;

d. nog niet ingevuld dan wel vrij te besteden.

2. Voor de juridisch verplichte uitgaven, de categorie onder 1.a hiervoor, wordt op het niveau van een Financieel Instrument als geheel (bijv. het geheel van de subsidies of het geheel van opdrachten), een kwalitatieve toelichting opgenomen. Daarbij wordt aandacht besteed aan:

– de reden/oorzaak dat deze uitgaven verplicht zijn (wat is de afspraak met bijvoorbeeld een verwijzing naar de regelgeving);
– met welke partij(en), instanties is of zijn deze juridische verplichting aangegaan;
– de tijdshorizon van de verplichting (voor welke periode geldt deze verplichting).

Deze aspecten hoeven niet voor alle individuele juridische verplichte kasuitgaven te worden opgenomen. Binnen het cluster van instrumenten als totaal kunnen de belangrijkste afspraken met partijen benoemd worden. De kwalitatieve toelichting op het totaal van het juridische verplichte percentage dekt bij voorkeur het grootste gedeelte van de juridische verplichte kasuitgaven af (80/20-regel of bijvoorbeeld de drie grootste verplichtingen daarbinnen). Bij subsidies kan ook worden verwezen naar de bijlage subsidieoverzicht (model 1.43). Deze bepaling komt voort uit de toezegging van de minister van Financiën tijdens het Algemeen Overleg over Verantwoord Begroten van 6 maart 2013 (TK, vergaderjaar 2012-2013, 31 865, nr. 50).

Informatieve tekst bij splitsing Bijdragen en uitvoeringskosten

Om de Staten-Generaal een compleet overzicht te geven van bijvoorbeeld alle subsidieregelingen, zonder dat deze wegvallen in de verschillende soorten Bijdragen, is het wenselijk om deze definitie uniform te hanteren voor alle Bijdragen. De subsidies, opdrachten en andere financiële instrumenten waarvan de uitvoering via een agentschap, ZBO /RWT, mede-overheid, (inter-)nationale organisatie of een ander begrotingshoofdstuk loopt, worden inzichtelijk onder het desbetreffende financiële instrument in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid en niet in de Bijdragen.

In de toelichting op de financiële instrumenten wordt aangegeven wanneer er sprake is van uitvoering door tussenkomst van een agentschap of Zelfstandig Bestuursorgaan. Het is van belang om hier goed scherp te hebben dat het hier gaat om het beleid van de minister zelf en niet om het beleid van bijvoorbeeld een agentschap of ZBO. De volgende twee vragen helpen hierbij: Is het een instrument van de minister en wie voert het beleid uit?

Voorbeeld werkwijze: de instrumenten zijn leidend. Uitvoeringskosten zijn afgesplitst van Bijdragen.

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (bedragen x € 1.000)							
	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Verplichtingen		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan garantieverplichtingen		0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige verplichtingen		0	0	0	0	0	0	0
Uitgaven		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Subsidies (regelingen)		0	0	0	0	0	0	0
– Regeling (uitvoering agentschap x)		0	0	0	0	0	0	0
– Regeling (uitvoering agentschap x)		0	0	0	0	0	0	0
Bijdrage aan agentschappen		0	0	0	0	0	0	0
– Bijdrage aan agentschap x		0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Het zal niet altijd mogelijk zijn de uitvoeringskosten in de begroting af te splitsen van de uitgaven voor het financiële instrument. Vooral bij ZBO's/RWT's bestaat vaak pas met enige vertraging inzicht in de uitvoeringskosten. Dit is afhankelijk van het wettelijk kader dat geldt voor de verschillende ZBO's/RWT's. Wanneer de uitvoeringskosten niet afzonderlijk kunnen worden weergeven, worden de uitvoeringskosten en de kosten van het financiële instrument gezamenlijk opgenomen bij het meest passende financiële instrument. Bij de toelichting wordt vervolgens aangegeven dat het gaat om de kosten van het instrument, inclusief de uitvoeringskosten.

Model 1.33e - Toelichting op de financiële instrumenten

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

1. Voor de financiële instrumenten wordt zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht is bedoeld. Inzicht wordt geboden in de instrumenten zoals opgenomen in de budgettaire tabel (wie ontvangt ze, waar zijn ze voor bedoeld, welk doel hebben ze). Voor de toe te lichten instrumenten wordt een keuze gemaakt op basis van financieel belang en politieke relevantie. Hierbij wordt ingegaan op de wijze van financieren en indien mogelijk een PxQ onderbouwing (zie model 1.33d).
2. Bij de verschillende rollen en verantwoordelijkheden wordt op maat gesneden beleidsinformatie aangeboden. Wat betreft de op te nemen beleidsinformatie worden er drie situaties onderscheiden:

– Indicatoren maken de beleidsinzet van de minister afrekenbaar: wat mag er van de minister worden verwacht gelet op de beleidsinzet en/of het budget;
– Kengetallen illustreren de gewenste beleidsrichting, de context van het beleid en de urgentie van het betreffende beleidsterrein;
– PxQ informatie. Cijfers over P (prijs) maal Q (hoeveelheid) geven een onderbouwing van de financiële raming en de hoeveelheid 'productie' die er tegenover staat.

3. Indien in dit onderdeel indicatoren en/of kengetallen worden opgenomen, wordt voor elke indicator/kengetal wordt de bron aangegeven waarop dit gegeven gebaseerd is.
4. In sommige gevallen zijn geen van de bovenstaande types informatie relevant voor de allocatie van middelen door de Tweede Kamer en Eerste Kamer. De beoordeling van het beleid zal dan slechts middels beleidsevaluatie achteraf plaats vinden.
5. In de ontwerpbegroting moet, indien nog van toepassing, ingegaan worden op de cijfermatige verdeling van de Rutte II taakstelling over de kerndepartementen, agentschappen en ZBO's. Het cijfermatige beeld wordt gepresenteerd als een extracomptabele tabel bij het centrale apparaatsartikel. In de beleidsartikelen kan bij het onderdeel «toelichting op de financiële instrumenten» kort worden ingegaan op de - in ieder geval cijfermatige - impact voor de grote uitvoeringsorganisaties. Dit voorschrift komt voort uit een toezegging van de Minister van Financiën bij het Verantwoordingsdebat 2012 en heeft een meerjarig karakter.

6. Indien in aansluiting op de financiële instrumenten, ook de inzet van fiscale instrumenten wordt opgenomen bij het beleidsartikel, kan op deze fiscale instrumenten een korte toelichting opgenomen worden.

Model 1.33f - Budgettaire tabel Grote Uitvoerende Dienst

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (bedragen x € 1.000)							
	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Verplichtingen		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan garantieverplichtingen (indien van toepassing)		0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige verplichtingen (indien van toepassing)		0	0	0	0	0	0	0
Uitgaven		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan juridisch verplicht				%				
Apparaatsuitgaven								
Personele uitgaven		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan eigen personeel		0	0	0	0	0	0	0
waarvan inhuur externen		0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige personele uitgaven		0	0	0	0	0	0	0
Materiële uitgaven		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan ICT		0	0	0	0	0	0	0
waarvan bijdrage SSO's		0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige materiële uitgaven		0	0	0	0	0	0	0
Programmauitgaven								
Financieel instrument A		0	0	0	0	0	0	0
Financieel instrument B		0	0	0	0	0	0	0
Apparaatsontvangsten		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Programmaontvangsten		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. De apparaatsuitgaven van het kerndepartement worden in principe gepresenteerd in één centraal apparaatsartikel. Hier mag alleen gemotiveerd van afgeweken worden indien het kerndepartement een uitvoerende dienst heeft die geen agentschap of Zelfstandig Bestuursorgaan is.
2. Een beperkt aantal artikelen in de Rijksbegroting kent de status van 'Grote Uitvoerende Dienst' artikel. Het betreft de volgende artikelen:

   - Ministerie van Justitie en Veiligheid (artikel 32: Rechtsbijstand en rechtspleging, artikel 33: Veiligheid en criminaliteitsbestrijding, artikel 35: Jeugd)
   - Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (artikel 2: Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst)
   - Ministerie van Financiën (artikel 1: Belastingen, artikel 9: Douane, artikel 13: Toeslagen)
   - Ministerie van Defensie (alle beleidsartikelen (1 t/m 8)

3. Deze uitzondering heeft geen gevolgen voor de te presenteren categorieën van apparaatsuitgaven.
4. Voor het bepalen of een uitvoerende dienst in aanmerking komt voor deze presentatievorm worden de volgende criteria gehanteerd:

   1. Aanzienlijk financieel belang;
   2. Politiek belang;
   3. Geen informatieverlies (in begroting en jaarverslag).

5. Het departement heeft 2 opties om de apparaatsuitgaven van deze diensten te presenteren:

   - Optie 1) Een specifiek apparaatsartikel: de apparaatsuitgaven worden onderverdeeld in die van het kerndepartement en die van uitvoerende diensten die geen agentschap of Zelfstandig Bestuursorgaan zijn. De uitvoerende dienst krijgt een eigen specifiek apparaatsartikel naast het centraal apparaatsartikel.
   - Optie 2) Apparaatsuitgaven in het beleidsartikel: de uitvoerende dienst krijgt bij voorkeur een eigen begrotingsartikel. Afwijking is mogelijk na overeenstemming met Financiën.

6. Indien de apparaatsuitgaven worden opgenomen in een beleidsartikel (optie 2), gelden voor de overige onderdelen van het beleidsartikel (algemene doelstelling, rol en verantwoordelijkheid, beleidswijzigingen, budgetflexibiliteit en toelichting op de instrumenten) de bepalingen zoals opgenomen onder model 1.33. De totale apparaatsuitgaven van de uitvoerende dienst worden ook opgenomen in het totaaloverzicht Apparaatsuitgaven in de toelichting bij het centrale apparaatsartikel.
7. Voor de artikelen voor de AIVD (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) en de MIVD (Defensie) geldt dat geen uitsplitsing van apparaatsuitgaven en programma-uitgaven hoeft te worden gepresenteerd.
8. Uitgaven aan lokaal personeel op de Nederlandse ambassades met een arbeidscontract/dienstverband met Buitenlandse Zaken vallen onder 'eigen personeel'.

Model 1.33g - Begrotingsreserves

Begrotingsreserve [naam]

1. Een korte uiteenzetting over de reden/noodzaak/doel van de begrotingsreserve, waarbij ook aandacht wordt besteed aan de redenen waarom niet voor een van de alternatieve begrotingsinstrumenten is gekozen (t.w. aanpassing van de meerjarenramingen, toepassing eindejaarsmarge of toepassing van een kasschuif). Verwijzing naar relevante Kamerstukken waarin de begrotingsreserve is opgericht en of wordt beschreven.
2. Er wordt een verloopoverzicht (zie tabel) gepresenteerd, waarin kwantitatieve informatie wordt opgenomen.
3. Kwalitatieve duiding bij de gegeven informatie in het verloopoverzicht van de begrotingsreserve en aanvullend relevante informatie voor de Tweede en Eerste Kamer.
4. Van de verwachte stand van de begrotingsreserve per 1 januari van het jaar t wordt vermeld – in percentages – welk deel daarvan juridisch is verplicht.

Overzicht geraamd verloop begrotingsreserve [naam] (bedragen x € 1 mln.)						
Stand per 1/1/t-1	Verwachte toevoegingen t-1	Verwachte onttrekkingen t-1	Verwachte stand per 1/1/t	Verwachte toevoegingen t	Verwachte onttrekkingen t	Verwachte stand per 31/12/t
0	0	0	0	0	0	0

TOELICHTING

1. Dit model geeft aan welke standaard-informatie in een toelichting bij een beleidsartikel moet worden opgenomen, indien aan dat artikel een begrotingsreserve is gekoppeld. De informatie wordt per begrotingsreserve verstrekt. In theorie is het mogelijk dat een beleidsartikel meer dan één begrotingsreserve omvat.
2. Dit model geldt alleen voor begrotingsreserves op basis van artikel 2.21 van de Comptabiliteitswet 2016, en niet voor een risicovoorziening zoals besproken in model 1.32e en toegelicht in het ABC Fiche begrotingsreserves.
3. Aanvullend op de kwalitatieve toelichting op de gegeven informatie in het verloopoverzicht, wordt als relevante aanvullende informatie bijvoorbeeld ook beschouwd (indien van toepassing): de onderbouwing van de omvang van de reserve, het jaar van beëindiging van de reserve, de met de Minister van Financiën gemaakte afspraken over het vullen en afromen van de reserve en evaluatieafspraken.
4. Aangegeven wordt welk deel (percentage) van de begrotingsreserve juridisch verplicht is. Dat betekent dat op het moment van opstellen van de begroting voor jaar t (in de zomer van jaar t-1) er ook al rekening gehouden moet worden met de juridische verplichte kasuitgaven die nog in de tweede helft van het jaar t-1 zullen worden aangegaan en dus tot een kasbeslag leiden in het begrotingsjaar t. Met andere woorden:

alle verplichtingen die in de jaren voorafgaand aan het begrotingsjaar t zijn aangegaan en leiden tot een kasbeslag in het begrotingsjaar t. Voor een definitie van juridisch verplicht wordt verwezen naar de toelichting van model 1.33d.

Model 1.34a - Toelichting bij niet-beleidsartikel «Algemeen»

Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)								
Algemeen	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4	
Verplichtingen		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Programma-uitgaven		0	0	0	0	0	0	0
Financieel instrument yyy		0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. Op het niet-beleidsartikel Algemeen worden de departementsbrede programma-uitgaven geboekt die niet zinvol kunnen worden toegerekend aan een beleidsartikel.
2. De departementsbrede programma-uitgaven worden conform de bepalingen voor een beleidsartikel toegelicht.
3. De programma-uitgaven op de niet-beleidsartikelen worden met volume- en prijsgegevens toegelicht.
4. Dit model is ook van toepassing op de artikelen van de begroting van de Koning.

Model 1.34b - Toelichting bij het niet-beleidsartikel «Apparaat Kerndepartement»

A. Apparaatsuitgaven Kerndepartement Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)								
Apparaat Kerndepartement	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4	
Verplichtingen		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Personele uitgaven		0	0	0	0	0	0	0
waarvan eigen personeel		0	0	0	0	0	0	0
waarvan inhuur externen		0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige personele uitgaven		0	0	0	0	0	0	0
Materiële uitgaven		0	0	0	0	0	0	0
waarvan ICT		0	0	0	0	0	0	0
waarvan bijdrage aan SSO's		0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige materiële uitgaven		0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

B. Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en ZBO's/RWT's (bedragen x € 1.000) - Deel 1								
	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4	Deel 1
Totaal apparaatsuitgaven ministerie		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Kerndepartement		0	0	0	0	0	0	0
Grote uitvoeringsorganisaties*		0	0	0	0	0	0	0

* Indien van toepassing.

B. Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en ZBO's/RWT's (bedragen x € 1.000) - Deel 2							
Totaal apparaatskosten Agentschappen	0	0	0	0	0	0	0
Baten-lasten agentschap 1	0	0	0	0	0	0	0
Baten-lasten agentschap 2	0	0	0	0	0	0	0
Totaal apparaatskosten ZBO's en RWT's	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
ZBO/RWT 1	0	0	0	0	0	0	0
ZBO/RWT 2	0	0	0	0	0	0	0

C. Tabel apparaatsuitgaven per beleidsterrein/Directoraat Generaal/artikel Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)	
Beleidsterrein/Directoraat Generaal/artikel	t
Totaal apparaat	**0**
Onderverdeling 1	0
Onderverdeling 2	0

TOELICHTING

Op dit artikel worden alle personele en materiële verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van het ministerie opgenomen met uitzondering van de grote uitvoeringsorganisaties en die onderdelen waarvan met het Ministerie van Financiën is overeengekomen dat de apparaatsuitgaven op het beleidsartikel opgenomen worden. Het omvat de uitgaven voor personeel (uitgesplitst naar eigen personeel, inhuur van externen en overig) en materieel (uitgesplitst naar ICT, bijdragen SSO's en overig) voor het kerndepartement. De te hanteren definities zijn opgenomen in de Begrippenlijst.

De programmabegrotingen maken voor de uitvoering van het programma gebruik van het apparaat van een ander ministerie. Er wordt dan ook geen apart centraal apparaatsartikel in de begroting opgenomen.

Toelichting bij onderdeel A
De apparaatsuitgaven van het kerndepartement worden zichtbaar gemaakt op een centraal apparaatsuitgavenartikel met de naam «Apparaatsuitgaven Kerndepartement». Deze uitgaven worden gesplitst in personele- en materiële uitgaven. Met ingang van de begroting 2013 worden daarbij de uitgaven aan externe inhuur en de uitgaven aan ICT en bijdrage aan SSO's apart inzichtelijk gemaakt en meerjarig geraamd. In de begrippenlijst is bij de Rijksbrede kostensoortentabel een limitatieve lijst van SSO's opgenomen.

Toelichting bij onderdeel B
De apparaatsuitgaven/kosten voor agentschappen en de apparaatskosten van de begrotingsgefinancierde ZBO's/RWT's worden eveneens inzichtelijk gemaakt in een toelichtende tabel. Deze bedragen worden niet nader uitgesplitst. In deze tabel worden alleen de door het betreffende departement begrotingsgefinancierde ZBO's meegenomen, ook als het departement een deel financiert. Apparaatskosten van de ZBO's dienen zo actueel mogelijk te zijn. Bij voorkeur dus over het jaar t, als dit niet mogelijk is dan de gegevens over het jaar t-1. Daar waar ook dat niet mogelijk is, dient uitgegaan te worden van de cijfers van t-2. De gegevens worden in de desbetreffende jaar kolom opgenomen. Er hoeft geen meerjarige raming voor deze kosten te worden gegeven.

In deze tabel mag geen overall optelling van de apparaatscijfers plaatsvinden. Naast het feit dat uitgaven en kosten niet zomaar kunnen worden opgeteld, zou op deze manier ook een mogelijke dubbeltelling ontstaan voor de post bijdrage SSO: In de departementale begroting staat in het centrale apparaatsartikel de post *Bijdrage SSO*. Deze post komt vervolgens als Baten terug in de (agentschaps-)begroting van het SSO. Aan de SSO-kant volgt vervolgens een vertaling in Personele en Materiële lasten.

Toelichting bij onderdeel C
In de toelichting bij het centrale apparaatsartikel worden de apparaatsuitgaven van het kerndepartement in tabelvorm naar keuze onderverdeeld naar of het Beleidsterrein, of Directoraat-Generaal, of artikel. Deze verdere uitsplitsing komt tegemoet aan de wens van de Tweede Kamer om inzicht te hebben in de nadere onderverdeling.

Bij deze tabellen gelden de volgende definities:

Onder apparaat wordt verstaan: uitgaven voor personeel en materieel die nodig zijn om de organisatie te doen functioneren. Dit zijn uitgaven voor personeel en materieel voor het primaire proces (beleidsproces) en voor de ondersteuning van het primaire proces (de bedrijfsvoering).

In de afbakening van apparaatsuitgaven wordt een onderscheid gemaakt tussen de **brede en smalle definitie.** Het onderscheid tussen ondersteunende - en primaire processen is leidend in de afbakening van apparaatsuitgaven.

Indien alleen de uitgaven voor personeel en materieel van de ondersteunende processen als apparaat wordt beschouwd, wordt gesproken van de **smalle definitie**. Daarentegen wordt gesproken van de **brede definitie** indien de uitgaven voor personeel en materieel van zowel de ondersteunende als de primaire processen als apparaat wordt beschouwd.

In de toepassing wordt een onderscheid gemaakt tussen Personeel en Materieel. Bij Personeel wordt de brede definitie toegepast en bij Materieel de smalle definitie.

- **Personeel – brede definitie:** Alle personeelsuitgaven (incl. externe inhuur) van zowel primaire - als ondersteunende processen worden toegevoegd aan het centrale apparaatsartikel. Dit betekent o.a. dat de beleidsmedewerkers, cipiers, douaniers, belastingtelefoonmedewerkers, voorlichters allemaal tot het apparaat behoren.
- **Materieel – smalle definitie:** Alleen de materieeluitgaven van de ondersteunende processen worden toegevoegd aan het centrale apparaatsartikel. Dit betekent onder andere de bureaucomputers, telefoons, potloden, pennen tot het apparaat behoren. Het elektronische patiëntendossier, de digitale snelwegborden, en de specifieke belastingdienstsystemen behoren echter niet tot het apparaat. Deze ICT-middelen zijn direct verbonden met het primaire proces.
- **Definitie Personele uitgaven en materieel:** Voor de definities van Personele uitgaven en materieel en de nadere uitsplitsing daarvan wordt verwezen naar de Rijksbrede kostensoortentabel.

Definities apparaat
Bij deze tabellen gelden de volgende definities:

Onder apparaat wordt verstaan: uitgaven voor personeel en materieel die nodig zijn om de organisatie te doen functioneren. Dit zijn uitgaven voor personeel en materieel voor het primaire proces (beleidsproces) en voor de ondersteuning van het primaire proces (de bedrijfsvoering).

In de afbakening van apparaatsuitgaven wordt een onderscheid gemaakt tussen de **brede en smalle definitie.** Het onderscheid tussen ondersteunende - en primaire processen is leidend in de afbakening van apparaatsuitgaven.

Indien alleen de uitgaven voor personeel en materieel van de ondersteunende processen als apparaat wordt beschouwd, wordt gesproken van de **smalle definitie**. Daarentegen wordt gesproken van de **brede definitie** indien de uitgaven voor personeel en materieel van zowel de ondersteunende als de primaire processen als apparaat wordt beschouwd.

In de toepassing wordt een onderscheid gemaakt tussen Personeel en Materieel. Bij Personeel wordt de brede definitie toegepast en bij Materieel de smalle definitie.

- **Personeel – brede definitie:** Alle personeelsuitgaven (incl. externe inhuur) van zowel primaire - als ondersteunende processen worden toegevoegd aan het centrale apparaatsartikel. Dit betekent o.a. dat de beleidsmedewerkers, cipiers, douaniers, belastingtelefoonmedewerkers, voorlichters allemaal tot het apparaat behoren.

- **Materieel – smalle definitie:** Alleen de materieeluitgaven van de ondersteunende processen worden toegevoegd aan het centrale apparaatsartikel. Dit betekent onder andere de bureaucomputers, telefoons, potloden, pennen tot het apparaat behoren. Het elektronische patiëntendossier, de digitale snelwegborden, en de specifieke belastingdienstsystemen behoren echter niet tot het apparaat. Deze ICT-middelen zijn direct verbonden met het primaire proces.
- **Definitie Personele uitgaven en materieel:** Voor de definities van Personele uitgaven en materieel en de nadere uitsplitsing daarvan wordt verwezen naar de Rijksbrede kostensoortentabel.

Informatieve tekst
Bij de toepassing van de smalle definitie van apparaat, kan het voorkomen dat ICT-middelen van (voornamelijk grote) verzelfstandigde uitvoerende diensten, zich moeilijk of niet laten splitsen. Bij deze organisaties wordt ICT zowel voor de ondersteunende processen (kantoorautomatisering) als primaire processen ingezet. Een zinvolle splitsing is dan niet goed mogelijk. Indien dit het geval is, wordt bij wijze van uitzondering, de optie geboden om de brede definitie te hanteren voor ICT-middelen en deze dus op te nemen onder de categorie ICT bij de apparaatsuitgaven. In dit geval worden de ICT-middelen die verbonden zijn met de primaire processen dus niet geboekt als programma-uitgaven, maar als apparaatsuitgaven. In de toelichting dient dit dan expliciet te worden gemeld.

Als advies wordt wel meegegeven om het besluit tot het niet splitsen van de ICT-middelen niet gemakkelijk te nemen. Eén van de opties van het kabinet om besparingen te realiseren is door (onderdelen van) de bedrijfsvoering te centraliseren. Alle budgetten in de begrotingen die als ICT zijn gekenmerkt, kunnen dan hiervoor in aanmerking komen. Het kabinet schrijft: «Besparingen kunnen worden behaald door een vergaande standaardisering en samenwerking binnen de bedrijfsvoering van de 'kernministeries' van de rijksdienst. (...) Het gaat hierbij om budgetten voor huisvesting (incl. nutsvoorziening), facilitaire diensten, vervoer en gebouw- en werkplek gerelateerde ICT. Budgetten die onlosmakelijk zijn verbonden met het primaire proces moeten, om de integrale (beleids)afweging te kunnen blijven maken, nadrukkelijk niet gecentraliseerd worden.»

Model 1.34c - Toelichting bij niet-beleidsartikel «Geheim»

Budgettaire gevolgen artikel ... Geheim (bedragen x € 1.000)							
	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. Het niet-beleidsartikel Geheim op basis van artikel 2.8 van de Comptabiliteitswet 2016 kent geen artikelonderdelen
2. Dit niet-beleidsartikel is bestemd voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten waarvoor geldt dat openbaarmaking via toedeling aan een expliciet beleidsartikel niet in het belang van de Staat is.

Model 1.34d - Toelichting bij niet-beleidsartikel «Nog onverdeeld»

Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)							
	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
programma	0	0	0	0	0	0	0
apparaat	0	0	0	0	0	0	0
Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
programma	0	0	0	0	0	0	0
apparaat	0	0	0	0	0	0	0
Onvoorzien	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. Het niet-beleidsartikel Nog onverdeeld bestaat uit verplichtingen, uitgaven en ontvangsten. Uitgaven worden onderverdeeld naar loonbijstelling, prijsbijstelling, onvoorzien en een eventuele taakstelling (negatief bedrag).
2. Indien er sprake is van een taakstelling wordt expliciet inzichtelijk gemaakt hoe de taakstelling wordt ingevuld. Het bedrag dat in de tabel wordt opgenomen, kan bestaan uit het saldo van de positieve en negatieve posten. Om die reden wordt in de toelichting inzichtelijk gemaakt uit welke posten dit bedrag is opgebouwd. Zie voor nadere informatie artikel 2.7 van de Comptabiliteitswet 2016 en bijbehorende memorie van toelichting.
3. Indien op het niet-beleidsartikel *Nog onverdeeld* sprake is van een nog toe te bedelen negatief bedrag als gevolg van een nog in te vullen bezuiniging of taakstelling wordt in de ontwerpbegroting toegelicht waarom dit bedrag pas bij de 1e suppletoire begroting kan worden toebedeeld. Er moet een bijzondere omstandigheid zijn waarom dit bedrag in de ontwerpbegroting nog niet ingevuld kan worden. **Dit nog toe te bedelen negatieve bedrag wordt in beginsel uiterlijk bij de 1e suppletoire begroting toebedeeld.** [Conform toezegging van de Minister van Financiën tijdens het plenaire debat van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016 op 28 september 2016].

Model 1.35 - Begroting agentschap

Begroting van agentschap voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)						
	Laatste vastgestelde begroting t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Baten						
- Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten		0	0	0	0	0
waarvan product/dienst A		0	0	0	0	0
waarvan product/dienst B		0	0	0	0	0
waarvan product/dienst C		0	0	0	0	0
- Baten als tegenprestatie voor levering van input		0	0	0	0	0
waarvan bijdrage aan A		0	0	0	0	0
waarvan bijdrage aan B		0	0	0	0	0
waarvan bijdrage aan C		0	0	0	0	0

	Laatste vastgestelde begroting t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Rentebaten	0	0	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0	0	0	0
Bijzondere baten	0	0	0	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Lasten						
Apparaatskosten	0	0	0	0	0	0
- Personele kosten	0	0	0	0	0	0
waarvan eigen personeel	0	0	0	0	0	0
waarvan inhuur externen	0	0	0	0	0	0
waarvan overige personele kosten	0	0	0	0	0	0
- Materiële kosten	0	0	0	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0	0	0	0
waarvan bijdrage aan SSO's	0	0	0	0	0	0
waarvan overige materiële kosten	0	0	0	0	0	0
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	0	0	0	0	0	0
Rentelasten	0	0	0	0	0	0
Afschrijvingskosten	0	0	0	0	0	0
- Materieel	0	0	0	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0	0	0	0
waarvan overige materiële afschrijvingskosten	0	0	0	0	0	0
- Immaterieel	0	0	0	0	0	0
Overige lasten	0	0	0	0	0	0
waarvan dotaties voorzieningen	0	0	0	0	0	0
waarvan bijzondere lasten	0	0	0	0	0	0
Totaal lasten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Kasstroomoverzicht over het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)

	Stand slotwet t-2	Vastgestelde begroting, ontwerpbegroting of in voorkomende gevallen de 1e suppletoire begroting t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
+/+ totaal ontvangsten operationele kasstroom	0	0	0	0	0	0	0
-/- totaal uitgaven operationele kasstroom	0	0	0	0	0	0	0
2. Totaal operationele kasstroom	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
-/- totaal investeringen	0	0	0	0	0	0	0
+/+ totaal boekwaarde desinvesteringen	0	0	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	0	0	0	0	0	0	0

	Stand slotwet t-2	Vastgestelde begroting, ontwerpbe-groting of in voorkomende gevallen de 1e suppletoire begroting t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
+/+ eenmalige storting door moederdepartement	0	0	0	0	0	0	0
-/- aflossingen op leningen	0	0	0	0	0	0	0
+/+ beroep op leenfaciliteit	0	0	0	0	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Overzicht doelmatigheidsindicatoren

	Stand slotwet t-2	Vastgestelde begroting t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Omschrijving							
Aanvullende indicator 1	...	...	...	...	...	...	...
Aanvullende indicator 2	...	...	...	...	...	...	...
Aanvullende indicator 3	...	...	...	...	...	...	...

TOELICHTING

Er wordt gestreefd naar een zo kort en bondig mogelijke beschrijving. Voor het totale aantal pagina's per agentschap geldt een indicatieve norm van 5 bladzijden met een maximum van 10. Het betreft hier een uitgangspunt waar met instemming van het Ministerie van Financiën kan worden afgeweken.

1. *Baten als tegenprestatie voor de levering van goederen en/of diensten* (ook wel 'output-bekostiging'): dit houdt in dat er afspraken worden gemaakt over een tarief per geleverde prestatie (product of dienst). De hoogte van de uiteindelijke bekostiging is afhankelijk van het daadwerkelijk aantal geleverde prestaties. Voor een verdere toelichting zie de Regeling Agentschappen 2024. Let op: baten dienen te worden gespecifieerd per product-groep (p*q onderbouwing).
2. *Baten als tegenprestatie voor de levering van input* (ook wel 'input-bekostiging'): dit houdt in dat er afspraken worden gemaakt over een bijdrage voor de ingezette middelen of arbeidskrachten. Hierbij bestaat een relatie tussen de bekostiging en de ingezette middelen, in plaats van de uiteindelijke realisatie van de diensten of producten. Voor een verdere toelichting zie de Regeling Agentschappen 2024. Let op: baten dienen te worden gespecifieerd per bijdrage-groep (input onderbouwing).

Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detailregels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Posten die niet separaat zijn vermeld in dit model maar die van belang zijn voor een goed inzicht in de baten, de lasten of het saldo van baten en lasten worden apart zichtbaar gemaakt.

Voor de definities van personele en materiële kosten wordt verwezen naar het model 1.34b. Let op: voor overige bepalingen (zoals wat verstaan wordt onder 'derden') aangaande de begrotingsstaat van agentschappen zie de paragraaf inzake agentschappen in de voorschriften omtrent de departementale begrotingen natuurlijk de Regeling agentschappen 2024.

In de toelichting wordt minimaal opgenomen:

– Een specificatie van baten als tegenprestatie voor de levering van goederen en/of diensten waaronder de bron van herkomst: baten vanuit moederdepartement; baten vanuit overige departementen; baten vanuit partijen anders dan departementen (zie uitleg hieronder).

- Een specificatie van baten als tegenprestatie voor de levering van input waaronder de bron van herkomst: baten vanuit moederdepartement; baten vanuit overige departementen; baten vanuit partijen anders dan departementen (zie uitleg hieronder).
- Een specificatie en toelichting van alle bijzondere baten en lasten;
- De begroting van een agentschap dient sluitend te zijn (het totaal baten is gelijk aan het totaal lasten).

Baten vanuit moederdepartement: baten verkregen vanuit het moederdepartement, inclusief de daaronder vallende agentschappen en/of SSO's. Let op: bijdragen van het moederdepartement om het agentschap te ondersteunen als gevolg van het maximeren van doorberekende tarieven worden als exploitatiesubsidie verwerkt en toegelicht als apart onderdeel van de baten.

Baten overige departementen: baten verkregen vanuit alle departementen niet zijnde het moederdepartement, inclusief de bij deze departementen horende agentschappen en/of SSO's.

Baten vanuit partijen anders dan departementen: alle overige baten niet afkomstig van moederdepartement , overige departementen en de hierbij horende agentschappen en/of SSO's. Voorbeelden zijn ZBO's, burgers (leges) en bedrijfsleven (retributies).

De meerjarige doorwerking (t tot t+4) van elke taakstelling dient eenmalig te worden toegelicht onder de post *Baten als tegenprestatie voor de levering van goederen en/of diensten* c.q. *Baten als tegenprestatie voor de levering van input*. Hierbij dient aangegeven te worden op welke manier deze taakstelling(en) uitgevoerd word(t)(en). In de volgende begroting is de meerjarige reeks overeenkomstig verlaagd en zal de taakstelling niet meer apart zichtbaar zijn.

Het is niet noodzakelijk om de toelichting op de taakstelling zowel bij het beleidsartikel van het moederdepartement als bij de agentschapsparagraaf op te nemen. Indien mogelijk kan een verwijzing worden gemaakt vanuit de agentschapsparagraaf naar de toelichting op het desbetreffende beleidsartikel. Deze werkwijze is alleen mogelijk bij agentschappen die volledig door het moederdepartement worden bekostigd. Wanneer door een ander departement een taakstelling wordt opgelegd aan een agentschap van het moederdepartement, kan niet verwezen worden naar de toelichting bij het andere departement. In die gevallen is het dus wel noodzakelijk om in de agentschapsparagraaf een toelichting op te nemen.

De maatregelen die genomen worden om de taakstelling in te vullen dienen toegelicht te worden in het eerste jaar dat de taakstelling zichtbaar wordt in de meerjarenreeks. Eventuele afwijkingen c.q. nieuwe maatregelen in de daaropvolgende jaren dienen in het desbetreffende jaar (wederom) toegelicht te worden.

N.B. Bijzondere baten/lasten vloeien voort uit normale bedrijfsuitoefening, maar op grond van aard of omvang of het incidentele karakter worden deze apart gepresenteerd binnen het resultaat uit normale bedrijfsuitoefening (bijvoorbeeld een reorganisatie). Buitengewone baten en lasten (baten en lasten niet voortvloeiend uit de normale bedrijfsuitoefening) komen zelden voor en zijn daarom niet in het standaardmodel opgenomen.

Kasstroomoverzicht
De eindstand realisatie rekening-courant RHB t-2 en de beginstand vastgestelde begroting rekening courant RHB t-1 enerzijds en de eindstand vastgestelde begroting rekening courant RHB t-1 en de beginstand vastgestelde begroting rekening courant t sluiten vanwege verschillen tussen begroting en realisatie en de verschillende momenten van opstellen van de begrote cijfers niet op elkaar aan. **Het is niet noodzakelijk dat ze op elkaar aansluiten**. De posten 1 en 5 dienen alleen het rekening-courantsaldo bij de Rijkshoofdboekhouding weer te geven, exclusief kassaldo en betalingen onderweg.

Opmerkelijke ontwikkelingen in de verschillende kasstromen worden toegelicht. In ieder geval wordt toegelicht welk deel bestaat uit een bijdrage van het moederdepartement in de bedrijfsvoeringskosten.

Er wordt vermeld in welke soorten (im)materiële vaste activa is geïnvesteerd.

De uitsplitsing van de totale operationele kasstroom naar ontvangsten en uitgaven is verplicht per (ontwerp)begroting 2017. Eerdere toepassing wordt aanbevolen. Indien de uitsplitsing nog niet blijkt uit de begroting in eerdere jaren, dan kan volstaan worden in de betreffende kolom met vermelding van alleen het totaal van de operationele kasstroom.

Overzicht aanvullende indicatoren
Ieder agentschap dient ten minste drie indicatoren op te nemen die een beeld geven van de publieke waarde van het agentschap: het doelbereik, de kwaliteit van dienstverlening, de doelmatigheid en de mate van transparantie en verloop van processen. Voorbeelden van zijn: aantal behandelde verzoeken, klanttevredenheid, doorlooptijden, behandeltijden, kostprijzen per product, gemiddelde tarieven per uur, percentage toegewezen bezwaarschriften, beschikbaarheid/bereikbaarheid organisatie, etc. De minimaal drie te kiezen indicatoren dienen bij voorkeur ontleend te zijn aan bestaande meerjarige werkafspraken tussen het agentschap, de beleidsverantwoordelijke(n), en de continuïteitsverantwoordelijke. Er dient te worden gekozen voor de meest betekenisvolle indicatoren in meerjarig perspectief, in de context van het specifieke agentschap.

Informatieve tekst
Verklarende variabelen: een getal op zich krijgt pas meerwaarde en diepgang als het in perspectief wordt geplaatst. Daarom is een goede toelichting op de indicatoren van het grootste belang. In de toelichting wordt gebruik gemaakt van zogenaamde verklarende variabelen voor zover relevant. Het gaat hier om de voor het agentschap meest betekenisvolle variabelen.

Voorbeelden van verklarende variabelen zijn: wijzigingen in het 'productieproces' bijvoorbeeld als gevolg van toenemende complexiteit van regelgeving, wijzigingen als gevolg van een toe- of afname van de vraag naar producten of diensten, aantal locaties per organisatie-eenheid, nieuwe wetgeving, percentage overhead, verhouding tussen directe en indirecte kosten, declarabiliteit, percentage externe inhuur, ziekteverzuim, personeelsopbouw, etc. Bij indexering dient gecorrigeerd te worden conform de reguliere jaarlijkse loon- en prijsbijstellingstabellen.

Model 1.36 - Bijlage: zelfstandige bestuursorganen en rechtspersonen met een wettelijke taak

Overzicht Zelfstandige Bestuursorganen en Rechtspersonen met een Wettelijke Taak (vallend onder het Ministerie van ...)					
Naam organisatie	ZBO/RWT	Begrotingsartikel	Begrotingsramingen	Uitgevoerde evaluatie ZBO onder Kaderwet	Volgende evaluatie ZBO
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...

Overzicht Zelfstandige Bestuursorganen en Rechtspersonen met een Wettelijke Taak (vallend onder andere ministeries)				
Naam organisatie	Ministerie	ZBO/RWT	Begrotingsartikel	Begrotingsramingen
...	...	...	...	...
...	...	...	...	...
...	...	...	...	...
...	...	...	...	...

TOELICHTING

1. Deze bijlage bevat in elk geval een overzicht van alle ZBO's en RWT's van het desbetreffende moederdepartement (dus niet alleen begrotingsgefinancierde ZBO's/RWT's). Dit betekent dat ook de ZBO's die niet onder de Kaderwet ZBO vallen een onderdeel van het overzicht uitmaken. Indien deze ZBO's en RWT's uit de departementale begroting een bijdrage ontvangen, wordt tevens aangegeven ten laste van welk beleidsartikel de bijdrage aan het ZBO of de RWT komt. Deze bijdrage kan zowel programma als apparaatsuitgaven bevatten. Voor een volledig beeld inzake de financieringsstromen bij begrotingsgefinancierde

ZBO's/RWT's (begroting, premies, tarieven of een combinatie), dienen departementen een verwijzing op te nemen naar de departementale verantwoording van het voorgaande jaar via open data over ZBO's en RWT's alwaar deze stromen worden uitgesplitst. Verwijzing (URL-link) naar website ZBO/RWT: link naar de websites van betreffende organisatie wordt toegevoegd op de plek van de naam van de betreffende ZBO of RWT.

2. De bijdragen aan ZBO's en RWT's die onder de verantwoordelijkheid van een ander ministerie vallen, worden in een apart overzicht opgenomen. De bijdragen worden niet meerjarig opgenomen. Het Ministerie van Financiën kan, indien gewenst deze meerjarige gegevens opvragen bij de departementen.
3. In Kolom 3 wordt vermeld of de betreffende organisatie een «ZBO» een «RWT» of beide is. In het laatste geval vermeldt het departement «ZBO en RWT».
4. Begrotingsartikel(en): artikelen noemen op basis waarvan het begrotingsgeld wordt verstrekt.
5. Begrotingsramingen: begrotingsramingen voor het volgende jaar.
6. ZBO's die vallen onder de Kaderwet ZBO worden volgens artikel 39 van betreffende wet iedere vijf jaar geëvalueerd door de verantwoordelijke minister op doeltreffendheid en de doelmatigheid van het functioneren. Een verslag hiervan wordt aan de Tweede Kamer verzonden. In kolom 5 wordt een hyperlink opgenomen naar uitgevoerde evaluatie (Zie logistieke aanwijzingen, onderdeel hyperlinks). Indien evaluatie niet is uitgevoerd, wordt aangegeven waarom niet. Indien ZBO niet onder de Kaderwet ZBO valt, of een uitzondering heeft op artikel 39, dan volstaat «evaluatieplicht niet van toepassing».
7. In de laatste kolom wordt vermeld wanneer de volgende evaluatie is voorzien. Indien de ZBO niet onder de Kaderwet valt, of een uitzondering heeft op artikel 39, dan volstaat «evaluatieplicht niet van toepassing».

Model 1.37 - Bijlage: Specifieke uitkeringen per departement

BZK neemt sinds de RBV 2022 niet langer een gedetailleerd overzicht per departement op als bijlage bij de eigen begroting. In plaats daarvan neemt elk departement zelf een gedetailleerd overzicht op als bijlage bij de betreffende ontwerpbegroting. Het format dat voor OW2022 is gebruikt, kan hiervoor als basis worden gebruikt om eenzelfde manier van administreren te bewerkstelligen. Op deze manier is het voor de Staten-Generaal helderder hoe een specifieke uitkering in de beleidsdoelstellingen van begrotingsartikelen past. Deze manier is passend om recht te doen aan de eigen beleidsverantwoordelijkheid en ministeriële verantwoordelijkheid.

FORMAT (Op te nemen als bijlage bij de departementale begroting)

Specifieke uitkeringen van het departement

Overzicht specifieke uitkeringen (SPUKS) (bedragen x €1000)								
	Overzicht specifieke uitkeringen (SPUKS) (bedragen x € 1 mln.)							
SiSa nr.	Onderdeel	Toelichting	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
	Naam		(bedragen per jaar)					
	Korte duiding							
	Juridische grondslag							
	Maatschappelijke effecten							
	Ontvangende partijen							
	Artikel							
Totaal			(bedragen per jaar)					

INVULWIJZER

De departementen nemen boven de tabel de volgende standaardtekst op:
"Als het Rijk bijdragen onder voorwaarden ten behoeve van een bepaald openbaar belang aan provincies en gemeenten verstrekt, is op basis van artikel 15a lid 1 Financiële-verhoudingswet sprake van een specifieke uitkering. In deze bijlage is voor het Ministerie van ...(..) aangegeven welke specifieke uitkeringen voor (t-1

t/m t+4) uitgekeerd worden en welke voornemens er zijn voor specifieke uitkeringen. De voornemens worden aangeduid met een «V» onder het kopje SiSa nummer (Single information Single audit). Indien nodig wordt er onder de tabel een toelichting gegeven."

SiSa nr.: Iedere specifieke uitkering die is ingesteld heeft een SiSa-nummer. Deze dient u hier in te vullen. Mocht er een voornemen tot een specifieke uitkering zijn waarbij er nog geen SiSa-nummer is, vult u hier een 'V' van voornemen in. Op deze manier is het overzicht zo volledig mogelijk.

Naam: Vul hier de exacte benaming van de specifieke uitkering in. Vul bij de jaartallen de bedragen in in € x,x mln. per jaar. Indien er nog geen bedragen bekend zijn, graag streepjes invullen, indien een jaar geen bedrag heeft, graag 0 invullen.

Korte duiding: Vul hier in één of twee zinnen het doel van de regeling. Bijvoorbeeld de bevordering van een goede ventilatie in schoolgebouwen. In de regel zal dit doel hetzelfde blijven voor alle jaren, voor de gehele looptijd van de specifieke uitkering.

Juridische grondslag: Vul hier zo specifiek mogelijk het juridische kader in met verwijzing naar bijvoorbeeld Kamerstuk, Wet, besluit of Ministeriele regeling.

Maatschappelijke effecten: Geef hierbij aan welke maatschappelijke effecten beoogd en/of gerealiseerd worden, met de verstrekking van de specifieke uitkering. Bij een nieuwe specifieke uitkering zal het accent liggen op hetgeen beoogd is, maar bij een langer lopende specifieke uitkering dient ook aandacht geschonken te worden aan de gerealiseerde maatschappelijke effecten. Bijvoorbeeld bij een regeling voor de bevordering van een goede ventilatie in schoolgebouwen, kan gedacht worden aan een vermelding van het aantal scholen waar projecten uitgevoerd zijn ter verbetering van het binnenklimaat. Hierbij kan onder meer gebruik gemaakt worden van de informatie die op basis van de SiSa-indicatoren is uitgevraagd bij decentrale overheden en eventueel uitgevoerde evaluaties. Indien dit elders al in de begroting toegelicht is, kan worden volstaan met een verwijzing.

Ontvangende partijen: Vul hier de ontvangende partijen in. Deze kunt u bundelen in gemeenten of provincies. De afzonderlijke namen van gemeenten of provincies behoeven niet vermeld te worden, tenzij de ontvangende partij maar één gemeente of provincie is.

Artikelnummer en –naam: Vul hier eerst het nummer in en vervolgens de naam.

Totaal: Vul hier het totaal van de bedragen in voor alle in de bijlage vermelde specifieke uitkeringen, voor t-1 tot en met t+4.

Model 1.41 - Bijlage: Verdiepingshoofdstuk

Uitgaven beleidsartikel ... (bedragen x € 1.000)						
	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Stand ontwerpbegroting t-1	0	0	0	0	0	0
Mutatie Nota van wijziging t-1	0	0	0	0	0	0
Mutatie amendement t-1	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting t-1	0	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting t	0	0	0	0	0	0

Ontvangsten beleidsartikel ... (bedragen x € 1.000)						
	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Stand ontwerpbegroting t-1	0	0	0	0	0	0
Mutatie Nota van wijziging t-1	0	0	0	0	0	0
Mutatie amendement t-1	0	0	0	0	0	0
Mutatie 1e suppletoire begroting t-1	0	0	0	0	0	0
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	0
Stand ontwerpbegroting t	0	0	0	0	0	0

TOELICHTING

1. De belangrijkste mutaties worden geëxpliciteerd in de beleidsagenda (dit geldt alleen voor prioriteiten; niet alle belangrijke mutaties worden in de beleidsagenda toegelicht). Voor eventuele verdere toelichting op de mutaties is deze verdiepingsbijlage. In deze bijlage staan de mutaties c.q. stromen centraal. In de (niet-)beleidsartikelen zijn dit de 'standen' en de daarmee te bereiken doelen en prestaties. Wat 'belangrijk' is kan door het departement zelf worden ingevuld.
2. De tabellen worden opgesteld voor zowel de beleidsartikelen als de niet-beleidsartikelen.
3. De omschrijving bij de nieuwe mutaties zijn helder en kernachtig. Hetzelfde geldt voor eventuele toelichtingen.
4. Het is verplicht om alle aangenomen amendementen op te nemen.
5. Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de suppletoire begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting bij dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr.2).
6. Bij Mutatie Nota van wijziging t-1, Mutatie amendement t-1 en Mutatie 1e suppletoire begroting t-1 worden de totalen weergegeven. De afzonderlijke mutaties zijn (als het goed is) eerder aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer gemeld. Op deze manier kan de opbouw van de Stand ontwerpbegroting t worden afgeleid.
7. Er wordt aanbevolen om het aantal pagina's per beleidsartikel te maximeren op 1 pagina.
8. Voor de toelichting van de nieuwe mutaties worden dezelfde ondergrenzen als in de suppletoire begroting gehanteerd. Zie hiervoor onderstaande staffel. **Let op**: de ondergrens van < 1 miljoen euro geldt niet voor subsidies die < 1 miljoen euro en waarbij de begrotingswet -als wettelijke grondslag voor het betreffend subsidiebedrag gaat gelden op basis van artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb. In die gevallen worden de afzonderlijke subsidiebedragen in de toelichting van het betreffend begrotingsartikel en optioneel in de tabel vermeld.

Overzicht		
Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Model 1.42 - Bijlage: Moties en toezeggingen

Deze bijlage bevat de stand van zaken van alle nieuwe moties en toezeggingen sinds het laatste jaarverslag, de nog openstaande moties en toezeggingen uit voorgaande jaren en de moties en toezeggingen die sinds de vorige jaarverslag zijn afgehandeld.

Door de Staten-Generaal aanvaarde moties		
Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van zaken
...	...	...
...	...	...
...	...	...

Door bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
...	...	...
...	...	...
...	...	...

Model 1.43 - Bijlage: Subsidieoverzicht

Subsidies (bedragen x € 1.000)											
Artikel	Naam Subsidie	t-2	t -1	t	t+1	t+2	t+3	t+4	Laatste evaluatie	Volgende evaluatie	Einddatum Subsidie
Totaal Subsidies	...	0	0	0	0	0	0	0	...	...	...

TOELICHTING

- In de begroting zelf worden alle subsidies per begrotingsartikel in de tabel ‘budgettaire gevolgen van beleid’ opgenomen (met een ondergrens van € 1 miljoen of anders indien met het Ministerie van Financiën afgesproken). Let op: de ondergrens van 1 miljoen euro geldt niet voor ‘begrotingssubsidies’ (waarbij de begrotingswet als wettelijke grondslag voor het betreffend subsidiebedrag gaat gelden op basis van artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb). In die gevallen worden de afzonderlijke subsidiebedragen in de toelichting van het betreffend begrotingsartikel en optioneel in de tabel vermeld.
- In de bijlage 'subsidieoverzicht’ bij de begroting wordt een overzicht van alle subsidies voor het betreffende departement opgenomen, zonder budgettaire ondergrens. Verzamelposten zoals ‘overige subsidies’ worden alleen opgenomen indien met het Ministerie van Financiën afgesproken.
- In de begroting en de bijlage wordt de subsidiedefinitie van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) gebruikt. Volgens artikel 4.21 van de Awb wordt onder een subsidie verstaan: *‘De aanspraak op financiële middelen, door een bestuursorgaan verstrekt met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager, anders dan als betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten.*’ Volgens deze definitie worden niet als subsidies aangemerkt: de aanspraken op financiële middelen die worden verstrekt op grond van een wettelijk voorschrift dat uitsluitend voorziet in verstrekking aan rechtspersonen die krachtens publiekrecht zijn ingesteld, en: de bekostiging van het onderwijs en onderzoek.
- In de kolom «Artikel» wordt voor elke subsidie het begrotingsartikel vermeld, of er wordt voor elk begrotingsartikel een losse tabel opgenomen.
- De naam van de subsidie verwijst naar de naam van de subsidieregeling. Indien dit verwijst naar een algemene regeling zoals een kaderwet, wordt in plaats daarvan het onderwerp van de subsidie vermeld.
- Bij de naam wordt een hyperlink naar de vindplaats van de subsidieregeling opgenomen. De hyperlink verwijst bijvoorbeeld naar de publicatie van de regeling in de Staatscourant of de (kader-)wet op grond waarvan een subsidie wordt verstrekt. Via de hyperlink moet nadere informatie over doelstelling, doelgroep, looptijd, etc. raadpleegbaar zijn.
- In de budgetkolommen worden alleen bedragen € x 1.000 ingevuld.

- In de kolom «Laatste evaluatie » en de kolom «Volgende evaluatie » wordt het desbetreffende jaartal opgenomen, met bij de laatste evaluatie een hyperlink naar de vindplaats. Alleen in het geval van een subsidie in de zin van artikel 4:23, derde lid, onder a of d wordt de markering * ingevoegd. Aan deze markering wordt een hyperlink geplaatst naar de vindplaats van het verslag als bedoeld in artikel 4:23, vierde lid Awb. In geval van een subsidie in de zin van artikel 4:23 derde lid Awb onder b of c wordt de markering ** ingevoegd.
- De hyperlink naar de vindplaats van de laatst uitgevoerde evaluatie verwijst bijvoorbeeld naar de vindplaats van het betreffende rapport of het kamerstuk waarmee de Tweede Kamer is geïnformeerd over de bevindingen uit de evaluatie. Via de hyperlink moet dus nadere informatie over de evaluatie en de bevindingen raadpleegbaar zijn.
  N.B. De Awb artikel 4:24 stelt het verplicht om subsidies elke vijf jaar te evalueren. Er worden uitzonderingen op deze regel aangegeven. Nadere regels over evaluaties, waaronder subsidie-evaluaties zijn te vinden in de Regeling periodiek evaluatieonderzoek.
- In de kolom einddatum wordt de einddatum (jaartal) van de subsidie vermeld. Het gaat om het jaartal van de uiterste datum waarop nog verplichtingen (verleningsbeschikkingen) kunnen ontstaan.
- In de kolommen worden geen opmerkingen als 'PM', 'n.n.b' of 'n.v.t.' opgenomen. Indien men van mening is dat iets daadwerkelijk niet van toepassing is, dan dient dit in de toelichting te worden opgenomen.
- Departementen zijn vrij om zelf nader onderscheid te maken in subsidies o.g.v. de kaderwet en subsidies o.g.v. regelingen, of het type subsidie op basis van artikel 4:23, derde lid van de Awb. Voorwaarde is wel dat de bijlage een totaaloverzicht blijft bieden.

Model 1.44 - Bijlage: Uitwerking Strategische Evaluatieagenda

Uitwerking Strategische evaluatieagenda						
Subthema 1a						
Titel onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Toelichting onderzoek	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
Subthema 1b						
Titel onderzoek	Type onderzoek	Afronding		Toelichting onderzoek	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
Uitwerking Strategische Evaluatieagenda Thema 2						
Subthema 2a						
Titel onderzoek	Type onderzoek	Afronding		Toelichting onderzoek	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]

Subthema 1a						
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
Subthema 2b						
Titel onderzoek	Type onderzoek	Afronding		Toelichting onderzoek	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]

Overig onderzoek						
Titel onderzoek	Type onderzoek	Afronding		Toelichting onderzoek	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[te starten/ lopend/ afgerond]	[toelichting doel onderzoek]	[begrotingsartikel(en)]	[link]

TOELICHTING

In deze bijlage wordt een uitwerking van de Strategische Evaluatieagenda (zoals opgenomen onder Beleidsagenda cf. Model 1.32d) voor het betreffende departement opgenomen.

- De bijlage bevat een paragraaf per SEA-(beleids)thema. Voor ieder (beleids)thema bevat de bijlage ten minste eens in de 4-7 jaar (cf. looptijd agendering van het thema) een nadere uitwerking. De nadere uitwerking per (sub)thema bevat een toelichting op de inzichtbehoefte en daaruit voortvloeiende agendering van het (evaluatie)onderzoek. De nadere uitwerking wordt voorgeschreven in het startjaar t van het betreffende thema. De nadere uitwerking bevat in ieder geval:
  - Een korte toelichting op inhoud en scope van het (beleids)thema en de eventueel onderscheiden subthema's.
  - Een beknopte motivering van de inzichtbehoefte op basis van de huidige stand van kennis, relevante besluitvormingsmomenten en evaluatieverplichtingen per (sub)thema. Ook inzichtbehoeften van de Tweede Kamer en relevante stakeholders worden zo mogelijk betrokken, evenals maatschappelijke ontwikkelingen.
  - Een toelichting op de gekozen looptijd van de agendering van (evaluatie)onderzoek op het betreffende thema (4, 5, 6 of 7 jaar).
  - Een beknopte toelichting op de agendering en hoe deze aansluit op de inzichtbehoefte.
  - Een schematisch overzicht van het geplande, relevante (evaluatie)onderzoek per (sub)thema, inclusief de Periodieke Rapportage, conform tabel model 1.44.
    - De kolom «toelichting onderzoek» kan eventueel worden weggelaten en worden vervangen door het opnemen van de toelichting onder de tabel.
    - Als er geen subthema's zijn, kunnen de daarvoor bestemde rijen worden weggelaten.

- Bij «afgerond» wordt een hyperlink opgenomen in de kolom «vindplaats onderzoek» naar de beleidsreactie van het onderzoek. De weer te geven tekst is het beleidsreactie nummer (bijv. «Kamerstuk 25424, nr. 648»). Als er geen beleidsreactie is dan kan deze kolom verwijzen naar een directe link van het onderzoek. De weer te geven tekst is dan «link naar onderzoek». Voor (beleids)thema's waar het begrotingsjaar niet het startjaar van de themaperiode betreft, bevat de bijlage per thema een korte uitwerking:
  - Een verwijzing naar de begroting van maximaal 4-7 jaar geleden waarin de nadere uitwerking is opgenomen.
  - Een overzicht van het geplande onderzoek per (sub)thema conform tabel model 1.44. De kolom «toelichting onderzoek» kan eventueel worden weggelaten en worden vervangen door het opnemen van de toelichting onder de tabel. Als er geen subthema's zijn, kunnen de daarvoor bestemde rijen worden weggelaten.
  - Een beknopte toelichting op eventuele tussentijdse aanpassingen in de agendering voor het betreffende thema (en eventuele nadere uitwerking van de inzichtbehoefte).
- In een paragraaf of tabel 'overig onderzoek' kan facultatief een overzicht van overige relevante onderzoeken worden opgenomen.
- Voor verdere criteria voor de SEA kan de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek 2022 worden geraadpleegd.
- Om maatwerk per departement te faciliteren, daar waar dit de inhoudelijke kwaliteit van de SEA bevordert, zijn in goed overleg met het ministerie van Financiën afwijkingen van model 1.44 en toelichting mogelijk.

Model 1.45 - Bijlage: Rijksuitgaven Caribisch Nederland

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstukken II 2011/12, 33000 IV, nr. 28) wordt jaarlijks een overzicht van alle rijksuitgaven aan Caribisch Nederland (met uitzondering van de vrije uitkering ofwel het BES-fonds) toegevoegd aan de begroting van Koninkrijksrelaties (IV).

Naar aanleiding van de voorlichting van de Afdeling Advisering van de Raad van State (RvS) en het Interdepartementale Beleidsonderzoek Koninkrijksrelaties (IBO) volgt het kabinet de aanbeveling op om het overzicht Rijksuitgaven aan Caribisch Nederland aanzienlijk uit te breiden (Kamerstukken II 2019/20, 35300 IV, nr. 11). Doel hiervan is om de rol van het Ministerie van BZK te verstevigen en een meer integrale afweging van de Rijksuitgaven aan Caribisch Nederland te bevorderen.

In de begroting Koninkrijksrelaties (IV) is het totale overzicht van de Rijksuitgaven Caribisch Nederland te vinden. Hieronder is de uitsplitsing van de Rijksuitgaven aan Caribisch Nederland voor de departementale begroting **[«Naam departementale begroting» (…)]** weergegeven. In het overzicht en de bijbehorende toelichtingen wordt aangegeven of het uitgaven zijn ten behoeve van eilandelijke taken (E) of rijkstaken (R), of er sprake is van incidentele (I) of structurele (S) bekostiging en wordt een toelichting gegeven op de wijze van financiering welke gekoppeld is aan de beoogde beleidsdoelen.

Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x € 1.000)								
Artikel/ instrument	Taak	Bijdrage	realisatie		ontwerpbegroting t+1			
			t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Totaal uitgaven			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument								
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument								
Instrument								
Instrument								
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument			0	0	0	0	0	0
Instrument								
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument								
Instrument								

Artikel/ instrument	Taak	Bijdrage	realisatie		ontwerpbegroting t+1			
Instrument								
Instrument								
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument								
Instrument								
Instrument								
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument			0	0	0	0	0	0
Instrument								
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument								
Instrument								
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument								

INVULINSTRUCTIE

In de kolom Taak «eilandelijk» of «Rijk» invullen. In de kolom Bijdrage graag «structureel» of «incidenteel» invullen. Onder deze tabel wordt (bij bedragen in het begrotingsjaar vanaf € 100.000,-) de wijze van financiering toegelicht en de koppeling daarvan aan de beoogde beleidsdoelen. Daarnaast wordt er toegelicht of er sprake is van een eilandelijke taak of rijkstaak en of er sprake is van een incidentele of structurele bijdrage.

Bij bedragen in het begrotingsjaar groter dan €100.000 wordt de wijze van financiering toegelicht en de koppeling daarvan aan de beoogde beleidsdoelen. Indien in een begroting geen rijksbijdragen aan Caribisch Nederland zijn, volstaat een opmerking hierover in de leeswijzer.

Op basis van het door de desbetreffende departementen ingevulde en naar BZK (begrotingszaken@minbzk.nl) ingestuurde model 1.45 stelt het coördinerende BZK een rijksbreed overzicht op volgens model 1.46. Uit dit totaaloverzicht wordt de desbetreffende bijlage bij begroting IV van Koninkrijksrelaties samengesteld.

TOELICHTING

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstukken II 2011/12, 33000 IV, nr. 28,) brengen departementen reeds langer in kaart welke uitgaven zij doen ten behoeve van Caribisch Nederland, uitgesplitst per beleidsartikel en per instrument. Voor zover die uitgavenreeksen de € 1 mln. te boven gaan, maken de departementen deze in een aparte regel (regeling onder een instrument) expliciet zichtbaar in de tabel budgettaire gevolgen van beleid (zie model 1.33) en de bijbehorende toelichting. Bedragen onder de € 1 mln. hoeven niet apart zichtbaar te worden gemaakt in de budgettaire tabel, hierbij volstaat een toelichting.

Naar aanleiding van de voorlichting van de Afdeling Advisering van de Raad van State (RvS) en het Interdepartementale Beleidsonderzoek Koninkrijksrelaties (IBO) heeft het kabinet besloten het overzicht Rijksuitgaven (ten behoeve van) Caribisch Nederland uit te breiden (Kamerstukken II 2019/20, 35300 IV, nr. 11). Ter uitvoering hiervan dient dit model (model 1.45) waarin alle uitgavenreeksen ten behoeve van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba ofwel BES-eilanden) worden opgenomen, ongeacht de hoogte van de uitgaven. NB: uitgaven aan de landen Curaçao, Sint Maarten en Aruba worden hierin niet opgenomen.

Model 1.46 - Bijlage in begroting Koninkrijksrelaties: Totaaloverzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland

Op basis van het door de desbetreffende departementen ingevulde en naar BZK (begrotingszaken@minbzk.nl) ingestuurde model 1.45 stelt het coördinerende BZK een rijksbreed extracomptabel overzicht op volgens model 1.46. Uit dit totaaloverzicht wordt de desbetreffende bijlage bij begroting IV van Koninkrijksrelaties samengesteld.

Totaaloverzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x € 1.000)							
Begroting		realisatie		ontwerpbegroting t+1			
		t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
	Totaal Rijksuitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
IIB	Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad						
IV	Koninkrijksrelaties						
VI	Justitie en Veiligheid						
VII	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
VIII	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap						
IX	Financiën en Nationale Schuld						
X	Defensie	–	–	–	–	–	–
XII	Infrastructuur en Waterstaat						
XIII	Economische Zaken en Klimaat						
XIV	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit						
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid						
XVI	Volksgezondheid, Welzijn en Sport						
XX	Asiel en Migratie						
XXII	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening						
XXII	Klimaat en Groene Groei						

Model 1.47 - NGF-bijlage

De NGF-begroting 2025 verschaft extracomptabel inzicht in de uitgavenraming voor de NGF-projecten op basis van informatie van de vakdepartementen. De departementen leveren de NGF-bijlage aan bij de fondsbeheerders: zie het tijdschema voor de aanleverdatum.

De NGF-bijlage bevat voor het totaal aan NGF-projecten dat door het departement wordt uitgevoerd, de volgende tabel (met voorbeeldcijfers):

Geraamde NGF uitgaven (bedragen x €1000)														
	Totaal toegekend NGF-budget	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4	t+5	t+6	t+7	t+8	t+9	t+10
Totaal uitgaven NGF-projecten	**1.450.000**		**210.000**	**310.000**	**310.000**	**210.000**	**110.000**	**300.000**						
Subtotaal uitgaven project X	**700.000**		**100.000**	**150.000**	**150.000**	**50.000**	**50.000**	**200.000**						
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)														
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			**10.000**	**60.000**	**50.000**	**10.000**	**10.000**	**100.000**						
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			**80.000**	**80.000**	**90.000**	**30.000**	**30.000**	**90.000**						
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)														
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			**10.000**	**10.000**	**10.000**	**10.000**	**10.000**	**10.000**						
Subtotaal ontvangsten project X														
Ontvangsten														
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)														
Subtotaal uitgaven project Y	**750.000**		**110.000**	**160.000**	**160.000**	**160.000**	**60.000**	**100.000**						

	Totaal toegekend NGF-budget	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4	t+5	t+6	t+7	t+8	t+9	t+10
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)														
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			**20.000**	**30.000**	**20.000**	**10.000**	**10.000**	**20.000**						
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			**60.000**	**100.000**	**110.000**	**120.000**	**30.000**	**50.000**						
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			**20.000**	**20.000**	**20.000**	**20.000**	**10.000**	**20.000**						
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)														
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			**10.000**	**10.000**	**10.000**	**10.000**	**10.000**	**10.000**						
Subtotaal ontvangsten project Y														
Ontvangsten														
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)														

De toelichting op de tabel bevat op hoofdlijnen een beschrijving van de stand van zaken per NGF project.

Model 1.48 - Klimaatfondsbijlage

In onderstaand tabel staan alle actuele standen van uitgaven Klimaatfondsmiddelen die uit het Meerjaren-programma Klimaatfonds zijn overgeheveld naar de departementale begroting van ministerie PM inclusief een toelichting.

Klimaatfondsmiddelen op de begroting van het ministerie van ... (bedrage x € 1.000)								
Artikel/instrument	Klimaat-fondsmaat-regel	Realisatie			Ontwerpbegroting t+1			
		t-2	**t-1**	**t**	**t+1**	**t+2**	**t+3**	**t+4**
Totaal uitgaven								
Artikelnr (incl naam)				**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument	Vul hier de naam in van de eerste toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma			0	0	0	0	0	0
	Vul hier de naam in van de tweede toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma			0	0	0	0	0	0
Instrument	Vul hier de naam in van de eerste toegekende			0	0	0	0	0	0

Artikel/instrument	Klimaat-fondsmaat-regel	Realisatie			Ontwerpbegroting t+1		
	Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma						
	Vul hier de naam in van de tweede toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma		0	0	0	0	0	0
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument	Vul hier de naam in van de eerste toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma		0	0	0	0	0	0
	Vul hier de naam in van de tweede toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma		0	0	0	0	0	0

Toelichting

Artikelonderdeel 1

Regeling 1

Regeling 2

Artikelonderdeel 2

Regeling 1

Regeling 2

Toelichting:
- U hoeft enkel kasbedragen op te nemen in de tabel
- U houdt in de tabel dezelfde volgorde aan als bij desbetreffend begrotingsartikel in departementale begroting.
- U neemt in de tabel op: (1) Bij t-2 de stand van de Slotwet en voor t-1 de de stand na de Augustusbrief, waarover met de IRF overeenstemming is bereikt. (2) bij t t/m t+4 de ramingen zoals bekend bij stand Augustusbrief.

– U neemt in kolom Klimaatfondsmaatregel de naam van de maatregel op zoals vermeld in de Klimaatfondsbegroting en het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 20xx

Model 1.50 - Bijlage: Nader Rapport

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20..

Bijlage bij Nader Rapport inzake de begroting 20..

Betreft: Advies van de Raad van State d.d ..., nr. ...

IA. Beantwoording niet-blanco advies

Blijkens bijgaand advies heeft de Afdeling advisering van de Raad van State over bovenvermelde begroting een aantal opmerkingen gemaakt. Dit geeft mij aanleiding tot de volgende reactie.

1. ad. 1
2. ad. 2
3. etc.

IB. Beantwoording blanco advies

Blijkens het bijgaande advies kan de Afdeling advisering van de Raad van State zich verenigen met bovenvermelde begroting.

II. Nadere wijzigingen

Inmiddels is het noodzakelijk gebleken in bovenvermelde begroting een aantal wijzigingen/aanpassingen aan te brengen. De wijzigingen/aanpassingen betreffen ..... *(bijvoorbeeld technische bijstellingen/betreffen met name de artikelen)*. De memorie van toelichting is met deze wijzigingen in overeenstemming gebracht. Het totaal van de uitgaven/ontvangsten komt daarmee op euro ... (was euro ...).

De Minister van ...

TOELICHTING

1. Indien sprake is van een niet-blanco advies door de Raad van State (dat wil zeggen een advies met opmerkingen) wordt gekozen voor de tekst onder IA.
2. Indien sprake is van een blanco advies wordt de tekst onder IB gehanteerd.
3. Beantwoording van een blanco-advies is alleen noodzakelijk indien via II mededelingen wordt gedaan van nadere wijzigingen. Indien er geen sprake is van nadere wijzigingen dan kan beantwoording van een blanco-advies achterwege blijven en hoeft deze bijlage niet te worden opgesteld.
4. Indien het totaal van de uitgaven/ontvangsten niet wijzigt, dan kan de tweede zin luiden: «Het totaal van de uitgaven (of: ontvangsten) verandert niet».
5. In de kop van de bijlage bij het Nader Rapport wordt na de naam van de begroting tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
6. Ondertekening door de minister van de bijlage bij het Nader Rapport is **niet** nodig.

Model 1.51 - Nota van wijziging op begrotingswetsvoorstel

[TWEEDE/DERDE, ETC] NOTA VAN WIJZIGING

Het voorstel van wet wordt als volgt gewijzigd:

A

De begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. komt te luiden:

Vastgestelde begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Totaal	**0**	**0**	**0**
1	Beleidsartikel 01	0	0	0
2	Beleidsartikel 02	0	0	0
0*	Beleidsartikel 0*	0	0	0

Indien van toepassing:

B

De begrotingsstaat inzake de agentschappen van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. komt te luiden:

Vastgestelde begrotingsstaat inzake agentschappen van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)			
Baten-lastenagentschap	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten
Naam baten-lastenagentschap	0	0	0
Naam baten-lastenagentschap	0	0	0
Totaal	**0**	**0**	**0**

	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten
Naam baten-lastenagentschap	0	0
Naam baten-lastenagentschap	0	0
Totaal	**0**	**0**

TOELICHTING

Algemeen

Geef hier aan wat de reden van de nota van wijziging is

Onderdeel A

In deze toelichting worden wijzigingen per artikel toegelicht.

Optioneel: Aan de hand van de tabellen hieronder kun je inzichtelijk maken hoe de mutaties meerjarig doorwerken.

Meerjarige doorwerking verplichtingen (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	20..	t+1	t+2	t+3	t+4
1	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Stand na nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
2	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Stand na nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
3	Etc.					
Totaal	[naam ministerie]					
	Stand voor nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Stand na nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Meerjarige doorwerking uitgaven (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	20..	t+1	t+2	t+3	t+4
1	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Stand na nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
2	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Stand na nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
3	Etc.					
Totaal	[naam ministerie]					
	Stand voor nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Stand na nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Meerjarige doorwerking ontvangsten (bedragen x € 1.000)						
Art.	Omschrijving	20..	t+1	t+2	t+3	t+4
1	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Stand na nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
2	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Stand na nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
3	Etc.					
Totaal	[naam ministerie]					
	Stand voor nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Omschrijving mutatie	0	0	0	0	0
	Stand na nota van wijziging	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Onderdeel B

In deze toelichting worden de wijzigingen per agentschap toegelicht.

Gegeven

De Minister van ...

(handtekening)

(voorletters + achternaam)

1. Een Nota van wijziging kan staatsrechtelijk alleen betrekking hebben op het wetsgedeelte van het wetsvoorstel. Dat wil zeggen op het wetslichaam en de daarbij behorende begrotingsstaat, maar nooit op de oorspronkelijke memorie van toelichting van het wetsvoorstel. Wijzigingen in de memorie van toelichting van een wetsvoorstel kunnen via een brief, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, worden uiteengezet.
2. Er wordt een geheel nieuwe begrotingsstaat opgenomen in de Nota van wijziging; dus niet alleen de wijzigingen ten opzichte van de ontwerpbegroting die bij de Tweede Kamer is ingediend.
3. Een Nota van wijziging biedt geen mogelijkheid om een geheel nieuwe begrotingswet in te dienen zoals een programmabegroting (advies Raad van State 2012). Dat kan alleen op Prinsjesdag. Het is wel mogelijk om in een nota van wijziging een begrotingsstaat te splitsen in twee begrotingsstaten (bijv. een voor de minister en een voor de programmaminister) of om een nieuwe begrotingsstaat toe te voegen bij samenvoeging van departementen.
4. Een Nota van wijziging op een begrotingsvoorstel kan worden ingediend tot aan de stemming over dat begrotingsvoorstel in de Tweede Kamer. Als de Nota van wijziging vlak vóór de stemming wordt ingediend, is het verstandig om de griffie van de Tweede Kamer hiervan op de hoogte te stellen.

5. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
6. Als er meerdere Nota's van wijziging zijn, wordt in de kop aangegeven welke Nota van wijziging (tweede, derde, etc.) het betreft. Als er alleen één Nota van wijziging wordt ingediend, dan staat er in de kop: Nota van wijziging (dus zonder het woord 'eerste' ervoor).
7. Onderdeel A betreft de gewijzigde departementale begrotingsstaat. Alle artikelen worden daarin vermeld, dus zowel de artikelen die gewijzigd zijn als de niet-gewijzigde artikelen.
8. Onderdeel B wordt alleen opgenomen als een departement agentschappen heeft en de begrotingsstaat van de agentschappen is gewijzigd.
9. Een Nota van wijziging heeft een zelfstandige toelichting. In die toelichting kan worden aangegeven welke wijzigingen in de oorspronkelijke memorie van toelichting worden aangebracht als gevolg van de Nota van wijziging.
10. De betrokken minister ondertekent de toelichting van de Nota van wijziging. Dit betekent dat de handtekening van de minister onderaan de toelichting komt. Bij voorkeur wordt de toelichting alleen ondertekend door de eerstverantwoordelijke bewindspersoon. De medebetrokkenheid van een andere bewindspersoon wordt in dat geval in de toelichting vermeld.
11. De Nota van wijziging wordt vergezeld van een door de betrokken minister(s) ondertekende aanbiedingsbrief, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De aanbiedingsbrief wordt bij voorkeur alleen ondertekend door de eerstverantwoordelijke bewindspersoon. De medebetrokkenheid van een andere bewindspersoon kan dan in de aanbiedingsbrief worden vermeld. Deze stukken worden via het Ministerie van Financiën naar de Tweede Kamer doorgeleid.
12. Een Nota van wijziging die betrekking heeft op de beleidsbeslissingen met financiële gevolgen, die NIET eerder in de ministerraad aan de orde zijn gesteld, wordt de Nota van wijziging eerst aan de ministerraad voorgelegd. Daarbij beslist de ministerraad of de Nota van wijziging wel of niet voor advies aan de Raad van State wordt voorgelegd voor de verzending naar de Tweede Kamer.
13. De meerjarige doorwerking van de wijzigingen bijvoorbeeld door middel van tabellen in de toelichting is optioneel.

De suppletoire begrotingen

De modellen beginnend met 2.1 hebben betrekking op de Voorjaarsnota/1e suppletoire begroting. De modellen beginnend met 2.2 hebben betrekking op de Najaarsnota/2e suppletoire begroting. De modellen beginnend met 2.9 hebben betrekking op de Suppletoire begroting september.

Model 2.10 - Begrotingswetsvoorstel

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (Eerste suppletoire begroting).

VOORSTEL VAN WET

Ontvangen [dag maand jaar]

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzaak is gebleken van een wijziging van de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...), van de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie en van de begrotingsstaat van het begrotingsfonds ..., alle voor het jaar ....;

Zo is het, dat Wij met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De departementale begrotingsstaat voor het jaar 20... wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 2

De begrotingsstaat inzake agentschappen voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 3

De begrotingsstaat van het begrotingsfonds voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 4

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 5

Hier kan eventueel een specifiek wetsartikel worden opgenomen.

Artikel 6

Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst en werkt terug tot en met 1 juni 20[..].

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden

Gegeven

De Minister van ...

TOELICHTING

Toelichting op artikel 2
Voor een agentschap kan worden volstaan met één suppletoire begroting, te weten de Slotwet. In geval alleen de Slotwet wordt toegepast, blijft dit artikel in de 1e en 2e suppletoire begroting achterwege.

Toelichting op artikel 3
Opname van artikel 3 in de departementale begrotingswet is facultatief. Indien de oorspronkelijke begroting van het fonds tezamen met de departementale begroting in één begrotingswet is opgenomen, dienen ook de suppletoire begrotingen in één suppletoire begrotingswet te worden opgenomen.

Toelichting op artikel 6
Ingeval aan de wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota een incidentele suppletoire begroting voorafgaat, wordt er voor zorggedragen dat die begroting terugwerkt tot een datum die ligt vóór 1 juni van het desbetreffende begrotingsjaar (dus bijvoorbeeld hier dan «1 april» invullen). Deze datering is noodzakelijk om problemen te voorkomen, die ontstaan indien de parlementaire behandeling van een «latere» suppletoire begroting eerder wordt afgerond dan die van een eerder ingediende suppletoire begroting.

In de tekst wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

N.B. Voor de niet-departementale begrotingen (waaronder de programmabegrotingen) wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen (zie modellen onder Begroting).

Toelichting Ondertekening minister
De Minister ondertekent niet het voorstel van wet van de 1e suppletoire begroting. De minister zet alleen zijn handtekening onderaan de artikelsgewijze toelichting (niet de begrotingstoelichting) van de memorie van toelichting, zie toelichting van model 2.14.

Advies Raad van State
In beginsel adviseert de Raad van State niet over suppletoire begrotingen (Wet op Raad van State, art. 19). Bij ingrijpende of substantiële budgettaire en beleidsmatige wijzigingen van de begrotingen via (incidentele) suppletoire begrotingswetten beslist de ministerraad of de suppletoire begrotingswet wel of niet voor advies aan de Raad van State wordt voorgelegd voor de verzending naar de Tweede Kamer. Het besluit om de beoogde wijziging van de suppletoire begroting in de MR te agenderen wordt in overleg met de directie FEZ en/of **beleidsdirecties** van de betrokken minister en Financiën/IRF genomen.

Model 2.11 - Departementale begrotingsstaat

Wijziging begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (Eerste suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting			Mutaties 1e suppletoire begroting		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Totaal						
	Beleidsartikelen						
1	Artikel 01						
...	...						
14	...						
	Niet-beleidsartikelen						
20	Algemeen						
21	Apparaat Kerndepartement						
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen						
2*	Geheim						
2*	Nog onverdeeld						

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. De verplichtingenbedragen worden getotaliseerd.
3. De gerealiseerde bedragen worden steeds naar boven afgerond (€ 1.000).
4. De financiële en niet-financiële toelichting op de departementale verantwoordingsstaat is opgenomen bij de toelichting op de begrotingsartikelen.
5. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel in de suppletoire begroting op te nemen (aansluitend op de indeling van de oorspronkelijke begroting). Dit geldt tevens voor de departementale begroting III.
6. Indien van toepassing kolom «Vastgestelde begroting» hernoemen naar «Stand na ISB».

Model 2.12 - Begrotingsstaat inzake de agentschappen

Wijziging begrotingsstaat inzake agentschappen voor het jaar 20.. (Eerste suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)						
Naam	Vastgestelde begroting			Mutaties 1e suppletoire begroting		
	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten
Baten-lastenagentschap 1						
baten-lastenagentschap 2						
baten-lastenagentschap 3						
Totaal						

Naam	Vastgestelde begroting		Mutaties 1e suppletoire begroting	
	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten
Baten-lastenagentschap 1				
baten-lastenagentschap 2				
baten-lastenagentschap 3				
Totaal				

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. De termen «kapitaaluitgaven» en «-ontvangsten» worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven: de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten; de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit.
3. Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 2.29).
4. Bijdragen van het moederdepartement om het agentschap te ondersteunen als gevolg van het maximeren van doorberekende tarieven vallen **niet** onder omzet, maar worden als bijzondere baten verwerkt.
5. Bijdragen van het moederdepartement om het agentschap te ondersteunen in de bedrijfsvoering vallen **niet** onder omzet, maar worden verwerkt als investeringskasstroom bij de moeder en als kapitaalontvangst bij het agentschap.

Model 2.13 - Begrotingsstaat begrotingsfonds 1e suppletoire begroting

Wijziging begrotingsstaat van ...fonds (...) voor het jaar 20.. (Eerste suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)							
Art.	Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting			(2) Mutaties 1e suppletoire begroting		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
1	Beleidsartikel 01						
2	Beleidsartikel 02						
0*	Niet-beleidsartikel 0*						
	Subtotaal						
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Subtotaal						
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal						

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. U = uitgaven, O = ontvangsten, t = het begrotingsjaar, t-1 = het jaar voorafgaande aan het begrotingsjaar (t).

Model 2.14 - Memorie van toelichting

Memorie van toelichting (Eerste suppletoire begroting)

INHOUDSOPGAVE

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 20.. wijzigingen aan te brengen in:

1. de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ...;
2. de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie;
3. de begrotingsstaat voor het begrotingsfonds ...

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

Wetsartikel 5

De Minister van ...

[handtekening]

B. BEGROTINGSTOELICHTING

TOELICHTING

A. Artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel

Een inhoudsopgave wordt opgenomen als de omvang van de memorie daar aanleiding toe geeft. In dat geval geeft de inhoudsopgave een compleet beeld van de onderdelen van de memorie van toelichting.

Bij een wetsvoorstel tot een begrotingswijziging wordt geen algemene toelichting opgenomen. De beleidsinhoudelijke toelichting bij de begroting(sstaat) wordt opgenomen in onderdeel B van de memorie van toelichting (de begrotingstoelichting).

Toelichting bij wetsartikelen 1 tot en met 3

De toelichting bij deze wetsartikelen kan kort worden gehouden. Volstaan kan worden met de in het model opgenomen standaardtekst.

Toelichting bij wetsartikel 4

Het (standaard-)wetsartikel inzake de euro als waarde-eenheid van de begroting behoeft geen toelichting.

Toelichting bij wetsartikel 5

Als er in een suppletoire begroting een specifiek wetsartikel wordt opgenomen - los van de wetsartikelen die zijn voorgeschreven in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften - wordt dat wetsartikel op deze plaats toegelicht.

Toelichting ondertekening minister

De minister ondertekent de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten de artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting).

N.B. Voor de niet-departementale begrotingen (waaronder de programmabegrotingen) wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen (zie modellen onder Begroting).

B. Toelichting bij de begrotingstoelichting
De begrotingstoelichting bestaat uit de volgende onderdelen:

1. De departementale begroting

   a. Leeswijzer
   b. Het beleid

      a. Overzicht belangrijkste uitgaven- en ontvangstenmutaties (zie model 2.17);
      b. De beleidsartikelen (zie model 2.15 en model 2.15a);
      c. De niet-beleidsartikelen (zie model 2.16);
      d. Agentschappen (zie model 2.18). Voor een agentschap kan worden volstaan met één suppletoire begroting, te weten de Slotwet. In geval alleen de Slotwet wordt toegepast, blijft dit onderdeel van de begrotingstoelichting in de 1e en 2e suppletoire begroting achterwege.

2. De begroting van het begrotingsfonds ...

   a. Leeswijzer
   b. Het beleid

      a. Overzicht belangrijkste uitgaven- en ontvangstenmutaties (zie model 2.17);
      b. De beleidsartikelen (zie model 2.15);
      c. De niet-beleidsartikelen (zie model 2.16).

Model 2.15 - Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (Eerste suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)										
	Ontwerpbegroting t (1)	Mutaties via NvW, moties, amendementen en ISB (2)	Vastgestelde begroting t (3) = (1) + (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5) = (3) + (4)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4	Mutatie t+5
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)										
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in										
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in										
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

	Ontwerpbegroting t (1)	Mutaties via NvW, moties, amendementen en ISB (2)	Vastgestelde begroting t (3) = (1) + (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5) = (3) + (4)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4	Mutatie t+5
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in										
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)										
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in										
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in										
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in										
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 3 in (incl. nummering)										
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in										
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in										
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in										
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument op de ontvangst in (mits van toepassing)										
Vul hier de uitsplitsing van de ontvangsten in (mits van toepassing)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

TOELICHTING

1. De tabel budgettaire gevolgen van beleid moet in ieder geval de wijzigingen uit model 2.17 bevatten.
2. De suppletoire begrotingswetsvoorstellen hebben (conform de motie van Walsem, Kamerstukken II, 26.573, nr. 55) in de artikelsgewijze toelichting eenzelfde structuur als de 'budgettaire gevolgen van beleid'-tabel van de ontwerpbegroting.
3. Juridisch verplichte uitgaven: van de ramingen van de programma-uitgaven wordt het percentage dat daarvan juridisch is verplicht apart vermeld. Als peildatum voor de omvang van de juridische verplichte kasuitgaven op jaarbasis wordt de sluitingsdatum van IBOS voor de Voorjaarsnota van het begrotingsjaar (t) genomen.
4. De verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenbedragen worden gegeven voor het lopende begrotingsjaar t.

5. Verplichtingen en garantieverplichtingen: indien er ten laste van dit beleidsartikel ook garantieverplichtingen worden begroot, wordt direct onder de tabel budgettaire gevolgen van beleid nog een tweede tabel -Uitsplitsing verplichtingen opgenomen. Het format voor deze eventueel op te nemen tabel is onderaan dit blok Toelichting opgenomen.
6. Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de suppletoire begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting bij dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr. 12).
7. De budgettaire gevolgen worden in de tabellen cijfermatig gepresenteerd en in aansluiting op de tabel toegelicht. Naast de mutaties in jaar t worden tevens meerjarige mutaties die uitsluitend betrekking hebben op t+1 en/of later toegelicht. De beleidsmatige mutaties en technische mutaties groter of gelijk aan onderstaande staffel worden op het niveau van de financiële instrumenten (en eventueel artikelonderdeel) toegelicht. Daarbij wordt de aard en de oorzaak per mutatie afzonderlijk toegelicht, waarbij zoveel mogelijk met PxQ gegevens wordt onderbouwd.
   Let op: de ondergrens van < 1 miljoen euro geldt niet voor subsidies die < 1 miljoen euro en waarbij de begrotingswet -als wettelijke grondslag voor het betreffend subsidiebedrag gaat gelden op basis van artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb. In die gevallen worden de afzonderlijke subsidiebedragen in de toelichting van het betreffend begrotingsartikel en optioneel in de tabel vermeld.

Overzicht

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Uitsplitsing verplichtingen indien er ten laste van dit beleidsartikel garantieverplichtingen worden geraamd/verantwoord.

Uitsplitsing verplichtingen

	Ontwerpbegroting t (1)	Mutaties via NvW, moties, amendementen en ISB (2)	Vastgestelde begroting t (3) = (1) + (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5) = (3) + (4)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4	Mutatie t+5
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan garantieverplichtingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige verplichtingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Model 2.15a - Budgettaire gevolgen beleidsartikel Grote Uitvoerende Dienst

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (bedragen x € 1.000)										
	Ontwerpbegroting t (1)	Mutaties via NvW, moties, amendementen en ISB (2)	Vastgestelde begroting t (3) = (1) + (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5) = (3) + (4)	Mutaties t+1	Mutaties t+2	Mutaties t+3	Mutaties t+4	Mutaties t+5
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan garantieverplichtingen (indien van toepassing)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige verplichtingen (indien van toepassing)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan juridisch verplicht	%				%					
Apparaatsuitgaven										
Personele uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan eigen personeel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
waarvan inhuur externen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige personele uitgaven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Materiële uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan ICT	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
waarvan bijdrage SSO's	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige materiële uitgaven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Programmauitgaven										
Financieel instrument A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Financieel instrument B	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Apparaatsontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Programmaontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. De budgettaire gevolgen van beleid tabel moet in ieder geval de wijzigingen uit model 2.17 bevatten.
2. De suppletoire begrotingswetsvoorstellen hebben (conform de motie van Walsem, Kamerstukken II, 26.573, nr. 55) in de artikelsgewijze toelichting eenzelfde structuur als de tabel 'budgettaire gevolgen van beleid' van de ontwerpbegroting.
3. De verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenbedragen worden gegeven voor het lopende begrotingsjaar t.
4. Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.
5. Verplichtingen en garantieverplichtingen: in deze tabel wordt het totaal volume van alle uitstaande garanties gerapporteerd. Indien op een beleidsartikel zowel sprake is van «overige» verplichtingen als garantieverplichtingen worden de garantieverplichtingen apart in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid gepresenteerd. (N.B. Overige verplichtingen komen in het algemeen voor 100% tot betaling; garantieverplichtingen komen slechts tot betaling onder vooraf bepaalde voorwaarden).
6. De te hanteren definities voor apparaatsuitgaven zijn opgenomen in de begrippenlijst (onderdeel Rijksbrede kostensoortentabel).
7. Voor de artikelen voor de AIVD (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) en de MIVD (Defensie) geldt dat geen uitsplitsing van apparaatsuitgaven en programma-uitgaven hoeft te worden gepresenteerd.
8. Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige

dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de suppletoire begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting bij dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr. 12).

9. De budgettaire gevolgen worden in de tabellen cijfermatig gepresenteerd en in aansluiting op de tabel toegelicht. De beleidsmatige mutaties en technische mutaties groter of gelijk aan onderstaande staffel worden op het niveau van de financiële instrumenten (en eventueel artikelonderdeel) toegelicht. Daarbij wordt de aard en de oorzaak per mutatie afzonderlijk toegelicht, waarbij zoveel mogelijk met PxQ gegevens wordt onderbouwd. **Let op:** de ondergrens van < 1 miljoen euro geldt niet voor subsidies die < 1 miljoen euro en waarbij de begrotingswet -als wettelijke grondslag voor het betreffend subsidiebedrag gaat gelden op basis van artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb. In die gevallen worden de afzonderlijke subsidiebedragen in de toelichting van het betreffend begrotingsartikel en optioneel in de tabel vermeld.
10. Een beperkt aantal artikelen in de rijksbegroting kent de status van 'Grote Uitvoerende Dienst' artikel. Het betreft de volgende artikelen:
    - Ministerie van Justitie en Veiligheid (artikel 32: Rechtsbijstand en rechtspleging, artikel 33: Veiligheid en criminaliteitsbestrijding, artikel 34: Straffen en beschermen)
    - Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (artikel 2: Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst)
    - Ministerie van Financiën (artikel 1: Belastingen, artikel 9: Douane, artikel 13: Toeslagen)
    - Ministerie van Defensie (alle beleidsartikelen (1 t/m 8)

Overzicht

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Model 2.15b - Begrotingsreserves

Er is geen model voorgeschreven.

TOELICHTING

Aan begrotingsreserves hoeft in een suppletoire begroting, in de toelichting bij een beleidsartikel, alleen aandacht te worden besteed, indien:

1. Pas in de loop van een begrotingsjaar besloten wordt tot de instelling van een (nieuwe) begrotingsreserve en er (dus) in de ontwerpbegroting nog geen aandacht aan is besteed. In dat geval dient bij de suppletoire begroting model 1.33g - Begrotingsreserves te worden toegepast.
2. De informatie over een begrotingsreserve, verstrekt in de ontwerpbegroting, in substantieel aanvulling of aanpassing behoeft. Wat *substantieel* is, is ter beoordeling van het betrokken ministerie en het Ministerie van Financiën. De insteek daarbij is of de informatie relevant is voor de Staten-Generaal.

Model 2.16 - Toelichting niet-beleidsartikelen

Opbouw verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenramingen vanaf de stand ontwerpbegroting t naar de stand 1e suppletoire begroting t.

Algemeen (bedragen x € 1.000)

	Ontwerpbegroting t (1)	Mutaties via NvW, moties, amendementen en ISB (2)	Vastgestelde begroting t (3) = (1) + (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5) = (3) + (4)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4	Mutatie t+5
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Programma-uitgaven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Financieel instrument yyy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

A. Apparaatsuitgaven Kerndepartement Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)

	Ontwerpbegroting t (1)	Mutaties via NvW, moties, amendementen en ISB (2)	Vastgestelde begroting t (3) = (1) + (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5) = (3) + (4)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4	Mutatie t+5
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Personele uitgaven										
eigen personeel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
inhuur externen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
overige personele uitgaven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Materiële uitgaven										
ICT	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
bijdrage aan SSO's	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
overige materiële uitgaven	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier de uitsplitsing van de ontvangsten in (mits van toepassing)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Nog onverdeeld (bedragen x € 1.000)

	Ontwerpbegroting t (1)	Mutaties via NvW, moties, amendementen en ISB (2)	Vastgestelde begroting t (3) = (1) + (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5) = (3) + (4)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4	Mutatie t+5
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
apparaat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
programma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
apparaat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Onvoorzien	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

	Ontwerpbegroting t (1)	Mutaties via NvW, moties, amendementen en ISB (2)	Vastgestelde begroting t (3) = (1) + (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5) = (3) + (4)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4	Mutatie t+5
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Tabel verdeling loon- en prijsbijstelling (Eerste suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Loonbijstelling	Prijsbijstelling
Totaal van de verdeling			
Nog onverdeeld			

Geheim (bedragen x € 1.000)

	Ontwerpbegroting t (1)	Mutaties via NvW, moties, amendementen en ISB (2)	Vastgestelde begroting t (3) = (1) + (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (4)	Stand 1e suppletoire begroting (5) = (3) + (4)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4	Mutatie t+5
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. De tabellen geven conform dit model inzicht in de opbouw van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de niet-beleidsartikelen (Apparaat Kerndepartement, Algemeen, Nog onverdeeld en Geheim). Dit model geeft de opbouw voor de eerste suppletoire begroting. Indien zinvol worden de mutaties toegelicht. Dat geldt niet voor de mutaties van het artikel Geheim en voor de onderdelen loon- en prijsbijstelling van het artikel Nog onverdeeld. Loon- en prijsbijstelling worden toegelicht bij 2e suppletoire begroting.
2. Indien de uitdeling van de loonbijstelling en de prijsbijstelling vanuit de betrokken aanvullende post in de miljoenennota wordt uitgedeeld, geschiedt dat gewoonlijk bij de Voorjaarsnotabesluitvorming. In dat geval worden die toedelingen in de 1e suppletoire begroting door departementen op het niet-beleidsartikel Nog onverdeeld verwerkt en worden de mutaties in het overzicht conform bovenstaand model in de begroting zichtbaar gemaakt. De verdeling vanuit deze centrale onderdelen Loon- en prijsbijstelling geschiedt vervolgens of direct bij de 1e of bij de 2e suppletoire begroting (en bij uitzondering in de slotwet). Die verdeling wordt dan via model 2.27 toegelicht.
3. Indien op het niet-beleidsartikel Nog onverdeeld in de ontwerpbegroting sprake was van een nog toe te bedelen negatief bedrag als gevolg van een nog in te vullen bezuiniging of taakstelling wordt dit bedrag in beginsel in de 1e suppletoire begroting toebedeeld en voorzien van een toelichting. [Conform toezegging van de Minister van Financiën tijdens het plenaire debat van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016 op 28 september 2016].
4. Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.
5. De departementsbrede programma-uitgaven worden conform de bepalingen voor een beleidsartikel toegelicht.

6. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel in de suppletoire begroting op te nemen (aansluitend aan de indeling van de oorspronkelijke begroting).
7. De te hanteren definities voor apparaatsuitgaven zijn opgenomen in de begrippenlijst (onderdeel Rijksbrede kostensoortentabel).
8. De verschillende onderdelen van bovenstaand model kunnen als aparte artikelen worden opgenomen (aansluitend aan de indeling van de oorspronkelijke begroting).
9. Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de suppletoire begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting van dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr. 12).

Model 2.17 - Uitgavenmutaties

Overzicht belangrijkste suppletoire uitgavenmutaties 20.. (Eerste suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)						
	Artikelnummer	Uitgaven t	Uitgaven t+1	Uitgaven t+2	Uitgaven t+3	Uitgaven t+4
Vastgestelde begroting t						
Belangrijkste suppletoire mutaties						
1)						
2)						
3)						
4)						
5)						
6) Overige mutaties						
Stand 1e suppletoire begroting t						

TOELICHTING

1. Uitgavenmutaties hebben een meerjarige doorwerking.
2. In de toelichting wordt de relevante informatie opgenomen. Voorop staat de zelfstandige leesbaarheid voor Kamerleden van begrotingsstukken, zeker waar het omvangrijke en/of anderszins belangrijke begrotingsmutaties betreft. Bij beleidsmatige intensiveringen met een budgettaire mutatie van 20 miljoen of meer in enig jaar wordt verwezen of vooruitgewezen naar een stuk met daarin de door de Kamer te ontvangen informatie conform de werkwijze Beleidskeuzes uitgelegd (CW3.1). De hier gegeven toelichting kan in enige vorm terugkeren in de beleidsagenda van de ontwerpbegroting t+1 (zie model 1.32b).
3. In z'n algemeenheid geldt dat bij een uitsplitsing van de mutaties de aansluiting met de toelichtingen in de betreffende budgettaire nota wordt gemaakt. In overleg met de betrokken sectie van de Inspectie der Rijksfinanciën wordt daarom bewerkstelligd dat in deze tabellen gepresenteerde uitsplitsingen overeenkomen met de uitsplitsingen in de Verticale Toelichting in de betreffende budgettaire nota.
4. Eénzelfde overzichtstabel wordt gemaakt ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties. Indien geen belangrijkste ontvangstenmutaties te melden zijn, kan de overzichtstabel ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties weggelaten worden.

Model 2.18 - Exploitatie- en kasstroomoverzicht agentschap

Agentschap ... Eerste Suppletoire begroting 20.. (bedragen x € 1.000)			
	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties 1e suppletoire begroting	(3) = (1) + (2) Totaal geraamd
Baten			
- Omzet	0	0	0
waarvan omzet moederdepartement	0	0	0
waarvan omzet overige departementen	0	0	0
waarvan omzet derden	0	0	0
Rentebaten	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0
Bijzondere baten	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**
Lasten			
Apparaatskosten	0	0	0
- Personele kosten	0	0	0
waarvan eigen personeel	0	0	0
waarvan inhuur externen	0	0	0
waarvan overige personele kosten	0	0	0
- Materiële kosten	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0
waarvan bijdrage aan SSO's	0	0	0
waarvan overige materiële kosten	0	0	0
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	0	0	0
Rentelasten	0	0	0
Afschrijvingskosten	0	0	0
- Materieel	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0
waarvan overige materiële afschrijvingskosten	0	0	0
- Immaterieel	0	0	0
Overige lasten	0	0	0
waarvan dotaties voorzieningen	0	0	0
waarvan bijzondere lasten	0	0	0
Totaal lasten	**0**	**0**	**0**
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	**0**	**0**	**0**
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0
Saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**0**

Kasstroomoverzicht baten-lasten agentschap (Eerste suppletoire begroting 20..) (bedragen x € 1.000)			
	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties 1e suppletoire begroting	(3) = (1) + (2) Totaal geraamd
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	**0**	**0**	**0**
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	0	0	0
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	0	0	0
2. Totaal operationele kasstroom	**0**	**0**	**0**
Totaal investeringen (-/-)	0	0	0
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	**0**	**0**	**0**
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0

	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties 1e suppletoire begroting	(3) = (1) + (2) Totaal geraamd
Eenmalige storting door moederdepartement (+)	0	0	0
Aflossingen op leningen (-/-)	0	0	0
Beroep op leenfaciliteit (+)	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	**0**	**0**	**0**
5. Rekening courant RHB 31 december (=1+2+3+4)	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. Exploitatieoverzicht: opbouw vanaf de stand ontwerpbegroting naar de stand van de Voorjaarsnota.
2. Let op: in verband met het overgangsjaar naar nieuwe Regeling agentschappen 2024 moet voor het uitvoeringsjaar 2025 dit exploitatieoverzicht conform de RBV 2024 worden ingevuld. Vanaf de begroting 2026 is het exploitatieoverzicht conform de indeling van het nieuwe overeenkomstige model (1.35) van de ontwerpbegroting 2026 uit de RBV 2025.
3. Let op: per 1 januari 2025 is de nieuwe Regeling Agentschappen ingegaan. De nieuwe regeling geeft de mogelijkheid voor bekostiging op basis van output en/of input. Voor de uitvoering van het jaar 2025 wordt daarom naast het exploitatieoverzicht ook verwacht om in de toelichting alvast inzicht te geven in deze nieuwe categorieën van baten. Dat betekent dat in de toelichting wordt geduid hoe de huidige omzetcategorieën uiteenvallen in de nieuwe specificatie van baten. Voor een verdere toelichting over nieuwe specificatie van baten zie model 1.35.
4. Kasstroomoverzicht: de uitsplitsing van de totale operationele kasstroom naar ontvangsten en uitgaven is verplicht per begroting 2017. Eerdere toepassing wordt aanbevolen. Indien de uitsplitsing nog niet blijkt uit de begroting uit eerdere jaren, dan kan volstaan worden in de betreffende kolom met vermelding van alleen het totaal van de operationele kasstroom.
5. Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.
6. Dit model wordt ingevuld bij cumulatieve mutaties (in totaal) groter dan 5 % van de oorspronkelijk vastgestelde begroting of cumulatieve mutaties (in totaal) groter dan € 20 mln. ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting.
7. Daarbij geldt dat:

   - de cumulatieve mutaties bezien worden op het totaal aan baten of lasten van een agentschap (dus niet op een individueel item als bijvoorbeeld omzet moederdepartement of omzet derden);
   - de cumulatieve mutaties bezien worden ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting;
   - dit model niet ingevuld hoeft te worden, indien de mutaties bij 1e suppletoire per saldo 0 zijn. Het saldo is per categorie (baten of lasten).

Voorbeeld: bij 1e suppletoire is sprake van een overschrijding van 2% die absoluut minder is dan € 20 miljoen. Deze mutatie hoeft niet te worden toegelicht. Indien zich bij 2e suppletoire een overschrijding voordoet van 4%, dan moeten beide overschrijdingen worden gemeld bij de 2e suppletoire. Hoewel de twee afzonderlijke mutaties kleiner zijn dan 5%, is sprake van een cumulatieve overschrijding van de oorspronkelijk vastgestelde begroting met 6%.

Voorbeeld: in het geval er bij 1e suppletoire - binnen het totaal aan baten - een mutatie van + € 25 mln. (bv. omzet moederdepartement) en een mutatie van – € 25 mln. (bv. omzet derden) hebben voorgedaan, dan hoeft dit model niet te worden toegelicht. Immers, per saldo bedragen de cumulatieve mutaties 0 en is het totaal aan baten niet gewijzigd ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

8. Bijdragen van het moederdepartement om het agentschap te ondersteunen als gevolg van het maximeren van doorberekende tarieven vallen **niet** onder omzet, maar worden als bijzondere baten verwerkt.
9. Bijdragen van het moederdepartement om het agentschap te ondersteunen in de bedrijfsvoering vallen **niet** onder omzet, maar worden verwerkt als investeringskasstroom bij de moeder en als kapitaalontvangst bij het agentschap.

Voor overige bepalingen (zoals wat verstaan wordt onder 'derden') aangaande agentschappen zie de paragraaf inzake agentschappen in de voorschriften omtrent de departementale begroting en natuurlijk de Regeling agentschappen 2024.

Model 2.20 - Begrotingswetsvoorstel

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (Tweede suppletoire begroting).

VOORSTEL VAN WET

Ontvangen [dag maand jaar]

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzaak is gebleken van een wijziging van de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...), van de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie en van de begrotingsstaat van het begrotingsfonds ..., alle voor het jaar ....;

Zo is het, dat Wij met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De departementale begrotingsstaat van het Ministerie van (...) voor het jaar 20... wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 2

De begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 3

De begrotingsstaat van het begrotingsfonds ... voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 4

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 5

Hier kan eventueel een specifiek wetsartikel worden opgenomen.

Artikel 6

Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst en werkt terug tot en met 1 december 20[..].

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden

Gegeven

De Minister van ...

TOELICHTING

Toelichting op artikel 2
Voor een agentschap kan worden volstaan met één suppletoire begroting, te weten de Slotwet. In geval alleen de Slotwet wordt toegepast, blijft dit artikel in de 1e, 2e en Prinsjesdag suppletoire begroting achterwege.

Toelichting op artikel 3
Opname van artikel 3 in de departementale begrotingswet is facultatief. Indien de oorspronkelijke begroting van het fonds samen met de departementale begroting in één begrotingswet is opgenomen, worden ook de suppletoire begrotingen in één suppletoire begrotingswet opgenomen.

In de tekst wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

N.B. Voor de niet-departementale begrotingen (waaronder de programmabegrotingen) wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen (zie modellen onder Begroting).

Toelichting Ondertekening minister
De Minister ondertekent niet het voorstel van wet van de suppletoire begroting. De minister zet alleen zijn handtekening onderaan de artikelsgewijze toelichting van de memorie van toelichting, zie toelichting van model 2.94.

Advies Raad van State
In beginsel adviseert de Raad van State niet over suppletoire begrotingen (Wet op Raad van State, art. 19). Bij ingrijpende of substantiële budgettaire en beleidsmatige wijzigingen van de begrotingen via (incidentele) suppletoire begrotingswetten beslist de ministerraad of de suppletoire begrotingswet wel of niet voor advies aan de Raad van State wordt voorgelegd voor de verzending naar de Tweede Kamer. Het besluit om de beoogde wijziging van de suppletoire begroting in de MR te agenderen wordt in overleg met de directie FEZ en/of **beleidsdirecties** van de betrokken minister en Financiën/IRF genomen.

Model 2.21 - Departementale begrotingsstaat

Wijziging begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen)			Mutaties 2e suppletoire begroting		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Totaal						
	Beleidsartikelen						
1	Artikel naam						
...	...						
14	...						
	Niet-beleidsartikelen						
20	Algemeen						
21	Apparaat Kerndepartement						
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen						
2*	Geheim						
2*	Nog onverdeeld						

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. De verplichtingenbedragen worden getotaliseerd.
3. De gerealiseerde bedragen worden steeds naar boven afgerond (€ 1.000).
4. De financiële en niet-financiële toelichting op de departementale verantwoordingsstaat is opgenomen in de toelichting op de begrotingsartikelen.
5. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel in de suppletoire begroting op te nemen (aansluitend op de indeling van de oorspronkelijke begroting). Dit geldt tevens voor de departementale begroting III.

Model 2.22 - Begrotingsstaat inzake de agentschappen

Wijziging begrotingsstaat inzake agentschappen voor het jaar 20.. (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)						
Naam	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen)			Mutaties 2e suppletoire begroting		
	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten
Baten-lastenagentschap 1						
baten-lastenagentschap 2						
baten-lastenagentschap 3						
Totaal						

Wijziging begrotingsstaat inzake agentschappen voor het jaar 20.. (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)				
Naam	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen)		Mutaties 2e suppletoire begroting	
	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten
Baten-lastenagentschap 1				
baten-lastenagentschap 2				
baten-lastenagentschap 3				
Totaal				

Wijziging begrotingsstaat inzake agentschappen voor het jaar 20.. (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)				
Naam	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen)		Mutaties 2e suppletoire begroting	
	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten
Baten-lastenagentschap 1				
baten-lastenagentschap 2				
baten-lastenagentschap 3				
Totaal				

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. De specifieke rijksoverheidstermen kapitaaluitgaven en -ontvangsten worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkering aan moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten betreft de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep leenfaciliteit.
3. Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 2.29).

Model 2.23 - Begrotingsstaat begrotingsfonds 2e suppletoire begroting

Wijziging begrotingsstaat van ...fonds (...) voor het jaar 20.. (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)						
Art.	Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen)			(2) Mutaties 2e suppletoire begroting		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
1	Beleidsartikel 01						
2	Beleidsartikel 02						
0*	Niet-beleidsartikel 0*						
	Subtotaal						
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Subtotaal						
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal						

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. U = uitgaven, O = ontvangsten, (t) = het verslagjaar, (t-1) = het jaar voorafgaande aan het verslagjaar (t).

Model 2.24 - Memorie van toelichting

Memorie van toelichting (Tweede suppletoire begroting)

INHOUDSOPGAVE

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 20.. wijzigingen aan te brengen in:

1. de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ...;

2. de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie;

3. de begrotingsstaat voor het begrotingsfonds ...

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

Wetsartikel 5

De Minister van ...

[handtekening]

B. BEGROTINGSTOELICHTING

TOELICHTING

A. Artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel

Een inhoudsopgave wordt opgenomen als de omvang van de memorie daar aanleiding toe geeft. In dat geval geeft de inhoudsopgave een compleet beeld van de onderdelen van de memorie van toelichting.

Bij een wetsvoorstel tot een begrotingswijziging wordt geen algemene toelichting opgenomen. De beleidsinhoudelijke toelichting bij de begroting(sstaat) wordt opgenomen in onderdeel B van de memorie van toelichting (de begrotingstoelichting).

Toelichting bij wetartikelen 1 tot en met 3

De toelichting bij deze wetsartikelen kan kort worden gehouden. Volstaan kan worden met de in het model opgenomen standaardtekst.

Toelichting bij wetsartikel 4

Het (standaard-)wetsartikel inzake de euro als waarde-eenheid van de begroting behoeft geen toelichting.

Toelichting bij wetsartikel 5

Als er in een suppletoire begroting een specifiek wetsartikel wordt opgenomen - los van de wetsartikelen die zijn voorgeschreven in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften - wordt dat wetsartikel op deze plaats te worden toegelicht.

Toelichting ondertekening minister

De minister ondertekent de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting).

N.B. Voor de niet-departementale begrotingen (waaronder de programmabegrotingen) wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen (zie modellen onder Begroting).

B. Toelichting bij de begrotingsartikelen

De begrotingstoelichting bestaat uit de volgende onderdelen:

1. De departementale begroting

    a. Leeswijzer
    b. Het beleid

        1. Overzicht belangrijkste uitgaven- en ontvangstenmutaties (zie model 2.28);
        2. De beleidsartikelen (zie model 2.25 en model 2.25a);
        3. De niet-beleidsartikelen (zie model 2.26 en model 2.27).

    c. Agentschappen (zie model 2.29). Voor een agentschap kan worden volstaan met één suppletoire begroting, te weten de slotwet. In geval alleen de Slotwet wordt toegepast, blijft dit onderdeel van de begrotingstoelichting in de 1e en 2e suppletoire begroting achterwege.

2. De begroting van het begrotingsfonds ...

   a. Leeswijzer
   b. Het beleid

      1. Overzicht belangrijkste uitgaven- en ontvangstenmutaties (zie model 2.28);
      2. De beleidsartikelen (zie model 2.25);
      3. De niet-beleidsartikelen (zie model 2.26 en model 2.27).

Model 2.25 - Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)			
	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)			
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)			
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 3 in (incl. nummering)			
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument op de ontvangst in (mits van toepassing)			
Vul hier de uitsplitsing van de ontvangsten in (mits van toepassing)	0	0	0

TOELICHTING

1. De tabel «budgettaire gevolgen van beleid» moet in ieder geval de wijzigingen uit model 2.28 bevatten.
2. De suppletoire begrotingswetsvoorstellen hebben (conform de motie van Walsem Kamerstukken II, 26.573, nr. 55) in de artikelsgewijze toelichting eenzelfde structuur als de 'budgettaire gevolgen van beleid' tabel van de ontwerpbegroting.
3. De mutaties 2e suppletoire begroting worden uitgesplitst in mutaties die reeds in de Miljoenennota/ontwerpbegroting t+1 zijn gemeld en overige mutaties 2e suppletoire begroting.
4. De verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenbedragen worden gegeven voor het lopende begrotingsjaar t.
5. Verplichtingen en garantieverplichtingen: indien er ten laste van dit beleidsartikel ook garantieverplichtingen worden begroot, wordt direct onder de tabel budgettaire gevolgen van beleid nog een tweede tabel -Uitsplitsing verplichtingen opgenomen. Het format voor deze eventueel op te nemen tabel is onderaan dit blok Toelichting opgenomen.
6. Juridisch verplichte uitgaven: van de ramingen van de uitgaven wordt apart vermeld welk percentage daarvan juridisch is verplicht. Als peildatum voor de omvang van de juridische verplichte kasuitgaven op jaarbasis wordt de sluitingsdatum van IBOS voor de Najaarsnota van het begrotingsjaar (t) genomen.
7. Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, Slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de suppletoire begrotingen, Slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting bij dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr. 12).
8. De budgettaire gevolgen worden in de tabellen cijfermatig gepresenteerd en in aansluiting op de tabel toegelicht. De beleidsmatige mutaties en technische mutaties groter of gelijk aan de ondergrenzen in onderstaande staffel worden op het niveau van de financiële instrumenten per beleidsartikel (en eventueel artikelonderdeel) toegelicht. Daarbij wordt de aard en de oorzaak per mutatie afzonderlijk toegelicht, waarbij zoveel mogelijk met PxQ gegevens wordt onderbouwd. **Let op:** de ondergrens van < 1 miljoen euro geldt niet voor subsidies die < 1 miljoen euro en waarbij de begrotingswet -als wettelijke grondslag voor het betreffend subsidiebedrag gaat gelden op basis van artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb. In die gevallen worden de afzonderlijke subsidiebedragen in de toelichting van het betreffend begrotingsartikel en optioneel in de tabel vermeld.

Overzicht		
Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Uitsplitsing verplichtingen indien er ten laste van dit beleidsartikel garantieverplichtingen worden geraamd/verantwoord.

Tabel Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x € 1.000)			
	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**
waarvan garantieverplichtingen	0	0	0
waarvan overige verplichtingen	0	0	0

Model 2.25a - Budgettaire gevolgen beleidsartikel Grote Uitvoerende Dienst

Tabel Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)			
	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	0	0	0
waarvan garantieverplichtingen (indien van toepassing)	0	0	0
waarvan overige verplichtingen (indien van toepassing)	0	0	0
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
waarvan juridisch verplicht	%		%
Apparaatsuitgaven			
Personele uitgaven	**0**	**0**	**0**
waarvan eigen personeel	0	0	0
waarvan inhuur externen	0	0	0
waarvan overige personele uitgaven	0	0	0
Materiële uitgaven	**0**	**0**	**0**
waarvan ICT	0	0	0
waarvan bijdrage SSO's	0	0	0
waarvan overige materiële uitgaven	0	0	0
Programmauitgaven			
Financieel instrument A	0	0	0
Financieel instrument B	0	0	0
Apparaatsontvangsten	**0**	**0**	**0**
Programmaontvangsten	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. De budgettaire gevolgen van beleid tabel moet in ieder geval de wijzigingen uit model 2.28 bevatten.
2. De suppletoire begrotingswetsvoorstellen hebben (conform de motie van Walsem, Kamerstukken II, 26.573, nr. 55) in de artikelsgewijze toelichting eenzelfde structuur als de 'budgettaire gevolgen van beleid' tabel van de ontwerpbegroting.
3. De mutaties 2e suppletoire begroting worden uitgesplitst in mutaties die reeds in de Miljoenennota/ontwerpbegroting t+1 zijn gemeld en overige mutaties 2e suppletoire begroting.
4. De verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenbedragen worden gegeven voor het lopende begrotingsjaar t.

5. Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.
6. Verplichtingen en garantieverplichtingen: in deze tabel wordt het totaal volume van alle uitstaande garanties gerapporteerd. Indien op een beleidsartikel zowel sprake is van «gewone» verplichtingen als garantieverplichtingen worden de garantieverplichtingen apart in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid gepresenteerd. N.B. Gewone verplichtingen komen in het algemeen voor 100% tot betaling; garantieverplichtingen komen slechts tot betaling onder vooraf bepaalde voorwaarden.
7. Juridisch verplichte uitgaven: van de ramingen van de uitgaven wordt vermeld – in percentages – welk deel daarvan juridisch is verplicht. Als peildatum voor de omvang van de juridische verplichte kasuitgaven op jaarbasis wordt de sluitingsdatum van IBOS voor de Najaarsnota van het begrotingsjaar (t) genomen.
8. De te hanteren definities voor apparaatsuitgaven zijn opgenomen in de begrippenlijst (onderdeel Rijksbrede kostensoortentabel).
9. Voor de artikelen voor de AIVD (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) en de MIVD (Defensie) geldt dat geen uitsplitsing van apparaatsuitgaven en programma-uitgaven hoeft te worden gepresenteerd.
10. Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, Slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de suppletoire begrotingen, Slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting bij dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr. 12).
11. De budgettaire gevolgen worden in de tabellen cijfermatig gepresenteerd en in aansluiting op de tabel toegelicht. De beleidsmatige mutaties en technische mutaties groter of gelijk aan de ondergrenzen in onderstaande staffel worden op het niveau van de financiële instrumenten (en eventueel artikelonderdeel) toegelicht. Daarbij wordt de aard en de oorzaak per mutatie afzonderlijk toegelicht, waarbij zoveel mogelijk met PxQ gegevens wordt onderbouwd. **Let op:** de ondergrens van < 1 miljoen euro geldt niet voor subsidies die < 1 miljoen euro en waarbij de begrotingswet -als wettelijke grondslag voor het betreffend subsidiebedrag gaat gelden op basis van artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb. In die gevallen worden de afzonderlijke subsidiebedragen in de toelichting van het betreffend begrotingsartikel en optioneel in de tabel vermeld.
12. Een beperkt aantal artikelen in de rijksbegroting kent de status van 'Grote Uitvoerende Dienst' artikel. Het betreft de volgende artikelen:
    - Ministerie van Justitie en Veiligheid (artikel 32: Rechtsbijstand en rechtspleging, artikel 33: Veiligheid en criminaliteitsbestrijding, artikel 34: Straffen en beschermen)
    - Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (artikel 2: Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst)
    - Ministerie van Financiën (artikel 1: Belastingen, artikel 9: Douane, artikel 13: Toeslagen)
    - Ministerie van Defensie (alle beleidsartikelen (1 t/m 8)

Overzicht

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Model 2.26 - Toelichting niet-beleidsartikelen

Opbouw verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenramingen vanaf de stand ontwerpbegroting t tot en met de stand 2e suppletoire begroting t.

Algemeen (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	0	0	0
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
Programma-uitgaven	0	0	0
Financieel instrument yyy	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**

A. Apparaatsuitgaven Kerndepartement (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
Personele uitgaven			
eigen personeel	0	0	0
inhuur externen	0	0	0
overige personele uitgaven	0	0	0
Materiële uitgaven			
ICT	0	0	0
bijdrage aan SSO's	0	0	0
overige materiële uitgaven	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**
Vul hier de uitsplitsing van de ontvangsten in (mits van toepassing)	0	0	0

Nog onverdeeld (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
Loonbijstelling	0	0	0
programma	0	0	0
apparaat	0	0	0
Prijsbijstelling	0	0	0
programma	0	0	0
apparaat	0	0	0
Onvoorzien	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**

Geheim (bedragen x € 1.000)			
	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen) (1)	Mutaties 2e suppletoire begroting (2)	Stand 2e suppletoire begroting (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. De tabellen geven inzicht in de opbouw van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de niet-beleidsartikelen. Dit model geeft de opbouw voor de tweede suppletoire begroting. Indien zinvol worden de mutaties toegelicht. Dat geldt niet voor de mutaties van het artikel Geheim en voor de onderdelen loon- en prijsbijstelling van het artikel Nog onverdeeld. Loonbijstelling en prijsbijstelling worden toegelicht via een overzicht conform model 2.27. Overigens wordt er in het algemeen bij de Najaarsnota geen loon- en prijsbijstelling (meer) uitgedeeld; de betrokken regels in het verdelingsoverzicht blijven dan leeg.
2. De departementsbrede programma-uitgaven worden conform de bepalingen voor een beleidsartikel toegelicht.
3. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel in de suppletoire begroting op te nemen (aansluitend op de indeling van de oorspronkelijke begroting).
4. De te hanteren definities voor apparaatsuitgaven zijn opgenomen in de begrippenlijst (onderdeel Rijksbrede kostensoortentabel).
5. De verschillende onderdelen van bovenstaand model kunnen als aparte artikelen worden opgenomen (aansluitend op de indeling van de oorspronkelijke begroting).
6. Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.

Model 2.27 - Niet-beleidsartikel «Nog onverdeeld»

Dit overzicht en de daarbij behorende tekst worden opgenomen bij het centrale artikel Nog onverdeeld. De opgenomen tekst is een standaardtekst die kan worden aangepast aan de concrete situatie.

Tabel verdeling begrotingsposten loon- en prijsbijstelling (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)			
Art.	Omschrijving	Loonbijstelling	Prijsbijstelling
...			
...			
...			
...			
...			
...			
Totaal van de verdeling			
Nog onverdeeld			

Het totaal van de loonbijstelling/prijsbijstelling ad. ... (€ 1.000) is bij de Voorjaarsnota aan de onderhavige begroting toegewezen. Voor een belangrijk deel ad. ... (€ 1.000) wordt deze bijstelling in de onderhavige suppletoire begroting aan de loongevoelige/prijsgevoelige begrotingsartikelen toegedeeld volgens bovenstaand overzicht. Het nog niet verdeelde gedeelte ad. ... (€ 1.000) zal bij een volgende suppletoire begroting worden verdeeld.

Model 2.28 - Uitgavenmutaties

Overzicht belangrijkste suppletoire uitgavenmutaties 20.. (Tweede suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)		
	Artikelnummer	Uitgaven t
Vastgestelde begroting t		
Stand suppletoire begroting september t		
Belangrijkste suppletoire mutaties		
1)		
2)		
3)		
4)		
5)		
6) Overige mutaties		
Stand 2e suppletoire begroting t		

TOELICHTING

1. Uitgavenmutaties hebben een meerjarige doorwerking.
2. In de toelichting wordt de relevante informatie opgenomen.
3. In z'n algemeenheid geldt dat bij een uitsplitsing van de mutaties de aansluiting met de toelichtingen in de desbetreffende budgettaire nota gemaakt moet kunnen worden. Met de betrokken sectie van de Inspectie der Rijksfinanciën wordt daarom in overleg getreden om te bewerkstelligen dat de in deze tabellen gepresenteerde uitsplitsingen overeenkomen met de uitsplitsingen in de Verticale Toelichting in de desbetreffende budgettaire nota.
4. Eénzelfde overzichtstabel wordt gemaakt ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties. Indien geen belangrijkste ontvangstenmutaties te melden zijn, kan de overzichtstabel ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties weggelaten worden.

Model 2.29 - Exploitatie- en kasstroomoverzicht agentschap

Exploitatieoverzicht agentschap ... Suppletoire begroting 20.. (bedragen x € 1.000)			
	(1) Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen)	(2) Mutaties 2e suppletoire begroting	Totaal geraamd (3) = (1) + (2)
Baten			
- Omzet	0	0	0
waarvan omzet moederdepartement	0	0	0
waarvan omzet overige departementen	0	0	0
waarvan omzet derden	0	0	0
Rentebaten	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0
Bijzondere baten	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**
Lasten			
Apparaatskosten	0	0	0
- Personele kosten	0	0	0
waarvan eigen personeel	0	0	0
waarvan inhuur externen	0	0	0
waarvan overige personele kosten	0	0	0
- Materiële kosten	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0
waarvan bijdrage aan SSO's	0	0	0
waarvan overige materiële kosten	0	0	0
Rentelasten	0	0	0

	(1) Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen)	(2) Mutaties 2e suppletoire begroting	Totaal geraamd (3) = (1) + (2)
Afschrijvingskosten	0	0	0
- Materieel	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0
waarvan overige materiële afschrijvingskosten	0	0	0
- Immaterieel	0	0	0
Overige lasten	0	0	0
waarvan dotaties voorzieningen	0	0	0
waarvan bijzondere lasten	0	0	0
Totaal lasten	**0**	**0**	**0**
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	**0**	**0**	**0**
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0
Saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**0**

Kasstroomoverzicht baten-lasten agentschap (Tweede suppletoire begroting 20..) (bedragen x € 1.000)

	(1) Vastgestelde begroting	(2) Mutaties 2e suppletoire begroting	Totaal geraamd (3) = (1) + (2)
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	**0**	**0**	**0**
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	0	0	0
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	0	0	0
2. Totaal operationele kasstroom	**0**	**0**	**0**
Totaal investeringen (-/-)	0	0	0
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	**0**	**0**	**0**
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
Eenmalige storting door moederdepartement (+)	0	0	0
Aflossingen op leningen (-/-)	0	0	0
Beroep op leenfaciliteit (+)	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	**0**	**0**	**0**
5. Rekening courant RHB 31 december (=1+2+3+4)	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. Exploitatieoverzicht geeft inzicht in de opbouw vanaf de stand ontwerpbegroting tot en met de stand van de Najaarsnota.
2. Let op: in verband met het overgangsjaar naar nieuwe Regeling agentschappen 2024 moet voor het uitvoeringsjaar 2025 dit exploitatieoverzicht conform de RBV 2024 worden ingevuld. Vanaf de begroting 2026 is het exploitatieoverzicht conform de indeling van het nieuwe overeenkomstige model (1.35) van de ontwerpbegroting 2026 uit de RBV 2025.
3. Let op: per 1 januari 2025 is de nieuwe Regeling Agentschappen ingegaan. De nieuwe regeling geeft de mogelijkheid voor bekostiging op basis van output en/of input. Voor de uitvoering van het jaar 2025 wordt daarom naast het exploitatieoverzicht ook verwacht om in de toelichting alvast inzicht te geven in deze nieuwe categorieën van baten. Dat betekent dat in de toelichting wordt geduid hoe de huidige omzetcategorieën uiteenvallen in de nieuwe specificatie van baten. Voor een verdere toelichting over nieuwe specificatie van baten zie model 1.35.
4. Let op: bij regel 5 is de maximale roodstand 0,5 miljoen euro.
5. Kasstroomoverzicht: de uitsplitsing van de totale operationele kasstroom naar ontvangsten en uitgaven is verplicht per begroting 2017. Eerdere toepassing wordt aanbevolen. Indien de uitsplitsing nog niet blijkt uit de begroting uit eerdere jaren, dan kan volstaan worden in de betreffende kolom met vermelding van alleen het totaal van de operationele kasstroom.
6. Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.
7. Dit model wordt ingevuld bij cumulatieve mutaties (in totaal) groter dan 5% van de oorspronkelijk vastgestelde begroting of cumulatieve mutaties (in totaal) groter dan € 20 miljoen ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting, voor zover mutaties ten opzichte van de oorspronkelijke begroting niet reeds zijn gemeld bij de 1e suppletoire begroting.

8. Daarbij geldt dat:

   - de cumulatieve mutaties worden bezien op het totaal aan baten of lasten van een agentschap (dus niet op een individueel item als bijvoorbeeld omzet moederdepartement of omzet derden);
   - de cumulatieve mutaties worden bezien ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting;
   - dit model niet ingevuld hoeft te worden, indien de mutaties bij 2e suppletoire per saldo 0 zijn. Het saldo is per categorie (baten of lasten).

Voorbeeld: bij 1e suppletoire is sprake van een overschrijding van 2% die absoluut minder is dan € 20 miljoen. Deze mutatie hoeft niet te worden toegelicht. Indien zich bij 2e suppletoire een overschrijding voordoet van 4%, dan moeten beide overschrijdingen worden gemeld bij de 2e suppletoire. Hoewel de twee afzonderlijke mutaties kleiner zijn dan 5%, is sprake van een cumulatieve overschrijding van de oorspronkelijk vastgestelde begroting met 6%.

Voorbeeld: in het geval er bij 2e suppletoire - binnen het totaal aan baten - een mutatie van + € 25 miljoen (bijvoorbeeld omzet moederdepartement) en een mutatie van – € 25 miljoen (bijvoorbeeld omzet derden) hebben voorgedaan, dan wordt dit model niet toegelicht. Immers, per saldo bedragen de cumulatieve mutaties 0 en is het totaal aan baten niet gewijzigd ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Voor overige bepalingen (zoals wat verstaan wordt onder 'derden') aangaande agentschappen zie de paragraaf inzake agentschappen in de voorschriften omtrent de departementale begroting en natuurlijk de Regeling agentschappen.

Model 2.90 - Begrotingswetvoorstel

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (Suppletoire begroting September).

VOORSTEL VAN WET

Ontvangen [dag maand jaar]

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzaak is gebleken van een wijziging van de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...), van de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie en van de begrotingsstaat van het begrotingsfonds ..., alle voor het jaar ....;

Zo is het, dat Wij met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De departementale begrotingsstaat van het Ministerie van (...) voor het jaar 20... wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 2

De begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 3

De begrotingsstaat van het begrotingsfonds ... voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 4

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 5

Hier kan eventueel een specifiek wetsartikel worden opgenomen.

Artikel 6

Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst en werkt terug tot en met 1 december 20[..].

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden

Gegeven

De Minister van ...

TOELICHTING

Toelichting op artikel 2

Voor een agentschap kan worden volstaan met één suppletoire begroting, te weten de Slotwet. In geval alleen de Slotwet wordt toegepast, blijft dit artikel in de 1e en 2e suppletoire begroting achterwege.

Toelichting op artikel 3

Opname van artikel 3 in de departementale begrotingswet is facultatief. Indien de oorspronkelijke begroting van het fonds samen met de departementale begroting in één begrotingswet is opgenomen, worden ook de suppletoire begrotingen in één suppletoire begrotingswet opgenomen.

In de tekst wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

N.B. Voor de niet-departementale begrotingen (waaronder de programmabegrotingen) wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen (zie modellen onder Begroting).

Toelichting Ondertekening minister

De Minister ondertekent niet het voorstel van wet van de 2e suppletoire begroting. De minister zet alleen zijn handtekening onderaan de artikelsgewijze toelichting van de memorie van toelichting, zie toelichting van model 2.24.

Advies Raad van State

In beginsel adviseert de Raad van State niet over suppletoire begrotingen (Wet op Raad van State, art. 19). Bij ingrijpende of substantiële budgettaire en beleidsmatige wijzigingen van de begrotingen via (incidentele) suppletoire begrotingswetten beslist de ministerraad of de suppletoire begrotingswet wel of niet voor advies aan de Raad van State wordt voorgelegd voor de verzending naar de Tweede Kamer. Het besluit om de beoogde wijziging van de suppletoire begroting in de MR te agenderen wordt in overleg met de directie FEZ en/of beleidsdirecties van de betrokken minister en Financiën/IRF genomen.

Model 2.91 - Departementale begrotingsstaat

Vastgestelde begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 2024 (bedragen x € 1.000)								
Art.	Omschrijving	Stand ontwerpbegroting		Mutaties NvW en amendementen		Stand vastgestelde begroting	
		Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten
	Totaal						
	Beleidsartikelen						
1	Artikel naam						
...	...						
14	...						
	Niet-beleidsartikelen						
20	Algemeen						
21	Apparaat Kerndepartement						
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen						
2*	Geheim						
2*	Nog onverdeeld						

Wijziging begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 2024 (Eerste suppletoire begroting) (bedragen x € 1.000)						
Art.	Omschrijving	Stand begroting (Vastgestelde begroting incl. ISB)		Mutaties eerste suppletoire begroting		Stand eerste suppletoire begroting	
		Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten
	Totaal						
	Beleidsartikelen						
1	Artikel naam						
...	...						
14	...						
	Niet-beleidsartikelen						
20	Algemeen						
21	Apparaat Kerndepartement						
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen						
2*	Geheim						
2*	Nog onverdeeld						

Wijziging begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 2024 (Suppletoire begroting september) (bedragen x € 1.000)						
Art.	Omschrijving	Stand begroting (eerste suppletoire + ISBs)		Mutaties suppletoire begroting september		Stand suppletoire begroting september	
		Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten
	Totaal						
	Beleidsartikelen						
1	Artikel naam						
...	...						
14	...						
	Niet-beleidsartikelen						
20	Algemeen						
21	Apparaat Kerndepartement						
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen						
2*	Geheim						
2*	Nog onverdeeld						

Optioneel in geval van ISB. Invoegen op volgorde van suppletoire begrotingen

Wijziging begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (... Incidentele begroting) (bedragen x € 1.000)						
Art.	Omschrijving	Stand begroting (laatste stand VB + suppletoire supps + ISBs)		Mutaties Incidentele Suppletoire Begroting		Stand Incidentele Suppletoire begroting	
		Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven Ontvangsten
	Totaal						
	Beleidsartikelen						
1	Artikel naam						
...	...						
14	...						
	Niet-beleidsartikelen						
20	Algemeen						
21	Apparaat Kerndepartement						

Art.	Omschrijving	Stand begroting (laatste stand VB + suppletoire supps + ISBs)	Mutaties Incidentele Suppletoire Begroting	Stand Incidentele Suppletoire begroting
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen			
2*	Geheim			
2*	Nog onverdeeld			

TOELICHTING

- In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
- De verplichtingenbedragen worden getotaliseerd.
- De gerealiseerde bedragen worden steeds naar boven afgerond (€ 1.000).
- De financiële en niet-financiële toelichting op de departementale verantwoordingsstaat is opgenomen in de toelichting op de begrotingsartikelen.
- De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel in de suppletoire begroting op te nemen (aansluitend op de indeling van de oorspronkelijke begroting). Dit geldt tevens voor de departementale begroting III.

Model 2.92 - Begrotingsstaat inzake agentschappen

Wijziging begrotingsstaat inzake agentschappen voor het jaar 20.. (Suppletoire begroting September) (bedragen x € 1.000)

Naam	Stand ontwerpbegroting			Mutaties NvW en amendementen			Stand vastgestelde begroting		
	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten
Baten-lastenagentschap 1									
baten-lastenagentschap 2									
baten-lastenagentschap 3									
Totaal									

Wijziging begrotingsstaat inzake agentschappen voor het jaar 20.. (Suppletoire begroting September) (bedragen x € 1.000)

Naam	Vastgestelde begroting (incl. Suppletoire Begrotingen, NvW en amendementen)		Mutaties suppletoire begroting september	
	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten
Baten-lastenagentschap 1				
baten-lastenagentschap 2				
baten-lastenagentschap 3				
Totaal				

TOELICHTING

- In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
- De specifieke rijksoverheidstermen kapitaaluitgaven en -ontvangsten worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkering aan moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten betreft de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep leenfaciliteit.
- Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 2.99).

Model 2.93 - Begrotingsstaat begrotingsfonds

Wijziging begrotingsstaat van ...fonds (...) voor het jaar 20.. (Suppletoire begroting September) (bedragen x € 1.000)									
Art.	Omschrijving	Stand ontwerpbegroting			Mutaties NvW en amendementen			Stand vastgestelde begroting		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
1	Beleidsartikel 01									
2	Beleidsartikel 02									
0*	Niet-beleidsartikel 0*									
	Subtotaal									
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Subtotaal									
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal									

- In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
- U = uitgaven, O = ontvangsten, (t) = het verslagjaar, (t-1) = het jaar voorafgaande aan het verslagjaar (t).

Model 2.94 - Memorie van toelichting

Memorie van toelichting (Suppletoire begroting September)

INHOUDSOPGAVE

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 20.. wijzigingen aan te brengen in:

1. de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ...;

2. de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie;

3. de begrotingsstaat voor het begrotingsfonds ...

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

Wetsartikel 5

De Minister van ...

[handtekening]

B. BEGROTINGSTOELICHTING

TOELICHTING

A. Artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel

Een inhoudsopgave wordt opgenomen als de omvang van de memorie daar aanleiding toe geeft. In dat geval geeft de inhoudsopgave een compleet beeld van de onderdelen van de memorie van toelichting.

Bij een wetsvoorstel tot een begrotingswijziging wordt geen algemene toelichting opgenomen. De beleidsinhoudelijke toelichting bij de begroting(sstaat) wordt opgenomen in onderdeel B van de memorie van toelichting (de begrotingstoelichting).

Toelichting bij wetartikelen 1 tot en met 3

De toelichting bij deze wetsartikelen kan kort worden gehouden. Volstaan kan worden met de in het model opgenomen standaardtekst.

Toelichting bij wetsartikel 4

Het (standaard-)wetsartikel inzake de euro als waarde-eenheid van de begroting behoeft geen toelichting.

Toelichting bij wetsartikel 5

Als er in een suppletoire begroting een specifiek wetsartikel wordt opgenomen - los van de wetsartikelen die zijn voorgeschreven in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften - wordt dat wetsartikel op deze plaats te worden toegelicht.

Toelichting ondertekening minister

De minister ondertekent de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting).

N.B. Voor de niet-departementale begrotingen (waaronder de programmabegrotingen) wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen (zie modellen onder Begroting).

B. Toelichting bij de begrotingsartikelen

De begrotingstoelichting bestaat uit de volgende onderdelen:

- De departementale begroting
  - Leeswijzer
  - Het beleid
    - Overzicht belangrijkste uitgaven- en ontvangstenmutaties (zie model 2.98);
    - De beleidsartikelen (zie model 2.95 en model 2.95a);
    - De niet-beleidsartikelen (zie model 2.96 en model 2.97).
    - Agentschappen (zie model 2.99 en model 2.99a). Voor een agentschap kan worden volstaan met één suppletoire begroting, te weten de slotwet. In geval alleen de Slotwet wordt toegepast, blijft dit onderdeel van de begrotingstoelichting in de 1e, 2e en Prinsjesdag suppletoire begroting achterwege.
- De begroting van het begrotingsfonds ...
  - Leeswijzer
  - Het beleid
    - Overzicht belangrijkste uitgaven- en ontvangstenmutaties (zie model 2.98);
    - De beleidsartikelen (zie model 2.95);
    - De niet-beleidsartikelen (zie model 2.96 en model 2.97).

Model 2.95 - Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (bedragen x € 1.000)			
	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	0	0	0
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)			
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)			
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 3 in (incl. nummering)			
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument op de ontvangst in (mits van toepassing)			

	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	0	0	0
Vul hier de uitsplitsing van de ontvangsten in (mits van toepassing)	0	0	0

- De tabel «budgettaire gevolgen van beleid» moet in ieder geval de wijzigingen uit model 2.98 bevatten.
- De suppletoire begrotingswetsvoorstellen hebben (conform de motie van Walsem Kamerstukken II, 26.573, nr. 55) in de artikelsgewijze toelichting eenzelfde structuur als de 'budgettaire gevolgen van beleid' tabel van de ontwerpbegroting.
- De mutaties 2e suppletoire begroting worden uitgesplitst in mutaties die reeds in de Miljoenennota/ontwerpbegroting t+1 zijn gemeld en overige mutaties 2e suppletoire begroting.
- De verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenbedragen worden gegeven voor het lopende begrotingsjaar t.
- Verplichtingen en garantieverplichtingen: indien er ten laste van dit beleidsartikel ook garantieverplichtingen worden begroot, wordt direct onder de tabel budgettaire gevolgen van beleid nog een tweede tabel -Uitsplitsing verplichtingen opgenomen. Het format voor deze eventueel op te nemen tabel is onderaan dit blok Toelichting opgenomen.
- Juridisch verplichte uitgaven: van de ramingen van de uitgaven wordt apart vermeld welk percentage daarvan juridisch is verplicht. Als peildatum voor de omvang van de juridische verplichtingen op jaarbasis wordt de sluitingsdatum van IBOS voor de Najaarsnota van het begrotingsjaar (t) genomen.
- Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, Slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de suppletoire begrotingen, Slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting bij dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr. 12).
- De budgettaire gevolgen worden in de tabellen cijfermatig gepresenteerd en in aansluiting op de tabel toegelicht. De beleidsmatige mutaties en technische mutaties groter of gelijk aan de ondergrenzen in onderstaande staffel worden op het niveau van de financiële instrumenten per beleidsartikel (en eventueel artikelonderdeel) toegelicht. Daarbij wordt de aard en de oorzaak per mutatie afzonderlijk toegelicht, waarbij zoveel mogelijk met PxQ gegevens wordt onderbouwd. **Let op**: de ondergrens van < 1 miljoen euro geldt niet voor subsidies die < 1 miljoen euro en waarbij de begrotingswet -als wettelijke grondslag voor het betreffend subsidiebedrag gaat gelden op basis van artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb. In die gevallen worden de afzonderlijke subsidiebedragen in de toelichting van het betreffend begrotingsartikel en optioneel in de tabel vermeld.

Overzicht

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Uitsplitsing verplichtingen indien er ten laste van dit beleidsartikel garantieverplichtingen worden geraamd/verantwoord.

Uitsplitsing verplichtingen (bedragen x €1000)

	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	0	0	0
waarvan garantieverplichtingen	0	0	0
waarvan overige verplichtingen	0	0	0

Model 2.96 - Toelichting niet-beleidsartikelen

Opbouw verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenramingen vanaf de stand ontwerpbegroting t tot en met de stand Suppletoire begroting September t.

Algemeen (bedragen x €1000)

	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
verplichtingen			
uitgaven	**0**	**0**	**0**
programma uitgaven	0	0	0
financieel instrument yyy	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**

A. Apparaatsuitgaven Kerndepartement (bedragen x €1000)

	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	0	0	0
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
Personele uitgaven			
eigen personeel	0	0	0
inhuur externen	0	0	0
overige personele uitgaven	0	0	0
Materiële uitgaven			
ICT	0	0	0
bijdrage aan SSO's	0	0	0
overige materiële uitgaven	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**
Vul hier de uitsplitsing van de ontvangsten in (mits van toepassing)	0	0	0

Nog onverdeeld (bedragen x €1000)

	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	0	0	0
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
Loonbijstelling	0	0	0
programma	0	0	0
apparaat	0	0	0
Prijsbijstelling	0	0	0
programma	0	0	0
apparaat	0	0	0
Onvoorzien	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**

Geheim (bedragen x €1000)

	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
Verplichtingen	0	0	0
Uitgaven	**0**	**0**	**0**
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

- De tabellen geven inzicht in de opbouw van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de niet-beleidsartikelen. Dit model geeft de opbouw voor de tweede suppletoire begroting. Indien zinvol worden de mutaties toegelicht. Dat geldt niet voor de mutaties van het artikel Geheim en voor de onderdelen loon- en prijsbijstelling van het artikel Nog onverdeeld. Loonbijstelling en prijsbijstelling worden toegelicht via een overzicht conform model 2.97. Overigens wordt er in het algemeen bij de Najaarsnota geen loon- en prijsbijstelling (meer) uitgedeeld; de betrokken regels in het verdelingsoverzicht blijven dan leeg.
- De departementsbrede programma-uitgaven worden conform de bepalingen voor een beleidsartikel toegelicht.
- De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel in de suppletoire begroting op te nemen (aansluitend op de indeling van de oorspronkelijke begroting).
- De te hanteren definities voor apparaatsuitgaven zijn opgenomen in de begrippenlijst (onderdeel Rijksbrede kostensoortentabel).
- De verschillende onderdelen van bovenstaand model kunnen als aparte artikelen worden opgenomen (aansluitend op de indeling van de oorspronkelijke begroting).
- Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen

Model 2.97 - Niet-beleidsartikel «Nog onverdeeld»

Dit overzicht en de daarbij behorende tekst worden opgenomen bij het centrale artikel Nog onverdeeld. De opgenomen tekst is een standaardtekst die kan worden aangepast aan de concrete situatie.

Verdeling begrotingsposten loon- en prijsbijstelling (Suppletoire begroting September) (bedragen x €1000)			
Art.	Omschrijving	Loonbijfstelling	Prijsbijstelling
...			
...			
...			
...			
...			
...			
Totaal van de verdeling			
Nog onverdeeld			

Het totaal van de loonbijstelling/prijsbijstelling ad. ... (€ 1.000) is bij de Voorjaarsnota aan de onderhavige begroting toegewezen. Voor een belangrijk deel ad. ... (€ 1.000) wordt deze bijstelling in de onderhavige suppletoire begroting aan de loongevoelige/prijsgevoelige begrotingsartikelen toegedeeld volgens bovenstaand overzicht. Het nog niet verdeelde gedeelte ad. ... (€ 1.000) zal bij een volgende suppletoire begroting worden verdeeld.

Model 2.98 - Uitgavenmutaties

Overzicht belangrijkste suppletoire uitgavenmutaties 20.. (Suppletoire begroting September) (bedragen x €1000)		
	Artikelnummer	Uitgaven t
Vastgestelde begroting t		
Stand 1e suppletoire begroting t		
Belangrijkste suppletoire mutaties		
1)		
2)		
3)		
4)		
5)		
6) Overige mutaties		
Stand suppletoire begroting september t		

TOELICHTING

- Uitgavenmutaties hebben een meerjarige doorwerking.
- In de toelichting wordt de relevante informatie opgenomen.
- In z'n algemeenheid geldt dat bij een uitsplitsing van de mutaties de aansluiting met de toelichtingen in de desbetreffende budgettaire nota gemaakt moet kunnen worden. Met de betrokken sectie van de Inspectie der Rijksfinanciën wordt daarom in overleg getreden om te bewerkstelligen dat de in deze tabellen gepresenteerde uitsplitsingen overeenkomen met de uitsplitsingen in de Verticale Toelichting in de desbetreffende budgettaire nota.
- Eénzelfde overzichtstabel wordt gemaakt ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties. Indien geen belangrijkste ontvangstenmutaties te melden zijn, kan de overzichtstabel ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties weggelaten worden.

Model 2.99 - Exploitatie- en kasstroomoverzicht agentschap

Exploitatieoverzicht Baten-lastenagentschap ... Suppletoire begroting 20.. (bedragen x € 1.000)			
	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
Baten			
- Omzet	0	0	0
waarvan omzet moederdepartement	0	0	0
waarvan omzet overige departementen	0	0	0
waarvan omzet derden	0	0	0
Rentebaten	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0
Bijzondere baten	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**
Lasten			
Apparaatskosten	0	0	0
- Personele kosten	0	0	0
waarvan eigen personeel	0	0	0
waarvan inhuur externen	0	0	0
waarvan overige personele kosten	0	0	0
- Materiële kosten	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0
waarvan bijdrage aan SSO's	0	0	0
waarvan overige materiële kosten	0	0	0
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	0	0	0
Rentelasten	0	0	0
Afschrijvingskosten	0	0	0
- Materieel	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0
waarvan overige materiële afschrijvingskosten	0	0	0
- Immaterieel	0	0	0
Overige lasten	0	0	0
waarvan dotaties voorzieningen	0	0	0
waarvan bijzondere lasten	0	0	0
Totaal lasten	**0**	**0**	**0**
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	**0**	**0**	**0**
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0
Saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**0**

Kasstroomoverzicht agentschap (suppletoire begroting September 20..) (bedragen x € 1.000)			
	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	0	0	0
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	0	0	0
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	0	0	0

	Stand eerste suppletoire begroting (incl. amendementen en NvW) (1)	Mutaties Suppletoire begroting september (2)	Stand suppletoire begroting september (3) = (1) + (2)
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	0	0	0
2. Totaal operationele kasstroom	**0**	**0**	**0**
Totaal investeringen (-/-)	0	0	0
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	**0**	**0**	**0**
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
Eenmalige storting door moederdepartement (+)	0	0	0
Aflossingen op leningen (-/-)	0	0	0
Beroep op leenfaciliteit (+)	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	**0**	**0**	**0**
5. Rekening courant RHB 31 december (=1+2+3+4)	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

- Exploitatieoverzicht geeft inzicht in de opbouw vanaf de laatste vastgestelde begroting tot en met de stand van de Suppletoire begroting September.
- Let op: in verband met het overgangsjaar naar nieuwe Regeling agentschappen 2024 moet voor het uitvoeringsjaar 2025 dit exploitatieoverzicht conform de RBV 2024 worden ingevuld. Vanaf de begroting 2026 is het exploitatieoverzicht conform de indeling van het nieuwe overeenkomstige model (1.35)van de ontwerpbegroting 2026 uit de RBV 2025.
- Let op: per 1 januari 2025 is de nieuwe Regeling Agentschappen ingegaan. De nieuwe regeling geeft de mogelijkheid voor bekostiging op basis van output en/of input. Voor de uitvoering van het jaar 2025 wordt daarom naast het exploitatieoverzicht ook verwacht om in de toelichting alvast inzicht te geven in deze nieuwe categorieën van baten. Dat betekent dat in de toelichting wordt geduid hoe de huidige omzetcategorieën uiteenvallen in de nieuwe specificatie van baten. Voor een verdere toelichting over nieuwe specificatie van baten zie model 1.35.
- Let op: bij regel 5 is de maximale roodstand 0,5 miljoen euro.
- Kasstroomoverzicht: de uitsplitsing van de totale operationele kasstroom naar ontvangsten en uitgaven is verplicht per begroting 2017. Eerdere toepassing wordt aanbevolen. Indien de uitsplitsing nog niet blijkt uit de begroting uit eerdere jaren, dan kan volstaan worden in de betreffende kolom met vermelding van alleen het totaal van de operationele kasstroom.
- Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.

– Dit model wordt ingevuld bij cumulatieve mutaties (in totaal) groter dan 5% van de oorspronkelijk vastgestelde begroting of cumulatieve mutaties (in totaal) groter dan € 20 miljoen ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting, voor zover mutaties ten opzichte van de oorspronkelijke begroting niet reeds zijn gemeld bij de 1e suppletoire begroting.

– Daarbij geldt dat:
  - de cumulatieve mutaties worden bezien op het totaal aan baten of lasten van een agentschap (dus niet op een individueel item als bijvoorbeeld omzet moederdepartement of omzet derden);
  - de cumulatieve mutaties worden bezien ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting;
  - dit model niet ingevuld hoeft te worden, indien de mutaties bij 2e suppletoire per saldo 0 zijn. Het saldo is per categorie (baten of lasten).

Voorbeeld: bij 1e suppletoire is sprake van een overschrijding van 2% die absoluut minder is dan € 20 miljoen. Deze mutatie hoeft niet te worden toegelicht. Indien zich bij 2e suppletoire een overschrijding voordoet van 4%, dan moeten beide overschrijdingen worden gemeld bij de 2e suppletoire. Hoewel de twee afzonderlijke mutaties kleiner zijn dan 5%, is sprake van een cumulatieve overschrijding van de oorspronkelijk vastgestelde begroting met 6%.

Voorbeeld: in het geval er bij suppletoire begroting September- binnen het totaal aan baten - een mutatie van + € 25 miljoen (bijvoorbeeld omzet moederdepartement) en een mutatie van – € 25 miljoen (bijvoorbeeld omzet derden) hebben voorgedaan, dan wordt dit model niet toegelicht. Immers, per saldo bedragen de cumulatieve mutaties 0 en is het totaal aan baten niet gewijzigd ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

Voor overige bepalingen (zoals wat verstaan wordt onder 'derden') aangaande agentschappen zie de paragraaf inzake agentschappen in de voorschriften omtrent de departementale begrotingen natuurlijk de Regeling agentschappen 2024.

De verantwoording

Model 3.00 - Inhoudsopgave departementaal jaarverslag

Inhoudsopgave jaarverslag met modelverwijzing		
	Omschrijving	Model
	Slotwet	
	Begrotingswetsvoorstel Slotwet	zie model 3.50
	Departementale verantwoordingsstaat Slotwet	zie model 3.51
	Jaarverslag	
	Titelblad	
	Inhoudsopgave	
A.	**Algemeen**	
1.	**Gerealiseerde uitgaven en ontvangsten**	zie model 3.02
2.	**Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening**	zie model 3.10
3.	**Leeswijzer**	zie model 3.11
B.	**Beleidsverslag**	
4.	**Beleidsprioriteiten**	zie model 3.21
	Realisatie periodieke rapportages / beleidsdoorlichtingen	zie model 3.21a
	Overzicht van risicoregelingen	zie model 3.21b
	Openbaarheidsparagraaf	zie model 3.21c
	Onderuitputting	zie model 3.21d
5.	**Beleidsartikelen**	zie model 3.22
	Algemene doelstelling beleidsartikel	zie model 3.22a
	Rol en verantwoordelijkheid	zie model 3.22b
	Beleidsconclusies	zie model 3.22c
	Budgettaire gevolgen van beleid	zie model 3.22d
	Toelichting op de financiële instrumenten	zie model 3.22e

	Omschrijving	Model
	Beleidsartikel Grote Uitvoerende Dienst	zie model 3.22f
6.	**Niet-beleidsartikelen**	
	Toelichting niet-beleidsartikel «Algemeen»	zie model 3.23a
	Toelichting niet-beleidsartikel «Apparaat Kerndepartement»	zie model 3.23b
	Toelichting niet-beleidsartikel «Geheim»	zie model 3.23c
	Toelichting niet-beleidsartikel «Nog onverdeeld»	zie model 3.23d
7.	**Bedrijfsvoeringsparagraaf**	zie model 3.24
C.	**Jaarrekening**	
8.	Departementale verantwoordingsstaat	zie model 3.30a
9.	Samenvattende verantwoordingsstaat baten-lastenagentschap	zie model 3.32
10.	Verantwoordingsstaat agentschappen	zie model 3.30b
11.	Jaarverantwoording agentschap per 31 december 20..	zie model 3.33
12.	Saldibalans	zie model 3.31
13.	WNT-verantwoording 20.. Ministerie ...	zie model 3.70
	Departement specifieke informatie (optioneel)	
D.	**Bijlagen**	
1.	Toezichtrelaties ZBO's en RWT's	zie model 3.40
2.	Moties en toezeggingen	zie model 3.42
3.	Afgerond evaluatie- en overig onderzoek	zie model 3.45
4.	Inhuur Externen	zie model 3.60
5.	Focusonderwerp FJR 2024	zie model 3.49
6.	Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer	zie model 3.25
7.	Rijksuitgaven Caribisch Nederland	zie model 3.47
8.	NGF-Bijlage	zie model 3.55
9.	Budgettair overzicht Oekraïne	zie model 3.27
10.	- Departement specifieke bijlage (optioneel)	
11.	- Lijst van afkortingen	

Indien het jaarverslag van een Begrotingsfonds als bijlage bij het departementale jaarverslag van een ministerie is gevoegd, heeft dit jaarverslag een gelijke opbouw als in dit model is weergegeven met uitzondering van het onderdeel dechargeverlening.

Voor de jaarverslagen van de **programmaministers** geldt dat enkele onderdelen uit het model vervallen of aangepast worden. Dit geldt voor de onderdelen:

- Apparaat Kerndepartement
- Bedrijfsvoeringparagraaf
- Verantwoordingsstaat
- Topinkomens
- Inhuur van externen
- In de toelichting is bij de diverse modellen aangegeven om welke aanpassingen het gaat.

Voor de overzichten «Sociale fondsen SZW», «Koopkracht» van SZW en «Premiegefinancierde zorguitgaven» van VWS geldt dat deze voorafgaand aan de generieke bijlagen worden opgenomen.

Voor de bijlagen geldt deze op te nemen indien van toepassing.

Model 3.01 - Inhoudsopgave jaarverslag begrotingsfonds

Inhoudsopgave jaarverslag begrotingsfonds met modelverwijzing		
	Omschrijving	Model
	Titelblad	–
	Gerealiseerde uitgaven en ontvangsten	zie model 3.02
	Inhoudsopgave	zie model 3.01
A.	**Algemeen**	
	Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	zie model 3.10
	Leeswijzer	zie model 3.11
B.	**Beleidsverslag**	
	Beleidsprioriteiten	zie model 3.21
	Beleidsartikelen	zie model 3.22
	- Titel artikel 01	
	- ..	
	-..	
	Niet-beleidsartikelen	zie model 3.23a
	Bedrijfsvoeringsparagraaf	zie model 3.24
C.	**Jaarrekening**	
	Verantwoordingsstaat begrotingsfonds	zie model 3.30b
	Saldibalans	zie model 3.31a
D.	**Bijlagen**	
	....	
	....	

Model 3.02 - Gerealiseerde uitgaven en ontvangsten verdeeld over de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen

Staafdiagram volgens onderstaande format.

Gerealiseerde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.). Totaal €

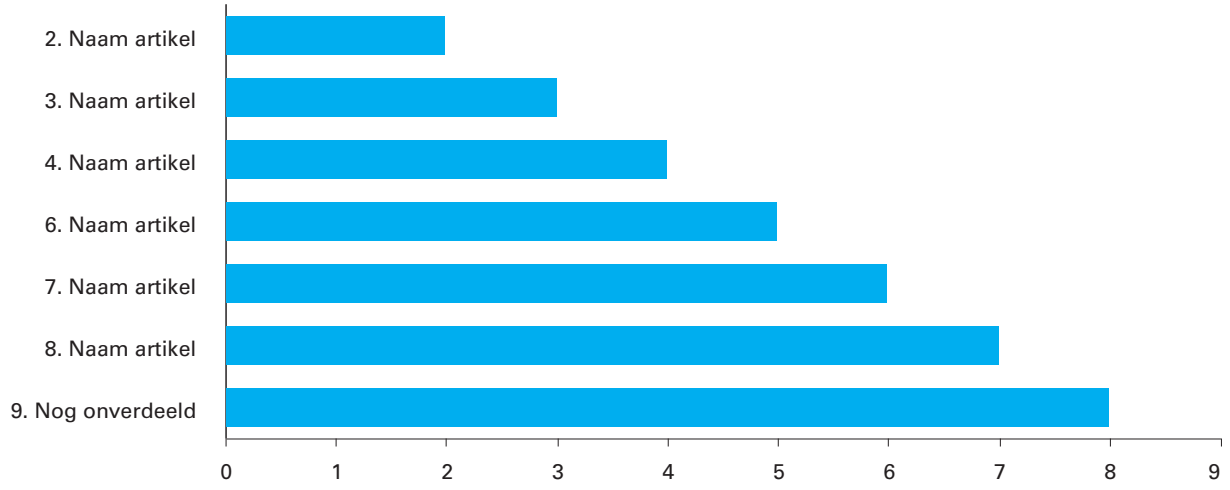

Gerealiseerde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.). Totaal €

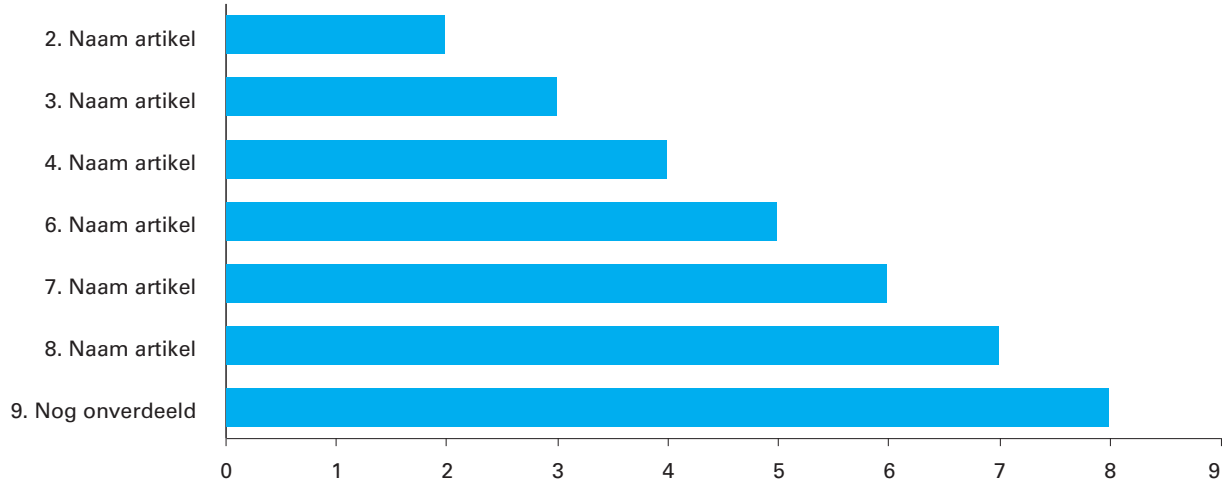

TOELICHTING

Er komen minimaal 2 modellen:

1. Gerealiseerde uitgaven verdeeld over de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen, waarbij het totaalbedrag wordt vermeld.
2. Gerealiseerde ontvangsten verdeeld over de beleidsartikelen en de niet-beleidsartikelen, waarbij het totaalbedrag wordt vermeld.
3. De staafdiagrammen worden direct na het titelblad en voor de inhoudsopgave opgenomen en in 2D gepresenteerd. Zie gerelateerde documenten voor een voorbeeld.

Model 3.10 - Aanbieding jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening

In dit onderdeel wordt het jaarverslag aangeboden aan de Staten-Generaal en wordt het verzoek tot dechargeverlening gedaan. Dit verzoek wordt gericht aan de Voorzitters van de beide Kamers der Staten-Generaal. Daartoe wordt gebruik gemaakt van onderstaande standaardtekst.

AANBIEDING JAARVERSLAG EN VERZOEK TOT DECHARGEVERLENING

AAN de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Alternatief A : voor een departementaal jaarverslag wordt de volgende tekst opgenomen:

Hierbij bied ik, mede namens de staatssecretaris van ..., het departementale jaarverslag van het Ministerie van ... (...) over het jaar 20.. aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 2.37 en 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van ... decharge te verlenen over het in het jaar 20.. gevoerde financiële beheer.

Alternatief B1: voor een niet-departementaal jaarverslag (inclusief programmaministerie), i.c. voor de koning, de hoge colleges, koninkrijksrelaties, een begrotingsfonds wordt de volgende tekst opgenomen:

Hierbij bied ik <eventueel: , mede namens de Minister/Staatssecretaris ...,> het jaarverslag met betrekking tot de begroting van ... (...) over het jaar 20.. aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 2.37 en 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van ... decharge te verlenen over het in het jaar 20.. gevoerde financiële beheer.

Alternatief B2: voor de situatie dat het departementaal jaarverslag en het jaarverslag van een begrotingsfonds in één boekwerk als kamerstuk worden gepubliceerd.

Hierbij bied ik, mede namens de Staatssecretaris van ..., het departementale jaarverslag van het Ministerie van ... (...) over het jaar 20.. aan, alsmede het jaarverslag met betrekking tot de begroting van het fonds ... (...) over het jaar 20...

Onder verwijzing naar de artikelen 2.37 en 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van ... decharge te verlenen over het in het jaar 20.. gevoerde financiële beheer.

Na een van deze alternatieve teksten doorgaan met de volgende tekst:

Voor de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening stelt de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 7.14 van de Comptabiliteitswet 2016 een rapport op. Dit rapport wordt op grond van artikel 7.15 van de Comptabiliteitswet 2016 door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Algemene Rekenkamer over:

a. het gevoerde begrotingsbeheer, financieel beheer, materiële bedrijfsvoering en de daartoe bijgehouden administraties van het Rijk;
b. de centrale administratie van de schatkist van het Rijk van het Ministerie van Financiën;
c. de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen>;
d. de totstandkoming van de niet-financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
e. de financiële verantwoordingsinformatie in het Financieel jaarverslag van het Rijk.

Bij het besluit tot dechargeverlening worden verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken betrokken:

a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 20…;
b. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt *<eventueel: de voorstellen van de slotwet die met de onderhavige jaarverslagen samenhangen>*;
c. het rapport van de Algemene Rekenkamer over het onderzoek van de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
d. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer over de in het Financieel jaarverslag van het Rijk, over 20.. opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten over 20.., alsmede over de saldibalans over 20.. (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 7.14, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016.

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is *<eventueel: slotwetten zijn>* aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

In voorkomende situaties wordt hieraan de volgende passage toegevoegd:

Met het oog op de dechargeverlening wijs ik op de volgende bevindingen van de Algemene Rekenkamer. De Algemene Rekenkamer heeft met betrekking tot ..... *[beleids- of bedrijfsvoeringonderwerp invullen]* bezwaar ex artikelen 7.21 en 7.22, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016 gemaakt. De Algemene Rekenkamer heeft mij bij haar brief van ..... meegedeeld dat zij, ook na de door mijn ministerie bij brief van ..... gegeven verklaring en voorgestelde verbeteracties, haar bezwaar handhaaft.

Bovenstaande tekst kan zonodig uitgebreid worden met een aanvullende tekst.

Hierna doorgaan met de tekst onder alternatief A of B

[Alternatief A]

De handhaving van dit – zogenaamde rechtmatigheids- – bezwaar leidt tot een zogenaamde Indemniteitsprocedure ex artikel 7.22, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2016. In het kader van deze procedure zal ik uiterlijk twee maanden na de hiervoor genoemde brief van de Algemene Rekenkamer een voorstel tot vaststelling van een indemniteitswet bij de Tweede Kamer indienen (zie model 3.90). Samengevat betreft het bezwaar het volgende: ……

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat het voorstel tot vaststelling van deze indemniteitswet is aangenomen.

[Alternatief B]

De handhaving van dit zogenaamde tweede-orde-bezwaar heeft geleid tot een vermelding door de Algemene Rekenkamer van het bezwaar in haar rapport van het verantwoordingsonderzoek over 20.. met betrekking tot mijn ministerie. Samengevat betreft het bezwaar het volgende: ……

Standpunt minister op grond van artikel 2.37, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2016:

Na een samenvatting van het bezwaar wordt het standpunt van de minister over het bezwaar opgenomen. Indien dit standpunt op de 3e woensdag van mei nog niet is bepaald, wordt hier aangegeven, wanneer de Tweede Kamer over dit standpunt wordt geïnformeerd. Op grond van artikel 2.37, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 moet dat in elk geval vóór de behandeling van het jaarverslag door de Tweede Kamer.

De Minister van ...,

[Handtekening:] .....

[Naam, voorletters + achternaam:] ...

Ondertekening is slechts nodig door 1 minister. Uit de eerste alinea blijkt namens welke staatssecretaris en/of (andere) minister aanbieding mede plaatsvindt.

Vervolgens onderstaande twee verklaringen opnemen op een nieuwe (rechter) pagina.

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 2.40, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

Model 3.11 - Leeswijzer jaarverslag

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

1. De leeswijzer volgt de opbouw van het jaarverslag.
2. Indien van toepassing wordt in de leeswijzer ingegaan op het onderscheid tussen begrotingsfinanciering en premiefinanciering.
3. Indien het jaarverslag (een) overzichtsconstructie(s) bevat, geeft de leeswijzer aan welke overzichtsconstructie dit is en op welk beleidsartikel de constructie te vinden is.
4. In de leeswijzer wordt aangegeven welke norm (absoluut en/of relatief) is gehanteerd voor het opnemen van toelichting bij de verschillen tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar. Zie hiervoor model 3.22e, punt 1.
5. Afwijkingen van de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften in de vastgestelde begroting worden consistent doorgetrokken in het departementaal jaarverslag. Afwijkingen die reeds in de begroting zijn toegelicht, worden niet meer genoemd. Eventuele overige afwijkingen van de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften worden, na instemming van het Ministerie van Financiën, apart in de leeswijzer toegelicht.
6. In zowel de begroting als het jaarverslag wordt in de leeswijzer onder het kopje «Groeiparagraaf» kort aangegeven wat de belangrijkste verbeteringen in de begrotingsstukken zijn ten opzichte van het vorige jaar. Hierbij wordt niet vooruit gekeken naar nog te realiseren verbeteringen. Het verdient de voorkeur hierin aan te sluiten bij specifieke toezeggingen die voor het desbetreffende departement aan de Tweede Kamer zijn gedaan.
7. De leeswijzer geeft aan waar in het jaarverslag aandacht wordt besteed aan het focusonderwerp (zie model 3.49).
8. Standaard wordt de volgende tekst in de leeswijzer overgenomen: Grondslagen voor de vastlegging en de waardering. De verslaggevingsregels en waarderingsgrondslagen die van toepassing zijn op de in dit jaarverslag opgenomen financiële overzichten zijn ontleend aan de Comptabiliteitswet 2016 en de daaruit voortvloeiende regelgeving, waaronder de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2023 en de Regeling agentschappen 2024. Voor de departementale begrotingsadministratie wordt het verplichtingen-kasstelsel toegepast en voor de baten-lasten agentschappen het baten-lastenstelsel.
9. In juni 2011 is de motie Schouw ingediend en aangenomen (debat ter voorbereiding Europese Raad). Deze motie bepaalt dat in de departementale begrotingen moet worden aangegeven hoe omgegaan wordt met de aanbevelingen van de Raad (voor zover betrekking hebbend op het betreffende vakdepartement). Deze aanbevelingen worden jaarlijks medio juni bekend gemaakt. In de leeswijzer wordt indien van toepassing bij het desbetreffende departement de volgende standaardtekst opgenomen: "In juni 2011 is de motie Schouw ingediend en aangenomen. Deze motie zorgt er voor dat de landenspecifieke aanbevelingen van de Raad op grond van de nationale hervormingsprogramma's een eigenstandige plaats krijgen in de departementale begrotingen. In de beleidsprioriteiten (zie Voorschriften) wordt teruggekomen op de landenspecifieke aanbevelingen zoals verwoord in de begroting.
10. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII en XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel op te nemen in de begroting. Dit geldt tevens voor de departementale begroting III. In de leeswijzer van deze begrotingen wordt vermeld dat er sprake is van een afwijkend regime voor het centraal apparaatsartikel. De apparaatsuitgaven van deze begrotingen worden wel inzichtelijk gemaakt in het jaarverslag conform de categorieën van apparaatsuitgaven, zoals vermeld in de Rijksbrede kostensoortentabel.
11. In de leeswijzer bij het jaarverslag van een fonds wordt aangegeven dat de apparaatsuitgaven/ontvangsten voor de uitvoering van het fonds zijn opgenomen bij het moederdepartement.

12. In de leeswijzer van begrotingen van eventuele programmaministeries wordt vermeld dat voor de uitvoering van het programma gebruik wordt gemaakt van het apparaat van een ander ministerie.

Model 3.21 - Beleidsprioriteiten (beleidsverslag)

Voor het onderdeel beleidsprioriteiten is geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

1. Beleidsprioriteiten uit de departementale begroting komen herkenbaar terug in het departementale jaarverslag. Nieuwe beleidsprioriteiten die opkomen tijdens de uitvoering van een begrotingsjaar krijgen eveneens aandacht in het departementale jaarverslag. Alleen opmerkelijke verschillen en belangrijke beleidsresultaten worden toegelicht (doelen zijn ruimschoots of juist niet gerealiseerd). In de tekst worden louter concrete (politieke) prestaties benoemd. Beschrijvingen over ondersteunende, ambtelijke inspanningen (interdepartementale overleggen etc.) blijven dus achterwege.
2. In het onderdeel beleidsprioriteiten wordt indien van toepassing teruggekomen op de landenspecifieke aanbevelingen zoals verwoord in de begroting, voor zover die betrekking hebben op het vakdepartement. Dit naar aanleiding van de motie Schouw van juni 2011.
3. In het onderdeel beleidsprioriteiten kan gebruik worden gemaakt van historische en/of grafische overzichten die aansluiten bij de overzichten uit de begroting. Ook kunnen artikeloverschrijdende gerealiseerde kengetallen of gerealiseerde kosten van een beleidsketen van een beleidsketen worden opgenomen.
4. De beleidsprioriteiten zijn vormvrij, met uitzondering van de verwerking van eventuele gestelde prioriteiten vanuit het kabinet waarover verantwoording afgelegd dient te worden.
5. Het onderdeel beleidsprioriteiten bevat een tabel realisatie Strategische Evaluatie Agenda (conform model 3.21a).
6. Het onderdeel beleidsprioriteiten bevat een tabel met het overzicht van Risicoregelingen (conform model 3.21b).
7. Het onderdeel beleidsprioriteiten bevat een openbaarheidsparagraaf (conform model 3.21c)
8. Het onderdeel beleidsprioriteiten bevat een tabel onderuitputting (conform model 3.21d)
9. Het onderdeel beleidsprioriteiten vormt een kernachtig overzicht van de hoofdlijnen van het gerealiseerde (budgettair) beleid en mag daarom maximaal uit 15 pagina's bestaan zoals opgemaakt in Tangelo (exclusief de verplichte modellen 3.21a, 3.21b, 3.21c).
10. Voor de ministeries die het aangaat bevat het onderdeel beleidsprioriteiten een rapportage zoals bedoeld in de brief van de minister-president d.d. 26 juni 2023,Kamerstuk II, 35510, nr. 135. Daarin is aan de desbetreffende bewindspersonen verzocht te rapporteren over het vervolg op het rapport «Ongekend onrecht». In het beleidsverslag besteedt de minister aandacht aan de voortgang van de maatregelen in het kader van het rapport ongekend onrecht (maximaal half A4)

Model 3.21a - Realisatie periodieke rapportages / beleidsdoorlichtingen

Realisatie periodieke rapportages / beleidsdoorlichtingen									
BD/PR	Thema	Artikel(en)	t-6	t-5	t-4	t-3	t-2	t-1	t Kamerstuk
...	Naam SEA-thema of artikel	Nummer(s) begrotingsartikel(en) waar thema betrekking op heeft	0	0	0	0	0	0	0 [link]
...	...	...	0	0	0	0	0	0	0 [link]
...	...	...	0	0	0	0	0	0	0 [link]

Voor het meest recente overzicht van de programmering van periodieke rapportages / beleidsdoorlichtingen, zie het overzicht Ingepland en uitgevoerd onderzoek op rijksfinancien.nl.

Voor de realisatie van deze en andere grote (evaluatie)onderzoeken, zie de bijlage "Afgerond evaluatie- en overig onderzoek».

TOELICHTING

- Alle SEA-(beleid)thema's en/of beleidsartikelen, waarvoor in de jaren vanaf t-6 een periodieke rapportage of beleidsdoorlichting is gerealiseerd, worden in de tabel opgenomen. De benaming van het onderdeel kan kort worden omschreven (vergelijkbaar met budgettaire tabellen). De SEA-thema's waarvoor op moment t nog geen periodieke rapportages zijn afgerond, staan niet in de tabel. Deze worden in de toelichting als volgt opgesomd:
  SEA-thema's waar nog geen periodieke rapportage voor is afgerond:
  - SEA-thema 1
  - SEA-thema 2
  - SEA-thema (...)
- Indien voor <jaar t> in de meerjarige programmering van de begroting van <jaar t> een periodieke rapportage of beleidsdoorlichting gepland stond die niet in <jaar t> aan de Tweede Kamer is aangeboden, wordt dit onder de tabel gemeld en wordt de reden hiervan toegelicht.
- In de kolom BD/PR kan worden aangegeven of het om een beleidsdoorlichting (BD) of een Periodieke Rapportage (PR) gaat.
- Een periodieke rapportage heeft betrekking op een SEA-(beleid)thema, dat verwijst naar 1 of meerdere beleidsartikelen. (Een beleidsdoorlichting heeft alleen betrekking op beleidsartikelen.)
- In de kolommen <t-6 tot en met t> wordt via «X» aangegeven of er in dat jaar een periodieke rapportage/beleidsdoorlichting voor het betreffende artikel is afgerond. Van afronding is sprake als de periodieke rapportage/beleidsdoorlichting naar de Tweede Kamer is verstuurd.
- Bij periodieke rapportages of beleidsdoorlichtingen die aan de Tweede Kamer aangeboden zijn, wordt in de kolom «Kamerstuk» een hyperlink naar de vindplaats van het onderzoek geplaatst (bijv. naar open.overheid.nl). De weer te geven tekst is het Kamerstuknummer (bijv. «Kamerstuk 31271, nr. 33»).
- Onder de tabel wordt een samenvatting gegeven van de conclusies en aanbevelingen van de Periodieke Rapportages/Beleidsdoorlichtingen die in het jaar t zijn afgerond.
- Onder de tabel wordt via een hyperlink verwezen naar de interactieve database met de beleidsdoorlichtingen en periodieke rapportages per departement op www.rijksfinancien.nl
- Daarnaast wordt onder de tabel verwezen naar de bijlage Tabel afgerond evaluatie- en overig onderzoek (zie model 3.45).

Model 3.21b - Overzicht van risicoregelingen

Overzicht verstrekte Garanties (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Uitstaande Garanties t-1	Verleend t	Vervallen t	Uitstaande garanties t	Garantieplafond	Totaal plafond	Totaalstand risicovoorziening
Artikel 1 (naam artikel)	Garantie X	0	0	0	0	0	0	0
Artikel 2 (naam artikel)	Garantie Y	0	0	0	0	0	0	0
Etc.		0	0	0	0	0	0	0
Totaal		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Overzicht uitgaven en ontvangsten Garanties (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Uitgaven t-1	Ontvangsten t-1	saldo t-1	Uitgaven t	Inkomsten t	Saldo t
Artikel 1 (naam artikel)	Garantie X	0	0	0	0	0	0
Artikel 2 (naam artikel)	Garantie Y	0	0	0	0	0	0
Etc.		0	0	0	0	0	0
Totaal		**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Overzicht achterborgstellingen (bedragen x € 1.000.000)

Omschrijving	t-1	t
Achterborgstelling	0	0
Bufferkapitaal	0	0
Obligo	0	0
Stand risicovoorziening	0	0

Overzicht verstrekte Leningen (bedragen x € 1.000)					
Art.	Omschrijving	Uitstaande Lening	Looptijd Lening	Totaalstand risicovoorziening t-1	Totaalstand mutatie volume risicovoorziening t en t-1
Artikel 1 (naam artikel)	Lening X	0	...	...	...
Artikel 2 (naam artikel)	Lening Y	0	...	...	...

TOELICHTING

1. Aan risicoregelingen wordt een aparte paragraaf gewijd in het beleidsverslag.
2. Hierin worden, indien van toepassing, vier tabellen gepresenteerd, elk geordend naar begrotingsartikel. Het soort risicoregelingen dat in de tabellen wordt gepresenteerd is gelijk aan het soort risicoregelingen dat wordt gepresenteerd in de begroting (zie toelichting model 1.32e).
3. Anders dan in de tabellen in de begroting wordt in het jaarverslag in iedere tabel per risicoregeling per risicovoorziening ook verslag gedaan over het totaal volume van de reserve en de mutaties ten opzichte van het voorgaande jaar. Deze ontwikkeling wordt toegelicht in de toelichting. In de Begrippenlijst wordt een definitie gegeven van een Risicovoorziening. Indien er geen premie wordt gevraagd dan wordt aangegeven hoe het departement eventuele verliezen zal opvangen. Op de saldibalans wordt de risicovoorziening verantwoord bij de balansposten 5 en 5a betreffende begrotingsreserves.
4. Bij elke risicoregeling wordt een toelichting opgenomen die verslag doet over de in de begroting gegeven informatie. Mutaties (horizontale ontwikkeling) in de tabellen worden per risicoregeling toegelicht.
5. Het betreft het jaar waarover verslag wordt gedaan.

Model 3.21c - Openbaarheidsparagraaf

Voor dit onderdeel is vooralsnog geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

In de kabinetsreactie op het rapport ‘Ongekend onrecht’ heeft het kabinet o.a. maatregelen aangekondigd gericht op actieve openbaarmaking van informatie en op verbetering van de informatiehuishouding bij de ministeries (‘Open op orde’). Verder schrijft artikel 3.5 van de Wet open overheid voor dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van de Wet open overheid (Woo) en in de jaarlijkse verantwoording verslag doet van de uitvoering ervan (de openbaarheidsparagraaf). Het doel van de Woo is een open overheid, die zorgdraagt voor een adequate en toegankelijke informatievoorziening op basis van een ordentelijke informatiehuishouding.

Het kabinet heeft in dit kader voor de periode 2021-2026 middelen gereserveerd die in tranches voor de ministeries ter beschikking komen ter nadere uitwerking en implementatie van departementale plannen. Ook heeft het kabinet middelen gereserveerd voor de implementatie en uitvoering van de Woo (zowel incidenteel als structureel).

In zowel begroting (model 1.32c) als jaarverslag wordt een openbaarheidsparagraaf opgenomen, waarbij sprake is van een groeimodel. De uitwerking van het voorgaande in het departementale jaarverslag is hieronder aangegeven.

De departementen reflecteren beschrijvend over wat is bereikt met de initiatieven die in 2022 in gang zijn gezet voor de verbetering van de informatiehuishouding en het transparanter maken van de organisatie en wat is gedaan met de toegekende middelen in het kader van het generiek actieplan Open op Orde en de implementatie van de Woo. Hierbij wordt in elk geval teruggekomen op de initiatieven die zijn opgenomen in de ontwerpbegroting 2022. Daarbij is het belangrijk dat in ieder geval ingegaan wordt op de drie hoofdonderdelen uit de Woo:

- Actieve openbaarmaking
- Passieve openbaarmaking
- Verbetering van de informatiehuishouding.

Bij het onderdeel *passieve openbaarmaking* wordt expliciet ingegaan op de maatregelen die het departement heeft genomen om (de doorlooptijd van) de afhandeling van verzoeken om informatie (Woo-verzoeken) te verbeteren. Voor kwantitatieve gegevens over de passieve openbaarmaking wordt verwezen naar de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk (JBR).

Bij het onderdeel *verbetering van de informatiehuishouding* gaan departementen in op de vier hoofdlijnen van het actieplan Open op Orde:

- Informatieprofessionals
- Volume en aard van informatie
- Informatiesystemen
- Bestuur en naleving

Bij vragen over de openbaarheidsparagraaf kunnen departementen zich richten tot PostbusOpenOverheid@minbzk.nl

Model 3.21d - Onderuitputting

Bij het jaarverslag van 2023 besteedden departementen, op verzoek van de Tweede Kamer, aandacht aan resultaatbereik in relatie tot onderuitputting. Voor dit focusonderwerp werd een bijlage voorgeschreven. Vanwege de politieke actualiteit moet het onderwerp onderuitputting nu verplicht worden opgenomen in het beleidsverslag bij het jaarverslag over 2024.

Aan de hand van onderstaande tabel wordt de totale onderuitputting gepresenteerd. Daarbij worden de grootste en belangrijkste meevallende realisaties toegelicht.

Grootste posten met onderuitputting in 2024		
Bedragen in miljoenen euro	Bedrag in miljoenen euro	Als percentage van de vastgestelde ontwerpbegroting 2024 (met 1 decimaal achter de komma)
Meevaller X		
Meevaller Y		
Meevaller Z		
Overige meevallers (en tegenvallers)		
Totaal		

Meevaller X, Y, Z

Toelichting

- Onderuitputting wordt berekend over alle budgetten op elke departementale begrotingen, dus ook voor begrotingsfondsen. In het geval van begrotingsfondsen mag indien passend in de toelichting gesproken worden van een voordelig of nadelig saldo i.p.v. onderuitputting.
- De berekening van de onderuitputting neemt het resultaat op het specifieke beeld in het begrotingsjaar 2024. In IBOS is dit dus verwerking Specifiek, begrotingsjaar 2024. Door deze afbakening te hanteren, worden kasschuiven dus niet meegenomen in de berekening van onderuitputting.
- Voor de berekening van de onderuitputting gaan we uit van zowel de autonome, als de beleidsmatige mutaties in het specifieke beeld. Dit komt omdat realisaties rijksbreed niet consistent alleen autonoom worden geboekt.
- We presenteren de onderuitputting als saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten.
- We presenteren alleen de kasuitgaven, niet de verplichtingen.
- We presenteren de bedragen in miljoenen euro's en de percentages met 1 decimaal achter de komma.
- Voor de vastgestelde begroting hanteren we de stand ontwerpbegroting plus amendementen en nota's van wijziging. Ook hiervoor geldt dat we uitgaan van het saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten.
- In de begrotingsstand en de berekening van onderuitputting per begroting lopen alle categorieën en deelplafonds mee. We splitsen de onderuitputting niet uit naar plafond.

- In sommige gevallen is afgesproken dat het resultaat op regelingen aan het eind van het jaar in een begrotingsreserve wordt gestort. De afboeking op een dergelijke regeling en de storting in de begrotingsreserve wordt in de regel allebei specifiek verwerkt op hetzelfde artikel. Hiermee wordt dit niet zichtbaar als onderuitputting in de tabel van deze bijlage. Dit wordt wel zichtbaar in de tabellen bij het onderdeel budgettaire gevolgen van beleid in het jaarverslag.
- In de toelichting moet voor de grootste meevallende realisaties een beschrijving gegeven worden van de belangrijkste oorzaken van de onderuitputting en in hoeverre deze uitputting van invloed is op het resultaat-/doelbereik.
- De kleinere meevallende realisaties en tegenvallers mogen gesaldeerd worden opgenomen onder een post overig.
- De regel «totaal» in de tabel presenteert een optelling van alle erboven gepresenteerde meevallers en overig zowel in bedragen als in percentages.
- De IRF toetst of de cijfers overeenkomen met het eigen beeld en of de beschrijving in de toelichting voldoende is. Dit stemt elke IRF-sectie vervolgens af met de FEZ counterpart. Voor een goede en tijdige afstemming is het verzoek om bijlage zo vroeg mogelijk in concept met de IRF-sectie te delen.

Model 3.22 - Beleidsartikel jaarverslag

Een beleidsartikel is opgebouwd uit de volgende elementen:

Elementen beleidsartikel	
Elementen beleidsartikel	Model
A. Algemene doelstelling	Zie model 3.22a
B. Rol en verantwoordelijkheid	Zie model 3.22b
C. Beleidswijzigingen	Zie model 3.22c
D. Tabel Budgettaire gevolgen van beleid	Zie model 3.22d
E. Toelichting op de financiële instrumenten	Zie model 3.22e

TOELICHTING

1. Het jaarverslag vormt een spiegelbeeld van de begroting. De opbouw van de toelichting bij een beleidsartikel volgt dan ook de opbouw van de begroting.
2. Er wordt een zo kort en bondig mogelijke beschrijving van het beleidsartikel weergegeven. Daarom is totale aantal pagina's per beleidsartikel beperkt.
3. De bovenstaande punten zijn uitgangspunten, hiervan kan worden afgeweken indien het de inzichtelijkheid ten goede komt.
4. De beleidsmatige toelichting gebeurt op het niveau van de algemene doelstelling en op het niveau van de financiële instrumenten; niet op het niveau van beleidsthema en/of onderdeel.
5. Indien relevant wordt het gebruik van overzichtsconstructies toegelicht bij de beleidsartikelen.
6. De in de beleidsartikelen opgenomen financiële verantwoordingsinformatie wordt onderscheiden in de financiële verantwoordingsinformatie (artikel 3.8 van de Comptabiliteitswet 2016) en de niet-financiële verantwoordingsinformatie (artikel 3.9 van de Comptabiliteitswet 2016. Niet-financiële informatie betreft de kwantitatieve en kwalitatieve informatie over het beleid, inclusief de bedrijfsvoering, voor zover die informatie beoogt inzicht te bieden in de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de beleidsuitvoering en de doelmatigheid van de bedrijfsvoering. De financiële verantwoordingsinformatie is hiervan uitgezonderd. Financiële informatie betreft de kwantitatieve informatie ontleed aan de financiële administraties. Comptabele rechtmatigheid houdt in dat een financiële transactie waarvan de uitkomst in het departementale jaarverslag wordt verantwoord, in overeenstemming is met de begrotingswetten en met de in internationale regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen opgenomen bepalingen die de uitkomst van die financiële transactie beïnvloeden.
7. Indien de voorwaarden in subsidiebeschikkingen en overeenkomsten een nadere invulling betreffen van de voorwaarden die gesteld zijn in de genoemde wet- en regelgeving en als zodanig zijn benoemd in deze wet- en regelgeving, dan vallen deze voorwaarden onder de definitie van comptabele rechtmatigheid.

8. Op grond van deze definities van financiële verantwoordingsinformatie en niet-financiële verantwoordingsinformatie wordt als financiële verantwoordingsinformatie in het jaarverslag aangemerkt de informatie die is opgenomen in de volgende overzichten en teksten:

   a. de (departementale) verantwoordingsstaat en de daarbij behorende financiële toelichtingen (waaronder de tabellen budgettaire gevolgen van beleids- en niet-beleidsartikelen);
   b. de samenvattende verantwoordingsstaten betreffende de diensten die de status van agentschap hebben en de toelichting daarbij;
   c. de departementale saldibalans en de toelichting daarbij;
   d. de in de bedrijfsvoeringsparagraaf opgenomen rapportage over de comptabele rechtmatigheid van de uitkomsten van de begrotingsuitvoering;
   e. het overzicht van personele topinkomens.

Model 3.22a - Algemene doelstelling beleidsartikel

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

De algemene doelstelling wordt overgenomen conform de begroting.

Model 3.22b - Rol en verantwoordelijkheid

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

1. De omschrijving van de rol en verantwoordelijkheid sluit aan bij de teksten uit de begroting. In principe wordt hier dus dezelfde tekst opgenomen. Alleen als zich verschuivingen hebben voorgedaan in deze rol en verantwoordelijkheid wordt hierop ingegaan. Voor de rollen en verantwoordelijkheden wordt verwezen naar model 1.33b.
2. Indien in dit onderdeel in de begroting indicatoren en/of kengetallen zijn opgenomen, worden in het jaarverslag de meest recente kwantitatieve waarden toegevoegd aan de meerjarige reeksen uit de begroting. Voor elke indicator/kengetal wordt de bron aangegeven waarop dit gegeven gebaseerd is.
3. Indien de resultaten afwijken van de streefwaarde en/of doelstelling wordt in het onderdeel beleidsconclusies (zie model 3.22c) kort toegelicht waarom deze resultaten afwijken. De minister moet dus verantwoording afleggen waarom zij/hij de doelstellingen niet heeft gehaald en/of waarom het resultaat significant afwijkt.

Model 3.22c - Beleidsconclusies

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

1. Het beleidsartikel bevat een paragraaf beleidsconclusies waarin een oordeel wordt gegeven over de uitvoering van het beleid in het afgelopen jaar. Deze conclusie wordt gebaseerd op de beschikbare bronnen met beleidsinformatie (interne en externe). Deze kunnen bestaan uit: indicatoren, kengetallen, evaluaties, maar ook uit monitors en voortgangsrapportages die het afgelopen jaar aan de Tweede Kamer zijn gestuurd. Invulling van model 3.21a en model 3.45 leidt na invulling tot belangrijke overzichten van relevante beleidsinformatie (inclusief eventuele leer- en verbeterpunten). De belangrijkste hiervan worden zo mogelijk beschikbaar gesteld als open data en aangegeven met een hyperlink in de tekst, zodat de lezer zichzelf een oordeel kan vormen. (Zie logistieke aanwijzingen, onderdeel hyperlinks).
2. De conclusie geeft een antwoord op de vragen:

a. Zijn met het beleid en de bijbehorende uitgaven het afgelopen jaar de beoogde resultaten/ prestaties gerealiseerd?
b. Op welke punten bleven beleidsresultaten het afgelopen jaar achter ten opzichte van de verwachting?
c. Op welke punten overtroffen beleidsresultaten het afgelopen jaar de verwachtingen?
d. Is er een noodzaak tot aanpassing of bijstelling aan het licht gekomen en zo ja, wat is hiermee gedaan?

3. Een goede beleidsconclusie is beknopt en concluderend en is zo nodig ook kritisch en stellig.
4. De beleidsconclusie blikt terug op resultaten en kijkt niet vooruit naar nieuwe beleidsinitiatieven. Dit laatste kan alleen als dit initiatief duidelijk volgt uit de conclusie.
5. Deze paragraaf vormt een uitwerking van de motie Vendrik, TK 2001-2002, 28 380, nr. 81.

Informatieve tekst

Hieronder enkele goede voorbeelden uit het jaarverslag 2014:

"Op een aantal terreinen werpen de inspanningen van betrokkenen al vruchten af, zoals opleidingen die hun aanbod aantrekkelijker maken voor specifieke doelgroepen en meer scholen die startende leraren begeleiden. Op andere punten is de realisatie minder dan verwacht en zijn extra inspanningen nodig. Voorbeeld hiervan is het aantal leraren dat zich registreert in het register. Zie voor verdere informatie over de resultaten en de oorzaken, de voortgangsrapportage van de Lerarenagenda, zoals die in oktober 2014 aan de Tweede Kamer is aangeboden".

"Het op dit artikel uitgevoerde beleid, en de bijbehorende resultaten waren het afgelopen jaar conform de verwachtingen zoals opgenomen in de begroting en voor de gemiddelde eindcijfers op Nederlands, Engels en Wiskunde boven verwachting, gezien de streefwaardes. Er zijn geen grote afwijkingen of een noodzaak tot bijstelling aan het licht gekomen ...".

"De uitvoering van de digitalisering van het visumaanvraagproces is vertraagd. De reden hiervoor is dat de ontwikkeling van een applicatie geen bevredigend resultaat heeft opgeleverd en daarom de samenwerking in dit project met de betreffende leverancier is beëindigd. Alternatieve mogelijkheden worden momenteel in kaart gebracht ...".

Model 3.22d - Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie					Vastgestelde begroting	Verschil
	t-4	t-3	t-2	t-1	t	t	t
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)							
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in							
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in							
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in							
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0

	Realisatie				Vastgestelde begroting	Verschil
	t-4	t-3	t-2	t-1	t	t	t
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)							
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in							
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in							
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in							
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 3 in (incl. nummering)							
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in							
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in							
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in							
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument op de ontvangst in (mits van toepassing)							
Vul hier de uitsplitsing van de ontvangsten in (mits van toepassing)	0	0	0	0	0	0	0

TOELICHTING

1. Bij de budgettaire gevolgen van beleid worden per beleidsartikel de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in één tabel gepresenteerd.
2. Per beleidsartikel is sprake van één tabel Budgettaire gevolgen van beleid. Hiermee worden de integrale uitgaven en ontvangsten die samenhangen met één beleidsdoelstelling in één oogopslag zichtbaar.
3. Indien ten laste van een beleidsartikel ook garantieverplichtingen worden verantwoord, vindt uitsplitsing daarvan plaats via de tabel Uitsplitsing verplichtingen, waarvan het format onder deze toelichting is vermeld. De tabel Uitsplitsing verplichtingen wordt alsdan direct onder de tabel Budgettaire gevolgen van beleid opgenomen.

4. Voor de definities en toelichting op de financiële instrumenten wordt verwezen naar de begrippenlijst. Verder geldt voor de toelichting dat die consistent moet zijn met hetgeen in model 1.33d is gesteld.
5. In de toelichting op de financiële instrumenten wordt op bondige wijze ingegaan op verschillen (de mutaties) tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar, zie hiervoor model 3.22e, punt 1.
6. In geval van verschillen wordt ingegaan op de verschillen tussen de realisatie en de vastgestelde begroting.

Format Tabel - Uitsplitsing verplichtingen indien er ten laste van dit beleidsartikel garantieverplichtingen worden geraamd/verantwoord.

Uitsplitsing verplichtingen								
	Realisatie						Vastgestelde begroting	Verschil
	t-4	t-3	t	t-2	t-1	t	t	t
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan garantieverplichtingen	0	0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige verplichtingen	0	0	0	0	0	0	0	0

Model 3.22e - Toelichting op de financiële instrumenten

Voor dit onderdeel is geen standaardmodel voorgeschreven.

TOELICHTING

1. In de toelichting op de financiële instrumenten wordt op bondige wijze ingegaan op verschillen (de mutaties) tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar, voor zover deze niet zijn toegelicht bij de eerste en tweede suppletoire begrotingswetten, omdat destijds de afzonderlijke mutaties onder de staffelgrens bleven. Zo nodig kan volstaan worden met een verwijzing naar de slotwet. De toelichting bevat geen meerjarige beschouwingen. Voor het toelichten van de mutaties op het niveau van de financiële instrumenten (en eventueel artikelonderdeel) wordt gebruik gemaakt van onderstaande staffel. Dit is zelfde staffel die wordt toegepast voor het toelichten van de mutaties in de suppletoire begrotingen. De aard en de oorzaak wordt per mutatie afzonderlijk toegelicht, waarbij zoveel mogelijk met PxQ gegevens wordt onderbouwd.
2. Voor de financiële instrumenten wordt zoveel mogelijk aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het begrotingsjaar is aangewend. Inzicht wordt geboden in de instrumenten zoals opgenomen in de budgettaire tabel (wie heeft ze ontvangen, waar waren ze voor bedoeld, welk doel hebben ze). Voor de toe te lichten instrumenten wordt een keuze gemaakt op basis van financieel belang en politieke relevantie. Hierbij wordt ingegaan op de wijze van financieren en indien relevant een PxQ onderbouwing.
3. In de toelichting hoeven fiscaleregelingen niet te worden toegelicht. Hiervoor kan volstaan worden met een verwijzing naar het belastingplan.
4. Posten uit de budgettaire tabel die te maken hebben gehad met de gevolgen van een grote ombuiging worden in elk geval als politiek relevant aangemerkt. Hiervan wordt toegelicht in hoeverre een bezuiniging op schema ligt en wat er bekend is over de gevolgen voor de beleidsuitvoering.
5. Indien in de begroting bij de toelichting op de financiële instrumenten indicatoren en kengetallen zijn opgenomen, worden deze in het jaarverslag weergegeven met de streefwaarde van het begrotingsjaar en de gerealiseerde waarde (en indien relevant een basiswaarde). Voor elke indicator/kengetal wordt de bron aangegeven waarop dit gegeven gebaseerd is.
6. Deze indicatoren/kengetallen worden verstrekt voor het verslagjaar (t) en – indien zinvol en relevant – voor de jaren t-1 tot en met t-4. Voor het jaar t wordt een vergelijking gemaakt tussen de beoogde en uiteindelijk gerealiseerde effecten. Opmerkelijke verschillen tussen streefwaarde en gerealiseerde waarde worden kort en bondig toegelicht.

Overzicht		
Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Model 3.22f - Beleidsartikel Grote Uitvoerende Dienst

Opbouw verplichtingen, ontvangsten en uitgaven van de vastgestelde begroting t, realisatie en het verschil (bedragen x € 1.000)							
	t-4	t-3	t-2	t-1	Realisatie t	Vastgestelde begroting t	Verschil t
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Apparaatsuitgaven							
Programmauitgaven							
Financieel instrument A	0	0	0	0	0	0	0
Financieel instrument B	0	0	0	0	0	0	0
Apparaatsontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Programmaontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. De apparaatsuitgaven van het kerndepartement worden in principe gepresenteerd in één centraal apparaatsartikel. Hier mag alleen gemotiveerd van afgeweken worden indien het kerndepartement een uitvoerende dienst heeft die geen agentschap of ZBO is.
2. In de toelichting op de financiële instrumenten (enkel met betrekking tot programma) wordt op bondige wijze ingegaan op verschillen (de mutaties) tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar, zie hiervoor model 3.22e, punt 1.
3. Een beperkt aantal artikelen in de rijksbegroting kent de status van 'Grote Uitvoerende Dienst' artikel. Het betreft de volgende artikelen:

   - Ministerie van Justitie en Veiligheid (artikel 32: Rechtsbijstand en rechtspleging, artikel 33: Veiligheid en criminaliteitsbestrijding, artikel 34: Straffen en beschermen)
   - Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (artikel 2: Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst)
   - Ministerie van Financiën (artikel 1: Belastingen, artikel 9: Douane, artikel 13: Toeslagen)
   - Ministerie van Defensie (alle beleidsartikelen (1 t/m 8)

4. De uitzondering geldt niet voor de te presenteren categorieën van apparaatsuitgaven. Hierbij wordt de onderverdeling gehanteerd zoals deze in de begroting is opgenomen.
5. Het departement heeft 2 opties om de apparaatsuitgaven van grote uitvoerende diensten (geen BLD of ZBO) diensten te presenteren. Het jaarverslag volgt de keuze voor de begroting (spiegelbeeld).

   a. **Optie 1) Een specifiek apparaatsartikel.** De apparaatsuitgaven worden onderverdeeld in die van het kerndepartement en die van uitvoerende diensten die geen agentschap of ZBO zijn. De uitvoerende dienst krijgt een eigen specifiek apparaatsartikel naast het centrale apparaatsartikel.

b. **Optie 2) Apparaatsuitgaven in het beleidsartikel.** De uitvoerende dienst krijgt een eigen begrotingsartikel. De apparaatsuitgaven van de uitvoerende dienst worden opgenomen in het beleidsartikel van de uitvoerende dienst. De keuze voor de presentatie wordt (eenmalig) bij het opstellen van de begroting gemaakt.

6. Indien de apparaatsuitgaven worden opgenomen in een eigen beleidsartikel, gelden voor de overige onderdelen van het beleidsartikel de bepalingen zoals opgenomen onder model 3.22. De totale apparaatsuitgaven van de uitvoerende dienst worden ook opgenomen in het totaaloverzicht Apparaatsuitgaven in de toelichting bij het centrale apparaatsartikel.
7. Voor de artikelen met geheime uitgaven (AIVD en MIVD) geldt dat geen uitsplitsing van apparaatsuitgaven en programma-uitgaven hoeft te worden gepresenteerd.
8. Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.

Model 3.23a - Toelichting niet-beleidsartikel «Algemeen»

Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie				Vastgestelde begroting	Verschil	
Algemeen	t-4	t-3	t-2	t-1	t	t	t
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Programma-uitgaven	0	0	0	0	0	0	0
Financieel instrument yyy	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. Op het niet-beleidsartikel Algemeen worden de departementsbrede programma-uitgaven geboekt die niet zinvol kunnen toegerekend aan een beleidsartikel.
2. De departementsbrede programma-uitgaven worden conform de bepalingen voor een beleidsartikel toegelicht.
3. De programma-uitgaven op de niet-beleidsartikelen worden toegelicht met doelmatigheidsgegevens, Als dan niet mogelijk of zinvol is, vindt toelichting met volume- en prijsgegevens plaats.
4. Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.
5. In de toelichting op de financiële instrumenten wordt op bondige wijze ingegaan op verschillen (de mutaties) tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar, zie hiervoor model 3.22e, punt 1.
6. Zie voor het onderscheid tussen financiële verantwoordingsinformatie en niet-financiële verantwoordingsinformatie de Begrippenlijst.

Model 3.23b - Toelichting niet-beleidsartikel «Apparaat Kerndepartement»

Op dit artikel staan alle Personele en Materiële uitgaven en ontvangsten van het ministerie en de agentschappen, met uitzondering van «grote uitvoeringsorganisatie».

A. Apparaatsuitgaven Kerndepartement Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)

	Realisatie					Vastgestelde begroting	Verschil
	t-4	t-3	t-2	t-1	t	t	t
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Personele uitgaven							
eigen personeel	0	0	0	0	0	0	0
inhuur externen	0	0	0	0	0	0	0
overige personele uitgaven	0	0	0	0	0	0	0
Materiële uitgaven							
ICT	0	0	0	0	0	0	0
bijdrage aan SSO's	0	0	0	0	0	0	0
overige materiële uitgaven	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier de uitsplitsing van de ontvangsten in (mits van toepassing)	0	0	0	0	0	0	0

B. Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en ZBO's/RWT's (bedragen x € 1.000)

	Realisatie					Vastgestelde begroting	Verschil
	t-4	t-3	t-2	t-1	t	t	t
Totaal apparaatsuitgaven Ministerie	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Kerndepartement	0	0	0	0	0	0	0
Grote uitvoeringsorganisaties (indien van toepassing)	0	0	0	0	0	0	0
Totaal apparaatskosten Agentschappen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Agentschap 1	0	0	0	0	0	0	0
Agentschap 2	0	0	0	0	0	0	0
Totaal apparaatskosten ZBO's en RWT's	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
ZBO/RWT 1	0	0	0	0	0	0	0
ZBO/RWT 2	0	0	0	0	0	0	0

TOELICHTING

1. Op dit artikel worden alle personele en materiële verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van het ministerie opgenomen met uitzondering van de grote uitvoeringsorganisaties en die onderdelen waarvan met het Ministerie van Financiën is overeengekomen dat de apparaatsuitgaven op het beleidsartikel opgenomen worden. Het omvat de uitgaven voor personeel (uitgesplitst naar eigen personeel, inhuur externen en overig) en materieel (uitgesplitst naar ICT, bijdragen SSO's en overig). De te hanteren definities zijn opgenomen in de begrippenlijst (onderdeel Rijksbrede kostensoortentabel).
2. De apparaatsuitgaven/kosten voor agentschappen en de apparaatskosten van de begrotingsgefinancierde ZBO's/RWT's worden eveneens inzichtelijk gemaakt in een toelichtende tabel. Deze bedragen worden niet nader uitgesplitst. In deze tabel worden alleen de door het betreffende departement begrotingsgefinancierde ZBO's meegenomen, ook als het departement een deel financiert. Apparaatskosten van de ZBO's behoren zo actueel mogelijk te zijn. Bij voorkeur dus over het jaar t, als dit niet mogelijk is dan de gegevens over het jaar t-1. Daar waar ook dat niet mogelijk is, wordt uitgegaan van de cijfers van t-2. De gegevens worden in de betreffende jaar kolom opgenomen. Er hoeft geen meerjarige raming voor deze kosten te worden gegeven.
3. Zie voor een nadere toelichting en begrippen ook model 1.34b.

4. Onderdeel C uit model 1.34b wordt in het jaarverslag niet opgenomen.
5. Inhuur van externen: zie model 3.60.
6. Zie voor het onderscheid tussen financiële verantwoordingsinformatie en niet-financiële verantwoordingsinformatie de Begrippenlijst.
7. De **programmaministers** maken voor de uitvoering van het programma gebruik van het apparaat van een ander ministerie. Er wordt dan ook geen apart centraal apparaatsartikel in de begroting opgenomen.

Model 3.23c - Toelichting niet-beleidsartikel «Geheim»

Budgettaire gevolgen artikel ... Geheim (bedragen x € 1.000)							
			Realisatie			Vastgestelde begroting	Verschil
	t-4	t-3	t-2	t-1	t	t	t
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. Het niet-beleidsartikel Geheim op basis van artikel 2.8 van de Comptabiliteitswet 2016 kent geen artikelonderdelen.
2. Dit niet-beleidsartikel Geheim is bestemd voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten waarvoor geldt dat openbaarmaking via toedeling aan een expliciet beleidsartikel niet in het belang van de Staat is.

Model 3.23d - Toelichting niet-beleidsartikel «Nog onverdeeld»

Nog onverdeeld: opbouw verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de vastgestelde begroting t, realisatie en het verschil (bedragen x € 1.000)							
			Realisatie			Vastgestelde begroting	Verschil
	t-4	t-3	t-2	t-1	t	t	t
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
programma	0	0	0	0	0	0	0
apparaat	0	0	0	0	0	0	0
Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
programma	0	0	0	0	0	0	0
apparaat	0	0	0	0	0	0	0
Onvoorzien	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. Het niet-beleidsartikel Nog onverdeeld op basis van artikel 2.7 van de Comptabiliteitswet 2016 bestaat uit de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten.
2. Uitgaven worden onderverdeeld naar loonbijstelling, prijsbijstelling en onvoorzien.

Model 3.24 - Bedrijfsvoeringsparagraaf

Inhoudsopgave

– Paragraaf 1 - Rapportage bedrijfsvoering voor de volgende verplichte onderdelen:
  1. Rechtmatigheid
  2. Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie
  3. Begrotingsbeheer, financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering
  4. Misbruik en oneigenlijk gebruik
  5. Overige aspecten van de bedrijfsvoering
  6. Fraude- en corruptierisico's

– Paragraaf 2 - Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen

– Paragraaf 3 - Belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering

TOELICHTING

Algemeen

1. De bedrijfsvoeringsparagraaf in het departementale jaarverslag en de jaarverslagen van de Staten-Generaal (IIA) en de Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten (IIB) bestaat uit drie paragrafen.
2. Voor de jaarverslagen van de niet-departementale begrotingen (met uitzondering van De Koning (I), de Staten-Generaal (IIA) en Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten (IIB)) en de jaarverslagen van begrotingsfondsen die als afzonderlijke jaarverslagen worden gepubliceerd, worden in de bedrijfsvoeringsparagraaf alleen de onderdelen rechtmatigheid en totstandkoming van de niet-financiële verantwoordingsinformatie uit paragraaf 1 opgenomen en toegelicht. Voor de andere onderdelen uit paragraaf 1 (Begrotingsbeheer, financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering en overige aspecten van de bedrijfsvoering) en de paragrafen 2 en 3 geldt dat deze ook moeten worden opgenomen, maar dat voor de toelichting wordt verwezen naar de bedrijfsvoeringsparagraaf in het jaarverslag van het moederdepartement.
3. Voor het jaarverslag van De Koning (I) wordt in de bedrijfsvoeringsparagraaf in paragraaf 1 het onderdeel rechtmatigheid opgenomen en toegelicht. Voor de andere onderdelen van paragraaf 1 (totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie, begrotingsbeheer, financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering en overige aspecten van de bedrijfsvoering) en de paragrafen 2 en 3 wordt vermeld dat deze niet van toepassing zijn of dat zich geen bijzonderheden hebben voorgedaan.
4. Alle paragrafen en onderdelen worden afzonderlijk identificeerbaar opgenomen in de bedrijfsvoeringsparagraaf.
5. Welke bevindingen gerapporteerd worden, wordt in een kwalitatieve afweging bepaald en is mede gebaseerd op de uitkomsten van de departementale risicoanalyse. Factoren die hierin een rol spelen kunnen zijn: politieke gevoeligheden, specifieke afspraken van de minister met de Staten-Generaal en gevallen van integriteitsschendingen zoals fraude, zie in HAFIR: 'Handreiking melding integriteitsschendingen met (potentieel) significante financiële gevolgen voor het Rijk'.

Toelichting paragraaf 1 - Rapportage bedrijfsvoering

1. Deze paragraaf is voor de onderdelen 1 tot en met 5 een uitzonderingsrapportage. Dat wil zeggen dat, voor zover deze elementen van de bedrijfsvoering op orde zijn, deze niet in deze paragraaf worden behandeld. Deze paragraaf beschrijft de belangrijkste tekortkomingen en risico's in het begrotingsjaar, inclusief de geïmplementeerde maatregelen die in het begrotingsjaar zijn genomen om deze risico's te beheersen en de tekortkomingen op te lossen. Alle overige niet geïmplementeerde verbetermaatregelen (zoals verbeterplannen die (deels) nog moeten worden geïmplementeerd) kunnen in paragraaf 3 worden genoemd en toegelicht.
2. Wanneer er geen (kwalitatieve of kwantitatieve) bevindingen zijn te melden met betrekking tot de onderdelen 1 tot en met 5 moet deze paragraaf toch afzonderlijk identificeerbaar opgenomen worden. Dit om onduidelijkheden te vermijden. Volstaan kan dan worden met de tekst dat zich geen overschrijdingen en/of bijzonderheden hebben voorgedaan.
3. Onderdeel 6 betreft geen uitzonderingsrapportage. Dit onderdeel is een verplichte rapportage over de belangrijkste materiële risico's op fraude en corruptie.

Rechtmatigheid

1. Het onderdeel over rechtmatigheid dient afzonderlijk identificeerbaar te zijn in de bedrijfsvoeringsparagraaf.
2. Voor het onderdeel rechtmatigheid wordt onder rechtmatigheid verstaan comptabele rechtmatigheid. Comptabele rechtmatigheid houdt in dat een financiële transactie waarvan de uitkomst in het departementale jaarverslag dient te worden verantwoord, in overeenstemming is met de begrotingswetten en met de in internationale regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen opgenomen bepalingen die de uitkomst van die financiële transactie beïnvloeden.
3. In het onderdeel rechtmatigheid wordt onder meer gerapporteerd over de niet-naleving van voorwaarden in wet- en regelgeving. Deze voorwaarden kunnen onder meer betrekking hebben op het aangaan van verplichtingen of het verrichten van uitgaven. Het uitgangspunt hierbij is dat een geconstateerde onrechtmatigheid, afhankelijk van de vraag waarop de desbetreffende voorwaarde betrekking heeft, aan de verplichting of de uitgave wordt toegerekend, niet aan beide.
4. Indien de voorwaarden in subsidiebeschikkingen en overeenkomsten een nadere invulling betreffen van de voorwaarden, die gesteld zijn in de genoemde wet- en regelgeving en als zodanig zijn benoemd in deze wet- en regelgeving, dan vallen deze voorwaarden onder de definitie van comptabele rechtmatigheid.
5. Voor de rapportering van fouten en onzekerheden in de bedrijfsvoeringsparagraaf gelden vijf soorten rapporteringstoleranties: 1) rapporteringstolerantie op artikelniveau, 2) rapporteringstolerantie voor de saldibalans, 3) rapporteringstolerantie voor de agentschappen, 4) rapporteringstolerantie voor de afgerekende voorschotten en 5) rapporteringstolerantie op totaalniveau. Deze rapporteringstoleranties worden hierna toegelicht. Voor alle rapporteringstoleranties geldt: bij overschrijding worden fouten en onzekerheden met betrekking tot de rechtmatigheid in de bedrijfsvoeringsparagraaf gekwantificeerd, zoals aangegeven in het "*overzicht overschrijdingen rapporteringstoleranties fouten en onzekerheden*« (zie hierna). Voor het bepalen van de overschrijdingen van de rapporteringstoleranties worden fouten en onzekerheden bij elkaar opgeteld en gezamenlijk vermeld in het »*overzicht overschrijdingen rapporteringstoleranties fouten en onzekerheden*". Daarbij geldt dat als het bedrag aan fouten en onzekerheden de desbetreffende rapporteringstolerantie te boven gaat, dan het totale bedrag aan fouten en onzekerheden wordt vermeld (en niet alleen het bedrag dat de desbetreffende rapporteringstolerantie overschrijdt).
6. Indien geen van de genoemde rapporteringstoleranties is overschreden, dient dit expliciet te worden vermeld in het onderdeel ''Rechtmatigheid" van de bedrijfsvoeringparagraaf. Het overzicht wordt dan niet opgenomen in het onderdeel «Rechtmatigheid» van de bedrijfsvoeringsparagraaf. Volstaan kan dan worden met de tekst dat zich geen overschrijdingen hebben voorgedaan.
7. Indien fouten en onzekerheden ten aanzien van de rechtmatigheid zijn bepaald aan de hand van statistische steekproeven, worden in het «overzicht overschrijdingen rapporteringstoleranties fouten en onzekerheden» de meest waarschijnlijke fout vermeld in kolom 4, de meest waarschijnlijke onzekerheid in kolom 5 en de som van deze twee in kolom 6. Deze kolommen moeten worden ingevuld indien het bedrag in kolom 6 vermeerderd met het bedrag van de basisonnauwkeurigheid en het nauwkeurigheidsverval de tolerantiegrens overschrijdt. Als dit laatste bedrag (kolom 6 + basisonnauwkeurigheid + nauwkeurigheidsverval) de tolerantiegrens overschrijdt, maar het bedrag in kolom 6 niet, wordt in kolom 7 géén percentage vermeld en wordt dit onderaan het overzicht toegelicht. Deze uitgangspunten gelden voor alle hierna genoemde rapporteringstoleranties.
8. Fouten en onzekerheden t.a.v. de getrouwheid (getrouw beeld) worden niet in de bedrijfsvoeringsparagraaf en evenmin in het "*overzicht van overschrijdingen rapporteringstoleranties fouten en onzekerheden*" (zie overzicht hierna) vermeld. Wel worden fouten en onzekerheden ten aanzien van de getrouwheid vermeld in de «overzichten controlebevindingen» die de ADR opstelt.
9. De in het departementale jaarverslag verantwoorde verplichtingen en uitgaven moeten voldoen aan de eisen van rechtmatigheid. Als criterium daarbij wordt onder meer gehanteerd of een verplichting of uitgave past binnen de vastgestelde begroting.
10. Gelet op het budgetrecht van de Staten-Generaal wordt een beleidsmatige mutatie na Najaarsnota tijdig (zie tijdschema) schriftelijk gemeld aan zowel de Tweede Kamer als de Eerste Kamer indien de beleidsmatige mutatie leidt tot een overschrijding van het verplichtingen-, uitgaven- en/of ontvangstenbudget op begrotingsartikelniveau na Najaarsnota/2e suppletoire wet.
    Indien na de 2e suppletoire begroting een verplichting is aangegaan, een uitgave is verricht en/of ontvangsten zijn geboekt voortvloeiend uit een beleidsmatige mutatie die leidt tot een overschrijding van het verplichtingen, uitgaven- en/of ontvangstenbudget op begrotingsartikelniveau en die niet tijdig schriftelijk is gemeld aan zowel de Tweede Kamer als de Eerste Kamer, dan wordt het meerdere van die

verplichting, uitgave of ontvangst boven het geautoriseerde budget aangemerkt als onrechtmatig. Indien dit tevens leidt tot overschrijding van een rapporteringstolerantie dan rapporteert de minister daarover in de bedrijfsvoeringsparagraaf van het jaarverslag van het betreffende begrotingsjaar.

Overzicht overschrijdingen rapporteringstoleranties fouten en onzekerheden (bedragen x 1.000)

(1) Rapporteringstolerantie	(2) Verantwoord bedrag in € (omvangsbasis)	(3) Rapporteringstolerantie voor fouten en onzekerheden in €	(4) Bedrag aan fouten in €	(5) Bedrag aan onzekerheden in €	(6) Bedrag aan fouten en onzekerheden in €	(7) Percentage aan fouten en onzekerheden t.o.v. verantwoord bedrag = (6)/(2)*100%
Totaalniveau artikelen verplichtingen	Voorbeeld: €700.000	Voorbeeld: €25.000	Voorbeeld: €9.950	Voorbeeld: €20.000	Voorbeeld: €29.950	Voorbeeld: 4,3%
Totaalniveau artikelen uitgaven/ ontvangsten						
Artikel ... verplichtingen						
Artikel ... uitgaven/ ontvangsten						
Samenvattende staat baten-lastenagentschappen						
Saldibalans						
Afgerekende voorschotten						
	Afgerekende voorschotten					

Voor dit overzicht geldt:

- Alle overschrijdingen van de rapporteringstoleranties van fouten en onzekerheden worden in dit overzicht opgenomen in het onderdeel «Rechtmatigheid» van de bedrijfsvoeringsparagraaf.
- De regels in dit overzicht worden **uitsluitend** ingevuld indien sprake is van overschrijdingen van een rapporteringstolerantie.
- Als het opgetelde bedrag aan fouten en onzekerheden de betreffende rapporteringstolerantie te boven gaat, dan wordt het totale bedrag aan fouten vermeld in kolom 4 en het totale bedrag aan onzekerheden wordt vermeld in kolom 5 (en niet alleen het bedrag dat de betreffende rapporteringstolerantie overschrijdt).
- Aangeven welk(e) artikel(en) het betreft (artikelnummer en omschrijving) en zo nodig regels in de tabel invoegen.
- Regels die niet van toepassing zijn, worden uit de tabel verwijderd.
- In kolom 2 worden de uitgaven en de ontvangsten opgeteld voor de omvangsbasis van het totaal van de artikelen en per artikel, omdat de rapporteringstolerantie in kolom 3 ook op basis van deze omvangsbasis worden berekend (zie hierna de berekeningswijze van de rapporteringstoleranties).
- Percentages aangeven in procentpunten en rekenkundig afronden op één decimaal (bijvoorbeeld: 4,3%).
- Fouten en onzekerheden die bij de betreffende rapporteringstolerantie optellen tot € 1 miljard of meer, moeten altijd worden gerapporteerd en toegelicht in de bedrijfsvoeringsparagraaf. Dit is van toepassing op de rapporteringstoleranties 1 tot en met 4.

1. Rapporteringstolerantie op artikelniveau
Voor het rapporteren van fouten en onzekerheden op artikelniveau gelden onderstaande kwantitatieve rapportagegrenzen. Fouten en onzekerheden worden bij elkaar opgeteld.
De rapporteringstolerantie per begrotingsartikel wordt berekend over (1) de som van de uitgaven en ontvangsten op dat artikel en (2) de verplichtingen afzonderlijk.

Rapporteringstolerantie op artikelniveau	
Omvangsbasis begrotingsartikel	Fouten en onzekerheden
<= € 250 miljoen	10%
> € 250 miljoen en <= € 500 miljoen	25 mln
> € 500 miljoen	5%

2. Rapporteringstolerantie saldibalans
De rapportering vindt plaats op het niveau van het totaal van de saldibalans. De (totale) omvangsbasis van de saldibalans wordt bepaald aan de hand van de volgende uitgangspunten:

De relevante posten voor bepaling van de omvangsbasis zijn:
- liquide middelen;
- intracomptabele vorderingen en schulden;
- extracomptabele vorderingen en schulden;
- voorschotten;
- openstaande rechten;
- openstaande verplichtingen (inclusief garanties);
- deelnemingen;
- begrotingsreserve.

Bij vaststelling van de omvangsbasis van de saldibalans worden de volgende posten dus niet meegeteld:
- de uitgaven ten laste van de begroting;
- de ontvangsten ten gunste van de begroting;
- de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding;
- de tegenrekeningen;
- de kas-transverschillen.

Voor de rapportering in de bedrijfsvoeringsparagraaf van fouten en onzekerheden in de saldibalans gelden onderstaande kwantitatieve rapportagegrenzen. Fouten en onzekerheden worden bij elkaar opgeteld.

Voor de rapportering over de saldibalans geldt dus dat de tolerantie wordt berekend over het totaal van de hiervoor genoemde posten, maar indien de rapportagegrenzen worden overschreden wordt wel in de bedrijfsvoeringsparagraaf vermeld in welke posten de overschrijding(en) (incl. omvang) zich voordoet/ -voordoen.

Rapporteringstolerantie saldibalans	
Omvangbasis saldibalans	Fouten en onzekerheden
<= € 250 miljoen	10%
> € 250 miljoen en <= € 1,25 miljard	25 mln
> € 1,25 miljard	2%

3. Rapporteringstolerantie voor afgerekende voorschotten
Voor het rapporteren van fouten en onzekerheden in de afgerekende voorschotten gelden de onderstaande kwantitatieve rapportagegrenzen. Fouten en onzekerheden worden bij elkaar opgeteld.

De rapporteringstolerantie voor de afgerekende voorschotten wordt berekend over het totaalbedrag aan afgerekende voorschotten in het begrotingsjaar. Dit bedrag komt overeen met het bedrag dat afzonderlijk moet worden opgenomen bij (de toelichting op) de post «Voorschotten» in de Saldibalans per 31 december van het begrotingsjaar (model 3.31).

Rapporteringstolerantie voor afgerekende voorschotten	
Omvangsbasis afgerekende voorschotten	Fouten en onzekerheden
<= € 250 miljoen	10%
> € 250 miljoen en <= € 500 miljoen	25 mln
> € 500 miljoen	5%

4. Rapporteringstolerantie agentschappen
De rapportering vindt plaats op het niveau van het totaal van de baten van alle agentschappen van het departement gezamenlijk. De omvangsbasis wordt bepaald door de totalen van de baten van alle agentschappen bij elkaar op te tellen.

Voor de rapportering in de bedrijfsvoeringsparagraaf van fouten en onzekerheden met betrekking tot agentschappen gelden de onderstaande kwantitatieve rapportagegrenzen. Fouten en onzekerheden worden bij elkaar opgeteld.

Voor de rapportering over de agentschappen geldt dat de tolerantie wordt berekend over het totaal van de baten van alle agentschappen gezamenlijk van het betrokken departement. Indien de rapporteringstolerantie wordt overschreden, wordt in de bedrijfsvoeringsparagraaf vermeld welk(e) agentschap(pen) deze overschrijding(en) veroorzaakt/veroorzaken (incl. omvang).

Uitsluitend onder de voorwaarden zoals hierna vermeld, is het toegestaan om voor bepaalde jaarrekeningposten de rapporteringstolerantie te bepalen op basis van 2% van het balanstotaal van een agentschap in plaats van 2% van het totaal van de baten. Er dient sprake te zijn van een aanwijsbare noodzaak. Dit is het geval als toepassing van de reguliere rapporteringstolerantie van 2% van het totaal van de baten ertoe leidt dat niet op economisch rationele wijze kan worden vastgesteld dat de fouten en onzekerheden in de samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen groter zijn dan deze reguliere rapporteringstolerantie. Tevens dient het balanstotaal voor deze balansposten een betere weergave te zijn van de activiteiten van het agentschap dan de baten. Tevens mag de aanvullende rapporteringstolerantie op basis van het balanstotaal uitsluitend gebruikt worden voor de jaarrekeningposten die niet op basis van de reguliere rapporteringstolerantie gecontroleerd kunnen worden. Voor de jaarrekeningposten die wel met de reguliere rapporteringstolerantie gecontroleerd kunnen worden geldt altijd dat de baten de grondslag vormen voor de rapporteringstolerantie.

De volgende voorwaarden gelden voor toepassing van de aanvullende rapporteringstolerantie op basis van 2% van het balanstotaal:
1. er is sprake van een agentschap dat zeer kapitaalintensief is en daarom meer dan normaal te maken heeft met waarderingskwesties in de balansposten;
2. er is sprake van jaarrekeningposten die in belangrijke mate oordeelsvorming vereisen, zoals schattingsposten, waarderingsposten, bijzondere waardeverminderingen (impairments), voorzieningen, waarbij de reguliere rapporteringstolerantie niet uitvoerbaar wordt geacht;
3. er wordt onderscheid gemaakt tussen posten die o.b.v. de aanvullende rapporteringstolerantie worden gecontroleerd (zoals geactiveerd vastgoed) en posten die o.b.v. de reguliere rapporteringstolerantie worden gecontroleerd (huuropbrengsten, apparaatskosten, etc.);
4. voor de toepassing van de aanvullende rapporteringstolerantie is schriftelijke toestemming van de Minister van Financiën vereist. Het Ministerie van Financiën kan, ter beoordeling van de noodzaak tot het gebruik van deze aanvullende grondslag voor de rapporteringstolerantie, advies inwinnen bij de Auditdienst Rijk (ADR).

Uitsluitend wanneer aan alle hiervoor genoemde voorwaarden wordt voldaan, mag een rapporteringstolerantie op basis van 2% van het balanstotaal gehanteerd worden voor de jaarrekeningposten waarbij dit noodzakelijk geacht wordt. Toestemming van de Minister van Financiën wordt schriftelijk aangevraagd, met een brief aan de directeur Begrotingszaken. Bij de aanvraag zal het Ministerie van Financiën de noodzaak toetsen op basis van de argumentatie en onderbouwing die het departement aanlevert. Wanneer niet voldaan wordt aan de voorwaarden of wanneer de Minister van Financiën niet of niet langer instemt met de toepassing van een aanvullende rapporteringstolerantie, dan geldt de rapporteringstolerantie op basis van de totale baten van de samenvattende verantwoordingsstaat agentschappen.

Voor de rapportering over de agentschappen zijn er twee scenario's mogelijk:

1. Er is alleen sprake van agentschappen waarbij de reguliere rapporteringstolerantie wordt toegepast, namelijk de rapporteringstolerantie gebaseerd op het totaal van de baten.
2. Er is daarnaast ook sprake van één of meerdere agentschappen waarvoor een aanvullende rapporteringstolerantie o.b.v. het balanstotaal van dit agentschap of deze agentschappen mag worden toegepast.

Bij zowel scenario 1 als scenario 2 geldt: indien de rapporteringstoleranties worden overschreden, wordt in de bedrijfsvoeringsparagraaf vermeld bij welke agentschap(pen) de overschrijding(en) (incl. omvang) zich voordoet/voordoen. Bij scenario 2 geldt bovendien dat aanvullend wordt toegelicht voor welke jaarrekeningposten de aanvullende tolerantiegrens is toegepast.

Rapporteringstolerantie agentschappen	
Omvangsbasis totale baten van alle agentschappen departement	Fouten en onzekerheden
<= € 250 miljoen	10%
> € 250 miljoen en <= € 1,25 miljard	25 mln
> € 1,25 miljard	2%

5. Rapporteringstolerantie op totaalniveau
Voor het **totaal** van de artikelen in de departementale verantwoordingsstaat van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten (dus **exclusief** de agentschappen en de saldibalans) gelden de onderstaande tolerantiegrenzen. Fouten en onzekerheden worden bij elkaar opgeteld. De rapporteringstolerantie op totaalniveau wordt berekend over (1) de som van de uitgaven en ontvangsten op alle artikelen en (2) over de verplichtingen afzonderlijk. Voor de bepaling van de omvangsbasis van de tolerantiegrens op totaalniveau wordt, indien van toepassing, het artikel «Geheim» niet meegenomen. Over de controle en evaluatie van de fouten en onzekerheden van het artikel «Geheim» wordt separaat gerapporteerd.

Indien het totaal van de hierboven genoemde stromen (uitgaven en ontvangsten op alle artikelen, aangegane verplichtingen op alle artikelen) € 50 miljard of meer bedraagt, is de rapporteringstolerantie gemaximeerd op € 1 miljard, zodat fouten en onzekerheden die optellen tot € 1 miljard of meer altijd als overschrijding van de rapporteringstolerantie op totaalniveau in het onderdeel «Rechtmatigheid» van de bedrijfsvoeringsparagraaf gerapporteerd moeten worden.

Rapporteringstolerantie op totaalniveau	
Omvangsbasis totaal van de artikelen	Fouten en onzekerheden
<= € 250 miljoen	10%
> € 250 miljoen en <= € 1,25 miljard	25 mln
> € 1,25 miljard en <= € 50 miljard	2%
> € 50 miljard	1 miljard

6. Rapporteringstolerantie Rijksrekening
Voor de Rijksrekening geldt een rapporteringstolerantie van 1%. Deze tolerantiegrens geldt voor de totalen van de stromen in de Rijksrekening, dus voor de ontvangsten, de uitgaven en de verplichtingen afzonderlijk. Deze tolerantiegrens geldt als rapporteringsgrens voor de som van geconstateerde fouten en onzekerheden in de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de verantwoorde bedragen van deze drie stromen. De Algemene Rekenkamer rapporteert in de Staat van de Rijksverantwoording (SRV) in hoeverre deze tolerantiegrenzen eventueel zijn overschreden.

Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie
De niet-financiële verantwoordingsinformatie voldoet aan de norm van betrouwbare totstandkoming. Daarnaast geldt dat deze niet strijdig is met de financiële begrotingsinformatie (artikel 3.9 van de Comptabiliteitswet 2016).

Indien de niet-financiële verantwoordingsinformatie betrouwbaar tot stand is gekomen, wordt volstaan met deze geformuleerde standaardtekst:

«Er zijn geen bijzonderheden te melden.»

Dat wil zeggen: de verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn goed in het totstandkomingsproces belegd en het proces is achteraf reconstrueerbaar. De norm van betrouwbaarheid houdt in dat de informatie die als uitkomst van het proces wordt opgeleverd afkomstig moet zijn uit een ordelijk bijgehouden dossier, uit een betrouwbare administratie of uit een betrouwbare externe bron buiten de organisatie. Deze niet-financiële

verantwoordingsinformatie wordt op volledige en juiste wijze opgenomen. Bij alle externe beleidsinformatie in het jaarverslag wordt duidelijk de informatiebron vermeld. De beleidsinformatie is niet strijdig met de financiële informatie in de begroting of het jaarverslag.»

Indien de totstandkoming van de niet-financiële verantwoordingsinformatie tekortkomingen vertoont, worden deze tekortkomingen expliciet vermeld.

Begrotingsbeheer, financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering

1. Beschrijf hier de belangrijkste tekortkomingen, risico's en ontwikkelingen op het gebied van begrotingsbeheer, financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering zoals opgenomen in de comptabele regelgeving in de wettenpocket.
2. In het onderdeel financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering wordt in ieder geval ingegaan op de door de Algemene Rekenkamer geconstateerde onvolkomenheden op financieel- en materieel beheer bij het departementale jaarverslag van het voorafgaande jaar en de maatregelen die zijn getroffen om de geconstateerde onvolkomenheden in het verslagjaar en de jaren daarna te voorkomen. Daarnaast wordt de afweging gemaakt of in dit onderdeel ook aandacht wordt besteed aan andere bevindingen van de Algemene Rekenkamer en de Auditdienst Rijk en de maatregelen die naar aanleiding hiervan zijn getroffen.

Misbruik en oneigenlijk gebruik

Hier wordt op hoofdlijnen gerapporteerd over gebleken tekortkomingen in de opzet en/of werking van het gevoerde beleid ter voorkoming en bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O) van wet- en regelgeving. In aanvulling hierop wordt hier ingegaan op de aanvullende risico's en ontwikkelingen betreffende he M&O beleid. Indien er sprake is van een toereikend M&O-beleid hoeft dit niet te worden beschreven in dit onderdeel van de bedrijfsvoeringsparagraaf.
Er is sprake van M&O-risico's bij afhankelijkheid van derdengegevens. Derdengegevens zijn afkomstig van natuurlijke personen of rechtspersonen buiten de overheidsorganisatie die verantwoordelijk is voor de uitvoering van een regeling waarin de aanspraak op een uitkering of subsidie, de verplichting om een heffing te betalen en/of de hoogte van de uitkering, subsidie of heffing afhankelijk is gesteld van deze gegevens. Beschrijf op hoofdlijnen hoe intern omgegaan wordt met M&O-risico's, de maatregelen die zijn getroffen om deze M&O-risico's te beheersen en geef een toelichting op hoofdlijnen over mogelijk resterende M&O-risico's. Handvat voor het M&O-beleid staat op Hafir: Handleiding tegengaan misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen.

Overige aspecten van bedrijfsvoering

In dit onderdeel wordt aandacht besteed aan de overige belangrijke tekortkomingen, risico's en ontwikkelingen in de bedrijfsvoering die geen betrekking hebben op het financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering. Tevens wordt ingegaan op de door de Algemene Rekenkamer in het voorafgaande jaar geconstateerde onvolkomenheden in de bedrijfsvoering, die geen betrekking hebben op het financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering en de maatregelen die getroffen zijn om de geconstateerde onvolkomenheden in het verslagjaar en de jaren daarna te voorkomen. Een voorbeeld hiervan is informatiebeveiliging.

Fraude en corruptierisico's

Deze paragraaf is een verplicht onderdeel van de rapportage en bevat in ieder geval de belangrijkste materiële fraude- en corruptierisico's binnen de organisatie en de maatregelen die zijn genomen om deze risico's te beheersen. De risico's, die worden gerapporteerd, zijn mede gebaseerd op de uitkomsten van de departementale risicoanalyse.

Toelichting paragraaf 2 - Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen

In deze verplichte paragraaf wordt aandacht besteed aan de rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen op verzoek van de Saten-Generaal of naar aanleiding van de toezeggingen van het kabinet aan de Staten-Generaal.

Voor het jaar 2024 dient in deze paragraaf, indien van toepassing, aandacht te worden besteed aan de onderstaande rijksbrede bedrijfsvoeringonderwerpen:

1. Gebruik open standaarden en open source software dient in deze paragraaf te worden vermeld wanneer is afgeweken (het 'comply of explain'-beginsel) van artikel 3, eerste lid van de Instructie rijksdienst bij aanschaf van ICT-diensten of ICT-producten. Deze instructie geldt bij de aankoop, inhuur en ontwikkeling van ICT-diensten of producten vanaf € 50.000 of meer, ook bij grote ICT-projecten. De Tweede Kamer wil dat de overheid meer gebruik maakt van open standaarden en open source software. Voor wat betreft de toepassing van open standaarden schrijft de Instructie Rijksdienst voor dat bij de aanschaf en ontwikkeling van ICT-diensten of ICT-producten in beginsel gebruik moet worden gemaakt van open standaarden van de lijst van het Forum Standaardisatie (www.forumstandaardisatie.nl) en dat over de mate van naleving verantwoording wordt afgelegd. Valide afwijkingsgronden zijn opgenomen in de Instructie Rijksdienst en houden redenen in van bijzonder gewicht. Afwijking van de voorgeschreven toepassing dient conform de Rijksinstructie in het jaarverslag te worden toegelicht en gemotiveerd. Hierbij wordt ten minste ingegaan op de resultaten van de Monitor Open Standaarden van het Forum Standaardisatie voor zover de organisatie hierin is beoordeeld (pas toe of leg uit).
2. Betaalgedrag: indien een ministerie de rijksbrede norm, om 95% van de facturen binnen 30 dagen te betalen, niet haalt (het 'comply or explain-beginsel'), dient hier te worden toegelicht wat de oorzaken zijn van het niet behalen van de norm en welke verbetermaatregelen zijn geïmplementeerd.
3. Indien een evaluatie van het audit committee heeft plaatsgevonden in het verslagjaar, worden de uitkomsten van de evaluatie hier opgenomen.
4. Departementale checks and balances subsidieregelingen: in dit onderdeel wordt tenminste iedere vijf jaar een beschrijving opgenomen van de departementale checks and balances voor subsidieregelingen. Bij tussentijdse wijzigingen moeten departementen hiervan verslag doen.
5. Normenkader financieel beheer: dit onderdeel bevat een beschrijving van gesignaleerde afwijkingen van het departementaal toezicht op het normenkader financieel beheer semipublieke sector, bijvoorbeeld wanneer de rechtmatigheid of kwaliteit niet op orde is of andere bijzonderheden ten aanzien van ZBO/RWT's en het normenkader financieel beheer (bijv. niet voldoen aan de eisen uit het normenkader). Het normenkader financieel beheer stelt minimumeisen aan financieel beheer en verantwoording voor instellingen met een publiek belang. Meer informatie is te vinden in de handreiking van het normenkader financieel beheer.
6. Beheer NGF-projecten: in deze paragraaf wordt (indien van toepassing) expliciet aandacht besteed aan relevante bevindingen in het financieel beheer (comptabele rechtmatigheid en totstandkoming van de beleidsinformatie) van projecten waarvoor onvoorwaardelijk middelen uit het Nationaal Groeifonds (NGF) zijn toegekend aan een departementale begroting. De inzet van deze middelen blijkt uit de NGF-bijlage (model 3.55) bij het departementale jaarverslag. Daarbij wordt uiteengezet welke maatregelen zijn getroffen om deze bevindingen op te lossen.

Paragraaf 3 - Belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering
Deze paragraaf is optioneel en vormvrij. Deze paragraaf beschrijft de belangrijkste ontwikkelingen en (voorgenomen) verbeteringen in de bedrijfsvoering, voor zover nog niet is toegelicht in paragrafen 1 en 2. Deze paragraaf bestaat uit maximaal 2 pagina's.

Model 3.25 - Bijlage: Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer

EU Landbouwfondsen
Op basis van de ter beschikking staande informatie en met inachtneming van hetgeen na punt 3 vermeld wordt, wordt geconstateerd dat inzake het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) over het begrotingsjaar 16 oktober (jaar) tot en met 15 oktober (jaar):

1. de door Nederland opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden naar behoren hebben gefunctioneerd;

2. de verantwoording in de context van bovengenoemde informatie volledig, nauwkeurig en waarachtig is;

3. de uitgaven en die ter vergoeding bij de Europese Commissie zijn ingediend (€(*bedrag*)) in alle materiële opzichten wettig en regelmatig zijn.

« eventuele voorbehouden ELGF en/of ELFPO»

Bovenstaande constateringen en eventuele punten van voorbehoud zijn beperkt tot zaken van materieel belang en vloeien direct voort uit audits en laten onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving. Bekende onderzoeken en/of correctievoorstellen in verband met de goedkeuring van de ingediende rekeningen door de Europese Commissie, worden verantwoord in de toelichting.

Bovenstaande constateringen en eventuele punten van voorbehoud zijn beperkt tot zaken van materieel belang en vloeien direct voort uit audits en laten onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving.

Toelichting
Verklaring betaalorgaan
Het betaalorgaan Rijksdienst voor Ondernemend Nederland heeft bij de over het begrotingsjaar 16 oktober (*jaar*) tot en met 15 oktober (*jaar*) bij de Europese Commissie ingediende rekeningen verklaard dat deze een waarheidsgetrouw, volledig en nauwkeurig beeld geven en dat de beheers- en controlesystemen een redelijke zekerheid bieden dat de onderliggende transacties wettig en regelmatig zijn.

(Wanneer significante fouten zijn geconstateerd bij de controles door het betaalorgaan worden deze onder dit kopje beschreven)

Rapportage certificerende instantie
De ADR heeft, in de functie van certificerende instantie, geoordeeld dat;

- de bij de Europese Commissie ingediende rekeningen voor het begrotingsjaar 16 oktober (*jaar*) tot en met 15 oktober (*jaar*) in elk materieel opzicht een waarheidsgetrouw, volledig en nauwkeurig beeld geven van de aan het ELGF en ELFPO in rekening gebrachte totale netto-uitgaven,
- uit de vaststelling of het betaalorgaan aan de accreditatiecriteria voldoet, blijkt dat de interne controleprocedures van het betaalorgaan naar behoren hebben gefunctioneerd voor het ELGF en ELFPO,
- de uitgaven die ter vergoeding bij de Europese Commissie zijn ingediend in het kader van het ELGF en ELFPO, in alle materiële opzichten wettig en regelmatig zijn.

Tevens is op basis van ons onderzoek niets onder onze aandacht gekomen op grond waarvan twijfel is gerezen over de beweringen in de beheersverklaring.

(Aanbevelingen uit het certificerend auditrapport of wanneer significante fouten zijn geconstateerd bij de controles door de certificerende instantie worden deze onder dit kopje beschreven)

Bekende lopende onderzoeken en/of correctievoorstellen door de Europese Commissie, Europese Rekenkamer en OLAF

De Europese Commissie bepaalt uiteindelijk de EU-conformiteit van de nationale implementatie en uitvoering van EU-regelgeving. De Europese Commissie kan financiële correcties opleggen als zij concludeert dat EU-regelgeving niet op de juiste wijze door de lidstaat is geïnterpreteerd en/of uitgevoerd. Het antifraude-DG van de Europese Commissie (OLAF) kan onderzoeken starten naar vermoedens van onregelmatigheden, waaronder vermoeden van fraude met EU-subsidies.

(Indien van toepassing wordt hier een toelichting opgenomen van lopende OLAF onderzoeken)

(Indien van toepassing hier een uitwerking opnemen van lopende onderzoeken door de Europese Commissie waarvoor (nog) geen correctievoorstel is ontvangen))

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling/Europees Sociaal Fonds+Europees Fonds voor Meest Behoeftigen/ Europees Fonds Maritieme Zaken en Visserij

Op basis van de informatie uit de verklaringen en rapporten van de managementautoriteit, certificeringsautoriteit en auditautoriteit en alle overige informatie en met inachtneming van hetgeen na punt 3 vermeld wordt, wordt geconstateerd dat inzake het (*EFRO/ESF+EFMB/EFMZV*) over de periode 1 juli (*jaar*) tot en met 30 juni (*jaar*):

1. de door Nederland opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden naar behoren hebben gefunctioneerd;

2. de jaarrekening van de Certificeringsautoriteit, in de context van bovengenoemde informatie volledig, nauwkeurig en waarachtig is;

3. de uitgaven die ter vergoeding bij de Europese Commissie zijn ingediend (per saldo € (*bedrag*), aandeel overheidsuitgaven € (*bedrag*), aandeel (*fonds*) € (*bedrag*)) in alle materiële opzichten wettig en regelmatig zijn.

« eventuele voorbehouden»

Bovenstaande constateringen en eventuele punten van voorbehoud zijn beperkt tot zaken van materieel belang en vloeien direct voort uit audits en laten onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving. De bekende onderzoeken en/of correctievoorstellen in verband met de goedkeuring van de ingediende rekeningen door de Europese Commissie zijn opgenomen in de toelichting.

Toelichting
Verklaring Certificeringsautoriteit

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland heeft, in de functie van Certificeringsautoriteit, verklaard dat de jaarrekening volledig, nauwkeurig en waarachtig is, dat de in de jaarrekening opgenomen uitgaven in overeenstemming zijn met het toepasselijke recht en zijn gedaan voor concrete acties die zijn geselecteerd aan de hand van de voor het operationeel programma geldende criteria en dat de bepalingen van de fondsspecifieke verordeningen in acht zijn genomen.

(Wanneer significante fouten zijn geconstateerd bij de controles door de Certificeringsautoriteit worden deze onder dit kopje beschreven)

Rapportages Auditautoriteit

De Auditdienst Rijk heeft, in de functie van Auditautoriteit, geoordeeld dat het toegepaste beheers- en controlesysteem naar behoren functioneert, de jaarrekening een getrouw beeld geeft, en de uitgaven in de jaarrekening wettig en regelmatig zijn. Tevens worden de beweringen in de beheersverklaring van de managementautoriteit door de uitgevoerde auditwerkzaamheden niet in twijfel worden getrokken.

(Wanneer significante fouten zijn geconstateerd bij de controles door de auditautoriteit worden deze onder dit kopje beschreven, dat wil zeggen bij de systeemaudits een score van 3 of 4 voor het systeem, en bij projectaudits een foutpercentage groter dan 2%)

Beheersverklaring Managementautoriteit

De Managementautoriteit (*fonds*) heeft verklaard dat de informatie in de jaarrekening (*jaar*) naar behoren wordt weergegeven. Dit betekent dat de uitgaven die in de jaarrekening zijn opgenomen, zijn gebruikt voor het beoogde doel, zoals gedefinieerd in onderhevige verordening en overeenkomstig zijn met het beginsel van goed financieel beheer en het beheers- en controlesysteem de nodige garanties biedt met betrekking tot de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende verrichtingen, in overeenstemming met het toepasselijke recht.

Bekende lopende onderzoeken en/of correctievoorstellen (Europese Commissie, Europese Rekenkamer, OLAF)

De Europese Commissie bepaalt uiteindelijk de EU-conformiteit van de nationale implementatie en uitvoering van EU-regelgeving. De Europese Commissie kan financiële correcties opleggen als zij concludeert dat EU-regelgeving niet op de juiste wijze door de lidstaat is geïnterpreteerd en/of uitgevoerd. Het antifraude-DG van de Europese Commissie (OLAF) kan onderzoeken starten naar onregelmatigheden, waaronder vermoedens van fraude met EU-subsidies.

(*Indien van toepassing hier een uitwerking opnemen van de lopende onderzoeken door de Europese Commissie waarvoor (nog) geen correctievoorstel is ontvangen (inclusief lopende OLAF-onderzoeken)*)

AMIF en ISF

Asiel, Migratie en Integratie Fonds en het Fonds voor Interne Veiligheid.

Op basis van de ter beschikking staande informatie uit de verklaringen en rapporten van de verantwoordelijke autoriteit en auditautoriteit en alle overige informatie en met inachtneming van hetgeen na punt 3 vermeld wordt, wordt geconstateerd dat inzake het programma Asiel, Migratie en Integratie Fonds over de periode 16 oktober (*jaar*) tot en met 15 oktober (*jaar*) en het Fonds voor Interne Veiligheid over de periode 16 oktober (*jaar*) tot en met 15 oktober (*jaar*):

1. de door Nederland opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden naar behoren hebben gefunctioneerd;

2. de jaarrekening van de Verantwoordelijke autoriteit, in de context van bovengenoemde informatie volledig, nauwkeurig en waarachtig is;

3. de totale subsidiabele kosten tot een bedrag van: € (*bedrag*) (aandeel AMIF €(*bedrag*)) en (*bedrag*) (aandeel ISF € (*bedrag*)) op de bij de Europese Commissie ingediende rekeningen (ontvangsten en uitgaven), in alle materiële opzichten wettig en regelmatig zijn.

« eventuele voorbehouden»

Bovenstaande constateringen en eventuele punten van voorbehoud in deze verklaring zijn beperkt tot zaken van materieel belang en vloeien direct voort uit audits en laten onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving. De bekende onderzoeken en/of correctievoorstellen in verband met de goedkeuring van de ingediende rekeningen door de Europese Commissie zijn opgenomen in de toelichting.

Toelichting

AMIF en ISF
De Auditdienst Rijk heeft, in de functie van Auditautoriteit (AA), geoordeeld dat de toegepaste beheers- en controlesystemen naar behoren functioneren, de jaarrekeningen een getrouw beeld geven en de uitgaven waarvoor bij de Europese Commissie om vergoeding is gevraagd wettig en regelmatig zijn. Tevens worden de beweringen in de beheersverklaringen van de Verantwoordelijke Autoriteit door de uitgevoerde auditwerkzaamheden niet in twijfel getrokken.

(Wanneer significante fouten zijn geconstateerd bij de controles door de auditautoriteit worden deze onder dit kopje beschreven, dat wil zeggen bij de systeemaudits een score van 3 of 4 voor het systeem, en bij projectaudits een foutpercentage groter dan 2%)

Beheersverklaringen Verantwoordelijke Autoriteit

AMIF
De directeur Directie Regie Migratieketen heeft verklaard dat de informatie in de jaarrekening naar behoren wordt weergegeven, volledig en accuraat is, de uitgaven van de Unie gebruikt zijn voor het beoogde doel in overeenstemming met het nationaal programma en overeenkomstig het beginsel van goed financieel beheer en dat het beheers- en controlesysteem dat voor het nationaal programma is opgezet naar behoren heeft gefunctioneerd tijdens het in aanmerking genomen begrotingsjaar en de nodige garanties heeft geboden met betrekking tot de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende verrichtingen, in overeenstemming met het toepasselijke recht.

Naast de in de hoofdtekst genoemde subsidiabele kosten heeft de Verantwoordelijke Autoriteit conform de regelgeving in het betreffende begrotingsjaar ook voorschotten gedeclareerd bij de Europese Commissie voor een bedrag van (bedrag).

ISF
De directeur Directie Regie Migratieketen heeft verklaard dat de informatie in de jaarrekening naar behoren wordt weergegeven, volledig en accuraat is, de uitgaven van de Unie gebruikt zijn voor het beoogde doel in

overeenstemming met het nationaal programma en overeenkomstig het beginsel van goed financieel beheer en dat het beheers- en controlesysteem dat voor het nationaal programma is opgezet naar behoren heeft gefunctioneerd tijdens het in aanmerking genomen begrotingsjaar en de nodige garanties heeft geboden met betrekking tot de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende verrichtingen, in overeenstemming met het toepasselijke recht.

Naast de in de hoofdtekst genoemde subsidiabele kosten heeft de Verantwoordelijke Autoriteit conform de regelgeving in het betreffende begrotingsjaar ook voorschotten gedeclareerd bij de Europese Commissie voor een bedrag van *(bedrag).*

Bekende lopende onderzoeken of correctievoorstellen door de Europese Commissie, Europese Rekenkamer en OLAF

De Europese Commissie bepaalt uiteindelijk de EU-conformiteit van de nationale implementatie en uitvoering van EU-regelgeving. De bevestigingen in deze verklaring laten daarom onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving door de Europese Commissie.
Het antifraude-DG van de Europese Commissie (OLAF) kan onderzoeken starten naar vermoedens van onregelmatigheden, waaronder vermoeden van fraude met EU-subsidies.

(Indien van toepassing hier een uitwerking opnemen van lopende OLAF onderzoeken en/of een uitwerking van lopende onderzoeken door de EC waarvoor (nog) geen correctievoorstel is ontvangen)

TOELICHTING OP DE BIJLAGE

Inhoud van de bijlage
De informatie uit de bijlage Verantwoording Europese middelen in gedeeld beheer betreft niet-financiële informatie die in het jaarverslag door de controlerende instantie wordt gecontroleerd op de totstandkoming.

Verhouding tot het Financieel Jaarverslag Rijk (FJR)
Bovenstaande modelteksten vormen de basis voor de EU-bijlage waarin de Europese middelen in gedeeld beheer verantwoord worden. De bijlage wordt alleen opgemaakt door de departementen die Europese fondsen beheren. Het Ministerie van Financiën gebruikt de informatie uit de bijlage om een jaarlijkse overzicht in het Financieel Jaarverslag Rijk (FJR) op te stellen. In overleg met het Ministerie van Financiën kan door departementen worden afgeweken van de letterlijke tekst. Hiervan kan sprake zijn in situaties waarin:

- het oordeel over het financieel beheerssysteem en/of de rechtmatigheid van transacties op eindbegunstigden niveau niet positief is en/of;
- er sprake is van bijzonderheden en/of wijzigingen met betrekking tot regelgeving of financieel beheer van het relevante EU fonds in gedeeld beheer.

De in de EU-bijlage te rapporteren aandachtspunten worden gewogen op basis van het relevant departementaal wegingskader.

Tijdsplanning
Voor het opnemen van de bijlage geldt in beginsel de reguliere tijdsplanning van de RBV. De informatie waarop deze bijlage is gebaseerd, is echter vanaf 15 februari beschikbaar. Dit is de deadline voor indiening van de jaarstukken bij de Europese Commissie. Het concept van de EU-verantwoording wordt zo spoedig mogelijk na 15 februari, met als streefdatum 21 februari, opgemaakt. Het kan voorkomen dat de informatie later dan beschikbaar wordt, wanneer de lidstaat (i.c. Nederland) uitstel vraagt bij de Europese Commissie voor de indiening van de jaarstukken. In dit geval is de streefdatum van 21 februari niet haalbaar en is het voor het departement toegestaan de verantwoording later dan 21 februari op te nemen in het jaarverslag. De definitieve deadline voor de bijlage is de MR-versie van het jaarverslag op 15 maart.

Model 3.27 - Bijlage: budgettair overzicht Oekraïne

Indien het departement maatregelen heeft getroffen wegens de oorlog in Oekraïne wordt een overzicht opgenomen van de budgettaire effecten.

Budgettair overzicht Oekraïne (bedragen x € 1.000)						
Artikelnummer	Artikelnaam	Maatregel	Verplichtingen 2022	Uitgaven 2022	Ontvangsten 2022	Relevante Kamer-stukken
		Naam maatregel				*[Indien van toepassing hier links opnemen naar Kamerbrief en ISB]*
		...				
		...				
		...				
		...				

Toelichting
Licht de maatregelen kort toe.

Indien er sprake is van risico's in het financieel beheer van een maatregel, wordt verwezen naar de beschrijving in de bedrijfsvoeringsparagraaf.

Model 3.30a - Departementale verantwoordingsstaat

Departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)										
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)			Realisatie (2)			Verschil (3) = (2) - (1)		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Totaal	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Beleidsartikelen									
1	Beleidsartikel 01	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	...	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	...	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	...	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	...	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Niet-beleidsartikelen									
20	Algemeen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	Apparaat kerndepartement	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2*	Evt. Overige (apparaat) niet-beleidsartikelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2*	Geheim	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2*	Nog onverdeeld	0	0	0	0	0	0	0	0	0

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. De verplichtingenbedragen worden net als de uitgaven en ontvangsten getotaliseerd.
3. Negatieve bijstellingen (vrijval) van garantieverplichtingen die in voorgaande jaren zijn aangegaan, mogen niet worden meegenomen (gesaldeerd) in de realisatiestanden.
4. De werkwijze onder punt 3 geldt ook voor negatieve bijstellingen van andere verplichtingen die in voorgaande jaren zijn aangegaan, in de gevallen dat sprake is van daadwerkelijke vrijval. Wanneer systeemtechnisch niet inzichtelijk gemaakt kan worden wanneer een negatieve bijstelling het gevolg is van vrijval, geldt een grensbedrag van 25 miljoen euro en hoger. Voor deze mutaties dient uitgezocht te worden in hoeverre sprake is van vrijval van verplichtingen die in eerdere jaren zijn aangegaan. Deze mutaties mogen dan niet worden gesaldeerd in de realisatiestanden. Indien dit niet systeemtechnisch kan worden verwerkt, kan dit extracomptabel worden gedaan (zie ook de fiches over verplichtingen op Hafir).

5. Onder negatieve bijstellingen van (garantie)verplichtingen, die niet het gevolg van vrijval zijn, wordt onder andere verstaan: bijstellingen als gevolg van bijvoorbeeld overboekingen, bijstellingen binnen een lopend project of regeling - waarbij de afspraak (bijvoorbeeld met de Kamer) is om het vrijvallende budget beschikbaar te houden - en technische bijstellingen zoals koerswijzigingen. Deze negatieve bijstellingen mogen wel worden gesaldeerd. Garantieverplichtingen in het kader van schatkistbankieren/leenfaciliteit mogen ook worden gesaldeerd.
6. De verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in de verantwoordingsstaat worden altijd naar boven afgerond, omdat er bij het naar beneden afronden van de verplichtingen en de uitgaven het risico bestaat dat er te weinig budget wordt geautoriseerd. Dat risico geldt niet voor de ontvangsten. Er mag namelijk meer worden ontvangen dan dat er in totaal in de begroting is geraamd en wordt geautoriseerd. Om één (gelijke) afrondingsmethodiek te hanteren worden daarom ook de ontvangsten naar boven afgerond. Door de hierboven beschreven afrondingssystematiek kunnen mogelijk kleine afrondingsverschillen ontstaan tussen de budgettaire tabellen en de departementale verantwoordingsstaat.
7. De financiële en niet-financiële toelichting op de departementale verantwoordingsstaat is opgenomen in het beleidsverslag.
8. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel op te nemen. Dit geldt tevens voor de departementale begroting III.
9. In de leeswijzer bij de jaarverslagen van niet-departementale begrotingen wordt vermeld dat er sprake is van een afwijkend regime voor het centrale apparaatsartikel.
10. De apparaatsuitgaven van de niet-departementale begrotingen worden wel inzichtelijk gemaakt in het jaarverslag conform de categorieën van apparaatsuitgaven.
11. De **programmaministers** maken voor de uitvoering van het programma gebruik van het apparaat van een ander ministerie. Er wordt dan ook geen apart centraal apparaatsartikel in de verantwoordingsstaat opgenomen.

Model 3.30b - Verantwoordingsstaat begrotingsfonds

Verantwoordingsstaat van het ...fonds voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)										
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)			Realisatie (2)			Verschil (3) = (2) - (1)		
	Beleidsartikel	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
01	Beleidsartikel 01									
02	Beleidsartikel 02									
0*	Niet-beleidsartikel 0*									
	Subtotaal									
0*	Na-/ Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Subtotaal		**U (t)**	**O (t)**		**U (t)**	**O (t)**		**U (t)**	**O (t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal		**0**	**0**		**0**	**0**		**0**	**0**

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. Bedragen in der verantwoordingsstaat worden altijd naar boven afgerond.
3. U = uitgaven, O = ontvangsten, t = het verslagjaar, t-1 = het jaar voorafgaande aan het verslagjaar (t).
4. Het (eerste) subtotaal van de gerealiseerde uitgaven en ontvangsten van een begrotingsfonds wordt als uitgaven ten laste van de begroting respectievelijk ontvangsten ten gunste van de begroting verantwoord in de saldibalans onder de intracomptabele posten (model 3.31a posten 1a respectievelijk 2a).

5. Het na/voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1) wordt in de saldibalans (model 3.31a) als aparte post inzichtelijk gemaakt onder de intra-comptabele posten. Zie hiervoor de nadere toelichting bij model 3.31a onder punt 3.

Model 3.31 - Saldibalans per 31 december

Saldibalans per 31 december 20.. van het Ministerie van ... (...) (bedragen x € 1.000)							
Activa				Passiva			
		31-12-t	31-12-(t-1)			31-12-t	31-12-(t-1)
	Intra-comptabele posten						
1)	Uitgaven ten laste van de begroting			2)	Ontvangsten ten gunste van de begroting		
3)	Liquide middelen						
4)	Rekening-courant Rijkshoofdboekhouding			4a)	Rekening-courant Rijkshoofdboekhouding		
5)	Rekening-courant RHB Begrotingsreserve			5a)	Begrotingsreserves		
6)	Vorderingen buiten begrotingsverband			7)	Schulden buiten begrotingsverband		
8)	Kas-transverschillen						
Subtotaal intra-comptabel				**Subtotaal intra-comptabel**			
Extra-comptabele posten							
9)	Openstaande rechten			9a)	Tegenrekening openstaande rechten		
10)	Vorderingen			10a)	Tegenrekening vorderingen		
11a)	Tegenrekening schulden			11)	Schulden		
12)	Voorschotten			12a)	Tegenrekening voorschotten		
13a)	Tegenrekening garantieverplichtingen			13)	Garantieverplichtingen		
14a)	Tegenrekening andere verplichtingen			14)	Andere verplichtingen		
15)	Deelnemingen			15a)	Tegenrekening deelnemingen		
Subtotaal extra-comptabel				**Subtotaal extra-comptabel**			
Totaal				**Totaal**			

TOELICHTING

1. De saldibalans per 31 december is conform artikel 2.34 van de Comptabiliteitswet 2016 een overzicht van de saldi van de financiële activa en passiva zoals deze op 31 december uit de financiële administratie blijken.
2. Bedragen in de saldibalans worden altijd naar boven afgerond. Door deze systematiek van afronden kunnen mogelijk kleine afrondingsverschillen ontstaan tussen budgettaire tabellen en de saldibalans.
3. De onderdelen van de saldibalans worden nader toegelicht.
4. De saldibalans per 31 december bevat geen tussenrekeningen en sluitrekeningen met kasbeheerders.
5. Ten behoeve van de rijkssaldibalans leveren de departementen ook een saldibalans aan bij de afdeling Rijkshoofdboekhouding (RHB) van het Ministerie van Financiën. Indienen geschiedt, uiterlijk 15 maart, door plaatsing in de daarvoor bestemde digitale map in de Samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting. De bedragen in de departementale saldibalans worden niet afgerond en worden vermeld met centen achter de komma. De RHB verzendt het in te vullen model eind januari per email naar de departementen.

6. De afdeling Rijkshoofdboekhouding (RHB) van het Ministerie van Financiën stelt zo spoedig mogelijk elk jaar een saldobiljet aan de ministeries beschikbaar via de internetfaciliteit. Dit saldobiljet geeft per departementale en niet-departementale saldibalans de stand per 31 december van het afgelopen jaar weer van de rekening(en)-courant tussen de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en de betrokken departementale administratie. Voor de opstelling van de saldibalans is dit saldobiljet maatgevend: Het saldo van de rekening-courant op de saldibalans moet gelijk zijn aan het saldo dat vermeld staat op het laatst verstuurde saldobiljet.
7. De voorschotten met betrekking tot de toeslagregelingen Huurtoeslag, Kinderopvangtoeslag, Zorgtoeslag en Kindgebonden budget, die door het Ministerie van Financiën op grond van de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regeling (AWIR) ten behoeve van de toeslagendepartementen worden uitgevoerd, worden verwerkt in de saldibalans van de minister die beleids- en budgetverantwoordelijk is voor de betreffende toeslagregeling. Op grond van de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regelingen (AWIR) voert het Ministerie van Financiën genoemde toeslagregelingen uit voor de toeslagendepartementen. De betreffende ministers zijn verantwoordelijk voor het beleid inzake de toeslagregelingen en voor de (programma)budgetten die daarvoor noodzakelijk zijn. Die budgetten zijn in de begrotingen van deze ministers opgenomen en worden in de jaarverslagen van die ministers verantwoord. De toeslagendepartementen verantwoorden zich in hun saldibalans over de openstaande vorderingen en (afgerekende) voorschotten inzake de toeslagregelingen op basis van de extra-comptabele informatie die zij hierover uiterlijk 5 februari na afloop van het begrotingsjaar van het Ministerie van Financiën (Toeslagen) ontvangen. Daarnaast verantwoorden de toeslagendepartementen zich op het desbetreffende begrotingsartikel in hun jaarverslag over de uitgaven die zij ten behoeve van de betrokken toeslagregeling (via betaling aan het Ministerie van Financiën/Toeslagen) hebben gedaan.

   Gebeurtenissen na balansdatum die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum worden verwerkt in de saldibalans. Een voorbeeld van een gebeurtenis die nadere informatie geeft over de feitelijke situatie per balansdatum, is het na balansdatum aantreffen van een verplichting die blijkt uit een (aanvullend) contract of een (subsidie-)brief, waarvan de besluitvorming al in jaar t heeft plaatsgevonden en die nog niet is verwerkt. Gebeurtenissen die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum kunnen leiden tot een vermelding in de bedrijfsvoeringsparagraaf.
8. De saldibalans per 31 december van een begrotingsfonds wordt in model 3.31a ingevuld.

Invulinstructie

In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

De intra-comptabele posten worden «boven de streep» in de saldibalans opgenomen.

Extra-comptabele posten worden «onder de streep» in de saldibalans opgenomen.

Toelichting op de balansposten

Intra-comptabele posten

Intra comptabele posten zijn de saldi op de grootboekrekeningen die op basis van het bij het Rijk gevoerde begrotings/boekhoudstelsel (verplichtingen-kasstelsel) in een dwingend evenwichtsverband met het kas/bankboek (inclusief de rekening-courant met Financiën/RHB) worden bijgehouden.

Vreemde Valuta

De hoofdregel is dat balansposten in vreemde valuta worden gewaardeerd op balansdatum tegen de koers op dat moment, te weten het moment waarop de balans wordt opgesteld (bv. 31 december). Als de laatste dag van de maand in het weekend valt, wordt de laatste werkdag van die maand genomen. Voor de koersbepaling worden de koerslijsten gebruikt van een Nederlandse bank. De koerslijst wordt opgenomen in het balansdossier ten behoeve van de ADR.

Uitzondering hierop kunnen termijncontracten zijn of indien (interne en externe) afspraken zijn gemaakt over vaste verrekening. In die gevallen wordt dan de vaste verrekenkoers (bijv. corporate rate) gehanteerd.

ad 1 en 2) Begrotingsuitgaven en -ontvangsten

Onder de post Uitgaven en ontvangsten ten laste van de begroting worden de gerealiseerde begrotingsuitgaven en -ontvangsten van het jaar opgenomen. De bedragen komen overeen met de bedragen uit de verantwoordingsstaat. Door een verschillende afrondingssystematiek kunnen kleine afrondingsverschillen ontstaan (maximaal aantal begrotingsartikelen * 1 (in duizenden)) tussen de posten 'Uitgaven en ontvangsten ten laste van de begroting' en de bedragen in de Verantwoordingsstaat. Voor de jaren waarvoor de slotwet nog niet door de Staten-Generaal is vastgesteld, worden de bedragen per begrotingsjaar opgenomen. Nadat de slotwet over een bepaald begrotingsjaar is vastgesteld, worden de voor dat jaar geboekte begrotingsuitgaven en -ontvangsten met het Ministerie van Financiën verrekend via de rekening-courant met de RHB.

ad 3) Liquide middelen

De post Liquide middelen is opgebouwd uit het saldo van de banken en de contante gelden. Als bedrag voor het banksaldo wordt opgenomen de stand van de bankrekeningen die meelopen in het saldoloos betalingsverkeer via de schatkist van het Rijk. Van dit saldo ontvangen de ministeries een opgave van de RHB. Bij dit saldo moet worden opgeteld het saldo van de bankrekeningen die niet worden gereguleerd via de Rijksschatkist. Als bedrag voor dit saldo wordt opgenomen het saldo van de laatste bankafrekening van het jaar.

ad 4 en 4a) Rekening-courant

Op de rekening-courant met de RHB wordt de financiële verhouding met de schatkist van het Rijk geadministreerd. Opgenomen wordt het bedrag van het laatst verstuurde saldobiljet van de RHB. Bij eventuele verschillen met de departementale administratie wordt overleg gevoerd, maar het door de RHB bepaalde saldo van de rekening-courant is uiteindelijk leidend voor opname in de departementale saldibalans. Deze rekening-courant omvat niet de afzonderlijke rekening-courant met een departement die voor een begrotingsreserve wordt aangehouden. Zie hierna bij de posten 5 en 5a.

ad 5 en 5a) Begrotingsreserves

Een begrotingsreserve op basis van artikel 2.21 van de Comptabiliteitswet 2016 is een geoormerkte meerjarige budgettaire voorziening die door een ministerie op een afzonderlijke rekening-courant bij het Ministerie van Financiën wordt aangehouden. Het gaat om een budgettaire voorziening of reserve binnen de rijksbegroting. De reserve blijft meerjarig beschikbaar voor het doen van uitgaven in latere jaren.

Het saldo van de reserve komt op de saldibalans tot uitdrukking in post 5a (Begrotingsreserves). Voor elke begrotingsreserve wordt in de administratie van de Rijkshoofdboekhouding een afzonderlijke rekening-courant met het betrokken departement aangehouden. Die afzonderlijke rekeningen-courant tezamen van één departement vormen de post 5 (Rekening-courant Rijkshoofdboekhouding begrotingsreserves).

In de toelichting bij deze post wordt de volgende informatie verstrekt in de vorm van onderstaande tabel:

Overzicht begrotingsreserves (bedragen x € 1.000.000)

Naam begrotingsreserve	Saldo 1-1-t	Toevoegingen t	Onttrekkingen t	Saldo 31-12-t	Verwijzing naar begrotingsartikel
Begrotingsreserve x					
Begrotingsreserve xx					
Etc.					
Totaal					

ad 6 en 7) Ontvangsten en uitgaven buiten begrotingsverband

Bij de vorderingen en schulden onder de posten «Vorderingen en schulden buiten begrotingsverband» worden de saldi van de betreffende grootboekrekeningen Uitgaven respectievelijk Ontvangsten buiten begrotingsverband uit de begrotingsboekhouding van de departementen opgenomen. Een uitgavensaldo op 31 december zal nog van derden ontvangen moeten worden (is dus een saldo van openstaande vorderingen). Een ontvangstensaldo op 31 december zal nog aan derden moeten worden afgedragen (is dus een saldo van openstaande schulden). Ter bepaling van de saldi na afloop van het jaar wordt eerst nagegaan of verrekening met betrokken derden nog plaats zal vinden. Voor zover dan vaststaat dat verrekening niet meer zal plaatsvinden, worden deze vorderingen en schulden alsnog ten laste van de uitgaven respectievelijk ten gunste van de ontvangsten binnen begrotingsverband van dat jaar geboekt. Daartoe zal overigens ook een slotwetmutatie moeten worden doorgevoerd. Verrekeningen tussen departementen en/of agentschappen moeten afgestemd zijn aan het eind van het boekjaar.

ad 8) Kas-transverschillen

Op deze post worden bedragen opgenomen welke zijn verantwoord in de uitgaven en ontvangsten, maar nog niet daadwerkelijk in de kas zijn uitgegeven en ontvangen. Deze post is alleen van toepassing op Hoofdstuk 9A (Nationale Schuld); overige begrotingshoofdstukken hoeven deze post dus niet in te vullen.

Extra-comptabele posten

Extra-comptabele posten zijn de saldi op de grootboekrekeningen die op grond van het bij het Rijk gevoerde begrotings-/boekhoudstelsel (verplichtingen-kasstelsel) niet in dwingend evenwichtsverband met het intra-comptabele deel van het grootboek worden bijgehouden. Er worden extra grootboekrekeningen voor ingericht, die door middel van aanvullende boekingen worden bijgehouden (vandaar extra-comptabel). De tegenrekeningen die daarbij worden gebruikt, zijn nodig om pro forma het evenwichtsverband in stand te kunnen houden.

ad 9 en 9a) Openstaande rechten

Openstaande rechten zijn vorderingen die niet voortvloeien uit met derden te verrekenen begrotingsuitgaven, maar die op andere wijze zijn ontstaan. Zo kunnen rechten ontstaan doordat conform wettelijke regelingen vastgestelde aanslagen aan derden worden opgelegd (bijvoorbeeld belastingen, college- en schoolgelden).

Rechten moeten op de saldibalans worden verantwoord op het moment dat het recht ontstaat en worden gewaardeerd tegen de nominale waarde per balansdatum rekening houdend met eventuele waardemutaties door bijzondere omstandigheden.

ad 10 en 10a) Vorderingen

Onder de post vorderingen wordt het totaalbedrag van de saldi opgenomen van de betreffende rekening(en) uit de administratie. Het totaalsaldo betreft de per 31 december openstaande vorderingen.

Voor een goed inzicht in de aard van de openstaande vorderingen wordt in de toelichting het totaal van die vorderingen (zoveel mogelijk in tabelvorm) naar bepaalde categorieën uitgesplitst. In het algemeen zal dit leiden tot de volgende hoofduitsplitsing van vorderingen:

1. vorderingen uit hoofde van reeds aan debiteuren verzonden facturen vanwege economische transacties (verkoop of dienstverlening);
2. vorderingen uit hoofde van nog aan debiteuren te verzenden facturen vanwege economische transacties (verkoop of dienstverlening);
3. vorderingen voortvloeiend uit eerder gedane uitgaven die terugbetaald moeten worden (bijvoorbeeld verstrekte leningen die terug betaald moeten worden of terugbetalingen naar aanleiding van contractuele bepalingen. N.B. Bij leningen u/g wordt de openstaande rente – de rente die op 31/12 invorderbaar is gesteld – bij de vorderingen uit hoofde van die leningen opgeteld);
4. overige vorderingen, zoals terug te vorderen voorschotten, te vorderen boetes en te vorderen bijdragen in kosten.

Om de inzichtelijkheid in het vorderingbeheer te bevorderen wordt een onderscheid gemaakt naar de mate van liquiditeit/ opeisbaarheid van de vorderingen, en wel in:

1. direct opeisbare vorderingen;
2. op termijn opeisbare vorderingen (opeisbaar na verlopen van een in een overeenkomst genoemde termijn en/of vorderingen die onder bepaalde voorwaarden geïncasseerd kunnen worden, bijvoorbeeld op grond van verstrekte leningen);
3. geconditioneerde vorderingen (dit zijn vorderingen met betrekking tot aanspraken die de Staat in bepaalde situaties kan maken, bijvoorbeeld boetebedingen of uit gestelde zekerheden).

Daarnaast kan, indien dit relevant is voor het inzicht in de vorderingen, een nadere uitsplitsing gemaakt naar ouderdom en kunnen individuele vorderingen die relatief (ten opzichte de totale omvang van de openstaande vorderingen) een grote omvang hebben, apart in de toelichting worden vermeld.

Vorderingen waarvan het zeker is dat deze niet meer worden ontvangen, worden afgeboekt, waarbij de voorwaarden uit artikel 15 Regeling financieel beheer van het Rijk in acht worden genomen.

ad 11 en 11a) Schulden

Extra-comptabele schulden zijn schulden die zijn voortgevloeid uit ontvangsten ten gunste van de begroting. Het gaat om bedragen die binnen begrotingsverband zijn geboekt en waarvoor nog op termijn een verrekening plaats zal vinden. Ook verstrekte leningen worden onder de post extra-comptable schulden opgenomen. (Nog) niet betaalde Vennootschapsbelasting inzake de lopende en voorgaande verslagjaren dient hier tevens te worden opgenomen. De nog af te dragen Vennootschapsbelasting wordt daarbij zo goed als mogelijk geraamd. Onder de post Schulden wordt het totaalbedrag van de saldi opgenomen van de betreffende grootboekrekening(en) uit de administratie. Het totaalsaldo betreft de per 31 december openstaande schulden.

Voor een goed inzicht in de aard van de openstaande schulden kan het nuttig zijn in de toelichting het totaal van die schulden (zoveel mogelijk in tabelvorm) uit te splitsen naar bepaalde *categorieën*. Dat hangt af van het beleidsmatige, beheersmatige of politieke belang dat aan een categorie kan worden toegekend.

N.B. Het ligt in de rede dat de indeling van de schuldenadministratie die wordt bijgehouden, aansluit op het beleidsmatige, beheersmatige of politieke belang dat in het geding is.

Afhankelijk van de (relatieve) *omvang* kan een nadere uitsplitsing naar de ouderdom van de schulden de inzichtelijkheid in het schuldenbeheer bevorderen. Voor dat inzicht wordt dan een nader onderscheid gemaakt naar de resterende *looptijd* en wel op korte termijn opeisbare schulden en op lange termijn opeisbare schulden. Op korte termijn opeisbare schulden zijn schulden die in het lopende (of komende) dienstjaar afgelost zullen worden. Op lange termijn opeisbare schulden zijn schulden die na het lopende (of komende) dienstjaar afgelost zullen worden.

Daarbij is het zinvol om individuele schulden die relatief (ten opzichte de totale omvang van de openstaande schulden) een grote omvang hebben, apart in de toelichting te vermelden.

Het saldo heeft alleen betrekking op de schulden binnen begrotingsverband. De schulden buiten begrotingsverband staan altijd «boven de streep» en zijn dus intra-comptabel (zie post 7).

ad 12 en 12a) Voorschotten

Voorschotten zijn vooruitbetalingen door de Staat met betrekking tot de levering van een product of dienst aan de Staat, de verlening van een subsidie of de verstrekking van een bijdrage ten laste van de begroting van het Rijk, bedoeld in artikel 2.1 van de Comptabiliteitswet 2016 (Regeling Financieel beheer van het Rijk). Deze voorschotten zijn betaald vooruitlopend op later definitief vast te stellen of af te rekenen bedragen. Onder de post Voorschotten wordt het totaalbedrag van de saldi opgenomen van de betreffende (grootboek)rekeningen uit de administratie. Het totaalsaldo betreft de per 31 december openstaande voorschotten.

Voor een goed inzicht in de aard van de openstaande voorschotten kan het nuttig zijn in de toelichting het totaal van die voorschotten uit te splitsen naar bepaalde *categorieën*. Dat hangt af van het beleidsmatige, beheersmatige of politieke belang dat aan een categorie kan worden toegekend.

Van de openstaande voorschotten wordt in tabelvorm inzicht gegeven in de *ouderdom*.

Met het oog op de controle door de Auditdienst Rijk en de Algemene Rekenkamer is het van belang dat de in het begrotingsjaar afgerekende voorschotten uit de toelichting blijken. Dat moet door opname van een verloopoverzicht (Saldo per 1 januari t + bedrag nieuwe voorschotten in t -/- bedrag afgerekende voorschotten in t = Saldo per 31 december t).

Is bij de overlopende betaalopdrachten (betalingen of posten onderweg) met valutadatum <= 31/12/t sprake van verleende voorschotten dan wordt de stand van de post voorschotten hiervoor gecorrigeerd even als het verloopoverzicht.

Voor een goed inzicht is het verder ook zinvol om individuele voorschotten die relatief (ten opzichte de totale *omvang* van de openstaande voorschotten) een grote omvang hebben, apart in de toelichting te vermelden.

Het saldo van de post Voorschotten heeft zowel betrekking op de binnen als buiten begrotingsverband geboekte voorschotten.

Ter toelichting: Voorschotten buiten begrotingsverband zijn in eerste instantie betalingen/uitgaven die «boven de streep» tot uitdrukking komen in de post Vorderingen buiten begrotingsverband. Ten opzichte van de partij waarmee de betaling/uitgave nog verrekend moet worden, is dan sprake van een vordering. Ten opzichte van de partij waaraan in eerste instantie is betaald, kan sprake zijn van een voorschot. In zo'n geval moet dat voorschot ook extra-comptabel («onder de streep») worden bijgehouden. Vandaar dat het saldo op de post Voorschotten zowel de voorschotten binnen als buiten begrotingsverband betreft.

De voorschotten met betrekking tot de toeslagregelingen, die door het Ministerie van Financiën op grond van de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regeling (AWIR) ten behoeve van de toeslagendepartementen worden uitgevoerd, worden vanaf 2017 niet meer verwerkt in de saldibalans van het Ministerie van Financiën. De fouten en onzekerheden in de (afgerekende) voorschotten met betrekking tot de toeslagregelingen worden vanaf 2017 ook niet langer toegerekend aan het Ministerie van Financiën, omdat geen sprake is van budgetoverdracht (zie model 3.24). Op grond van de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regelingen (AWIR) voert het Ministerie van Financiën de toeslagregelingen weliswaar uit voor (namens) de toeslagendepartementen, maar de betreffende ministers zijn zelf verantwoordelijk voor het beleid inzake de toeslagregelingen en zijn daarom verantwoordelijk voor de (programma)budgetten die daarvoor noodzakelijk zijn. Aangezien er geen sprake is van budgetoverdracht, zijn die budgetten in de begrotingen van de betrokken ministers opgenomen en worden in de jaarverslagen van die ministers verantwoord. De toeslagendepartementen verantwoorden zich daarom voortaan ook over de post «Voorschotten» in hun saldibalans en over eventuele vorderingen uit hoofde van betaalde toeslagen. Over de hiervoor benodigde extra-comptabele verantwoordingsinformatie zijn afspraken gemaakt met het Ministerie van Financiën (Toeslagen). In de toelichting op de post «Voorschotten» wordt inzicht gegeven in de ouderdom en het verloop van deze post (inclusief de omvang van de totaal afgerekende voorschotten in het begrotingsjaar). Daarnaast verantwoorden de toeslagendepartementen zich ook over de uitgaven op het desbetreffende begrotingsartikel in hun verantwoordingsstaat, die zij ten behoeve van de betrokken toeslagregeling (via betaling aan het Ministerie van Financiën/Toeslagen) hebben gedaan.

ad 13 en 13a) Garantieverplichtingen

Een garantieverplichtingen is een voorwaardelijke financiële verplichting, die pas tot uitbetaling komt als zich bij de wederpartij een bepaalde omstandigheid (realisatie van een risico) voordoet. Garantieverplichtingen worden administratief volledig verwerkt als verplichting. Er is dus geen verschil in de vastlegging van garantieverplichtingen en «gewone» verplichtingen. In het algemeen leiden garantieverplichtingen niet of slechts voor een bepaald (meestal klein) percentage tot betaling. Garantieverplichtingen worden financieel-beheersmatig onderscheiden in:

1. garanties niet in het kader van schatkistbankieren/leenfaciliteit; dit zijn «gewone» garanties (waaronder achterborgstellingen) aan externe partijen.
2. garanties in het kader van schatkistbankieren/leenfaciliteit; dit zijn garanties aan externe partijen (ZBO's, RWT's).

Dit onderscheid is met name van belang in het kader van het Toetsingskader risicoregelingen. Voor dat toetsingskader zijn alleen de garanties onder 1 relevant. Zie ook bij model 3.21b. Zie verder ook voor de samenhang met de begroting model 1.33d.

Het is niet verplicht om het onderscheid tussen 1 en 2 in de post Garantieverplichtingen van de saldibalans door te voeren. Indien het voor goed inzicht zinvol wordt geacht, kan het onderscheid wel in de toelichting bij deze posten worden gepresenteerd.

De post Garantieverplichtingen (stand per 31 december jaar t) vormt een saldo van de aangegane garantieverplichtingen per 1 januari t + de aangegane garantieverplichtingen in t -/- de hierop vrijgevallen/afgelopen garanties (garanties die aflopen zonder dat tot een uitbetaling is gekomen) in t -/- de op de garantieverplichtingen eventueel verrichte betalingen in t -/- de negatieve bijstelling in t van in eerdere begrotingsjaren aangegane garantieverplichtingen. Het saldo heeft zowel betrekking op de binnen als buiten begrotingsverband geboekte garantieverplichtingen. N.B. Garantieverplichtingen buiten begrotingsverband komen nooit «boven de streep» terecht en zijn dus altijd extra-comptabel.

Negatieve bijstellingen (vrijval) van garantieverplichtingen die in voorgaande jaren zijn aangegaan, mogen niet worden meegenomen (gesaldeerd) in de realisatiestanden in de budgettaire tabellen en de departementale verantwoordingsstaat. Deze negatieve bijstellingen hebben alleen gevolgen voor de saldibalanspost openstaande garantieverplichtingen (zie ook de fiches over verplichtingen op Hafir). Uitgezonderd hiervan zijn garantieverplichtingen in het kader van schatkistbankieren/leenfaciliteit.

ad 14 en 14a) Andere verplichtingen

Met andere verplichtingen worden alle financiële verplichtingen exclusief de garantieverplichtingen, bedoeld. Financiële verplichtingen zijn (toekomstige) betalingsverplichtingen en hebben veelal een voorwaardelijk karakter. De financiële verplichting ontstaat wanneer met een derde of andere partij is overeengekomen tot het voldoen van een (contra)verplichting (bijv. levering of subsidievoorwaarde). Nadat de andere partij, ten gunste waarvan de (betalings)verplichting is aangegaan, aan de afgesproken voorwaarden heeft voldaan, leidt dit tot een kasuitgave.

De post Andere verplichtingen (per 31 december jaar t) vormt een saldo van: de verplichtingen per 1 januari t + de aangegane verplichtingen in t -/- de hierop verrichte betalingen in t -/- de negatieve bijstelling in t van in eerdere begrotingsjaren aangegane verplichtingen.
Het saldo heeft zowel betrekking op de binnen als buiten begrotingsverband geboekte verplichtingen. N.B. Verplichtingen buiten begrotingsverband komen nooit «boven de streep» terecht en zijn dus altijd extra-comptabel.

Negatieve bijstellingen van andere verplichtingen die in voorgaande jaren zijn aangegaan, mogen niet worden meegenomen (gesaldeerd) in de realisatiestanden in de budgettaire tabellen en de departementale verantwoordingsstaat (zie ook model 3.30a Departementale Verantwoordingsstaat). Het betreft hier negatieve bijstellingen als gevolg van vrijval.

Wanneer systeemtechnisch niet inzichtelijk gemaakt kan worden wanneer een negatieve bijstelling het gevolg is van een vrijval, geldt een grensbedrag van 25 miljoen euro en hoger. Voor deze mutaties dient uitgezocht te worden in hoeverre sprake is van vrijval van verplichtingen die in eerdere jaren zijn aangegaan. Deze mutaties mogen dan niet worden gesaldeerd in de realisatiestanden. Onder negatieve bijstellingen van andere verplichtingen, die niet het gevolg van vrijval zijn, wordt onder andere verstaan: bijstellingen als gevolg van bijvoorbeeld overboekingen, bijstellingen binnen een lopend project of regeling - waarbij de afspraak (bijvoorbeeld met de Kamer) is om het vrijvallende budget beschikbaar te houden - en technische bijstellingen zoals koerswijzigingen (zie ook de fiches over verplichtingen op Hafir).

Omvangrijke bijstellingen van aangegane verplichtingen worden toegelicht. De bepaling van de omvang van de openstaande verplichtingen dient van jaar op jaar op dezelfde waarderingsgrondslag te zijn gebaseerd. Als van het ene op het andere jaar de waarderingsgrondslag wordt gewijzigd dan dient in de toelichting bij de post Andere verplichtingen op de oorzaak van die omvangswijziging (namelijk op de wijziging in de waarderingsgrondslag) te worden gewezen.

Met wijziging van de waarderingsgrondslag van een verplichting wordt het volgende bedoeld. Bij de strikte toepassing van het verplichtingenbegrip (juridische verplichte kasuitgaven) wordt de stand per 31 december begrotingsjaar t bepaald volgens de formule: Verplichtingen per 1 januari t + aangegane verplichtingen in t -/- verrichte betalingen in t -/- de negatieve bijstelling in t van de aangegane verplichtingen in eerdere begrotingsjaren = stand van de openstaande verplichtingen per 31 december t.

Als in jaar t+1 wordt besloten op bepaalde verplichtingen de verplichting=kas-regel toe te passen, dan wordt *ceteris paribus* de stand per 31 december t+1 van de openstaande verplichtingen lager, omdat de aangegane verplichtingen in het begrotingsjaar (t+1) -/- de verrichte betalingen dan gelijk is aan nul. Omgekeerd als van de toepassing van de verplichtingen=kas-regel wordt overgegaan op de strikte (juridische) verplichtingenbenadering, dan wordt de stand per 31 december t+1 van de openstaande verplichtingen hoger, omdat de aangegane verplichtingen in het begrotingsjaar (t+1) -/- de verrichte betalingen dan groter is dan nul.

Substantiële omvangswijzigingen die hierdoor ontstaan, moeten dus worden toegelicht. Substantieel is in het algemeen een bedrag van € 25 mln. of meer. Een kleiner bedrag is substantieel als het 10% of meer van het (totaal)bedrag van de openstaande verplichtingen betreft.

Niet uit de saldibalans blijkende bestuurlijke verplichtingen

Soms is er sprake van niet uit de saldibalans blijkende financiële verplichtingen, bijvoorbeeld in geval van door het Rijk gesloten bestuursovereenkomsten of bestuursconvenanten met decentrale overheden of met functionele overheden (ZBO's/RWT's, bijvoorbeeld scholen). Dergelijke bestuurlijke verplichtingen kunnen niet altijd als juridische verplichte kasuitgaven worden aangemerkt, bijvoorbeeld als het Rijk met de koepels VNG, IPO of UvW of met onderwijskoepels een bestuursovereenkomst of -convenant sluit die beleidsmatig en budgettair (slechts) op bepaalde decentrale overheden of ZBO's/RWT's betrekking heeft. De juridische verplichte kasuitgaven ontstaan vaak pas later door beschikkingen van het Rijk aan die bepaalde decentrale overheden of ZBO's/RWT's. In dergelijke situaties is het uit het oogpunt van transparantie voor de Staten-Generaal van belang dat uit de toelichting bij de post Andere verplichtingen blijkt dat er nog sprake is van niet-juridische verplichte kasuitgaven in de vorm van bestuursovereenkomsten of bestuursconvenanten die niet zijn opgenomen in de post Andere verplichtingen en om welk (totaal)bedrag het gaat.

Het doel van deze aanvullende informatie is om de Tweede Kamer te informeren over een substantieel bedrag aan niet uit de saldibalans blijkende verplichtingen. Als substantieel bedrag wordt aangemerkt een bedrag van € 25 mln. of meer aan bestuurlijke verplichtingen (bestuursovereenkomsten, bestuursconvenanten, e.d.). Een kleiner bedrag is substantieel als het 10% of meer van het (totaal)bedrag op de post Andere verplichtingen betreft.

Het is niet nodig in de toelichting bij de post Andere verplichtingen een overzicht van alle bestuurlijke verplichtingen te geven met de daarbij behorende bedragen. Ter indicatie van het totaalbedrag kan een enkele grote uitschieter worden vermeld. Het vermelde totaalbedrag moet vanzelfsprekend wel uit een (extra-comptabel bijgehouden) administratie kunnen worden afgeleid, dit mede met het oog op de controle ervan (controlespoor!), zodat de volledigheid en de juistheid van deze niet uit de saldibalans blijkende bestuurlijke verplichtingen aannemelijk kunnen worden gemaakt. Met het oog op de volledigheid behoren, naast de hierboven bedoelde bestuursovereenkomsten of–convenanten die in strikte zin (nog) niet als juridische verplichte kasuitgaven (kunnen) worden aangemerkt, ook politieke toezeggingen tot bestuurlijke verplichtingen; te denken valt aan schriftelijke of mondelinge afspraken op politiek-bestuurlijk niveau gemaakt door of namens de politieke leiding, waarbij een financiële toezegging wordt gedaan (bijvoorbeeld tijdens een werkbezoek). In geval van een mondelinge afspraak/toezegging is het wel van belang dat daarvan een schriftelijke weergave (verslag, notulen, e-mail, memo van de minister, of dergelijk) beschikbaar is.

Niet uit de saldibalans blijkende financiële risico's voortkomend uit lopende juridische procedures

In het geval van juridische procedures waarbij de Staat betrokken is en die een significante impact kunnen hebben op de financiële positie van een ministerie of de Staat, kan sprake zijn van niet uit de saldibalans blijkende financiële risico's voortkomend uit lopende juridische procedures. Het gaat om lopende juridische procedures die bij een gerecht aanhangig zijn gemaakt en waarin geldelijke claims worden neergelegd. Een financiële verplichting voortvloeiend uit deze procedures ontstaat doorgaans pas later omdat pas op het moment van een onherroepelijke rechterlijke uitspraak waarin de Staat wordt veroordeeld een afdwingbare en controleerbare verplichting ontstaat.

In situaties waarin er nog geen sprake is van een afdwingbare financiële verplichting, is het uit het oogpunt van transparantie ten opzichte van de Staten-Generaal van belang dat uit de toelichting bij de post Andere verplichtingen blijkt dat er nog sprake is van mogelijke financiële gevolgen naar aanleiding van lopende juridische procedures die niet zijn opgenomen in de post Andere verplichtingen. De vermelding van dergelijke juridische procedures wordt dus niet in de saldibalans opgenomen, maar onder de saldibalans als toelichting bij de post Andere verplichtingen. Indien bekend is onder welk beleidsartikel een dergelijke procedure valt kan er ook een kwalitatieve vermelding worden opgenomen onder het beleidsartikel waar een definitieve juridische verplichting ook verantwoord zal worden. Het doel van deze aanvullende informatie is om de Tweede Kamer te informeren over potentiële substantiële claims. Als substantieel bedrag wordt aangemerkt € 25 mln. of meer aan mogelijke financiële risico's.

Voor agentschappen gelden de regels omtrent (de presentatie van) de toelichting van juridische risico's zoals voorgeschreven de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ). Dit is conform de systematiek van voorgaande jaren. Jaarverslagen voor zbo's, voor zover ze eigen rechtspersoonlijkheid hebben, vallen niet onder de Rijksbegrotingsvoorschriften.

Er wordt verslag gedaan over lopende rechtszaken waarin een waarde wordt gevorderd van een substantieel bedrag, waaronder wordt verstaan: minimaal € 25 mln.. Onder lopende rechtszaken worden verstaan zaken met de volgende status: gedagvaard, veroordelende uitspraak gedaan, maar (schadestaat) procedure tot bepaling van de hoogte van de schadevergoeding loopt, in beroep of cassatie. Over de bedoelde lopende rechtszaken, wordt uiteengezet wat de aard van het geschil is, worden de betrokken partijen benoemd voor zover deze openbaar zijn en niet onder een geheimhoudingsplicht vallen, en eventueel de omvang van de schadeclaim. Als de vertrouwelijkheid van het dispuut/geschil het niet toelaat om informatie te verstrekken, volstaat enkel een benoeming van de casus of hoeft de procedure in zijn geheel niet te worden opgenomen. Vertrouwelijke juridische procedures (arbitragezaken en bindend adviesprocedures) zijn uitgesloten van de te benoemen juridische procedures. Steeds zal de afweging moeten worden gemaakt wat rapporteren betekent voor de onderhandelings- en procespositie van de Staat.

Evenmin wordt vanwege de geheimhouding gerapporteerd over procedures over belastingopbrengsten. Ook claimbrieven van advocaten die nog niet hebben geleid tot een rechtszaak, vallen buiten de verslaggeggingscriteria (zie ook onderstaand overzicht). Met een (extra-comptabel bijgehouden) overzicht met lopende rechtszaken moet kunnen worden onderbouwd welke procedures substantieel zijn (> € 25 mln.), onder de gestelde criteria vallen en waarom ervoor is gekozen procedures wel of niet op te nemen in de verantwoording. Dit mede met het oog op de controle ervan (controlespoor!), zodat de volledigheid en de juistheid van deze niet uit de saldibalans blijkende juridische procedures aannemelijk kunnen worden gemaakt.

Verslaggeggingscriteria voor vermelding in jaarverslag:
- Het betreft lopende rechtszaken
- Met een substantieel geclaimd bedrag van € 25 mln. of hoger
- Mits de vertrouwelijkheid/geheimhoudingsplicht het toelaat
- Mits de onderhandelingspositie en procespositie van de Staat niet worden geschaad
- Met uitzondering van:
  - arbitragezaken en bindend adviesprocedures
  - procedures over belastingopbrengsten

Indien vanuit het departement wenselijk kunnen ook casussen die niet onder deze verslaggevingscriteria vallen in het jaarverslag worden opgenomen.

Een tekst voor het opnemen van een substantiële lopende procedure kan er als volgt uitzien (aanvullingen en aanpassingen zijn mogelijk op basis van de specifieke casus):

[*naam casus*]

Er loopt een rechtszaak over [*inhoud casus*] van [*naam aanklager(s)*] tegen [*staat/ ministerie*]. Op [*datum*] heeft [*gerechtelijke instantie*] [status van geschil vermelden (gedagvaard, aanhangig, uitspraak bekend, in beroep/cassatie, uitspraak onherroepelijk) en evt. opnemen bedrag indien gewenst].

Hierna kan een verdere toelichting/ duiding op de zaak volgen, bijvoorbeeld over het vervolg van de procedure.

Ad 15 en 15a) Deelnemingen

Onder de post Deelnemingen worden alle deelnemingen inclusief deelnemingspercentage opgenomen, zoals in een Besloten of Naamloze Vennootschap, internationale instellingen of C.V. Tevens worden de meest belangrijke en/of relevante deelnemingen toegelicht. De waardering van de deelnemingen geschiedt in beginsel op basis van de oorspronkelijke aankoopprijs.

Model 3.31a - Saldibalans begrotingsfonds per 31 december

Saldibalans begrotingsfonds per 31 december 20.. van het Ministerie van ... (...) (bedragen x € 1.000)						
Activa				Passiva		
		31-12-t	31-12-(t-1)			31-12-t	31-12-(t-1)
	Intra-comptabele posten					
1)	Uitgaven ten laste van de begroting			2)	Ontvangsten ten gunste van de begroting		
3)	Liquide middelen					
4)	Rekening-courant Rijkshoofdboekhouding			4a)	Rekening-courant Rijkshoofdboekhouding		
5)	Rekening-courant RHB Begrotingsreserve			5a)	Begrotingsreserves		
6)	Vorderingen buiten begrotingsverband			7)	Schulden buiten begrotingsverband		
8)	Kas-transverschillen					
Subtotaal intra-comptabel				**Subtotaal intra-comptabel**		
Extra-comptabele posten						
9)	Openstaande rechten			9a)	Tegenrekening openstaande rechten		
10)	Vorderingen			10a)	Tegenrekening vorderingen		
11a)	Tegenrekening schulden			11)	Schulden		
12)	Voorschotten			12a)	Tegenrekening voorschotten		
13a)	Tegenrekening garantieverplichtingen			13)	Garantieverplichtingen		
14a)	Tegenrekening andere verplichtingen			14)	Andere verplichtingen		
15)	Deelnemingen			15a)	Tegenrekening deelnemingen		
Subtotaal extra-comptabel				**Subtotaal extra-comptabel**		
Totaal				**Totaal**		

TOELICHTING

1. Dit model is van toepassing voor de saldibalans per 31 december van een begrotingsfonds.
2. Voor de invulinstructie en de toelichting op de balansposten 1 tot en met 15 wordt verwezen naar de toelichting bijmodel 3.31.
3. Als aparte (intra-comptabele) post in de saldibalans van een begrotingsfonds dient (indien van toepassing) het voor/nadelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1) inzichtelijk te worden gemaakt. Een voordelig saldo dient te worden verantwoord onder de ontvangsten als post 2a en een nadelig saldo wordt verantwoord onder de uitgaven als post 1a. Dit eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1) dient aan te sluiten met het saldo in de verantwoordingsstaat begrotingsfonds (zie model 3.30b).

Model 3.32 - Samenvattende verantwoordingsstaat agentschap

Alleen indien de reguliere rapporteringstolerantie wordt gehanteerd:

Samenvattende verantwoordingsstaat 20.. inzake agentschap van het Ministerie van ... (...) (bedragen x € 1.000)				
Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting[1]	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie t-1
Baten-lastenagentschap.....				
Totale baten				
Totale lasten				
Saldo van baten en lasten				
Totale kapitaaluitgaven				
Totale kapitaalontvangsten				

Model (indien naar de reguliere rapporteringstolerantie ook de aanvullende rapporteringstolerantie is toegepast):

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie t-1
Baten-lastenagentschap.....				
Totale baten				
Totale lasten				
Saldo van baten en lasten				
Totale kapitaalontvangsten				
Totale kapitaaluitgaven				
Balanstotaal	nvt		nvt	

1 Stand inclusief amendementen, moties, NvW en ISB

Samenvattende verantwoordingsstaat 20.. inzake agentschap van het Ministerie van ... (...) (bedragen x € 1.000)				
Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting[1]	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie t-1
Baten-lastenagentschap.....				
Totale baten				
Totale lasten				
Saldo van baten en lasten				
Totale kapitaalontvangsten				
Totale kapitaaluitgaven				
Balanstotaal	nvt		nvt	

1 Stand inclusief amendementen, moties, NvW en ISB

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting). De termen «kapitaaluitgaven» en «-ontvangsten» worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven; de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten: de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit.
2. De totale lasten zijn, indien van toepassing, inclusief het agentschapsdeel Vpb-lasten (zie model 3.33). Het saldo van baten en lasten komt overeen met het saldo van baten en lasten in de jaarverantwoording (model 3.33).
3. Indien de aanvullende rapporteringstolerantie is toegepast, namelijk op basis van 1% van het balanstotaal (zie model 3.24 voor de voorwaarden), dan hoeft op de regel balanstotaal alleen kolom «(2) Realisatie» en «(4) Realisatie t-1» ingevuld te worden. Bij de overige kolommen wordt «nvt» vermeld.

   a. kapitaaluitgaven; de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen;
   b. kapitaalontvangsten: de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit.

Model 3.33 - Jaarverantwoording van het agentschap ... per 31 december 20..

Verantwoording van agentschap voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)				
	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)	Realisatie t-1 (4)
Baten				
- Omzet	0	0	0	0
waarvan omzet moederdepartement	0	0	0	0
waarvan omzet overige departementen	0	0	0	0
waarvan omzet derden	0	0	0	0
Rentebaten	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0	0
Bijzondere baten	0	0	0	0
Totaal baten	**0**	**0**	**0**	**0**
Lasten				
Apparaatskosten	0	0	0	0
- Personele kosten	0	0	0	0
waarvan eigen personeel	0	0	0	0
waarvan inhuur externen	0	0	0	0
waarvan overige personele kosten	0	0	0	0

	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)	Realisatie t-1 (4)
- Materiële kosten	0	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0	0
waarvan bijdrage aan SSO's	0	0	0	0
waarvan overige materiële kosten	0	0	0	0
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	0	0	0	0
Rentelasten	0	0	0	0
Afschrijvingskosten	0	0	0	0
- Materieel	0	0	0	0
waarvan apparaat ICT	0	0	0	0
waarvan overige materiële afschrijvingskosten	0	0	0	0
- Immaterieel	0	0	0	0
Overige lasten	0	0	0	0
waarvan dotaties voorzieningen	0	0	0	0
waarvan bijzondere lasten	0	0	0	0
Totaal lasten	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	**0**	**0**	**0**	**0**
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**0**	**0**

Voorgestelde resultaatbestemming (bedragen x € 1.000)

Voorgestelde resultaatbestemming	Vastgestelde begroting	realisatie	Verschil	Realisatie t-1
(Voorgesteld het resultaat als volgt te verdelen)				
Toevoeging/ onttrekking:				
- Pok/Wau *	0	0	0	0
- Exploitatiereserve	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	**0**	**0**	**0**	**0**

***** Naar aanleiding van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK) en het programma Werk aan Uitvoering (WaU) zijn middelen vrijgemaakt ter versterking van uitvoeringsorganisaties, waaronder agentschappen. Indien deze middelen zijn doorverdeeld aan een agentschap via een vermogensstorting, dient op deze regel de mutatie van de gevormde POK/Wau reserve verantwoord te worden in de jaarverantwoording van het agentschap.

TOELICHTING

1. Er wordt gestreefd naar een zo kort en bondig mogelijke beschrijving. Voor het totale aantal pagina's per agentschap geldt een indicatieve norm van 5 bladzijden met een maximum van 10. Het betreft hier een uitgangspunt waar met instemming van het Ministerie van Financiën kan worden afgeweken.
2. Analyse van alle verschillen tussen begroting en realisatie, groter dan 10% van de oorspronkelijk vastgestelde begroting.
3. De omzet verdeeld naar productgroepen, en indien mogelijk een PxQ-onderbouwing (prijs maal hoeveelheid).
4. Bijdragen van het moederdepartement om het agentschap te ondersteunen als gevolg van het maximeren van doorberekende tarieven vallen **niet** onder omzet, maar worden als bijzondere baten verwerkt.
5. Bijdragen van het moederdepartement om het agentschap te ondersteunen in de bedrijfsvoering vallen **niet** onder omzet, maar worden als eigen vermogensmutatie verwerkt.
6. Een specificatie en toelichting van alle bijzondere baten en lasten.
7. Ingeval een negatief resultaat is gerealiseerd: de wijze waarop dit verlies wordt gedekt en welke maatregelen worden genomen om toekomstige verliezen te voorkomen.
8. Alle (sub)totalen dienen de som te zijn van onderliggende detail regels. Indien er één of meerdere «waarvan» wordt opgenomen welke niet gelijk is met of optelt tot het (sub)totaal dient er een «waarvan overig» te worden opgenomen.

9. De voorgestelde resultaatbestemming dient toegelicht te worden, waarbij het resultaat (saldo van baten en lasten) verdeeld wordt naar de reserves die gevormd zijn voor POK/Wau middelen en exploitatiereserve.
10. Het saldo van baten en lasten inclusief het agentschapsdeel Vpb-lasten dient hetzelfde te zijn als het saldo van baten en lasten in de tabel van de voorgestelde resultaatbestemming. N.B. Dit saldo van baten en lasten inclusief Vpb-lasten dient ook gelijk te zijn aan het saldo van baten en lasten in model 3.32 Samenvattende verantwoordingsstaat agentschap.

N.B. Bijzondere baten/lasten vloeien voort uit de normale bedrijfsuitoefening, maar op grond van aard of omvang of het incidentele karakter worden deze apart gepresenteerd binnen het resultaat uit de normale bedrijfsuitoefening (bijvoorbeeld een reorganisatie). Buitengewone baten en lasten (baten en lasten niet voortvloeiend uit de normale bedrijfsuitoefening) komen zelden voor en zijn daarom niet in het standaard-model opgenomen.

Balans per 31 december 20.. (bedragen x € 1.000)		
	Balans t	Balans t-1
Activa		
Vaste activa		
Immateriële vaste activa		
Materiële vaste activa		
waarvan grond en gebouwen		
waarvan machines en installaties		
waarvan andere vaste bedrijfsmiddelen		
waarvan vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering en vooruitbetaald op materiële vaste activa		
waarvan niet aan de bedrijfsuitvoering dienstbaar		
Vlottende activa		
Voorraden		
waarvan grond- en hulpstoffen		
waarvan onderhanden werk		
waarvan gereed product en handelsgoederen		
waarvan vooruitbetaald op voorraaden		
Vorderingen		
waarvan debiteuren		
waarvan overige vorderingen		
waarvan overlopende activa		
Liquide middelen		
Totaal activa:		
Passiva		
Eigen Vermogen		
Bestemmingsfonds(en)		
Pok / Wau reserve		
Exploitatiereserve		
Onverdeeld resultaat		
Voorzieningen		
Langlopende schulden		
Leningen bij het Ministerie van Financiën		
Kortlopende schulden		
Crediteuren		
Belastingen en premies sociale lasten		
Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën		
Overige schulden		
Overlopende passiva		
Totaal passiva		

1. Voor het model van de balans is sprake van een stelselwijziging in de indeling en andere aspecten van de presentatie in de balans van een agentschap; dit omvat een wijziging in het groeperen, samenvoegen, ontleden en rangschikken van posten (zie RL 140). De vergelijkende cijfers van het voorafgaande boekjaar moeten worden aangepast aan de gewijzigde grondslag, waarbij de verschillen met de oorspronkelijke cijfers in de toelichting dienen te worden aangegeven (zie alinea 214 van RL 140).
2. Verloop en stand van de voorzieningen; de dotaties en onttrekkingen per voorziening worden uitgesplitst.
3. De ontwikkeling van het eigen vermogen in relatie tot het plafond van 5% van de gemiddelde omzet in de afgelopen drie jaar.
4. Bij de posten Debiteuren, Nog te ontvangen, Crediteuren en Nog te betalen moet worden aangegeven welk deel van de stand per 31-12 vorderingen/schulden betreft tussen:

   a. het agentschap en het moederdepartement;
   b. het agentschap en andere ministeries (inclusief agentschappen);
   c. het agentschap en derden (buiten het Rijk).
5. Financiële vaste activa en andere langlopende schulden dan leningen bij het Ministerie van Financiën zijn alleen van toepassing en dienen te worden verantwoord na goedkeuring van het Ministerie van Financiën.
6. Onderhanden projecten zijn niet excpliciet in het model opgenomen maar dienen indien van toepassing wel te worden verwerkt. Daarnaast kan de post 'onderhanden projecten' zowel op de actiefzijde als passiefzijde worden gepresenteerd. Het onderhanden project wordt afzonderlijk in de balans onder vlottende activa gepresenteerd tussen voorraden en vorderingen indien dit een debetstand vertoont. Het onderhanden project wordt afzonderlijk in de balans onder de kortlopende schulden gepresenteerd indien dit een creditstand betreft.

Kasstroomoverzicht over het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)			
	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	**0**	**0**	**0**
totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	0	0	0
totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	0	0	0
2. Totaal operationele kasstroom	**0**	**0**	**0**
totaal investeringen (-/-)	0	0	0
totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	**0**	**0**	**0**
eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
eenmalige storting door moederdepartement (+)	0	0	0
aflossingen op leningen (-/-)	0	0	0
beroep op leenfaciliteit (+)	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	**0**	**0**	**0**
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	**0**	**0**	**0**

1. Verschillen tussen begroting en realisatie groter dan 10% van de oorspronkelijk vastgestelde begroting worden toegelicht.
2. Er wordt vermeld in welke soorten (im)materiële vaste activa is geïnvesteerd.
3. Indien het agentschap in de jaarrekening het kasstroomoverzicht presenteert op basis van de indirecte methode, zoals opgenomen in RJ 360, dan wordt in de toelichting op het kasstroomoverzicht in de jaarrekening de uitsplitsing van de operationele kasstroom toegelicht, namelijk de uitsplitsing naar de ontvangsten en de uitgaven die tezamen deze operationele kasstroom vormen.

4. Indien de uitsplitsing van de operationele kasstroom naar ontvangsten en uitgaven nog niet is opgenomen in de vastgestelde begroting, dan kan volstaan worden in kolom 1 «Vastgestelde begroting» en kolom 3 «Verschil realisatie en vastgestelde begroting» met vermelding van alleen het totaal van de operationele kasstroom.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 20..					
	Realisatie				Vastgestelde begroting
	t-3	t-2	t-1	t	t
Omschrijving Generiek Deel					
Kostprijzen per product (groep)		0	0	0	0	0
Tarieven/uur		0	0	0	0	0
Omzet per productgroep (PxQ)		0	0	0	0	0
FTE-totaal (excl. externe inhuur)		0	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten (%)		...	...	...	...	...
Kwaliteitsindicator 1		...	...	...	...	...
Kwaliteitsindicator 2		...	...	...	...	...

Overzicht aanvullende agentschapsindicatoren per 31 december 20..

<aanvulling basismodel per agentschap>

Ieder agentschap dient ten minste drie indicatoren op te nemen die een beeld geven van de publieke waarde van het agentschap: het doelbereik, de kwaliteit van dienstverlening, de doelmatigheid en de mate van transparantie en verloop van processen. Voorbeelden van zijn: aantal behandelde verzoeken, klanttevredenheid, doorlooptijden, behandeltijden, kostprijzen per product, gemiddelde tarieven per uur, percentage toegewezen bezwaarschriften, beschikbaarheid/bereikbaarheid organisatie, etc. De minimaal drie te kiezen indicatoren dienen bij voorkeur ontleend te zijn aan bestaande meerjarige werkafsprakentussen het agentschap, de beleidsverantwoordelijke(n), en de continuïteitsverantwoordelijke. Er dient te worden gekozen voor de meest betekenisvolle indicatoren in meerjarig perspectief, in de context van het specifieke agentschap.

Verklarende variabelen: een getal op zich krijgt pas meerwaarde en diepgang als het in perspectief w rdt geplaatst. Daarom is een goede toelichting op de indicatoren van het grootste belang. In de toelichting wordt gebruik gemaakt van zogenaamde verklarende variabelen voor zover relevant. Het gaat hier om de voor het agentschap meest betekenisvolle variabelen.

Voorbeelden van verklarende variabelen zijn: wijzigingen in het 'productieproces' bijvoorbeeld als gevolg van toenemende complexiteit van regelgeving, wijzigingen als gevolg van een toe- of afname van de vraag naar producten of diensten, aantal locaties per organisatie-eenheid, nieuwe wetgeving, percentage overhead, verhouding tussen directe en indirecte kosten, declarabiliteit, percentage externe inhuur, ziekteverzuim, personeelsopbouw, etc. Bij indexering dient gecorrigeerd te worden conform de reguliere jaarlijkse loon- en prijsbijstellingstabellen.

Model 3.40 - Bijlage: Toezichtrelaties zelfstandige bestuursorganen en rechtspersonen met een wettelijke taak

Deze bijlage bevat informatie over het toezicht op zelfstandige bestuursorganen (ZBO's) en rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's). De bijlage bestaat uit een overzichtstabel met ZBO's en RWT's die onder het desbetreffende moederdepartement vallen, de begrote en gerealiseerde bijdrage vanuit het moederdepartement, overige departementen en eventuele bijzonderheden. De focus ligt op de departementale bijdragen aan ZBO's en/of RWT's omdat dit een departementale verantwoording betreft.

Overzichtstabel ZBO's en RWT's van [naam ministerie] (bedragen x € 1000)					
Naam ZBO/RWT[hyperlink invoegen bij naam]	Begrote bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Gerealiseerde bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Begrote bijdrage overige departementen	Gerealiseerde bijdrage overige departementen	Bijzonderheden
Bedrag	0	0	0	0	Ja/Nee
Bijzonderheden	*Indien bij bijzonderheden «ja» ingevuld, uitleggen welke bijzonderheid er bij deze ZBO/RWT speelt inclusief duiding.*				

TOELICHTING

1. De overzichtstabel bevat een overzicht van alle ZBO's en RWT's van het moederdepartement (dus niet alleen begrotingsgefinancierde ZBO's/RWT's. Dit betekent dat ook de zbo's die niet onder de Kaderwet zbo vallen een onderdeel van het overzicht uitmaken.
2. In kolom 2, 3, 4 en 5 dient te worden aangesloten bij de definitie die wordt vermeld in model 1.33d van de Rijksbegrotingsvoorschriften: Bijdragen aan ZBO's/RWT's: De totale financiële bijdragen (programma en apparaat) aan de ketenpartners (ZBO's/RWT's) die de overheid bij de uitvoering van het beleid inschakelt. Dit betekent dat de administraties van departementen leidend zijn bij deze verantwoording.
3. De gerealiseerde bijdrage moederdepartement en overige departementen sluit aan bij de bijdrage zoals verantwoord in het departementale jaarverslagen en opendataset 'ZBO's in beeld' die overzicht biedt van bijdrage van ZBO's/RWT's, te vinden via: https://www.rijksfinancien.nl/open-data/overzicht-datasets
4. Indien er sprake is van clusters van ZBO's/RWT's, dan mag daar waar informatie niet voorhanden is, worden volstaan met het totaalbedrag van de vastgestelde begroting. In de andere kolommen wordt dan een sterretje (*) ingevuld.
5. Indien er vanuit het departement geen bijdrage aan ZBO's/RWT's wordt geboekt, vul dan het bedrag 0 in.
6. Indien in de kolom «bijzonderheden» ja wordt ingevuld, moet in model 3.24 Bedrijfsvoeringsparagraaf onder paragraaf 2. Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen per ZBO of RWT een nadere toelichting worden gegeven. Er is sprake van bijzonderheden indien:

   a. De rechtmatigheid niet op orde is. In de toelichting dient te worden omschreven wat de onrechtmatigheid is, wat de redenen zijn en welke maatregelen worden getroffen. Indien de ZBO/RWT het jaarverslag later aanlevert dan de deadlines uit de Rijksbegrotingsvoorschriften meldt het departement bijzonderheden die in t-2 van toepassing waren op de betreffende ZBO/RWT en welke activiteiten het departement ondernam in t-1 om de bijzonderheid op te lossen.
   b. Er is sprake van bijzonderheden uit rapportages van toezichthoudende diensten met betrekking tot rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid, maar ook de kwaliteit van dienstverlening, toegankelijkheid en te leveren prestaties.
   c. Er is sprake van bijzonderheden met betrekking tot de opbouw van de vermogenspositie als het eigen vermogen muteert als gevolg van een resultaat dat meer dan tien procent afwijkt van het begrote resultaat. Indien de zbo/rwt het jaarverslag later aanlevert dan de deadlines uit de Rijksbegrotingsvoorschriften meldt het departement bijzonderheden die in t-2 van toepassing waren op de betreffende ZBO/RWT en welke activiteiten het departement ondernam in t-1 om de bijzonderheid op te lossen.
   d. Actuele cijfers/gegevens ontbreken. In de toelichting dient te worden beschreven waarom de actuele cijfers ontbreken. Bijvoorbeeld doordat de ZBO of RWT op basis van wet- en regelgeving een andere deadline kent voor de aanlevering van het jaarverslag. In dit geval bestaat ook de mogelijkheid om toe te lichten dat de kolommen gerealiseerde bijdrage moederdepartement en gerealiseerde bijdrage overige departementen nog onder voorbehoud zijn van de definitieve afrekening wanneer het departementale jaarverslag wordt opgeleverd.
   e. Bijzonderheden ten aanzien van de goedkeuring van tarieven, begroting en/of jaarrekening, n.b. ontbreken ervan, aanvullende voorwaarden, interventies. Deze bijzonderheid wordt toegelicht als er sprake is van niet tijdig goedgekeurde tarieven, begroting en/of jaarrekening. Indien de ZBO/RWT het jaarverslag later aanlevert dan de deadlines uit de Rijksbegrotingsvoorschriften verantwoordt het departement wel de bijzonderheden over de goedkeuring van de tarieven en begroting.

f. Voor het UWV en de SVB geldt dat zij de overzichtstabel en bijbehorende financiële informatie invullen op basis van de totale collectieve bijdragen (inclusief premiegelden) die worden verantwoord in de jaarverslagen van deze instellingen. Deze uitzonderingspositie voor UWV en SVB wordt toegelicht bij de regel Bijzonderheden.

7. Bijzonderheden ten aanzien van de toepassing van het normenkader financieel beheer. Indien is gebleken dat de toepassing van het normenkader financieel beheer niet voldoet aan de gestelde eisen van het normenkader financieel beheer, moet dit ook worden gerapporteerd onder paragraaf 2 Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen van model 3.24 Bedrijfsvoeringsparagraaf. De kolom bijzonderheden moet met «ja» worden ingevuld als bij één of meerdere instellingen bijzonderheden zijn als bedoeld onder a – en voor zover het generaliseerbare bijzonderheden zijn als onder b, c en f.

Model 3.42 - Bijlage: Moties en toezeggingen

Deze bijlage bevat de stand van zaken van alle nieuwe moties en toezeggingen sinds de peildatum van de gelijknamige bijlage bij de ontwerpbegroting, de nog openstaande moties en toezeggingen uit voorgaande jaren en de moties en toezeggingen die sinds de genoemde peildatum zijn afgehandeld. De kern van de bijlage is dat deze een redelijk actuele stand van zaken rond moties en toezeggingen weergeeft en aansluit op de eerder hierover verstrekte informatie.

Door de Staten-Generaal aanvaarde moties		
Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van zaken
...	...	...
...	...	...
...	...	...

Door bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van zaken
...	...	...
...	...	...
...	...	...

TOELICHTING

De aangeleverde gegevens via deze bijlage zijn geen onderwerp van accountantscontrole.

Model 3.45 - Bijlage: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek

Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema 1					
Subthema 1a					
Titel Onderzoek	**Type onderzoek**	**Afronding**	**Status**	**Begrotingsartikel(en)**	**Vindplaats onderzoek**
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
Subthema 1b					
Titel Onderzoek	**Type onderzoek**	**Afronding**	**Status**	**Begrotingsartikel(en)**	**Vindplaats onderzoek**
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]

Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema 2					
Subthema 2a					
Titel Onderzoek	**Type onderzoek**	**Afronding**	**Status**	**Begrotingsartikel(en)**	**Vindplaats onderzoek**
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
Subthema 2b					
Titel Onderzoek	**Type onderzoek**	**Afronding**	**Status**	**Begrotingsartikel(en)**	**Vindplaats onderzoek**
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]

Uitkomsten Onderzoek buiten de SEA-thema's om					
Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Link naar vindplaats
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]
[titel onderzoek]	[type onderzoek]	[jaar]	[uitgesteld/afgerond/anders]	[begrotingsartikel(en)]	[link]

TOELICHTING

- De tabel sluit aan bij model 1.32d uit de laatste begroting. Ze bevat ten minste een overzicht van de in de laatste SEA geprogrammeerde (evaluatie)onderzoeken opgeleverd in begrotingsjaar t terug tot maximaal t-3. Ook niet in de SEA geprogrammeerde onderzoeken kunnen worden toegevoegd.
- Als er geen sub-thema is mag deze rij worden weggelaten.
- Per evaluatieonderzoek wordt de titel van het onderzoek vermeld.
- Per evaluatieonderzoek wordt het type vermeld (bijvoorbeeld periodieke rapportage, ex durante evaluatie, monitor of probleemanalyse).
- Per onderzoek wordt het jaar van afronding vermeld.
- Onderzoek dat oorspronkelijk niet op de SEA stond, maar wel is uitgevoerd en relevant is kan optioneel worden opgenomen onder het betreffende SEA(beleid)-thema of onder «Uitkomsten onderzoek buiten de SEA-thema's om».
- Als het jaar van afronding het verslagjaar betreft, wordt de status van het (evaluatie)onderzoek geduid als «afgerond».
  - Bij «afgerond» wordt een hyperlink opgenomen in de kolom «vindplaats onderzoek» naar de beleidsreactie van het onderzoek. De weer te geven tekst is het beleidsreactie nummer (bijv. «Kamerstuk 25424, nr. 648»). Als er geen beleidsreactie is dan kan deze kolom verwijzen naar een directe link van het onderzoek. De weer te geven tekst is dan «link naar onderzoek».
  - Bij «uitstel» wordt het nieuwe beoogde afrondingsjaar aangegeven, i.c.m. een toelichting (bijv. in geval van een periodieke rapportage wordt een verwijzing naar uitstelbrief Kamer opgenomen onder de tabel).
  - Bij «anders» wordt deze situatie toegelicht onder de tabel.
- Onder de tabel bestaat optioneel de ruimte om de belangrijkste kernconclusies en aanbevelingen te delen voor de belangrijke evaluatieonderzoeken. Daarnaast kan worden aangegeven wat de belangrijkste leer- en verbeterpunten uit de periodieke rapportage(s)/evaluatie(s) zijn. Dit biedt tevens een grondslag voor de beleidsconclusies in model 3.22c.
- Onder de tabel wordt via een hyperlink verwezen naar de tabel <Tabel Strategische Evaluatie Agenda> en <Uitwerking Strategische Evaluatie Agenda> uit de begroting waar het jaarverslag betrekking op heeft en naar het ingeplande en uitgevoerde onderzoek op www.rijksfinanciën.nl.
- Verdere informatie over de SEA kan geraadpleegd worden in de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek (RPE) 2022.
- Verslagjaar 2023 betreft nog de overgangsperiode naar de SEA. Dit betekent dat gestarte beleidsdoorlichtingen conform de RPE 2018 kunnen worden afgerond.
- Om maatwerk per departement te faciliteren zijn afwijkingen van model 3.45 mogelijk, daar waar dit de inhoudelijke kwaliteit van de SEA bevordert en gebeurt in goed overleg met het Ministerie van Financiën.

Model 3.46 - Beheersverklaring Herstel- en Veerkrachtplan (HVP)

Beheersverklaring op maatregelniveau

Beheersverklaring [naam hervorming(en)] ten behoeve van het herstel- en veerkrachtplan

Ik, ondergetekende, [naam verantwoordelijke directeur-generaal], als directeur-generaal van [beleids-DG] van [departement] van Nederland,

Verklaar dat, met betrekking tot de uitvoering van het bij het uitvoeringsbesluit van de Raad van 4 oktober 2022 goedgekeurde en bij het uitvoeringsbesluit van 17 oktober 2023 herziene herstel- en veerkrachtplan (HVP) voor Nederland, gebaseerd op mijn eigen oordeel en op de informatie waarover ik beschik, in het bijzonder op basis van de resultaten van de in het HVP beschreven nationale controle- en auditsystemen:

[Paragraaf over mijlpalen/doelstellingen – schrappen indien er (nog) geen sprake is van behalen van mijlpalen/doelstellingen]
De met de beheersverklaring ingediende informatie volledig, accuraat en betrouwbaar is; er wordt naar behoren gemotiveerd dat de relevante mijlpalen en/of doelstellingen op bevredigende wijze zijn bereikt en dat het auditspoor dat de verwezenlijking van deze mijlpalen en doelstellingen aantoont, aanwezig is.

[Paragraaf over besteding middelen - schrappen indien er geen sprake is van investering]
De middelen zijn gebruikt voor het beoogde doel als omschreven in artikel 1, lid 1, van de financieringsovereen komst van het herstel- en veerkrachtplan tussen de Europese Commissie en Nederland (de «overeenkomst»).

[Paragraaf over BFBU - schrappen indien er geen sprake is van investering]
De bestaande controlesystemen bieden de nodige garanties dat de middelen zijn beheerd overeenkomstig met alle toepasselijke voorschriften, met name de voorschriften ter voorkoming van belangenconflicten, fraudepreventie en corruptie overeenkomstig het beginsel van goed financieel beheer, zoals onder andere vastgelegd in artikel 22 van de verordening tot instelling van een herstel- en veerkrachtfaciliteit;

[Paragraaf over dubbele financiering - schrappen indien er geen sprake is van investering]
De activiteiten die zijn uitgevoerd om de mijlpalen en doelstellingen in het kader van het HVP te bereiken, worden niet gefinancierd door een ander programma of instrument van de Europese Unie of, mocht dit wel het geval zijn, de andere programma's en instrumenten van de Europese Unie dekken niet dezelfde kosten.

Ik bevestig dat ik niet op de hoogte ben van niet-meegedeelde zaken die de (financiële) belangen van de Europese Unie zouden kunnen schaden.

[De volgende voorbehouden moeten echter worden gemaakt: .....] (deze zin schrappen indien niet van toepassing)

Plaats: [Plaats], datum: [dag] [maand] [jaar].....

[naam directeur-generaal], directeur-generaal van [beleids-DG], [departement]

Ministeriële beheersverklaring herstel- en veerkrachtplan

Ministeriële beheersverklaring herstel- en veerkrachtplan

Ik, ondergetekende, [naam minister], als minister van [departement] van Nederland,

Verklaar dat, met betrekking tot de uitvoering van het bij het uitvoeringsbesluit van de Raad van 4 oktober 2022 goedgekeurde en bij het uitvoeringsbesluit van 17 oktober 2023 herziene herstel- en veerkrachtplan voor Nederland, gebaseerd op mijn eigen oordeel en op de informatie waarover ik beschik, in het bijzonder op basis van de resultaten van de in het HVP beschreven nationale controle- en auditsystemen:

[Paragraaf over mijlpalen/doelstellingen – schrappen indien er (nog) geen sprake is van behalen van mijlpalen/doelstellingen]
De met de beheersverklaring ingediende informatie volledig, accuraat en betrouwbaar is; er wordt naar behoren gemotiveerd dat de betrokken mijlpalen en/of doelstellingen op bevredigende wijze zijn bereikt en dat het auditspoor dat de verwezenlijking van deze mijlpalen en doelstellingen aantoont, aanwezig is.

[Paragraaf over besteding middelen - schrappen indien er geen sprake is van investering]
De middelen zijn gebruikt voor het beoogde doel als omschreven in artikel 1, lid 1, van de financieringsovereen komst van het herstel- en veerkrachtplan tussen de Europese Commissie en Nederland (de «overeenkomst»).

[Paragraaf over BFBU - schrappen indien er geen sprake is van investering]
De bestaande controlesystemen bieden de nodige garanties dat de middelen zijn beheerd overeenkomstig met alle toepasselijke voorschriften, met name de voorschriften ter voorkoming van belangenconflicten, fraudepreventie en corruptie overeenkomstig het beginsel van goed financieel beheer, zoals onder andere vastgelegd in artikel 22 van de verordening tot instelling van een herstel- en veerkrachtfaciliteit;

[Paragraaf over dubbele financiering - schrappen indien er geen sprake is van investering]
De activiteiten die zijn uitgevoerd om de mijlpalen en doelstellingen in het kader van het HVP te bereiken, worden niet gefinancierd door een ander programma of instrument van de Europese Unie of, mocht dit wel het geval zijn, de andere programma's en instrumenten van de Europese Unie dekken niet dezelfde kosten.

Ik bevestig dat ik niet op de hoogte ben van niet-meegedeelde zaken die de (financiële) belangen van de Europese Unie zou kunnen schaden.

[De volgende voorbehouden moeten echter worden gemaakt: .....] (deze zin schrappen indien niet van toepassing)

Plaats: Den Haag, datum: [dag] [maand] [jaar]

.....

[naam minister], minister van [departement]

TOELICHTING BEHEERSVERKLARING HERSTEL- EN VEERKRACHTPLAN TEN BEHOEVE VAN RIJKSBEGROTINGS-VOORSCHRIFTEN

Inhoud van de beheersverklaring

Het Herstel- en Veerkrachtplan (HVP) bestaat uit maatregelen: hervormingen en investeringen, die weer bestaan uit mijlpalen en doelstellingen. Voor investeringen zijn kosten geraamd (middelen) die Nederland denkt te maken en die (deels) vanuit de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit (HVF) gedekt worden. Voor hervormingen ontvangt Nederland geen geld uit de HVF, maar de mijlpalen/doelstellingen in die hervorming moeten wel gehaald worden om recht te hebben op uitbetaling (voor de gedane investeringen) van een betaalverzoek. Elk betaalverzoek moet beheersverklaringen bevatten voor de afgeronde mijlpalen en doelstellingen in de hervormingen en investeringen in dat betaalverzoek én voor investeringen waarvoor al middelen zijn uitgegeven, ook al zijn de bijbehorende mijlpalen/doelstellingen nog niet afgerond.

De beheersverklaring wordt opgesteld via een getrapt systeem. Dit getrapte systeem begint bij het opstellen van een beheersverklaring voor iedere maatregel in het betaalverzoek. Deze maatregelbeheersverklaringen geven inhoud aan de beheersverklaring op ministerieel niveau. Deze ministeriële beheersverklaringen worden vervolgens samengebracht in een rijksbrede beheersverklaring, hetgeen het sluitstuk vormt op de documentatie van het betaalverzoek aan de Europese Commissie. Daarmee wordt door de gehele lijn garant gestaan voor de in de rijksbrede beheersverklaring genoemde punten.

Maatregelbeheersverklaring

Op ieder bij het HVP betrokken departement wordt voor iedere maatregel die in het betaalverzoek zit een beheersverklaring opgesteld. Deze maatregelbeheersverklaring wordt door de directeur die eerstverantwoordelijk is voor de desbetreffende HVP-maatregel en de daarover aangeleverde informatie bij zijn DG aangeleverd. Met het vaststellen van de maatregelbeheersverklaring wordt door de desbetreffende DG geconcludeerd dat ten aanzien van de HVP-maatregel(en) die onder de DG valt/vallen, de benodigde implementatie heeft plaatsgevonden en hierop is gecontroleerd. Op grond van deze verklaring kan de ADR haar derdelijnscontrole uitvoeren. Nadat de audit van de ADR voltooid is, worden de beheersverklaringen aangevuld op basis van eventuele bevindingen van de ADR en de hierop aansluitende corrigerende maatregelen. Vervolgens tekent de directeur de maatregelbeheersverklaring digitaal via het documentmanagementsysteem. De DG tekent de maatregelbeheersverklaring daarna met een natte handtekening. De hervormingen of investeringen die onder één beleids-DG vallen kunnen gecombineerd worden in één beheersverklaring.

Ministeriële beheersverklaring

Op basis van de onderliggende maatregelbeheersverklaringen die door de DGs van het ministerie zijn opgesteld en ondertekend wordt de ministeriële beheersverklaring opgesteld. Deze beheersverklaring wordt door de SG en de directeur FEZ via het documentmanagementsysteem getekend, waarna de verantwoordelijk minister deze ministeriële beheersverklaring tekent met een natte handtekening.

Rijksbrede beheersverklaring

Op basis van de ministeriële beheersverklaring wordt de rijksbrede beheersverklaring opgesteld. De programmadirecteur van de programmadirectie Herstel- en Veerkrachtplan tekent een rijksbrede beheersverklaring, in tweevoud met een natte handtekening. Daarna tekent de minister van Financiën de rijksbrede beheersverklaring, in tweevoud met een natte handtekening. Eén getekend exemplaar wordt gelijktijdig met het betaalverzoek aan de Europese Commissie gezonden.

Inhoud van de beheersverklaring

In het geval de maatregel een hervorming betreft bevat de beheersverklaring geen paragraaf over de besteding van middelen, omdat dit voor hervormingen niet van toepassing is. In het geval er sprake is van een investering waarbij reeds HVF-middelen zijn uitgegeven, maar nog geen mijlpalen/doelstellingen zijn

behaald, dient de beheersverklaring de paragrafen over de controle op de besteding van de HVF-middelen te bevatten (in dit geval dient de paragraaf over het behalen van de mijlpalen/doelstellingen vanzelfsprekend niet te worden opgenomen). In het geval er sprake is van het behalen van de mijlpalen/doelstellingen alsook besteding van HVF-middelen, dient de beheersverklaring de zowel paragrafen over de besteding van middelen als de paragraaf over het halen van mijlpalen/doelstellingen te bevatten.

Als een DG in een betaalverzoek géén afgeronde mijlpalen/doelstellingen heeft en ook geen investeringen in toekomstige betaalverzoeken heeft staan waarvoor al uitgaven zijn gedaan, is geen beheersverklaring nodig. De beheersverklaring is een essentiële bouwsteen voor het indienen van een betaalverzoek om aanspraak te maken op middelen uit de HVF. De beheersverklaring geeft aan dat:

1. De middelen zijn gebruikt voor het beoogde doel (voor zover het om investeringen gaat);
2. De ingediende informatie volledig, accuraat en betrouwbaar is, inclusief bewijsvoering dat de relevante mijlpalen en/of doelstellingen op bevredigende wijze zijn bereikt (voor zover het om afgeronde mijlpalen/doelstellingen in investeringen of hervormingen gaat);
3. De bestaande controlesystemen de nodige garanties bieden dat de middelen zijn beheerd ter voorkoming van belangenconflicten, fraudepreventie en corruptie, zoals onder andere vastgelegd in artikel 22 van de verordening tot instelling van een herstel- en veerkrachtfaciliteit (voor zover het om investeringen gaat);
4. De activiteiten die zijn uitgevoerd in het kader van het herstel- en veerkrachtplan (HVP) niet gefinancierd worden door een ander programma of instrument van de Europese Unie of, mocht dit wel het geval zijn, de andere programma's en instrumenten van de Europese Unie niet dezelfde kosten dekken (voor zover het om investeringen gaat).

Indien de Auditdienst Rijk (ADR) – de aangewezen auditautoriteit voor het HVP – onregelmatigheden vindt op basis van zijn audits (en dit verwerkt in de samenvatting van audits), dan zal in de beheersverklaring ook worden aangegeven welke dit zijn en hoe deze op passende wijze gecorrigeerd en/of teruggevorderd zijn.

Beleidsconsequenties van de beheersverklaring

Middels de beheersverklaringen staan directeuren en uiteindelijk de politieke en ambtelijke leiding garant voor de correctheid van de gegevens en verklaren zij dat ze naar hun beste kunnen de vier hoofdzondes (corruptie, fraude, belangenverstrengeling, dubbele financiering) voorkomen, gedetecteerd en gecorrigeerd hebben. De verklaring is daarmee het sluitstuk van een reeks rapportagevereisten en beheersmaatregelen die nodig zijn voor het succesvol indienen van een betalingsverzoek in het kader van het Nederlandse herstel- en veerkrachtplan.

De beleidsconsequenties van de beheersverklaring zijn omvangrijk. Niet alleen zal er een uitvoerige bewijslast voor de mijlpalen en doelstellingen moeten worden aangeleverd (dit wordt vastgelegd in de operationele regelingen), ook moeten in het centrale dataregister (CEDAR) alle volgens art. 22.2.d van de HVF-verordening vereiste gegevens worden aangeleverd: dit zijn gegevens over de eindontvangers, contractanten, subcontractanten en eindbegunstigden van HVF-middelen.

De gegevens in art. 22.2.d. zijn nodig om beheersmaatregelen goed uit te voeren. De toezichthoudende partijen, de ADR voorop, zullen toetsen in hoeverre de beheersmaatregelen van de beleidsdirecties en FEZ'en toereikend zijn. De gegevens en verklaringen zullen ook beschikbaar worden gesteld voor andere toezichthoudende partijen (de Europese Commissie, de Europese Rekenkamer en, indien van toepassing, het Europees Openbaar Ministerie).

In totaal kan Nederland 5,4 miljard euro uit de HVF ontvangen. Om deze voor Nederland gereserveerde middelen te ontvangen moet Nederland bewijzen dat de vastgestelde mijlpalen en doelstellingen uit het HVP zijn behaald. Voor alle lidstaten geldt dat de nationale Herstel- en Veerkrachtplannen moeten voldoen aan strikte eisen die wettelijk zijn vastgelegd in de HVF-verordening. Het Nederlandse HVP is op basis van al deze eisen opgesteld. De wijze waarop de uitvoering van alle maatregelen moet plaatsvinden is vastgelegd in juridisch bindende mijlpalen en doelstellingen.

Als door het heroverwegen en/of verlaat doorvoeren van een maatregel niet langer wordt voldaan aan de strikte vereisten of als mijlpalen en/of doelstellingen niet worden behaald, zal dit financiële gevolgen hebben in de vorm van een korting op de te ontvangen middelen. Deze korting kan oplopen tot aan ruim een half miljard euro per mijlpaal en/of doelstelling, afhankelijk van het belang van deze mijlpaal/doelstelling in het plan. In het bepalen van de grootte van de korting zal op basis van de door de Europese Commissie gepubliceerde methodologie met name het niet behalen van mijlpalen en/of doelstellingen die betrekking hebben op hervormingen en raken aan landspecifieke aanbevelingen hoge kosten met zich meebrengen. De HVF-middelen die voor Nederland beschikbaar zijn, staan reeds ingeboekt op de Rijksbegroting, dus een eventuele korting zal leiden tot een begrotingstegenvaller.

Tevens dient het gehele HVP uiterlijk in Q2 2026 afgerond te zijn. De HVF-verordening vereist dat alle HVF-betalingen uiterlijk in 2026 plaatsvinden en dat voorafgaand aan de uitbetaling zeer strenge Europese verantwoording op de rechtmatige besteding van deze gelden heeft plaatsgevonden.

Betaalverzoeken

Het eerste betaalverzoek is op 24 mei 2024 ingediend en betrof een bedrag van €1.332.776.071. De overige betaalverzoeken zullen als volgt plaatsvinden: het tweede betaalverzoek in Q4 2024; het derde betaalverzoek in Q2 2025; het vierde betaalverzoek in Q2 2026; en het vijfde betaalverzoek begin Q3 2026. De huidige planning is uiteraard onder voorbehoud van mogelijke wijzigingen wat betreft de haalbaarheid. De planning van het betaalverzoek staat los van de planning rondom de departementale jaarverslagen.

Planning en reikwijdte van de betaalverzoeken

Planning
De planning richting elk betaalverzoek zal nader worden bepaald door de programmadirectie HVP, in samenspraak met de ADR, en worden afgestemd met de leden van de interdepartementale werkgroep voor de implementatie van het HVP (IWG).

Indien niet voldaan kan worden aan de afgesproken planning dienen de ADR en de programmadirectie HVP van het ministerie van Financiën tijdig en volledig geïnformeerd te worden. In geval gezamenlijk geconcludeerd wordt dat afwijking van de aanleverdatum onvermijdelijk is zal in overleg met de drie partijen worden gekeken naar een op maat gemaakt tijdspad voor de betreffende HVP-maatregel.

Reikwijdte

Het eerste betaalverzoek omvat alle mijlpalen en doelstellingen van 2020 tot en met 2022 en die van de hervormingen van Q1 2023. Dit zijn er 30 in totaal. Het eerste betalingsverzoek betreft een bedrag van EUR 1.332.776.071. Het tweede betaalverzoek omvat 21 mijlpalen en doelstellingen en betreft een bedrag van EUR 1.185.101.166. Het derde betaalverzoek omvat 24 mijlpalen en doelstellingen en betreft een bedrag van EUR 1.421.267.213. Het vierde betaalverzoek omvat 34 mijlpalen en doelstellingen en betreft een bedrag van EUR 751.139.298. Het vijfde en laatste betaalverzoek omvat 23 mijlpalen en doelstellingen en betreft een bedrag van EUR 751.139.298. Dit staat opgenomen in het Raadsuitvoeringsbesluit van 17 oktober 2023.

Technische assistentie

Departementen worden aangemoedigd om relevante informatie met betrekking tot de uitvoering van het HVP (zoals samenvattende documenten en/of bewijsstukken) ruim voor de indiening van een betalingsverzoek op informele basis met de Europese Commissie te delen. Het informeel delen van relevante informatie over de voortgang van de uitvoering van het HVP biedt de mogelijkheid om tijdig de uitvoering van de relevante bepalingen in het Raaduitvoeringsbesluit te bespreken en waar nodig documenten te herstellen en/of te corrigeren. Om hier gebruik van te maken kunnen departementen op elk moment contact opnemen met een collega van de programmadirectie HVP of HVP@minfin.nl.

Additionele rapportageverplichtingen met betrekking tot het HVP

Naast de benodigde onderbouwing voor betalingsverzoeken, kent de HVF-verordening een aantal andere rapportageverplichtingen die raakvlakken hebben met de betalingsverzoeken maar lichter van aard zijn. De reguliere rapportages zijn als volgt:

Rapportage	Datum
Rapportage 'halfjaarlijkse rapportage op de voortgang mijlpalen en doelstellingen' o.g.v. artikel 27 HVF-verordening'	30 april; 15 oktober
Rapportage «halfjaarlijkse rapportage dubbele financiering» o.g.v. Artikel 28 HVF-verordening	30 april; 15 oktober
Rapportage 'top 100 eindontvangers' o.g.v. artikel 25 bis HVF-verordening (amendement van 2023	30 april; 15 oktober
Rapportage 'gemeenschappelijke indicatoren' o.g.v. Artikel 29 en 30 HVF-verordening	28 februari; 31 augustus
Rapportage 'klimaatuitgaven' o.g.v. Artikel 7 financieringsovereenkomst	Met ieder betaalverzoek

Alle bovengenoemde rapportages worden uiterlijk op de genoemde datums Op verzoek van de Kamer zullen de halfjaarlijkse rapportages over voortgang van de mijlpalen en doelstellingen met de Kamer worden gedeeld middels een Kamerbrief waarin wordt aangegeven wat de status is van de mijlpalen en doelstellingen.

CEDAR

Alle rapportages zullen worden verzameld en opgeslagen in het centrale dataregister CEDAR, dat sinds mei 2023 operationeel is. Naast de beheersverklaringen en de bewijslast voor de mijlpalen en doelstellingen zullen ook de artikel 22.2.d.-gegevens regulier bijgewerkt moeten worden. Omdat de toezichthoudende partijen inzage dienen te hebben in de gegevens en omdat de genoemde gegevens nodig zijn voor beheersmaatre gelen zal het centrale dataregister op een continue basis bijgewerkt moeten worden. Voor zover mogelijk dienen de benodigde controles op de gegevens vooraf plaats te vinden, om onregelmatigheden te voorkomen. Bijvoorbeeld voordat een contract wordt gesloten of een subsidie wordt toegekend, moeten de betrokken ministeries of uitvoeringsorganen de voor het HVP vereiste gegevens opvragen en gebruiken bij controles om onregelmatigheden (de vier hoofdzonden) te voorkomen. Nationale en Europese toezichthoudende partijen zullen toegang hebben tot de meest recente gegevens en bijbehorende beheersmaatregelen.

Contact

Indien bovenstaande tot vragen leidt, kan contact worden opgenomen met HVP@minfin.nl.

Model 3.47 - Bijlage: Rijksuitgaven Caribisch Nederland

Departementaal overzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x € 1.000)							
	Taak	Bijdrage	Realisatie				
			t-4	t-3	t-2	t-1	t
Totaal uitgaven			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)							
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)							
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

	Taak	Bijdrage	Realisatie				
			t-4	t-3	t-2	t-1	t
Vul hier artikelonderdeel 3 in (incl. nummering)							
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstukken II 2011/12, 33000 IV, nr. 28) wordt jaarlijks een overzicht van alle rijksuitgaven aan Caribisch Nederland (met uitzondering van de vrije uitkering ofwel het BES-fonds) toegevoegd aan de begroting van Koninkrijksrelaties (IV). Aangezien het jaarverslag een afspiegeling is van de begroting, wordt een soortgelijk overzicht ook in het jaarverslag van Koninkrijksrelaties (IV) opgenomen.

Naar aanleiding van de voorlichting van de Afdeling Advisering van de Raad van State (RvS) en het Interdepartementale Beleidsonderzoek Koninkrijksrelaties (IBO) volgt het kabinet de aanbeveling op om het overzicht Rijksuitgaven aan Caribisch Nederland aanzienlijk uit te breiden (Kamerstukken II 2019/20, 35300 IV, nr. 11). Doel hiervan is om de rol van het Ministerie van BZK te verstevigen en een meer integrale afweging van de Rijksuitgaven aan Caribisch Nederland te bevorderen.

In het jaarverslag Koninkrijksrelaties (IV) is het totale overzicht van de Rijksuitgaven Caribisch Nederland te vinden. Hieronder is de uitsplitsing van de Rijksuitgaven aan Caribisch Nederland voor de departementale jaarverslag **[«Naam departementaal jaarverslag» (…)]** weergegeven. In het overzicht en de bijbehorende toelichtingen wordt aangegeven of het uitgaven zijn ten behoeve van eilandelijke taken (E) of rijkstaken (R), of er sprake is van incidentele (I) of structurele (S) bekostiging en wordt een toelichting gegeven op de wijze van financiering welke gekoppeld is aan de beoogde beleidsdoelen.

INVULINSTRUCTIE

In de kolom Taak «eilandelijk» of «Rijk» invullen. In de kolom Bijdrage graag «structureel» of «incidenteel» invullen. Onder deze tabel wordt (bij bedragen in het begrotingsjaar vanaf € 100.000,-) de wijze van financiering toegelicht en de koppeling daarvan aan de beoogde beleidsdoelen. Daarnaast wordt er toegelicht of er sprake is van een eilandelijke taak of rijkstaak en of er sprake is van een incidentele of structurele bijdrage.

Eilandelijke taken: taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden die rechtstreeks en uitsluitend van belang zijn voor het eigen openbaar lichaam (de eigen aangelegenheden). Het gaat om autonome taken en verantwoordelijkheden waarover het openbaar lichaam zelfstandig beslist, maar ook om zogenaamde medebewindstaken, waarbij de rijksoverheid op grond van andere wetten beslissingen van het eilandsbestuur vordert.

Rijkstaken: taken en verantwoordelijkheden die op grond van wetgeving zijn toegewezen aan de rijksoverheid.

Indien in een begroting geen rijksbijdragen aan Caribisch Nederland zijn, volstaat een opmerking hierover in de leeswijzer.

Op basis van het door de desbetreffende departementen ingevulde en naar BZK (begrotingszaken@minbzk.nl) ingestuurde model 3.47 stelt het coördinerende BZK een rijksbreed overzicht op volgens model 3.48. Uit dit totaaloverzicht wordt de desbetreffende bijlage bij begroting IV van Koninkrijksrelaties samengesteld.

TOELICHTING

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstukken II 2011/12, 33000 IV, nr. 28,) brengen departementen reeds langer in kaart welke uitgaven zij doen ten behoeve van Caribisch Nederland, uitgesplitst per beleidsartikel en per instrument. Voor zover die uitgavenreeksen de € 1 mln. te boven gaan, maken de departementen deze in een aparte regel (regeling onder een instrument) expliciet zichtbaar in de tabel budgettaire gevolgen van beleid (zie model 1.33d) en de bijbehorende toelichting. Bedragen onder de € 1 mln. hoeven niet apart zichtbaar te worden gemaakt in de budgettaire tabel, hierbij volstaat een toelichting.

Naar aanleiding van de voorlichting van de Afdeling Advisering van de Raad van State (RvS) en het Interdepartementale Beleidsonderzoek Koninkrijksrelaties (IBO) heeft het kabinet besloten het overzicht Rijksuitgaven (ten behoeve van) Caribisch Nederland uit te breiden (Kamerstukken II 2019/20, 35300 IV, nr. 11). Ter uitvoering hiervan dient dit model (model 3.47) waarin alle uitgavenreeksen ten behoeve van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba ofwel BES-eilanden) worden opgenomen, ongeacht de hoogte van de uitgaven. NB: uitgaven aan de landen Curaçao, Sint Maarten en Aruba worden hierin niet opgenomen.

Model 3.48 - Bijlage in jaarverslag Koninkrijksrelaties: Totaaloverzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland

Op basis van het door de desbetreffende departementen ingevulde en naar BZK (begrotingszaken@minbzk.nl) ingestuurde model 3.47 stelt het coördinerende BZK een rijksbreed extracomptabel overzicht op volgens model 3.48. Uit dit totaaloverzicht wordt de desbetreffende bijlage bij begroting IV van Koninkrijksrelaties samengesteld.

Totaaloverzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x € 1.000)

		Realisatie				
		t-4	t-3	t-2	t-1	t
	Totaal Rijksuitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
IIB	Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad	0	0	0	0	0
IV	Koninkrijksrelaties	0	0	0	0	0
VI	Justitie en Veiligheid	0	0	0	0	0
VII	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	0	0	0	0	0
VIII	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	0	0	0	0	0
IX	Financiën en Nationale Schuld	0	0	0	0	0
X	Defensie	0	0	0	0	0
XII	Infrastructuur en Waterstaat	0	0	0	0	0
XIII	Economische Zaken en Klimaat	0	0	0	0	0
XIV	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	0	0	0	0	0
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	0	0	0	0	0
XVI	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	0	0	0	0	0

Model 3.49 - Bijlage: Focusonderwerp FJR 2024

PM

Model 3.50 - Begrotingswetsvoorstel Slotwet

Begrotingswetsvoorstel suppletoire begroting, samenhangende met de Slotwet.

Jaarverslag en slotwet van het Ministerie van … 20..

VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten: Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzaak is gebleken van een wijziging van de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van … (…), van de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie en van de begrotingsstaat van het begrotingsfonds ……, alle voor het jaar ….;

Zo is het, dat Wij met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De departementale begrotingsstaat van het Ministerie van … (...) voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 2

De begrotingsstaat inzake de agentschappen voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 3

De begrotingsstaat van het begrotingsfonds voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 4

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 5

Hier kan eventueel een specifiek wetsartikel worden opgenomen.

Artikel 6

Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst en werkt terug tot en met 31 december van het onderhavige begrotingsjaar.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ...

TOELICHTING

1. In de kop en in de wettekst wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling Rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. Voor een agentschap kan worden volstaan met één suppletoire begroting, te weten de Slotwet.
3. Opname van artikel 3 in de departementale begrotingswet is facultatief. Indien de oorspronkelijke begroting van het fonds tezamen met de departementale begroting in één begrotingswet is opgenomen, wordt ook de Slotwet in één begrotingswet opgenomen.
4. N.B. Voor de niet-departementale begrotingen (waaronder de programmabegrotingen) wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen (zie modellen onder Begroting).

Model 3.51 - Departementale begrotingsstaat

Wijzigingen van de begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)																					
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)			Mutaties 1e suppletoire begroting (2)			Mutaties Suppletoire Begroting Prinsjesdag (3)			Mutaties 2e suppletoire begroting (4)			Totaal geraamd (5) = (1) + (2) + (3) + (4)			Realisatie (6)			Slotverschillen (7) = (6) - (5)		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Totaal	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
	Beleidsartikelen																				
1	Beleidsartikel 01	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Niet-beleidsartikelen																				
20	Algemeen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	Apparaat Kerndepartement	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
22	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	Geheim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	Nog onverdeeld	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. De verplichtingenbedragen in de kolommen 1 t/m 6 worden getotaliseerd.
3. De verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in de kolom slotwetmutaties worden steeds naar boven afgerond op € 1.000, omdat er bij het naar beneden afronden van de verplichtingen en de uitgaven het risico bestaat dat er te weinig budget wordt geautoriseerd. Dat risico geldt niet voor de ontvangsten. Er mag namelijk meer worden ontvangen dan dat er in totaal in de begroting is geraamd en wordt geautoriseerd. Om één (gelijke) afrondingsmethodiek in de slotwetten te hanteren worden daarom ook de ontvangsten naar boven afgerond. Door de hierboven beschreven afrondingssystematiek kunnen mogelijk kleine afrondingsverschillen ontstaan tussen de budgettaire tabellen en de departementale verantwoordingsstaat.
4. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel in de Slotwet op te nemen (aansluitend aan de indeling van de oorspronkelijke begroting). Dit geldt tevens voor de departementale begroting III.
5. De slotwet bevat geen beleidsmatige mutaties die tot een overschrijding van het goedgekeurde verplichtingen- en/of uitgavenbudget op begrotingsartikelniveau hebben geleid, die niet eerder aan de Kamers der Staten-Generaal zijn gemeld. Zie ook de toelichting bij model 3.54.
   Voor overige majeure of politiek relevante wijzigingen geldt eveneens een meldingsplicht vanuit oogpunt van informatievoorziening.
6. Slotverschillen (tabel), bedoeld is artikel 2.30 van de CW 2016.

Model 3.52 - Begrotingsstaat agentschap

Wijziging van de begrotingsstaten van het agentschap ... van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (Slotwet)						
Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)	Mutaties (+ of -) 1e suppletoire begroting (2)	Mutaties (+ of -) 2e suppletoire begroting (3)	Totaal geraamd (4) = (1) + (2) + (3)	(5) Realisatie	Slotwetmutaties (+ of -) (6) = (5) - (4)
Baten-lasten agentschap ...						
Totale baten						
Totale lasten						
Saldo van baten en lasten						
Totale kapitaal ontvangsten						
Totale kapitaal uitgaven						

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. De verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in de kolom slotwetmutaties (op basis van artikelen 1.1 en 2.30 van de Comptabiliteitswet 2016 en de Begrippenlijst) worden steeds naar boven afgerond (€ 1.000) omdat er bij het naar beneden afronden van de verplichtingen en de uitgaven het risico bestaat dat er te weinig budget wordt geautoriseerd. Dat risico geldt niet voor de ontvangsten. Er mag namelijk meer worden ontvangen dan dat er in totaal in de begroting is geraamd en wordt geautoriseerd. Om één (gelijke) afrondingsmethodiek in de slotwetten te hanteren worden daarom ook de ontvangsten naar boven afgerond.
   Door de hierboven beschreven afrondingssystematiek kunnen mogelijk kleine afrondingsverschillen ontstaan tussen de budgettaire tabellen en de departementale verantwoordingsstaat.
3. Kolom 6: (+ of -): + is tekortschietend geraamd.
4. De termen «kapitaaluitgaven» en «-ontvangsten» worden als volgt gedefinieerd: kapitaaluitgaven; de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen; kapitaalontvangsten: de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit.
5. Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 3.33).

Model 3.53 - Begrotingsstaat begrotingsfonds

Wijziging van de begrotingsstaat van het .....fonds voor het jaar 20.. (Slotwet) (bedragen x € 1.000)							
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)			Mutaties 1e suppletoire begroting (2)		
	Beleidsartikel	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
01	Beleidsartikel 01						
02	Beleidsartikel 02						
0*	**Niet-beleidsartikel 0***						
	Subtotaal		**A(t)**	**B(t)**		**A(t)**	**B(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Subtotaal		**U(t)**	**O(t)**		**U(t)**	**O(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal		**C(t)**	**D(t)**		**C(t)**	**D(t)**

Wijziging van de begrotingsstaat van het ……fonds voor het jaar 20.. (Slotwet) (bedragen x € 1.000)							
Art.	Omschrijving	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)			Totaal geraamd (4) = (1) + (2) + (3)		
	Beleidsartikel	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
01	Beleidsartikel 01						
02	Beleidsartikel 02						
0*	**Niet-beleidsartikel 0***						
	Subtotaal		**A(t)**	**B(t)**		**A(t)**	**B(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Subtotaal		**U(t)**	**O(t)**		**U(t)**	**O(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal		**C(t)**	**D(t)**		**C(t)**	**D(t)**

Wijziging van de begrotingsstaat van het ……fonds voor het jaar 20.. (Slotwet) (bedragen x € 1.000)							
Art.	Omschrijving	Realisatie (5)			Slotwetmutaties (+ of -) (6) = (5) - (4)		
	Beleidsartikel	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
01	Beleidsartikel 01						
02	Beleidsartikel 02						
0*	**Niet-beleidsartikel 0***						
	Subtotaal		**A(t)**	**B(t)**		**A(t)**	**B(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Subtotaal		**U(t)**	**O(t)**		**U(t)**	**O(t)**
0*	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS		Specifiek beeld uit IBOS	Specifiek beeld uit IBOS
	Totaal		**C(t)**	**D(t)**		**C(t)**	**D(t)**

TOELICHTING

1. De verplichtingenbedragen worden getotaliseerd.
2. De gerealiseerde bedragen worden steeds naar boven afgerond (€ 1.000).
3. De verplichtingen, uitgaven en ontvangsten in de kolom slotwetmutaties worden steeds naar boven afgerond € 1.000, omdat er bij het naar beneden afronden van de verplichtingen en de uitgaven het risico bestaat dat er te weinig budget wordt geautoriseerd. Dat risico geldt niet voor de ontvangsten. Er mag namelijk meer worden ontvangen dan dat er in totaal in de begroting is geraamd en wordt geautoriseerd. Om één (gelijke) afrondingsmethodiek in de slotwetten te hanteren worden daarom ook de ontvangsten naar boven afgerond.
   Door de hierboven beschreven afrondingssystematiek kunnen mogelijk kleine afrondingsverschillen ontstaan tussen de budgettaire tabellen en de departementale verantwoordingsstaat.
4. Kolom 6: (+ of -): + is tekortschietend geraamd.
5. In de slotwet van een fonds zijn geen apparaatsuitgaven/ontvangsten opgenomen. Deze apparaatsuitgaven/ontvangsten zijn opgenomen in het centrale apparaatsartikel van het moederdepartement.
6. In de leeswijzer van het jaarverslag van het fonds wordt aangegeven dat de apparaatsuitgaven/ontvangsten voor de uitvoering van het fonds zijn opgenomen bij het moederdepartement.
7. U = uitgaven, O = ontvangsten, t = het jaar waarop het jaarverslag betrekking heeft, t-1 = het jaar voorafgaande aan het verslagjaar (t).

Model 3.54 - Memorie van toelichting

Memorie van toelichting (Slotwet)

MEMORIE VAN TOELICHTING

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 afzonderlijk bij wet vastgesteld en ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 20.. wijzigingen aan te brengen in:

1. de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ...;
2. de begrotingsstaten inzake de agentschappen van dit ministerie;
3. de begrotingsstaat van het begrotingsfonds .....

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht.

De Minister van ...

(ondertekening)

B. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ DE BEGROTINGSARTIKELEN (SLOTVERSCHILLEN)

TOELICHTING

1. Een inhoudsopgave wordt opgenomen als de omvang van de memorie daar aanleiding toe geeft. In dat geval geeft de inhoudsopgave een compleet beeld van de onderdelen van de memorie van toelichting.
2. Bij een wijzigingswetsvoorstel wordt geen algemene toelichting opgenomen. De toelichting bij de slotverschillen in de begroting(sstaat) wordt opgenomen in onderdeel B van de memorie van toelichting (de begrotingstoelichting).
3. De toelichting bij de wetsartikelen 1 en 3 (zie model 3.50) kan kort worden gehouden. Volstaan kan worden met de opgenomen standaardtekst.
4. Wetsartikel 4: Het (standaard-)wetsartikel inzake de euro als waarde-eenheid van de begroting (zie model 3.50) behoeft geen toelichting.
5. Wetsartikel 5: In geval er in het wetsvoorstel (zie model 3.50) een specifiek wetsartikel wordt opgenomen - los van de wetsartikelen die zijn voorgeschreven in deze regeling - wordt dat wetsartikel toegelicht.
6. Wetsartikel 6 (zie model 3.50) behoeft geen toelichting.
7. De minister ondertekent de memorie van toelichting na onderdeel A, dus na de toelichting bij de wetsartikelen (en **niet** na de toelichting bij de begrotingsartikelen).
8. Aan de slotwetverschillen wordt in de toelichting bij de slotwet afzonderlijk aandacht besteed. Gelet op het karakter van de slotwet kunnen een overzichtstabel, per beleidsartikel een tabel «Budgettaire gevolgen van beleid» en een verdiepingshoofdstuk achterwege blijven. Ook de presentatie van een meerjarige doorwerking in de begrotingstoelichting is niet zinvol.
9. De beleidsmatige mutaties en technische mutaties groter of gelijk aan de ondergrenzen in onderstaande staffel worden op het niveau van de financiële instrumenten (en eventueel artikelonderdeel) toegelicht. Daarbij wordt per mutatie de aard en de oorzaak van de mutatie aangegeven, waarbij zoveel mogelijk met PxQ gegevens wordt onderbouwd.

Overzicht

Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Beleidsmatige mutaties na indiening tweede suppletoire begroting

De slotverschillen bevatten in beginsel geen beleidsmatige mutaties die tot een overschrijding van het geautoriseerde verplichtingen-en/of uitgavenbudget op begrotingsartikelniveau hebben geleid. De slotverschillen betreffen in beginsel slechts mutaties van boekhoudkundige aard, dan wel technische uitvoeringsmutaties, die al dan niet naar aanleiding van controlebevindingen doorgevoerd moeten worden. Autorisatie hiervan na afloop van een jaar (machtiging achteraf) is minder bezwaarlijk te achten. De slotverschillen zijn bedoeld om laatstbedoelde mutaties te verwerken, zodanig dat per begrotingsartikel de raming aan de realisatie gelijk wordt gesteld. In dit verband valt te denken aan:

- mutaties uit hoofde van loon- en prijsbijstelling aangebracht conform de uitgangspunten die de Minister van Financiën hanteert bij de toedeling;
- desalderingen, die nodig zijn omdat ontvangsten niet in mindering van bezwaar mogen worden geboekt op de uitgaven;
- overboekingen tussen artikelen of tussen begrotingen die voortvloeien uit een tijdens de begrotingsuitvoering gebleken noodzaak om verplichtingen en/of uitgaven elders te verantwoorden dan waar deze oorspronkelijk begroot waren bij gelijkblijvende beleidsuitgangspunten;
- mineure kasverschuivingen die het gevolg zijn van een ander betalingstempo van lopende verplichtingen dan eerder geraamd;
- mutaties bij open-einde regelingen als gevolg van wijzigingen in exogene factoren. Er wordt bijvoorbeeld een groter beroep op een regeling gedaan dan voorzien als gevolg van de economische situatie;
- andere dan beleidsmatige mutaties in de verplichtingenstand die het gevolg zijn van de controlebevindingen van de betrokken controle-instanties.

Mochten er, nadat de tweede suppletoire begroting bij de Staten-Generaal is ingediend, nog beleidsmatige mutaties optreden die tot een overschrijding van het geautoriseerde verplichtingen- en/of uitgavenbudget op begrotingsartikelniveau leiden, dan dienen die mutaties zo spoedig mogelijk via een nota van wijziging in de tweede suppletoire begroting te worden verwerkt.

Indien dat, gelet op de stand van de behandeling door de Tweede Kamer van de tweede suppletoire begroting, niet meer mogelijk is, dan dienen die beleidsmatige mutaties zo spoedig mogelijk doch uiterlijk drie dagen voor aanvang van het kerstreces, (zie tijdschema) per brief door de betrokken minister aan de Eerste Kamer én Tweede Kamer te worden gemeld. In deze zogenoemde veegbrief wordt een overzicht gegeven van de beleidsmatige mutaties in de uitgaven en verplichtingen en de beleidsmatige ontvangstenmutaties groter of gelijk aan € 5 miljoen die op dat moment bekend zijn of geacht te moeten zijn en die worden verwerkt in de slotverschillen. N.B. Voor beleidsmatige uitgaven en beleidsmatige verplichtingen geldt *geen* drempelbedrag voor de melding aan de Eerste en Tweede Kamer

Indien de beleidsmatige verplichtingen- en uitgavenmutaties niet schriftelijk aan de Eerste Kamer en Tweede Kamer worden gemeld, dan wordt het meerdere van die verplichting of uitgave boven het geautoriseerde budget aangemerkt als onrechtmatig. Indien dit leidt tot overschrijding van een rapporteringstolerantie dan dient de minister daarover te rapporteren in de bedrijfsvoeringsparagraaf van het departementale jaarverslag van het betreffende begrotingsjaar. Het niet tijdig versturen van de veegbrief leidt tot een onrechtmatigheid.

Bovenstaande laat onverlet dat vanuit perspectief van informatievoorziening van de betreffende minister aan de Staten-Generaal ook andere politiek relevante wijzigingen na tweede suppletoire begroting aan de Eerste Kamer en Tweede Kamer dienen te worden gemeld. Deze dienen dan meegenomen te worden in de veegbrief als afzonderlijke categorie «informatievoorziening over andere relevante wijzigingen». Dergelijke wijzigingen zijn niet van invloed op de rechtmatigheid van de bijbehorende verplichting of uitgave.

In de toelichting bij de slotverschillen wordt afzonderlijk aandacht besteed aan de beleidsmatige mutaties en wordt verwezen naar de eerder aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer gezonden brief/brieven.

N.B. Voor de niet-departementale begrotingen wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen (zie modellen onder Begroting).

Model 3.55 - NGF-bijlage

Deze bijlage verschaft extracomptabel inzicht in de totale uitgaven voor de NGF-projecten op basis van informatie van de vakdepartementen. De bijlage bevat financiële informatie en op hoofdlijnen een toelichting van de stand van zaken per project. Voor de inhoudelijke rapportage over de voortgang van alle NGF-projecten verwijst u naar de voortgangsrapportage die de beoordelingsadviescommissie jaarlijks opstelt (en die bij voorkeur tegelijk met het jaarverslag naar de Kamer wordt gestuurd).

De departementen leveren de NGF-bijlage aan bij de fondsbeheerders: zie het tijdschema voor de aanleverdatum.

De NGF-bijlage bevat per project de volgende tabel (met voorbeeldcijfers):

Uitgaven NGF-projecten van het ministerie (...) (bedragen x €1000)										
	Totaal toegekend NGF-budget	Realisatie								Resterend budget
		t-7	t-6	t-5	t-4	t-3	t-2	t-1	t	
Totaal uitgaven NGF-projecten	**1.450.000**							**210.000**	**310.000**	**930.000**
Subtotaal uitgaven project X	**700.000**							**100.000**	**150.000**	**450.000**
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)										
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in								**10.000**	**60.000**	**170.000**
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in								**80.000**	**80.000**	**240.000**
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)										
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in								**10.000**	**10.000**	**40.000**
Subtotaal ontvangsten project X										
Ontvangsten										
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)										
Subtotaal uitgaven project Y	**750.000**							**110.000**	**160.000**	**480.000**
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)										
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in								**20.000**	**30.000**	**60.000**
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in								**60.000**	**100.000**	**310.000**
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in								**20.000**	**20.000**	**70.000**
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)										
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in								**10.000**	**10.000**	**40.000**
Subtotaal ontvangsten project Y										
Ontvangsten										
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)										

Onderaan de tabel volgt een beknopte toelichting op de stand van zaken van het NGF-project.

In de bedrijfsvoeringsparagraaf (model 3.24) onder het kopje *2. Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen* worden de eventuele uit controle door de ADR gebleken aandachtspunten benoemd, evenals de maatregelen om de aandachtspunten op te lossen.

Model 3.56 - Overzicht ingediende ISB's; beroep op art. 2.27, tweede lid, CW2016 en art. 2.25, tweede lid CW2016

In het FJR 2023 zal verantwoording worden afgelegd over het aantal ingediende ISB's en het beroep op artikel 2.27, tweede lid, CW. Hiervoor dienen de departementen met de jaarstukken onderstaande tabel aan te leveren.

Deze tabel bevat per regel de volgende aspecten:
- de gemaakte afwegingen bij het indienen van spoedeisende begrotingsvoorstellen (afwijkend van het reguliere proces).
- de gemaakte afwegingen bij de modaliteiten die daarvoor bestaan (reguliere suppletoire begrotingen, incidentele suppletoire begrotingen of nota's van wijziging op suppletoire begrotingen die reeds zijn ingediend).
- de gemaakte afwegingen bij een beroep op de artikelen 2,25, tweede lid, en 2.27, tweede lid van de CW. Daarbij kan, bijvoorbeeld in de bijbehorende beslisnota's, worden gekeken naar de procedurele en inhoudelijke alternatieven die zijn overwogen om het parlement gelegenheid te geven om zijn budgetrecht volwaardig te kunnen uitoefenen. Tevens wordt daarbij de onderbouwing opgenomen van «het belang van het Rijk» als motivatie van het gebruik van artikel 2.25, tweede lid of 2.27, tweede lid van de CW.

Tevens wordt per begrotingshoofdstuk een overzicht opgenomen van de ingediende ISB's en NvW's met betrekking tot het begrotingsjaar 2023.

Overzicht ISB's en beroep art. 2.27 van de CW							
Nr	Begrotingsstuk	Onderwerp	Beroep art. 2.27, tweede lid, CW (ja/nee)	Verplichtingen aangegaan voor autorisatie EK (ja/nee)	Uitgaven voor autorisatie EK (ja/nee)	Indieningsdatum	Aangenomen door EK (datum)
...	...	...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...	...	...

* Let op: indien bij een regulier begrotingsstuk een beroep art. 2.27, tweede lid is gedaan, dan ook graag opnemen.

Model 3.57 - Klimaatfondsbijlage (Vanaf jaarverslag 2025)

In onderstaand tabel staan alle realisaties van Klimaatfondsmiddelen die uit het Meerjarenprogramma Klimaatfonds zijn overgeheveld naar de departementale begroting van ministerie PM inclusief een toelichting.

In het jaarverslag over 2024 hoeft deze bijlage nog **niet** opgenomen te worden, omdat het klimaatfonds pas in 2025 in werking treedt.

Klimaatfondsmiddelen op het Jaarverslag van het ministerie van ... (x €1.000)								
Artikel/instrument	Klimaat-fondsmaat-regel	Toegekend Klimaat-fonds-budget	Realisatie					Resterend budget
			t – 4	**t-3**	**t-2**	**t-1**	**t**	
Totaal uitgaven								
Artikelnr (incl naam)				**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument	Vul hier de naam in van de eerste toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma			0	0	0	0	0

Artikel/instrument	Klimaat-fondsmaat-regel	Toegekend Klimaat-fonds-budget	Realisatie				Resterend budget
	Vul hier de naam in van de tweede toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma		0	0	0	0	0
Instrument	Vul hier de naam in van de eerste toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma		0	0	0	0	0
	Vul hier de naam in van de tweede toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma		0	0	0	0	0
Artikelnr (incl naam)			**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Instrument	Vul hier de naam in van de eerste toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma		0	0	0	0	0
	Vul hier de naam in van de tweede toegekende Klimaatfondsmaatregel zoals opgenomen in de Klimaatfondsbegroting en Meerjarenprogramma		0	0	0	0	0

Toelichting

Artikelonderdeel 1

Regeling 1

Regeling 2

Artikelonderdeel 2

Regeling 1

Regeling 2

Model 3.60 - Bijlage: Inhuur externen

Ministerie van ... Verslagjaar 20.. (bedragen x € 1.000)
Programma- en apparaatskosten
1. Interim-management
2. Organisatie- en Formatieadvies
3. Beleidsadvies
4. Communicatieadvisering
Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)
5. Juridisch Advies
6. Advisering opdrachtgevers automatisering
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie
(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)
8. Uitzendkrachten (formatie & piek)
Ondersteuning bedrijfsvoering
Totaal uitgaven inhuur externen

Inhuur externen buiten raamovereenkomsten	
	20..
Aantal overschrijdingen maximumuurtarief	
Toelichting	

TOELICHTING

De bij dit model voorgeschreven 8 categorieën t.b.v. inhuur van externen zijn limitatief van aard. Het is derhalve niet toegestaan om andere categorieën zoals bijvoorbeeld overige toe te voegen!

Inhuur van externen die niet kan worden ondergebracht in één van de eerste zeven categorieën, wordt verantwoord onder de categorie Uitzendkrachten. In de toelichting bij de tabel, of door middel van een voetnoot onder de tabel, worden deze uitgaven toegelicht, als het substantiële bedragen of politiek gevoelige inhuur betreft.

In dit model worden alle uitgaven externe inhuur van het begrotingshoofdstuk verantwoord, van het kerndepartement en van de daaronder ressorterende agentschappen.

Voor de jaarverslagen van **de programmaministers** geldt dat deze bijlage niet wordt opgenomen. Voor het onderdeel externe inhuur wordt in het jaarverslag van het programmaministerie verwezen naar het ministerie dat verantwoordelijk is voor de bedrijfsvoering.

Dit model verwijst naar de, van BZK/DGOO afkomstige, Bijlage externe inhuur, uitbesteding, de toelichting van de verschillende categorieën met voorbeelden en een lijst met vragen en antwoorden die door de departementen worden/zijn gesteld.

Deze bijlage is bedoeld als naslagwerk. Toepassing van de hoofdregel, zoals omschreven in de begrippenlijst onder Inhuur externen, is het uitgangspunt.

Sturingsinstrumentarium externe inhuur

Het kabinet heeft besloten een sturingsinstrumentarium voor externe inhuur in te voeren (brief van de minister van BZK van 24 juni 2009, Tweede Kamer, 2008-2009, 31 701, nr.21). De kern hiervan is een norm voor de uitgaven externe inhuur als percentage van de totale personele uitgaven. De norm heeft het karakter van »comply-or-explain».

In de brief van de staatssecretaris van BZK aan de Tweede Kamer van 29 juni 2010 (Tweede Kamer, 2009-2010, 31 701, nr. 32) met een nadere reactie op de motie-Roemer heeft zij aangegeven dat een uitgavennorm van 10% geldt.

De berekening van het percentage externe inhuur geschiedt als volgt:

- *Voor het bepalen van de noemer in de berekening van de norm voor externe inhuur moeten conform het centraal apparaatsartikel de volgende posten worden meegenomen: «De uitgaven (kosten in geval van baten-lastendiensten) voor het eigen personeel (de som van de loonkosten en de personele exploitatie, inclusief de wkr-componenten die hier betrekking op hebben) en de uitgaven (kosten in geval van baten-lastendiensten) voor het extern ingehuurde personeel over het afgelopen jaar.*
- *Voor het bepalen van de teller in de berekening van de norm voor externe inhuur moeten conform het centraal apparaatsartikel de totale uitgaven (kosten in geval van baten-lasten diensten) voor het extern ingehuurde personeel over het afgelopen jaar meegenomen worden.*
- *Toelagen voor verblijf in het buitenland (van belang voor de Ministeries van Defensie en van Buitenlandse Zaken) worden niet meegeteld in bovenstaande berekening.*

In de toelichting onder de tabel in het jaarverslag worden de bedragen uitgaven ambtelijk personeel, uitgaven externe inhuur, het totaalbedrag en het percentage inhuur vermeld. **Ministeries die uitkomen boven de norm van 10% leggen in hun jaarverslag uit waarom dit noodzakelijk was.**

De departementen verantwoorden de uitgaven externe inhuur in het boekjaar op kasbasis en de agentschappen op kostenbasis. Agentschappen melden daarom in de toelichting dat de externe inhuur op basis van kosten wordt verantwoord en niet op basis van kasuitgaven. Voor de post «Externe inhuur» in de batenlasten paragraaf kan vanwege externe inhuur die verantwoord wordt onder de post afschrijvingen de post niet aan sluiten bij de totaal bedragen zoals gepresenteerd in dit model.

Rapportage overschrijding maximumuurtarief externe inhuur buiten raamovereenkomsten

In de tabel «Inhuur externen buiten raamovereenkomsten» wordt weergegeven in hoeveel gevallen door het ministerie (in Nederland) buiten de raamovereenkomsten om externe krachten zijn ingehuurd boven het voor de organisaties van het rijk afgesproken maximumuurtarief van € 225 (exclusief BTW). Het gaat hierbij om het aantal personen dat tegen een hoger dan het maximumuurtarief wordt ingehuurd. Of dit onderdeel is van een contract waarbij meerdere personen worden ingehuurd of dat het een overeenkomst is waarbij maar één persoon wordt ingehuurd is niet relevant. Wordt een zelfde persoon gedurende het jaar meer dan één keer ingehuurd tegen een hoger dan het maximumuurtarief dan geldt het aantal inhuurcontracten met deze persoon.

Met het hanteren van dit maximumuurtarief wordt beoogd dat deze categorie externen naar verhouding geen hoger inkomen geniet dan de maximum bruto bezoldiging voor leden van de zogeheten Top Management groep (TMG), zoals opgenomen in het wetsvoorstel voor de Wet normering uit publieke middelen bekostigde bezoldiging topfunctionarissen (WNT). Deze norm wordt jaarlijks opnieuw vastgesteld. In de gevallen waarin inhuur tegen een tarief hoger dan het maximumuurtarief toch noodzakelijk wordt geacht, wordt deze afwijking gemotiveerd en wordt de motivatie in het desbetreffende inkoopdossier vastgelegd. Zie ook de brief van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelatie aan de Tweede Kamer van 5 juli 2010 (Tweede Kamer, 2009-2010, 32 124, nr. 18).

Het gaat hierbij om het aantal personen dat tegen een hoger dan het maximumuurtarief wordt ingehuurd. Of dit onderdeel is van een overeenkomst waarbij meerdere personen worden ingehuurd of dat het een overeenkomst is waarbij maar één persoon wordt ingehuurd is niet relevant. Wordt een zelfde persoon gedurende het jaar meer dan één keer ingehuurd tegen een hoger dan het maximumuurtarief dan geldt het aantal inhuurcontracten met deze persoon.

Model 3.70 - WNT-verantwoording 2024

Voor de jaarlijkse verantwoording in het kader van de Wet normering topinkomens (WNT) is het voor de ministeries verplicht gesteld om gebruik te maken van dit model 3.70.

De geldende wet- en regelgeving is leidend.

De WNT bepaalt dat de bezoldiging en eventuele ontslaguitkeringen van topfunctionarissen in de publieke (en semi-publieke) sector op naamsniveau vermeld moeten worden in het financiële jaarverslag. De publicatieplicht geldt eveneens voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking (externe inhuur). Daarnaast moet van niet-topfunctionarissen de bezoldiging (zonder naamsvermelding) gepubliceerd worden indien deze het individueel toepasselijk drempelbedrag te boven gaat. Niet-topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vallen buiten de reikwijdte van de wet. Ten aanzien van hen geldt de publicatieplicht dus niet. De gegevens van de leden van de Top Management Groep worden opgenomen in het jaarverslag van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Het geldende normenkader is te vinden via **www.topinkomens.nl**, daarbij gaat het onder meer om: de Wet normering topinkomens (WNT), het Uitvoeringsbesluit WNT, de Uitvoeringsregeling WNT, de Regeling Controleprotocol WNT 2024 en de Beleidsregels WNT 2024. Hier kan men ook terecht voor de antwoorden op veelgestelde vragen en een overzicht van de geldende bezoldigingsmaxima. Het algemeen bezoldigingsmaximum zoals dat is opgenomen in art. 2.3 van de WNT bedraagt in 2024 € 233.000.

Bezoldiging topfunctionarissen

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Dienstverband in fte (+ tussen haakjes omvang in 2023)	Op externe inhuurbasis (nee; <= 12 kalender-mnd; > 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast) (+ tussen haakjes bedrag in 2023)	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2023)	Totale bezoldiging in 2024 (+ tussen haakjes bedrag in 2023)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering en bedrag (indien overschrijding)
...											
...											
...											
...											

Wanneer op een topfunctionaris een vordering is ingesteld vanwege een onverschuldigde betaling is dit gemarkeerd in de kolom «motivering» met *) Topfunctionarissen met een bezoldiging van € 2.100 of minder zijn gemarkeerd met **)

TOELICHTING

Invulinstructie bij bezoldiging van topfunctionarissen

- Als de topfunctionaris bij dezelfde rechtspersoon of instelling in hetzelfde kalenderjaar twee vergelijkbare functies als topfunctionaris vervult waarvoor bovendien een gelijk bezoldigingsmaximum geldt, mag de bezoldiging van beide functies bij elkaar worden opgeteld om vast te stellen of aan het toepasselijke bezoldigingsmaximum is voldaan. Dit kunnen twee opeenvolgende vergelijkbare functies zijn of twee vergelijkbare functies die op hetzelfde moment worden vervuld.
- De kolommen «datum aanvang dienstverband» en «datum einde dienstverband» alleen invullen als de functievervulling van de functionaris in 2024 is gestart of geïndigd.
- Als de omvang van het dienstverband is gewijzigd gedurende het jaar de gemiddelde omvang opnemen (berekend naar rato van het aantal maanden).
- Bij een dienstverband korter dan een jaar, of dat afwijkt van een voltijds dienstverband, altijd de feitelijk betaalde bedragen opnemen en niet de bedragen die zijn herrekend naar een volledig jaar c.q. een volledig dienstverband.
- Artikel 5, eerste lid, onderdeel d, Uitvoeringsregeling WNT schrijft een minimale omvang van het dienstverband van 0,025 fte en maximale omvang van 1,0 fte voor. Ook als topfunctionarissen bij het Rijk meer dan de gebruikelijke 36 uur per week werken en bijvoorbeeld een 40-urige werkweek hebben, wordt 1,0 fte ingevuld.
- Als een topfunctionaris binnen een aaneengesloten termijn van 18 maanden in maximaal twaalf kalendermaanden anders dan op grond van een dienstbetrekking (op externe inhuur-basis) bij de WNT-instelling werkzaam is geweest vult u voor deze periode tot en met de twaalfde kalendermaand '<=12 mnd' in, in de zevende kolom; als de topfunctionaris in meer dan twaalf kalendermaanden anders dan op grond van een dienstbetrekking werkzaam is geweest, gebruikt u voor de functievervulling vanaf de dertiende kalendermaand een nieuwe regel. U vult in de kolom «op externe inhuur basis» '> 12 mnd' in. Als er geen sprake was van functievervulling anders dan op grond van een dienstbetrekking vult u 'nee' in.
- Voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking wordt voor de periode dat zij de functie korter dan dertien kalendermaanden vervullen de datum aanvang van het dienstverband ook vermeld als deze voor 1 januari 2024 ligt. De datum einde dienstverband is de laatste dag van de functievervulling of ten hoogste de laatste dag van de twaalfde kalendermaand waarin de functie wordt vervuld. Als de functievervulling langer dan een maand is onderbroken wordt dit in de motivering opgenomen. De omvang van het dienstverband wordt vermeld in uren in plaats van fte. Voor de functievervulling vanaf de dertiende kalendermaand wordt een nieuwe regel gebruikt. De datum aanvang dienstverband is de eerste dag van de dertiende kalendermaand. Verder wordt de regel op de reguliere wijze ingevuld.
- Het individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum voor topfunctionarissen met dienstbetrekking wordt berekend naar rato van de duur (in kalenderdagen) en omvang van het dienstverband.
- Het individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum voor topfunctionarissen zonder dienstbetrekking is voor de eerste twaalf kalendermaanden gelijk aan de som van € 30.800 per gewerkte kalendermaand voor de eerste zes maanden in 2024 en € 23.400 per gewerkte kalendermaand voor de volgende maanden (maximaal 6) (binnen een aangesloten termijn van 18 maanden). Voor maanden die zijn gewerkt in 2023 gelden normbedragen van respectievelijk € 29.500 en € 22.400. Het maximum uurtarief bedraagt in 2024 € 221, bedroeg in kalenderjaar 2023 € 212 en in 2022 € 206.
- Voor topfunctionarissen met een bezoldiging van € 2.100 of minder wordt met ingang van de WNT-verantwoording over 2017 volstaan met de naam en functie van de topfunctionaris. Deze topfunctionarissen worden gemarkeerd met **) achter de naam. De overige kolommen van de tabel blijven leeg en worden uitgevlakt.
- Bij het toetsen aan de € 2.100 of minder grens dient rekening te worden gehouden met de totale bezoldiging van de topfunctionaris. Er kan sprake zijn van andere werkzaamheden dan die als topfunctionaris bij de WNT-instelling en/of bezoldiging uit hoofde van werkzaamheden bij gelieerde rechtspersonen.

- Als er sprake is van een overschrijding die niet beschermd wordt door het overgangsrecht moet een vordering ingesteld worden op de topfunctionaris vanwege onverschuldigde betaling. Markeer dit in de kolom Motivering met *). Als de vordering bij het vaststellen van het jaarverslag reeds is voldaan kan dit vermeld worden als onderdeel van de motivering. In de tabel moet het brutobedrag vermeld worden zodat de overschrijding zichtbaar wordt. Zie artikel 5, zesde lid, onderdeel c van de Uitvoeringsregeling WNT.
- Voor alle topfunctionarissen worden naast de gegevens over 2024 ook de gegevens over 2023 opgenomen. De gegevens over 2023 worden tussen haakjes vermeld, direct achter de gegevens over 2024.
- Indien een onverschuldigde betaling niet ongedaan is gemaakt voor 1 juli van het jaar volgend op het jaar waarin de onverschuldigde betaling heeft plaatsgevonden, wordt over de onverschuldigde betaling rente in rekening gebracht. Deze rente is gelijk aan de ingevolge artikel 120, eerste lid, van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek bij algemene maatregel van bestuur vastgestelde wettelijke rente, bedoeld in artikel 119 van Boek 6 van dat wetboek. Per 1 januari 2024 is het percentage van de wettelijke rente verhoogd van zes naar 7 procent. Deze rente wordt enkelvoudig berekend over het tijdvak dat aanvangt op 1 januari van het jaar nadat de onverschuldigde betaling heeft plaatsgevonden en eindigt op de dag voorafgaand aan die van ongedaan making.

Bezoldiging topfunctionarissen die hun werkzaamheden als topfunctionaris hebben neergelegd, maar die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar worden aangemerkt als topfunctionaris													
Naam instelling	Naam topfunc-tionaris	Huidige functie functio-naris	Datum aanvang dienst-verband (indien van toepassing)	Datum einde dienst-verband (indien van toepassing)	Dienst-verband in fte (+ tussen haakjes omvang in 2023)	Op externe inhuur-basis (nee; <= 12 kalender-mnd; > 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkos-tenvergoe-dingen (belast) (+ tussen haakjes bedrag in 2023)	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2023)	Totale bezoldiging in 2024 (+ tussen haakjes bedrag in 2023)	Individueel toepasselijk bezoldi-gingsma-ximum	Motivering en bedrag (indien overschrijding)	Aangemerkt als topfunctionaris tot uiterlijk (datum)	Functie als functio-naris
...													
...													
...													
...													

Invulinstructies bij topfunctionarissen die hun werkzaamheden als topfunctionaris hebben neergelegd, maar die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar worden aangemerkt als topfunctionaris

1. In artikel 1.1, onderdeel b, onder 6 WNT is sinds 1 januari 2018 bepaald dat, een functionaris ondanks het neerleggen van zijn/haar functie als topfunctionaris voor een periode van vier jaar vanaf het tijdstip dat de functie niet langer wordt vervuld toch topfunctionaris blijft, indien is voldaan aan de volgende voorwaarden:

   a. de functie als topfunctionaris is aangegaan of verlengd op of na 1 januari 2018;
   b. de functionaris heeft de functie als topfunctionaris, zoals bedoeld onder a, voor een periode van ten minste twaalf kalendermaanden vervuld, én
   c. de functionaris na het neerleggen van zijn functie als topfunctionaris bij dezelfde rechtspersoon een dienstverband bekleedt anders dan een functie als topfunctionaris.

2. De onder b bedoelde periode van ten minste 12 kalendermaanden vangt aan op de datum dat de functie is aangevangen of in geval van een verlenging vanaf de datum van verlenging.
3. Van een dienstverband dat wordt bekleed zoals bedoeld in onder c is sprake indien dit dienstverband aanvangt binnen twaalf kalendermaanden na beëindiging van de functie als topfunctionaris zoals hierboven bedoeld onder a en b.
4. In de laatste twee kolommen wordt in voorkomende gevallen de omschrijving van de functie vermeld en tot welke datum de functionaris als topfunctionaris in de WNT-verantwoording zal worden opgenomen en in verband met welke eerdere functie als leidinggevende of toezichthoudende topfunctionaris.

Cumulatie van dienstbetrekkingen als leidinggevend topfunctionaris

Naam topfunctionaris	Naam andere WNT-instelling(en) in 2024 (+ tussen haakjes naam andere WNT instelling(en) in 2023)	Datum aanvang dienstbetrekking	Gecumuleerde totale bezoldiging bij alle WNT-instellingen	Het algemene bezoldigingsmaximum dan wel een voor de dienstbetrekking van toepassing zijnde hoger bezoldigingsmaximum	Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	Motivering en bedrag bij overschrijding
...						
...						
...						

Invulinstructies bij leidinggevend topfunctionaris, die ook bij andere WNT-instellingen leidinggevend topfunctionaris is

Deze opgave hoeft alleen te worden gedaan als een topfunctionaris gelijktijdig met verschillende WNT-instellingen een dienstbetrekking aangaat of is aangegaan als topfunctionaris, niet zijnde een toezichthoudende topfunctionaris. Indien dit het geval is, dient hij iedere WNT-instelling waarbij hij een dienstbetrekking heeft te informeren over de overige WNT-instellingen waar hij een dienstbetrekking heeft, zodat dit door de WNT-instellingen openbaar kan worden gemaakt. Deze meld- en openbaarmakingsplicht geldt alleen voor de topfunctionaris als hij minstens een van deze dienstbetrekkingen is aangegaan op of na 1-1-2018. In een dergelijk geval dienen alle WNT-instellingen de namen van de overige WNT-instellingen waar de topfunctionaris een dienstbetrekking heeft openbaar te maken met dien verstande dat een WNT-instelling met een topfunctionaris in dienstbetrekking met een bezoldiging van € 2.100 of minder de verplichting om dit tabelonderdeel op te nemen niet heeft. Melding geldt in voorkomende gevallen ook voor diegene die op grond van zijn/haar functie nog 4 jaar als topfunctionaris wordt aangemerkt.

Indien een topfunctionaris met verschillende WNT-instellingen een dienstbetrekking aangaat of is aangegaan als topfunctionaris, niet zijnde een toezichthoudende topfunctionaris, bedraagt de som van de bezoldigingen niet meer dan het algemeen bezoldigingsmaximum (€ 233.000) dan wel een voor een van de dienstbetrekkingen van toepassing zijnde hogere bezoldigingsmaximum. Voor zover partijen een hogere bezoldiging overeenkomen is het deel van de betalingen dat dit maximum overschrijdt ten aanzien van de meest

recent overeengekomen bezoldiging onverschuldigd betaald en moet dit worden teruggevorderd van de topfunctionaris door de WNT-instelling die het meest recent een bezoldiging is overeengekomen met deze topfunctionaris.

Om het voor WNT-instellingen mogelijk te maken bovenstaande te bepalen dient de topfunctionaris alle WNT-instellingen waar hij een dienstbetrekking heeft te informeren over zijn meest recente bezoldigingsafspraken met de overige WNT-instellingen waarbij hij een dienstbetrekking heeft alsmede de datum waarop deze afspraken zijn overeengekomen, zodat deze WNT-instellingen kunnen bepalen of er bij hen sprake is van een onverschuldigde betaling. De WNT-instellingen zijn niet verplicht om de bezoldigingsafspraken die de topfunctionaris met de andere WNT-instellingen heeft gemaakt openbaar te maken. Dit geldt ook voor de datum waarop deze bezoldigingsafspraken zijn overeengekomen.

De gegevens van de overschrijding en onverschuldigde betaling dienen alleen te worden openbaar gemaakt door de WNT-instelling waarbij de overschrijding en onverschuldigde betaling ontstaat. De overige WNT-instellingen waar de topfunctionaris een dienstbetrekking heeft hoeven deze gegevens niet openbaar te maken.

Bezoldiging van niet-topfunctionarissen boven het individueel toepasselijk drempelbedrag							
Naam instelling	Functie	Omvang dienst-verband in fte (+ tussen haakjes omvang in 2023)	Beloning plus onkostenver-goedingen (belast) (+ tussen haakjes bedrag in 2023)	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2023)	Totale bezoldiging in 2024 (+ tussen haakjes bedrag in 2023)	Individueel toepasselijk drempel-bedrag	Motivering
...							
...							
...							
...							

Invulinstructies bij bezoldiging van niet-topfunctionarissen boven het individueel toepasselijk drempelbedrag

- Eerst dient te worden vastgesteld welke niet-topfunctionarissen het individueel toepasselijk drempelbedrag hebben overschreden. Het individueel toepasselijk drempelbedrag voor niet-topfunctionarissen wordt berekend naar rato van uitsluitend de omvang, en niet de duur van het dienstverband. NB: Dit bedrag kan niet direct overgenomen worden uit de P-Direktrapportage omdat daar wel rekening wordt gehouden met de duur van het dienstverband.
- Er wordt hier gesproken over ‘drempelbedrag’ in plaats van bezoldigingsmaximum, omdat de bezoldiging van niet-topfunctionarissen niet genormeerd is maar slechts openbaar moet worden gemaakt als die hoger is dan het individueel toepasselijk drempelbedrag.
- Bij niet-topfunctionarissen vindt vermelding niet op naam plaats, maar op functie.
- Voor iedere functionaris dient een aparte regel gebruikt te worden.
- De kolommen *Datum aanvang dienstverband* en *Datum einde dienstverband* zijn vervallen vanaf 2022.
- Als de omvang van het dienstverband is gewijzigd gedurende het jaar de gemiddelde omvang opnemen (berekend naar rato van het aantal maanden).
- Bij een dienstverband korter dan een jaar, of dat afwijkt van een voltijds dienstverband, altijd de feitelijk betaalde bedragen opnemen en niet de bedragen die zijn herrekend naar een volledig jaar c.q. een volledig dienstverband.
- Het vermelden van de bezoldiging van niet-topfunctionarissen zonder dienstbetrekking (op externe inhuur-basis) kan achterwege blijven.
- Voor alle niet-topfunctionarissen worden naast de gegevens over 2024 ook de gegevens over 2023 opgenomen. De gegevens over 2023 worden tussen haakjes vermeld, direct achter de gegevens over 2024.

Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking alsmede degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt							
Naam instelling	Naam topfunctionaris	Laatste functie	Datum beëindiging dienstverband	Op externe inhuur-basis (nee; <= 12 mnd; 12 mnd)	Betaalde uitkeringen in 2024	Individueel toepasselijke maximale ontslaguitkering	Motivering en bedrag (indien overschrijding)
...							
...							
...							
...							

Invulinstructies bij uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking alsmede degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt.

- Voor iedere topfunctionaris een aparte regel gebruiken.
- Alle uitkeringen vermelden die zijn gedaan aan topfunctionarissen, m.u.v. uitkeringen die rechtstreeks, dwingend en eenduidig voortvloeien uit een wettelijk voorschrift, collectieve arbeidsovereenkomst of andere collectieve regeling.
- Als een topfunctionaris op het moment van ontslag binnen een aaneengesloten termijn van 18 maanden in maximaal twaalf kalendermaanden zonder dienstbetrekking (op externe inhuur-basis) bij de WNT-instelling werkzaam is geweest vult u '<=12 mnd' in, in de vijfde kolom; als de topfunctionaris in meer dan twaalf kalendermaanden op externe inhuur-basis werkzaam is geweest vult u '> 12 mnd' in. Als er geen sprake was van functievervulling anders dan op grond van een dienstbetrekking vult u 'nee' in.
- De individueel toepasselijke maximale ontslaguitkering bedraagt maximaal de bezoldiging over 12 maanden (excl. onkostenvergoedingen) met een bovengrens van € 75.000. De € 75.000 wordt slechts herrekend naar rato van de omvang, en niet de duur van het dienstverband. Voor de berekening kan de omvang niet groter zijn dan 1,0 fte. Als er sprake is van een overschrijding die niet beschermd wordt door het overgangsrecht moet een vordering ingesteld worden op de topfunctionaris vanwege onverschuldigde betaling. Markeer dit in de kolom Motivering met *). Als de vordering bij het vaststellen van het jaarverslag reeds is voldaan kan dit vermeld worden als onderdeel van de motivering.
- Bezoldiging over een periode waarin een topfunctionaris – vooruitlopend op de beëindiging van het dienstverband – geen taken meer vervult, wordt op grond van artikel 2.10, derde lid, WNT, aangemerkt als uitkering wegens beëindiging van het dienstverband. De datum waarop de topfunctionaris de uitoefening van zijn taken beëindigt, wordt aangemerkt als datum waarop het dienstverband eindigt (conform artikel 2.10, derde lid, WNT). Op de regel van artikel 2.10, derde lid, WNT gelden enkele uitzonderingen die zijn gebundeld in artikel 10 Beleidsregels WNT 2024. Als een van deze uitzonderingen van toepassing is, blijft de bezoldiging in een periode van non-activiteit – vooruitlopend op de beëindiging van het dienstverband - aangemerkt als bezoldiging.

NB: de invulinstructies en de toelichting bevatten een samenvatting op hoofdlijnen van de regelgeving WNT; de regelgeving zelf is echter leidend.

- Topfunctionarissen zijn: de secretarissen-generaal, de directeuren-generaal, de inspecteurs-generaal en de overige leden van de Top Management Groep bij het Rijk, de vice-admiraals, de generaals, de luitenant-admiraals en de luitenant-generaals, degene of degenen die zijn belast met de dagelijkse leiding van de in artikel 1, onderdelen e tot en met h, van de Comptabiliteitswet 2016genoemde organen, alsmede alle leden van een zelfstandig bestuursorgaan zonder rechtspersoonlijkheid en de hoogste onderschikte of de leden van de groep hoogste onderschikten aan dat orgaan die in deze rol (gezamenlijk) verantwoordelijk zijn voor het gehele orgaan, en degene of degenen die zijn belast met de dagelijkse leiding van dat orgaan.
- NB: de leden van de Topmanagementgroep blijven zolang zij werkzaam zijn bij het Rijk lid van de TMG en moeten altijd als topfunctionaris gemeld worden.
- De WNT verstaat onder het begrip dienstverband: een arbeidsovereenkomst of andere titel op grond waarvan de topfunctionaris tegen betaling zijn opgedragen taken vervult. Voor leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking geldt een specifieke, ruimere normering voor de eerste twaalf kalendermaanden waarin de functie werd vervuld. Deze normering bestaat uit twee onderdelen: er geldt een maximum uurtarief en een individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum gebaseerd op het

aantal kalendermaanden waarin is gewerkt. Vanaf de 13e maand waarin de functie wordt vervuld, geldt de reguliere normering zoals die ook geldt voor leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking. Het individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum bedraagt voor de eerste twaalf kalendermaanden waarin is gewerkt voor het jaar 2024 maximaal € 325.200. Het individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum berekent u aan de hand van het aantal kalendermaanden waarin is gewerkt. Het bezoldigingsmaximum is voor de eerste twaalf kalendermaanden gelijk aan de som van € 30.800 per gewerkte kalendermaand voor de eerste zes maanden in 2024 en € 23.400 per gewerkte kalendermaand voor de volgende maanden (maximaal 6). Voor maanden die zijn gewerkt in 2023 gelden normbedragen van respectievelijk € 29.500 en € 22.400. U berekent het individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum voor de gehele periode kalendermaand 1 t/m 12 als volgt.

Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum = (x1 * b1) + (x2 * b2) waarbij:

x1 = normbedrag voor maand 1 t/m 6 (in 2024: € 30.800, in 2023: € 29.500)

x2 = normbedrag voor maand 7 t/m 12 (in 2024: € 23.400, in 2022: € 22.400)

b1 = het aantal kalendermaanden waarin de functie is vervuld in de periode van maand 1 t/m 6

b2 = het aantal kalendermaanden waarin de functie is vervuld in de periode van maand 7 t/m 12

- Gewerkte maanden voorafgaand aan kalenderjaar 2023 worden van b1 en vervolgens van b2 afgetrokken, zie https://www.topinkomens.nl/vraag-antwoord/vraag-en-antwoord/telt-functievervulling-in-2015-mee-voor-de-normering-van-de-functievervulling-in-2016. Bezoldigingen die bij het einde van de functievervulling of uiterlijk na twaalf kalendermaanden het individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum te boven gaan zijn, voor zover er geen overgangsrecht van toepassing is, onverschuldigd betaald.
- Om te bepalen of het maximum uurtarief wordt overschreden, deelt u de totaal uitgekeerde bezoldiging in 2024 door het aantal uur dat in 2024 is gewerkt. Voor de eventueel in 2023 gewerkte periode doet u hetzelfde. Indien na afloop van de functievervulling of na twaalf kalendermaanden dit meer bedraagt dan € 221 en er geen overgangsrecht van toepassing is, is per elk gewerkt uur het meerdere onverschuldigd.
- De totale bezoldiging van een topfunctionaris zonder dienstbetrekking bestaat uit de betaalde vergoedingen exclusief BTW, met uitzondering van vergoedingen die onbelast zijn als sprake zou zijn geweest van een dienstbetrekking.
- Voor een nadere toelichting welke vergoedingen opgenomen moeten worden onder de categorieën ‘beloning’, ‘belastbare onkostenvergoedingen’ en ‘voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn’ zij verwezen naar de Uitvoeringsregeling WNT.
- Het individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum voor topfunctionarissen berekenen naar rato van de duur (in kalenderdagen) en omvang van het dienstverband. Voor niet-topfunctionarissen wordt het individueel toepasselijke drempelbedrag berekend naar rato van uitsluitend de omvang, en niet de duur van het dienstverband.
- In het jaarverslag moeten onverschuldigde betalingen die per jaareinde nog niet zijn terugbetaald worden opgenomen als vordering op de betrokken topfunctionaris, en altijd afzonderlijk worden toegelicht (conform artikel 1.7 tweede lid WNT).
- Ook betalingen die buiten de salarisadministratie plaatsvinden moeten worden vermeld indien deze tot de bezoldiging of tot uitkeringen wegens beëindiging dienstverband gerekend moeten worden.
- Bezoldiging over een periode waarin een topfunctionaris - vooruitlopend op de beëindiging van het dienstverband - geen taken meer vervult wordt aangemerkt als uitkering wegens beëindiging van het dienstverband, tenzij sprake is van onvrijwillige non-activiteit (zie artikel 10 Beleidsregels WNT 2024). De datum waarop de topfunctionaris de uitoefening van zijn taken beëindigt wordt aangemerkt als datum waarop het dienstverband eindigt (conform artikel 2.10 derde lid WNT).
- Departementen rapporteren ook over de onder hen ressorterende onderdelen. Dit betreft de reguliere uitvoerende diensten, de agentschappen en de zelfstandige bestuursorganen zonder eigen rechtspersoonlijkheid. Van ZBO’s zonder eigen rechtspersoonlijkheid worden alle leden opgenomen als topfunctionaris. ZBO’s met eigen rechtspersoonlijkheid vermelden de vereiste gegevens in hun eigen jaarverslagen.
- In het jaarverslag van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties worden de gegevens van de leden van de Top Management Groep en van de Hoge Colleges van Staat opgenomen.

- Programmaministeries, zoals Buitenlandse Handel & Ontwikkelingssamenwerking, nemen de WNT-overzichten niet op. In hun jaarverslagen wordt bij het onderdeel topinkomens verwezen naar het ministerie dat verantwoordelijk is voor de bedrijfsvoering.
- Wanneer er op grond van de WNT geen bezoldigingen of uitkeringen wegens beëindiging dienstverband behoeven te worden vermeld mogen de daarvoor bestemde tabellen vervallen. In plaats daarvan wordt de volgende tekst opgenomen (verwijderen wat niet van toepassing is): «[Naast de hierboven vermelde functionarissen zijn er / Er zijn] geen [andere] functionarissen die in 2024 een bezoldiging boven het toepasselijke bezoldigingsmaximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WOPT of de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden. Er zijn in 2024 geen functionarissen die hun werkzaamheden als topfunctionaris hebben neergelegd en die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar aangemerkt worden als topfunctionaris. [Naast de hierboven vermelde ontslaguitkering(en) zijn er / Er zijn] in 2024 geen [andere] ontslaguitkeringen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd».

Model 3.90 - Voorstel van indemniteitswet

Vaststelling van een indemniteitswet met betrekking tot de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van ... (...) voor het jaar ....

VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo wij in overweging genomen hebben, dat op grond van artikel 7.22 van de Comptabiliteitswet 2016 een voorziening wordt getroffen tot opheffing van het bezwaar van de Algemene Rekenkamer ten aanzien van de rechtmatigheid van de verplichtingen/uitgaven/ontvangsten 1) die zijn opgenomen in de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van ... (...) voor het jaar .... en die betrekking hebben op .....;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze

Artikel 1

Het bezwaar van de Algemene Rekenkamer ten aanzien van de rechtmatigheid van het verplichtingenbedrag/uitgavenbedrag/ontvangstenbedrag ad € ... bij begrotingsartikel ... 2) (...) 3) van de begroting van de uitgaven/ontvangsten van het Ministerie van ... (...) voor het jaar.... wordt opgeheven.

Artikel 2

Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ...

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

2. Indien er meer dan één bezwaar opgeheven dient te worden, dient dat voor elk bezwaar in een afzonderlijk wetsartikel te worden geregeld.

Overige modellen

Model 4.51 - Nota van wijziging 1e suppletoire begroting/ 2e suppletoire begroting/ Slotwet/incidentele suppletoire begroting

NOTA VAN WIJZIGING 1e SUPPLETOIRE BEGROTING/2e SUPPLETOIRE BEGROTING/SLOTWET/INCIDENTELE SUPPLETOIRE BEGROTING

Het voorstel van wet wordt als volgt gewijzigd:

A

De begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. komt te luiden:

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (bedragen x € 1.000)									
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (incl. NvW en amendementen)			Mutaties 1e suppletoire begroting (incl. ISB, NvW en amendementen)			Mutaties 2e suppletoire begroting		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Totaal									
	Beleidsartikelen									
1	Artikel naam									
...	...									
...	...									
	Niet-beleidsartikelen									
20	Algemeen									
21	Apparaat Kerndepartement									
2*	Eventuele overige (apparaat) niet-beleidsartikelen									
2*	Geheim									
2*	Nog onverdeeld									

Indien van toepassing:

B

De begrotingsstaat inzake de agentschappen van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. komt te luiden:

Vastgestelde begrotingsstaat inzake agentschappen van het Ministerie van … (…) voor het jaar 20..(Bedragen x € 1.000)			
Baten-lastenagentschap	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten
Naam baten-lastenagentschap			
Naam baten-lastenagentschap			
Totaal			
	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten	
Naam baten-lastenagentschap			
Naam baten-lastenagentschap			
Totaal			

Algemeen

Geef hier aan wat de reden van de nota van wijziging is.

Onderdeel A

In deze toelichting worden wijzigingen per artikel toegelicht.

Optioneel: Aan de hand van de tabellen hieronder kun je inzichtelijk maken hoe de mutaties meerjarig doorwerken.

Meerjarige doorwerking verplichtingen (bedragen x € 1.000)						
Art.	Omschrijving	20..	t+1	t+2	t+3	t+4
1	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Stand na nota van wijziging					
2	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Stand na nota van wijziging					
3	Etc.					
Totaal	[naam ministerie]					
	Stand voor nota van wijziging					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Stand na nota van wijziging					

Omschrijving mutatie

Art.	Omschrijving	20..	t+1	t+2	t+3	t+4
1	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Stand na nota van wijziging					
2	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Stand na nota van wijziging					
3	Etc.					
Totaal	[naam ministerie]					
	Stand voor nota van wijziging					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Stand na nota van wijziging					

Meerjarige doorwerking ontvangsten (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	20..	t+1	t+2	t+3	t+4
1	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Stand na nota van wijziging					
2	[naam gewijzigd artikel]					
	Stand vóór nota van wijziging					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Stand na nota van wijziging					
3	Etc.					
Totaal	[naam ministerie]					
	Stand voor nota van wijziging					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Omschrijving mutatie					
	Stand na nota van wijziging					

Onderdeel B

In deze toelichting worden de wijzigingen per agentschap toegelicht

De Minister van ...

(handtekening)

(voorletters + achternaam)

1. Een nota van wijziging kan staatsrechtelijk alleen betrekking hebben op het wetsgedeelte van het wetsvoorstel. Dat wil zeggen op het wetslichaam en de daarbij behorende begrotingsstaat, maar nooit op de oorspronkelijke memorie van toelichting van het wetsvoorstel. Wijzigingen in de memorie van toelichting van een wetsvoorstel kunnen via een brief, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, worden uiteengezet.
2. Er wordt een geheel nieuwe begrotingsstaat opgenomen in de nota van wijziging; dus niet alleen de wijzigingen ten opzichte van de suppletoire begroting/Slotwet die bij de Tweede Kamer is ingediend.
3. De begrotingsstaat komt overeen met de voorgeschreven indeling conform modellen 2.11 , 2.21, 3.51 en 4.81 voor respectievelijk de eerste suppletoire begroting, tweede suppletoire begroting, slotwet en incidentele suppletoire begroting.
4. Een nota van wijziging op een begrotingsvoorstel kan worden ingediend tot aan de stemming over dat begrotingsvoorstel in de Tweede Kamer. Als de nota van wijziging vlak vóór de stemming wordt ingediend, is het verstandig om de griffie van de Tweede Kamer hiervan op de hoogte te stellen.
5. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
6. Onderdeel A betreft de gewijzigde departementale begrotingsstaat. Alle artikelen worden daarin vermeld, dus zowel de artikelen die gewijzigd zijn als de niet-gewijzigde artikelen.
7. Onderdeel B wordt alleen opgenomen als een departement agentschappen heeft en de begrotingsstaat van de agentschappen is gewijzigd.
8. Een nota van wijziging heeft een zelfstandige toelichting. In die toelichting kan worden aangegeven welke wijzigingen in de oorspronkelijke memorie van toelichting worden aangebracht als gevolg van de nota van wijziging.
9. De betrokken minister ondertekent de toelichting van de nota van wijziging. Dit betekent dat de handtekening van de minister onderaan de toelichting komt. Bij voorkeur wordt de toelichting alleen ondertekend door de eerstverantwoordelijke bewindspersoon. De medebetrokkenheid van een andere bewindspersoon wordt in dat geval in de toelichting vermeld.
10. De nota van wijziging wordt vergezeld van een door de betrokken minister(s) ondertekende aanbiedingsbrief, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De aanbiedingsbrief wordt bij voorkeur alleen ondertekend door de eerstverantwoordelijke bewindspersoon. De medebetrokkenheid van een andere bewindspersoon kan dan in de aanbiedingsbrief worden vermeld. Deze stukken worden via het Ministerie van Financiën naar de Tweede Kamer doorgeleid.
11. Een nota van wijziging die betrekking heeft op de beleidsbeslissingen met financiële gevolgen, die NIET eerder in de ministerraad aan de orde zijn gesteld, wordt de nota van wijziging eerst aan de ministerraad voorgelegd.
    In beginsel adviseert de Raad van State niet over suppletoire begrotingen (Wet op Raad van State, art. 19). Bij ingrijpende of substantiële budgettaire en beleidsmatige wijzigingen van de begrotingen via (incidentele) suppletoire begrotingswetten beslist de ministerraad of de suppletoire begrotingswet wel of niet voor advies aan de Raad van State wordt voorgelegd voor de verzending naar de Tweede Kamer. Het besluit om de beoogde wijziging van de suppletoire begroting in de MR te agenderen wordt in overleg met de directie FEZ en/of **beleidsdirecties** van de betrokken minister en Financiën/IRF genomen.
12. De meerjarige doorwerking van de wijzigingen bijvoorbeeld door middel van tabellen in de toelichting is optioneel.

Model 4.52 - Openingsbalans agentschap

Openingsbalans per 1 januari 20..		
	definitieve openingsbalans	indicatieve openingsbalans (uit ontwerpbegroting t)
Activa		
Immateriële activa		
Materiële activa		
- grond en gebouwen		
- installaties en inventarissen		
- overige materiële vaste activa		
Voorraden		
Debiteuren		
Nog te ontvangen		
Liquide middelen		
Totaal activa		
Passiva		
Eigen vermogen		
- exploitatiereserve		
Leningen bij MvF		
Voorzieningen		
Crediteuren		
Nog te betalen		
Totaal passiva		

TOELICHTING

1. Het agentschap neemt in de openingsbalans met de daarbij behorende toelichting de activa, passiva, rechten en verplichtingen op die door het betrokken ministerie en door andere ministeries aan een agentschap in economisch beheer worden overgedragen.
2. Tegenover de langlopende bezittingen minus de langlopende voorzieningen wordt in de openingsbalans een initiële lening opgenomen: een langlopende schuld aan het Ministerie van Financiën in de vorm van een beroep op de leenfaciliteit. Met de uit de initiële lening ontvangen gelden betaalt het betrokken agentschap de vergoeding voor de overgenomen vermogensbestanddelen aan het (vak)ministerie.
3. In de openingsbalans wordt het saldo van enerzijds de kortlopende bezittingen en anderzijds de kortlopende schulden en het kortlopende deel van de voorzieningen opgenomen als passivum in de post 'Nog te betalen' indien dit saldo positief is, en opgenomen als activum in de post 'Nog te ontvangen' indien dit saldo negatief is.
4. In de openingsbalans kan slechts een exploitatiereserve als vorm van eigen vermogen worden opgenomen, die maximaal 5% van de verwachte baten bedraagt, als bedoeld in de Regeling agentschappen 2024. In de openingsbalans kan dus geen onverdeeld resultaat worden opgenomen.
5. Indien een agentschap kan aantonen dat de kostprijs van een product of een dienst van een agentschap stijgt als gevolg van de rente die een agentschap verschuldigd is over de initiële lening en indien die gestegen kostprijs aantoonbaar in rekening wordt gebracht aan een ander dienstonderdeel van het Rijk, staat de Minister van Financiën aan die andere dienst toe ten laste van de algemene middelen een aanvullend budget ter grootte van de kostenstijging in de departementale begroting op te nemen totdat de initiële lening is afgelost.

De waarderingsgrondslagen van de definitieve openingsbalans worden toegelicht.

In de toelichting worden de opmerkelijke verschillen (verschillen groter dan 10%) toegelicht tussen de indicatieve en de definitieve openingsbalans. Indien geen indicatieve openingsbalans kan worden opgenomen, worden de opmerkelijke (grote) posten uit de definitieve openingsbalans toegelicht.

Model 4.54 - Maandelijkse saldibalans

Saldibalans ministerie … ultimo maand ... 20.. (bedragen in miljoenen euro's met één cijfer achter de komma. Uitgaven positief en ontvangsten negatief)				
Code	Omschrijving	Saldibalans	Uit andere ministeries	Totaal generaal
	Liquide middelen:			
	Kas- en banksaldi			
	Derdenrekening			
	Begrotingsuitgaven:			
	Lopend kalenderjaar*			
	Vorige kalenderjaren **			
	Begrotingsontvangsten:			
	Lopend kalenderjaar*			
	Vorige kalenderjaren **			
	Rekening-courant RHB			
	Overige rekeningen ***			
	Totaal			

Departementen zenden maandelijks per email (bz.rhb@minfin.nl) de saldibalans overeenkomstig model 4.54 aan de RHB. De RHB verwerkt de ingezonden saldibalansen tot rapporten voor het CBS.

* conform het totaal van de standen van de begrotingsuitgaven en –ontvangsten, zoals per begrotingsartikel verbijzonderd in de maandstaat.

** Bij begrotingsfondsen alleen het credit saldo (of debetsaldo) van vorige kalenderjaren opnemen.

*** Overige rekeningen is inclusief eventueel te verrekenen posten met andere ministeries.

Annex model 4.54 – correctie > 50 mln.

Ministerie … ultimo maand …… 20.. (bedragen in miljoenen euro's met één cijfer achter de komma. Uitgaven positief en ontvangsten negatief)

Ministerie … ultimo maand … 20.. (bedragen in miljoenen euro's met één cijfer achter de komma. Uitgaven positief en ontvangsten negatief)			
	Begrotingsuitgaven lopend kalenderjaar		Begrotingsontvangsten lopend kalenderjaar
Subartikel-onderdeel	Bedrag in €	Subartikel-onderdeel	Bedrag in €
Totaal		Totaal	

Model 4.55 - Toetsingskader fiscale regelingen

Algemeen

Bij voorstellen voor maatregelen op het gebied van fiscale regelingen die vermeld worden op de departementale begrotingen, wordt gebruik gemaakt van het Toetsingskader Fiscale regelingen. Dit toetsingskader wordt opgenomen in de beleidsbrief. In uitzonderingssituaties waarin dergelijke fiscale maatregelen niet kunnen wachten tot het moment beleidsbrief, geldt dat voorstellen in ieder geval langs de ministerraad gaan - vergezeld van het ingevulde toetsingskader - en de uitkomsten worden meegestuurd.

TOELICHTING

Het toetsingskader fungeert als een soort trechter voor de haalbaarheid en wenselijkheid van fiscale regelingen. Als het antwoord op één van de vragen nee luidt, behoeft de volgende stap niet meer te worden gezet. Alleen indien alle vragen bevestigend en bevredigend kunnen worden beantwoord, komt een fiscale regeling aan de orde. Doel is vooral om te dwingen tot een heldere afweging over (nieuwe) overheidsuitgaven

in het algemeen en daarnaast het specifieke instrument fiscale regelingen. Exacte criteria zijn hierbij vooraf niet te geven maar moeten per regeling zoveel mogelijk worden ingevuld en gekwantificeerd. De zesde stap over evaluatie ziet, in tegenstelling tot de eerste vijf, in beginsel op de periode ná invoering van de maatregel (ex post). De fiscale regelingen die in de bijlage «Fiscale regelingen» bij de Miljoenennota vermeld staan, worden periodiek geëvalueerd. Dat neemt niet weg dat ook ex ante, dus bij invoering of aanpassing van de regeling, de voorwaarden aanwezig moeten zijn om op termijn een goede evaluatie te verzekeren. Bij de evaluaties dienen dezelfde criteria (opnieuw) zoals in dit toetsingskader tegen het licht te worden gehouden. Indien daarbij blijkt dat de regeling niet meer aan één of meer van de gestelde toetsingselementen voldoet, kan dit leiden tot aanpassing of afschaffing van de maatregel. Conform de eisen van Periodiek Evaluatieonderzoek moet al het beleid periodiek worden geëvalueerd. Zie voor deze eisen de Regeling Periodiek Evaluatie Onderzoek. Als een fiscale regeling nieuw wordt geïntroduceerd of een bestaande fiscale regeling wordt geëvalueerd is dat aanleiding om een horizonbepaling op te nemen. Bij een positieve evaluatie wordt door de zevende vraag de afweging gemaakt of de betreffende regeling kan worden gehandhaafd. Bij het ontbreken van een evaluatie of een negatieve evaluatie vervalt de fiscale regeling automatisch.

1. Is sprake van een heldere probleemstelling?

2. Is er noodzaak tot overheidsingrijpen?

Beantwoord deze vraag aan de hand van de volgende deelvragen:
- Waaruit bestaat het probleem en hoe verhoudt dit zich tot het beleidsterrein van het betrokken departement? Hieruit moet duidelijk worden waarom een departement dit probleem tot zijn beleidsterrein rekent.
- Waarom is de overheid de meest aangewezen partij? Duidelijk moet worden waarom oplossingen vanuit markt en/of samenleving (alleen) blijkbaar te kort schieten. Als dit laatste bijvoorbeeld voortvloeit uit een informatievoorsprong die de overheid heeft ten opzichte van marktpartijen wordt deze voorsprong van de overheid hard gemaakt. Op zelfde wijze worden andere argumenten voor overheidsinterventie beargumenteerd.

3. Is het te bereiken doel helder en eenduidig geformuleerd?

Als duidelijk is dat de overheid een taak heeft bij genoemd beleidsprobleem moet er een te bereiken doel worden gedefinieerd. De zogenoemde SMART-criteria zijn hierbij leidend: specifiek, meetbaar, afgesproken, realistisch en tijdgebonden. Deze criteria moeten zoveel mogelijk kwalitatief en kwantitatief worden ingevuld om zodoende ook achteraf te kunnen evalueren of, hoe en wanneer het doel verwezenlijkt is.

4. Instrumentkeuze

4a. Kan worden aangetoond waarom financiële interventie de voorkeur verdient boven niet-financiële instrumenten?

Ter realisering van het geformuleerde overheidsdoel bestaat de keuze tussen financiële en nietfinanciële instrumenten. Gemotiveerd wordt aangegeven waarom voor een van beide is gekozen. De keuze voor een financieel instrument geeft in elk geval antwoord op de volgende vragen:
- Kan aangetoond worden waarom niet financiële alternatieven inferieur zijn, bijvoorbeeld te zwaar (sancties) of juist te licht (bijvoorbeeld voorlichting)?
- Hoe verhouden zich de kosten van een financieel instrument met die van de niet-financiële instrumenten?

4b. Kan worden aangetoond waarom een subsidie de voorkeur verdient boven een heffing?

Binnen de groep financiële instrumenten bestaat de keuze uit een heffing en een subsidie. Een gemotiveerde afweging moet de keuze tussen beide expliciet maken. Duidelijk wordt gemaakt waarom gewenst gedrag effectiever valt te stimuleren door gewenst gedrag fiscaal te bevoordelen dan door ongewenst gedrag te benadelen via een heffing. «Bewijzen» uit (bestaand of nieuw) onderzoek kunnen worden gebruikt om dit aan te tonen; maar ook andere criteria zijn denkbaar.

4c. Kan worden aangetoond waarom een fiscale subsidie de voorkeur verdient boven een directe subsidie?

Zowel bij fiscale regelingen als bij directe uitgaven dienen algemeen geldende begrotingsregels te worden betracht. Voor de directe uitgaven betekent dit dat de subsidie moet worden ingepast in de uitgaven onder het uitgavenkader. Voor fiscale regelingen vereisen begrotingsregels dat de werking van de automatische stabilisatoren niet wordt belemmerd.

De afweging tussen fiscale en niet-fiscale uitgaven gaat in elk geval in op de volgende criteria:
- doelgroepbereik;
- uitvoerbaarheid, controleerbaarheid en handhaafbaarheid;
- kosteneffectiviteit;
- eenvoud;
- inpasbaarheid in fiscale structuur;
- budgettaire beheersbaarheid.

Deze criteria dienen zoveel mogelijk cijfermatig ingevuld te worden. Gelet op het kwantitatieve karakter van vooral de eerste criteria lijkt dit vooral bij deze criteria goed mogelijk.

5. Is de maatregel doeltreffend?

Is de fiscale regeling effectief in het bereiken van het beoogde doel? Vergelijk dit indien mogelijk kwalitatief of kwantitatief met het scenario dat de fiscale regeling er niet zou zijn.

Gedrag:
- Geeft de belastingmaatregel een prikkel die gewenst gedrag stimuleert of ongewenst gedrag vermindert?
- Is de gedragsverandering groot genoeg om de beoogde uitkomst van de maatregel te bereiken?

6. Is de maatregel doelmatig?

Is het doel bereikt tegen zo weinig mogelijk middelen? Tegen welke directe en indirecte kosten worden de doelstellingen behaald met de fiscale regeling? Deze kosten bestaan niet enkel uit de gemiste inkomsten, maar ook uit economische verstoringen en uitvoeringskosten. Zijn de mogelijke verdelingseffecten tussen burgers en/of bedrijven acceptabel of te corrigeren?

Gedrag:
- Is de verwachte opbrengstderving of lastenverzwaring acceptabel vergeleken met gedragseffect en te bereiken doel?
- Zijn onbedoelde gedragsreacties voldoende beperkt in relatie tot het doel?

7. Is evaluatie van de maatregel voldoende gewaarborgd?

In het geval van nieuwe regelingen worden de volgende vragen beantwoord: Wat wil men gaan evalueren, dat wil zeggen wat zijn kernelementen hierbij?
- Hoe wordt evaluatie uitgevoerd, dat wil zeggen welke waarderingscriteria en waarderingsmethoden?
- Hoe vaak gaat men evalueren (minimaal eens per 4 tot 7 jaar, conform RPE)?

In het geval van een evaluatie worden de volgende vragen beantwoord:
- Welke gegevens zijn er nodig om een ideale evaluatie uit te voeren?
- Zijn deze nu beschikbaar, zo niet worden er stappen ondernomen om die voor volgende evaluatie beschikbaar te stellen?

8. Is een horizonbepaling aan de orde?

Deze vraag wordt beantwoord bij het invullen van het toetsingskader voor nieuwe fiscale regelingen. Bij evaluaties van bestaande regelingen wordt in de kabinetsreactie op deze vraag ingegaan.

Het ligt voor de hand dat als een fiscale regeling nieuw wordt geïntroduceerd of een bestaand e regeling wordt geëvalueerd ook een horizonbepaling op te nemen zoals ook bij subsidies wettelijk het geval is. De afwegingen voor een fiscale regeling gelden immers niet voor de eeuwigheid. In een horizonbepaling wordt

expliciet aangegeven voor welke duur de regeling geldt, er worden wel structurele middelen voor de regeling gereserveerd. In beginsel wordt er een horizonbepaling opgelegd. Alleen indien er vóór het verstrijken van die termijn een positieve evaluatie beschikbaar is, kan besloten worden om de regeling te continueren voor een opnieuw vast te stellen periode.

Als er geen of geen positieve evaluatie is, vervalt de regeling automatisch, dit is inkomstenkaderrelevant. Als er wel een positieve evaluatie beschikbaar is, dwingt de horizonbepaling om weer de afweging te maken of aan de fiscale regeling opnieuw prioriteit wordt gegeven. In het geval bij afloop van de horizonbepaling blijkt dat realisaties afwijken van de verwachting bij invoering van de regeling, dan is de afwijking bij voorzetting van de regeling relevant voor het inkomstenkader.

Mocht het om zwaarwegende redenen niet passend zijn om een horizonbepaling op te leggen, dan kan een budgettaire bepaling worden opgelegd. Deze budgettaire bepaling geeft net als een horizonbepaling een termijn aan. Het doel hiervan is dat de maatregel zelf niet tijdelijk is, maar is bedoeld om het budgettair beslag van de regeling te beheersen. Bij aflopen van de budgettaire bepaling wordt de maatregel opnieuw geraamd. Het verschil tussen deze raming en de initiële raming dient gedekt te worden in het inkomstenkader.

Model 4.56 - Eindejaarsmarge

Eindejaarsmarge (bedragen x € 1.000)	
Artikel/doelstelling/instrument	Aanwending/dekking eindejaarsmarge
Artikel / doelstelling / instrument	
Artikel / doelstelling / instrument	
Etc.	
Totaal:	

TOELICHTING

In de beleidsbrief wordt een overzicht opgenomen met de totale eindejaarsmarge, gesplitst naar de beleidsartikelen waarop deze wordt ingezet (conform dit model) en aangegeven wordt om welke reden de middelen op dat artikel worden toegevoegd en waar eventueel sprake is van overlopende verplichtingen.

Model 4.60 - Amendement invoeging nieuw artikelonderdeel

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van … (...) voor het jaar 20..

AMENDEMENT VAN HET LID …

Ontvangen …

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor:

De begrotingsstaat wordt als volgt gewijzigd:

I

In artikel … *(artikelnummer en omschrijving vermelden)* worden het verplichtingenbedrag en het uitgavenbedrag verhoogd met …… (x € 1.000).

II

In artikel … *(artikelnummer en omschrijving vermelden)* worden het verplichtingenbedrag en het uitgavenbedrag verlaagd met …… (x € 1.000).

III

Etc.

Toelichting

(ondertekening)

TOELICHTING

Indien bij een amendement wordt beoogd wijzigingen aan te brengen in meer dan één begrotingsartikel, wordt elke afzonderlijke wijziging, Romeins genummerd en apart in het amendement opgenomen. Hierdoor kan de Tweede Kamer over iedere afzonderlijke wijziging stemmen.

Bij elk amendement wordt vermeld: het artikelnummer, de omschrijving van het artikel en het bedrag waarmee het in de begrotingsstaat vermelde bedrag word verhoogd of verlaagd (mutatie + of -), Indien het in de begrotingsstaat opgenomen bedrag zelf het karakter heeft van een mutatie, zoals bij een suppletoire begroting, wordt bij amendement die voorgestelde mutatie verhoogd of verlaagd (dus een mutatie op een mutatie).

De formulering in het model gaat uit van de situatie dat het geamendeerde verplichtingen- en uitgavenbedrag binnen één artikel aan elkaar gelijk zijn. Indien het geamendeerde verplichtingen- en het uitgavenbedrag binnen één artikel niet aan elkaar gelijk zijn, kan de zin worden uitgebreid tot *«wordt het verplichtingenbedrag verhoogd (of: verlaagd) met ... (x € 1.000) en wordt het uitgavenbedrag verhoogd (of: verlaagd) met ... (x € 1.000).»*

Indien bij een amendement ook het ontvangstenbedrag wordt verhoogd of verlaagd, dan kan de formulering *«en wordt het ontvangstenbedrag verhoogd/verlaagd met ... (x € 1.000)"* worden gehanteerd.

Dit model kan ook worden gehanteerd om een wijziging binnen een artikel aan te brengen (plus-minamendement). Dit leidt tot een andere verdeling van gelden binnen het artikel, zonder dat de hoogte van het artikel zelf verandert. Tevens kan dit model worden gehanteerd om een bestaand beleidsartikel te splitsen en/of een geheel nieuwe algemene doelstelling van beleid in de vorm van een nieuw beleidsartikel aan de begrotingsstaat toe te voegen. In geval van splitsing kan onder I worden aangegeven uit welk beleidsartikel de middelen afkomstig zijn en onder II welk artikel wordt gevormd en welk budget daaraan wordt toegekend. In de toelichting bij het amendement kan vervolgens worden aangegeven dat het een nieuw beleidsartikel betreft. Het is gebruikelijk dat de Tweede Kamer in een amendement financiële dekking aanlevert. Dit betekent dat de indiener van het amendement ook aangeeft waar in de rijksbegroting de budgettaire dekking voor het amendement gevonden moet worden. Dit model kan ook worden gebruikt om alleen een nieuw begrotingsartikel met budget aan de begrotingsstaat toe te voegen.

In de toelichting bij het amendement wordt zo concreet mogelijk aangegeven welke verschuivingen worden beoogd in termen van aangepaste of nieuwe doelstellingen en (eventueel) bijbehorende streefwaarden. Daarmee verschaft de Tweede Kamer zich een referentiekader om in het jaarverslag het gevoerde beleid te beoordelen. Het wordt daarbij aanbevolen om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de gegevens die al in de toelichting van het betreffende beleidsartikel zijn opgenomen.

Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de

(suppletoire) begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting bij dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr. 12).

Model 4.61 - Amendement verschuiving bedragen (nulamendement)

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van … (...) voor het jaar 20..

AMENDEMENT VAN HET LID …

Ontvangen …

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor:

De begrotingsstaat wordt als volgt gewijzigd:

Artikel X wordt vervangen door:

Wijziging artikel X (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Subsidies (regelingen)			
	Leningen			
	Garanties			
	Bekostiging			
	Inkomensoverdrachten			
	Opdrachten			
	Bijdrage aan agentschappen			
	Bijdrage aan ZBO's/RWT's			
	Bijdrage aan medeoverheden			
	Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties			
	Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken			
	Bijdrage aan sociale fondsen			
	…			
	…			

Toelichting

…

TOELICHTING

Dit model wordt gebruikt om een wijziging binnen één beleidsartikel tussen twee of meer artikelonderdelen aan te brengen, en dit ook door de Tweede Kamer te laten autoriseren door de bedragen per artikelonderdeel in de begrotingsstaat op te nemen. Het bedrag op artikelniveau kan in dit model ongewijzigd blijven, maar een combinatie met een verlaging of een verhoging is mogelijk. De onderverdeling in het oorspronkelijke wetsvoorstel blijkt uit de artikelsgewijze toelichting. In het amendement moeten alle artikelonderdelen van het geamendeerde begrotingsartikel worden opgenomen en niet alleen de onderdelen waarin zich verschuivingen voordoen.

Gebruikelijk is dat een minister de Tweede Kamer alleen informeert over verschuivingen tussen artikelonderdelen. Als de Tweede Kamer de begroting via dit model amendeert, moet een minister ook voor een verschuiving tussen artikelonderdelen de Tweede Kamer om autorisatie vooraf verzoeken. Er worden «harde schotten» tussen de artikelonderdelen aangebracht. Dergelijke verzoeken vinden normaal gesproken plaats in de suppletoire begroting bij Voorjaarsnota en/of Najaarsnota.

Volgens artikel 2.3, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 vindt de autorisatie van een begrotingsstaat op artikelniveau plaats (het budgetrecht van de Kamers). Het is de bedoeling dat artikelonderdelen bij uitzondering via amendering in de begrotingsstaat worden opgenomen. Als artikelonderdelen door amendering in de begrotingsstaat van jaar t zijn opgenomen, handhaaft de betrokken minister die artikelonderdelen in de suppletoire begrotingen en het departementale jaarverslag van jaar t. In de begrotingsstaat van het nieuwe begrotingsjaar (t+1) zullen de artikelonderdelen vervolgens weer alleen in de toelichting op het beleidsartikel terug te vinden zijn.

Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de suppletoire begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting bij dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr. 12).

Omdat bij dit model niet blijkt welke wijzigingen er precies ten opzichte van het oorspronkelijke wetsvoorstel (inclusief toelichting) worden voorgesteld, is een goede toelichting bij het amendement met een verwijzing naar de gewijzigde bedragen van de bedoelde artikelonderdelen van groot belang. Uit de toelichting bij dit model moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt. Aanbevolen wordt om in de toelichting zo concreet mogelijk aan te geven welke verschuivingen worden beoogd in termen van aangepaste instrumenten (eventueel met bijbehorende streefwaarden). Daarmee verschaft de Tweede Kamer zich een referentiekader om het gevoerde beleid, zoals dat uit het jaarverslag blijkt, te beoordelen. Hierbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de gegevens die reeds in de toelichting van het betreffende beleidsartikel zijn opgenomen.

Model 4.62 - Amendement wijziging bedragen

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van … (...) voor het jaar 20..

AMENDEMENT VAN HET LID …

Ontvangen …

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor:

De begrotingsstaat wordt als volgt gewijzigd:

Artikel X wordt vervangen door:

Wijziging artikel X (bedragen x € 1.000)				
Art.	Omschrijving	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Subsidies (regelingen)			
	Leningen			
	Garanties			
	Bekostiging			
	Inkomensoverdrachten			
	Opdrachten			
	Bijdrage aan agentschappen			
	Bijdrage aan ZBO's/RWT's			
	Bijdrage aan medeoverheden			
	Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties			
	Bijdrage aan andere begrotingshoofdstukken			
	Bijdrage aan sociale fondsen			
	...			
	...			

TOELICHTING

Dit model kan worden gebruikt om aan een beleidsartikel één of meer instrumenten toe te voegen, hier een budget aan te koppelen of er een afzonderlijk artikelonderdeel van te maken. Door de artikelonderdelen in de begrotingsstaat op te nemen, wordt het nieuwe instrument met bijbehorend budget ook door de Tweede Kamer geautoriseerd; compensatie vindt plaats binnen het artikel. In dit model kan het bedrag op artikelniveau ongewijzigd blijven, maar een combinatie met een verlaging of een verhoging is op deze wijze ook mogelijk. Het is gebruikelijk, maar formeel niet verplicht, dat de Tweede Kamer voor wijzigingen zelf dekking aandraagt. In het amendement moeten alle artikelonderdelen van het geamendeerde begrotingsartikel worden opgenomen en niet alleen het artikelonderdeel dat aan het begrotingsartikel wordt toegevoegd.

Indien de Tweede Kamer de begroting via dit model amendeert, moet een minister ook voor een verschuiving tussen artikelonderdelen de Tweede Kamer om autorisatie vooraf verzoeken. Dergelijke verzoeken vinden normaal gesproken plaats in de suppletoire begroting bij Voorjaarsnota en/of Najaarsnota.

Model 4.80 - Begrotingswetsvoorstel incidentele suppletoire begroting

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van … (...) voor het jaar 20.. (Incidentele suppletoire begroting inzake [onderwerp]).

VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzaak is gebleken van een wijziging van de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...), (van de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie en van de begrotingsstaat van het begrotingsfonds .....,) voor het jaar ....;

Zo is het, dat Wij met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De departementale begrotingsstaat voor het jaar 20... wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 2

De begrotingsstaat inzake agentschappen voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 3

De begrotingsstaat van het begrotingsfonds voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 4

De vaststelling van de begrotingssta(a)t(en) geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 5

Deze wet treedt in werking met ingang van ... van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na de datum van ..., dan treedt zij inwerking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met …… van het onderhavige begrotingsjaar.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ...

TOELICHTING

Algemeen
Een incidentele suppletoire begroting (ISB) wordt opgesteld als er tussen de ontwerpbegrotingswet en een suppletoire begrotingswet een extra suppletoire begrotingswetswijziging nodig is. Bijvoorbeeld door een onverwachte grote beleidswijzigingen die meer geld gaan kosten dan in de begroting voor het beleid is geraamd. Het gaat om beleidswijzigingen die niet kunnen wachten tot de besluitvorming over de reguliere suppletoire wetten. De ISB's worden, net als alle begrotingswetsvoorstellen, voor de uitvoering van deze beleidswijziging door de Minister van Financiën aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer ter autorisatie voorgelegd. In een begeleidende brief van de minister aan de voorzitter van de Tweede Kamer worden de redenen en de consequenties van betreffende beleidsaanpassing toegelicht. Deze brief is vormvrij.

De incidentele suppletoire begroting en de begeleidende brief worden na ondertekening door de minister bij de directie begrotingszaken van het Ministerie van Financiën op papier en digitaal (door middel van plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte) ingediend. Financiën zorgt er vervolgens voor dat de stukken worden aangeboden bij de Tweede Kamer.

In de tekst van de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).

N.B. Voor de niet-departementale begrotingen (waaronder de programmabegrotingen) wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen (zie modellen 1.11 - Wetsvoorstel specifieke begroting (inclusief eventuele programmabegrotingen), 1.12 - Wetsvoorstel specifieke begroting (Algemene Zaken (IIIA), Kabinet van de Koning (IIIB) en Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (IIIC), 1.13 - Wetsvoorstel begroting begrotingsfonds en 1.14 - Wetsvoorstel departementale begroting en begroting begrotingsfonds).

Toelichting op artikel 2
Opname van artikel 2 in de departementale begrotingsstaat is facultatief. Voor een agentschap kan worden volstaan met één suppletoire begroting, te weten de Slotwet. Ingeval alleen de Slotwet wordt toegepast, blijft dit artikel in de (incidentele) suppletoire begroting achterwege.

Als er geen sprake is van agentschappen of als de begrotingsstaat inzake agentschappen niet wijzigt, vervalt wetsartikel 2. In dat geval wordt in de kop en in wetsartikel 4 «begrotingsstaten» vervangen door «begrotingsstaat» en de wetsartikelen worden vernummerd.

Toelichting op artikel 3
Indien de oorspronkelijke begroting van het fonds tezamen met de departementale begroting in één begrotingswet is opgenomen (zie 1.14 - Wetsvoorstel departementale begroting en begroting begrotingsfonds), worden ook de suppletoire begrotingen in één suppletoire begrotingswet opgenomen. In dat geval wordt één incidentele suppletoire begroting opgesteld voor het fonds en de departementale begroting.

Opname van artikel 3 in de departementale begrotingswet is facultatief. Als er geen sprake is van een begrotingsfonds of ingeval de begrotingsstaat van het begrotingsfonds niet wijzigt, vervalt artikel 3. In dat geval in de kop en in wetsartikel 4 «begrotingsstaten» vervangen door «begrotingsstaat» en de wetsartikelen vernummeren.

Toelichting op artikel 5
Als de incidentele suppletoire begroting vóór de 1e suppletoire begroting (in verband met de Voorjaarsnota) wordt ingediend, dan moet in artikel 5 een datum worden ingevuld die vóór 1 juni ligt.

Als de incidentele suppletoire begroting vóór de 2e suppletoire begroting (in verband met de Najaarsnota) wordt ingediend dan moet in artikel 5 een datum worden ingevuld die vóór 1 december ligt.

Het voorgaande is noodzakelijk om mogelijke problemen te voorkomen, die kunnen ontstaan indien de parlementaire behandeling van een «latere» suppletoire begroting (bijvoorbeeld de 2e suppletoire begroting) eerder wordt afgerond dan die van een eerder ingediende suppletoire begroting (bijvoorbeeld de incidentele suppletoire begroting).

Toelichting Ondertekening minister
De Minister ondertekent niet het voorstel van wet van de incidentele suppletoire begroting. De minister zet alleen zijn handtekening ondertekening onderaan de artikelsgewijze toelichting (niet de begrotingstoelichting) van de memorie van toelichting, zie toelichting bij model 4.81 - Memorie van toelichting ISB.

Advies Raad van State
In beginsel adviseert de Raad van State niet over suppletoire begrotingen (Wet op Raad van State, art. 19). Bij ingrijpende of substantiële budgettaire en beleidsmatige wijzigingen van de begrotingen via (incidentele) suppletoire begrotingswetten beslist de ministerraad of de suppletoire begrotingswet wel of niet voor advies aan de Raad van State wordt voorgelegd voor de verzending naar de Tweede Kamer. Het besluit om de beoogde wijziging van de suppletoire begroting in de MR te agenderen wordt in overleg met de directie FEZ en/of **beleidsdirecties** van de betrokken minister en Financiën/IRF genomen.

Model 4.81 - Departementale begrotingsstaat incidentele suppletoire begroting

Wijziging begrotingsstaat van het Ministerie van ... (...) voor het jaar 20.. (incidentele suppletoire begroting inzake ...) (bedragen x € 1.000)							
Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting incl. NvW			Mutaties incidentele suppletoire begroting		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Totaal						
	Beleidsartikelen						
1	Artikel 01						
..	...						
14	Artikel 14						
	Niet-beleidsartikelen						
20	Algemeen						
21	Apparaat Kerndepartement						
2*	Evt. overige (apparaat) niet-beleidsartikelen						
2*	Geheim						
2*	Nog onverdeeld						

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie De inrichting van de rijksbegroting).
2. De verplichtingen, uitgaven en ontvangsten worden getotaliseerd.
3. De gerealiseerde bedragen worden steeds naar boven afgerond (€ 1.000).
4. De financiële en niet-financiële toelichting op de departementale verantwoordingsstaat is opgenomen bij de toelichting op de begrotingsartikelen.
5. Bovenstaand model is gebaseerd op de situatie dat de incidentele suppletoire begroting vóór 1e suppletoire begroting wordt ingediend. Indien de incidentele suppletoire begroting na de 1e suppletoire begroting wordt ingediend en vóór de 2e suppletoire begroting, dan wordt tussen de kolom 'Vastgestelde begroting na NvW' en de kolom 'Mutaties incidentele suppletoire begroting' een kolom 'Mutaties 1e suppletoire begroting' (uitgesplitst in verplichtingen, uitgaven en ontvangsten) opgenomen.
6. De niet-departementale begrotingen (I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII, XVIII) hoeven geen apart centraal apparaatsartikel in de (incidentele) suppletoire begroting op te nemen (aansluitend op de indeling van de oorspronkelijke begroting). Dit geldt tevens voor de departementale begroting III.

Model 4.82 - Memorie van toelichting incidentele suppletoire begroting (ISB)

Memorie van toelichting incidentele suppletoire begroting

INHOUDSOPGAVE

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 2.3, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 elk afzonderlijk bij wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 20.. wijzigingen aan te brengen in:

1. de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ...;
2. de begrotingsstaat inzake de agentschappen van dit ministerie;
3. de begrotingsstaat voor het begrotingsfonds .....

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht.

Wetsartikel 4

Dit artikel regelt de inwerkingtreding van de wet.

De Minister van ...

[handtekening]

[Naam minister; voorletters + achternaam, geen titels]

B. BEGROTINGSTOELICHTING

PM

TOELICHTING

A. Artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel

Een inhoudsopgave wordt opgenomen als de omvang van de memorie daar aanleiding toe geeft. In dat geval geeft de inhoudsopgave een compleet beeld van de onderdelen van de memorie van toelichting.

N.B. Voor de niet-departementale begrotingen (waaronder de programmabegrotingen) wordt voor de teksten voortgebouwd op de modellen van de begrotingen.

Toelichting bij wetsartikelen 1 tot en met 3

De toelichting bij deze wetsartikelen kan kort worden gehouden. Volstaan kan worden met de in het model opgenomen standaardtekst.

Toelichting bij wetsartikel 4

Het (standaard)wetsartikel inzake de euro als waarde-eenheid van de begroting behoeft geen toelichting.

Toelichting bij wetsartikel 5

Als er in een suppletoire begroting een specifiek wetsartikel wordt opgenomen - los van de wetsartikelen die zijn voorgeschreven in de Rijksbegrotingsvoorschriften - wordt dat wetsartikel op deze plaats toegelicht.

Toelichting bij wetsartikel 6

De toelichting bij deze wetsartikelen kan kort worden gehouden. Volstaan kan worden met de in het model opgenomen standaardtekst.

Toelichting ondertekening Minister

De minister ondertekent de memorie van toelichting na onderdeel A, te weten de artikelsgewijze toelichting bij het wetsvoorstel (en niet na onderdeel B, te weten de begrotingstoelichting).

B. Toelichting bij de begrotingstoelichting

De beleidsinhoudelijke toelichting bij de begroting(sstaat) wordt opgenomen in onderdeel B van de memorie van toelichting (de begrotingstoelichting).

De begrotingstoelichting gaat voor wat betreft de departementale begroting en indien van toepassing de begroting van het begrotingsfonds in op de reden van de ISB en geeft een overzicht van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten ten opzichte van de vorige begroting (naar het voorbeeld van de modellen 2.11 - Departementale begrotingsstaat,2.12 - Begrotingsstaat inzake de agentschappen en 2.13 - Begrotingsstaat Begrotingsfonds voor de 1e suppletoire begroting en de modellen 2.21 - Departementale Begrotingsstaat, 2.22 - Begrotingsstaat inzake de agentschappen en 2.23 - Begrotingsstaat Begrotingsfonds voor de 2e suppletoire begroting). De vorige begroting kan de oorspronkelijke begroting zijn of de 1e of 2e suppletoire begroting. Dit hangt van het moment in het jaar waarop de ISB zich voordoet.

Als de ISB na de 1e suppletoire begroting plaatsvindt, is het van belang dat de standen van de oorspronkelijke begroting, de 1e suppletoire begroting en de ISB vanwege de inzichtelijkheid en transparantie in afzonderlijke kolommen worden weergegeven. Dit betekent dat de standen van de 1e suppletoire begroting en de ISB bij voorkeur niet bij elkaar worden opgeteld. Hierdoor zou het namelijk onduidelijk zijn welke standen precies verband houden met de ISB en welke standen tot de 1e suppletoire begroting zijn toe te rekenen.

Model 4.83 - Budgettaire gevolgen van beleid incidentele suppletoire begroting

Budgettaire gevolgen van beleid art. ... (bedragen x € 1.000)							
	Stand ontwerp-begroting 20xx incl NvW	Mutaties incidentele suppletoire begroting	Stand incidentele suppletoire begroting	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Uitgaven	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier artikelonderdeel 1 in (incl. nummering)							
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 2 in (incl. nummering)							
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

	Stand ontwerp-begroting 20xx incl NvW	Mutaties incidentele suppletoire begroting	Stand incidentele suppletoire begroting	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier artikelonderdeel 3 in (incl. nummering)							
Vul hier het instrument (1) op dit artikelonderdeel in	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (2) op dit artikelonderdeel in	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier het instrument (3) op dit artikelonderdeel in	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Vul hier regeling 1 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 2 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Vul hier regeling 3 op het instrument in	0	0	0	0	0	0	0
Ontvangsten	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

TOELICHTING

1. De incidentele suppletoire begrotingswetsvoorstellen hebben (conform de motie van Walsem Kamerstukken II, 26.573, nr. 55) in de artikelsgewijze toelichting eenzelfde structuur als de 'budgettaire gevolgen van beleid' tabel van de ontwerpbegroting.
2. De verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenbedragen worden gegeven voor het lopende begrotingsjaar t.
3. Verplichtingen en garantieverplichtingen: indien er ten laste van dit beleidsartikel ook garantieverplichtingen worden begroot, wordt direct onder de tabel budgettaire gevolgen van beleid nog een tweede tabel -Uitsplitsing verplichtingen opgenomen. Het format voor deze eventueel op te nemen tabel is onderaan dit blok Toelichting opgenomen.
4. Juridisch verplichte uitgaven: van de ramingen van de uitgaven wordt apart vermeld welk percentage daarvan juridisch is verplicht. Als peildatum voor de omvang van de juridische verplichte uitgaven op jaarbasis wordt de ingangsdatum van de incidentele suppletoire begroting genomen.
5. Bovenstaand model is gebaseerd op de situatie dat de incidentele suppletoire begroting vóór 1e suppletoire begroting wordt ingediend. Indien de incidentele suppletoire begroting na de 1e suppletoire begroting wordt ingediend en vóór de 2e suppletoire begroting, dan wordt tussen de kolom 'Vastgestelde begroting na NvW' en de kolom 'Mutaties incidentele suppletoire begroting' een kolom 'Stand 1e suppletoire begroting' opgenomen.
6. De budgettaire gevolgen worden in de tabellen cijfermatig gepresenteerd en in aansluiting op de tabel toegelicht. De beleidsmatige mutaties en technische mutaties groter of gelijk aan de ondergrenzen in onderstaande staffel worden op het niveau van de financiële instrumenten per beleidsartikel (en eventueel artikelonderdeel) toegelicht. Daarbij wordt de aard en de oorzaak per mutatie afzonderlijk toegelicht, waarbij zoveel mogelijk met PxQ gegevens wordt onderbouwd. **Let op:** de ondergrens van < 1 miljoen euro geldt niet voor subsidies die < 1 miljoen euro zijn en waarbij de begrotingswet als wettelijke grondslag voor het betreffend subsidiebedrag gaat gelden op basis van artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb. In die gevallen worden de afzonderlijke subsidiebedragen in de toelichting van het betreffend begrotingsartikel en optioneel in de tabel vermeld.

Overzicht		
Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 en < 1000	5	10
=> 1000	10	20

Uitsplitsing verplichtingen indien er ten laste van dit beleidsartikel garantieverplichtingen worden geraamd/verantwoord.

Uitsplitsing verplichtingen							
	Stand ontwerp-begroting 20xx incl NvW	Mutaties incidentele suppletoire begroting	Stand incidentele suppletoire begroting	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4
Verplichtingen	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
waarvan garantieverplichtingen	0	0	0	0	0	0	0
waarvan overige verplichtingen	0	0	0	0	0	0	0

Model 4.90 - OWB Open Data

Model 4.91 - Sup 1 Open Data

Model 4.92 - Sup 2 Open Data

Model 4.93 - JV Open Data

Model 4.95 - Open Data Instrumenten

Model 4.96 - Uitsplitsing apparaat in kostensoorten

Model 4.97 - ICT-uitgaven

Model 4.98 - Financieel overzicht ZBO's

Model 4.99 - Baten- en lastenstaat agentschappen

VOORSCHRIFTEN

Dit deel van de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften bevat de bepalingen die betrekking hebben op de begrotings- en verantwoordingsdocumenten, de ontwerp-begrotingen, de suppletoire begrotingen, de departementale jaarverslagen en de slotwetten.

Verder bevat dit deel de logistieke aanwijzingen, informatie over beleidsbrieven en overige (aan Financiën aan te leveren) informatie.

Regeling rijksbegrotingsvoorschriften

Regeling van de Minister van Financiën van 25 oktober 2024, houdende regels over de begroting en de verantwoording van het Rijk voor het jaar 2025 en de door de Minister van Financiën vast te stellen bedragen (Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2025)

De Minister van Financiën,

Gelet op artikel 4.20, eerste lid, aanhef en onder a tot en met d en f, van de Comptabiliteitswet 2016;

Besluit:

§ 1 Algemene bepalingen

Artikel 1 Door de Minister van Financiën vast te stellen bedragen De bedragen in bijlage A van deze regeling zijn de door de Minister van Financiën vastgestelde bedragen voor het schriftelijk informeren van de Kamers der Staten-Generaal van voornemens tot het verrichten van privaatrechtelijke rechtshandelingen, bedoeld in artikel 4.7, eerste lid, onder a tot en met d, van de Comptabiliteitswet 2016.

Artikel 2 Regels over de begroting en de verantwoording van het Rijk De regels in bijlage B (https://rbv.rijksfinancien.nl) van deze regeling hebben betrekking op de begroting en de verantwoording van het Rijk, bedoeld in artikel 4.20, eerste lid, aanhef en onder a tot en met d, van de Comptabiliteitswet 2016.

§ 2 Bijzondere bepalingen

Artikel 3 Afwijkingen In bijzondere gevallen kan in overeenstemming met de Minister van Financiën worden afgeweken van de bepalingen van deze regeling.

§ 3 Slotbepalingen

Artikel 4 Overgangsrecht De Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2024 wordt ingetrokken, met dien verstande dat de bepalingen van deze regeling van toepassing blijven op de voorstellen van wet inzake de suppletoire begrotingsstaten en de slotverschillen inzake het begrotingsjaar 2024 voor zover deze wetsvoorstellen nog niet bij wet zijn vastgesteld.5**Artikel 5 Inwerkingtreding** Deze regeling treedt in werking met ingang van 1 januari 2024.

Artikel 6 Citeertitel

Deze regeling wordt aangehaald als: Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2025.

Deze regeling zal in de Staatscourant worden geplaatst, met uitzondering van bijlage B, die via de website betreffende de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften van het Ministerie van Financiën (https://rbv.rijksfinancien.nl) openbaar wordt gemaakt.

Regeling rijksbegrotingsvoorschriften

De Minister van Financien,

E. Heinen

Toelichting

Algemeen

De onderhavige regeling bevat voorschriften over de inrichting van de begroting, de uitvoering van de begroting en de verantwoording van het Rijk. Dit betekent dat deze voorschriften van toepassing zijn op alle onderdelen van de rijksoverheid ofwel alle onderdelen die tot de publiekrechtelijke rechtspersoon de Staat der Nederlanden behoren.

De regeling rijksbegrotingsvoorschriften (RBV) is een nadere uitwerking van artikel 4.20, eerste lid, aanhef en onder a tot en met d en f, van de Comptabiliteitswet 2016. Deze artikelleden regelen de bevoegdheid van de Minister van Financiën om voor het Rijk regels te stellen over:

- het inrichten van de rijksbegroting, bedoeld in artikel 2.1, en van de verantwoording van het Rijk, bedoeld in artikel 2.29;
- het begrotings- en het verantwoordingsproces; de begrotings- en de verantwoordingsinformatie; het begrotingsbeheer en het financieel beheer;
- het verrichten van privaatrechtelijke rechtshandelingen namens de Staat, bedoeld in bijlage A van deze regeling.

De Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2025 is ambtelijk aan de Algemene Rekenkamer voorgelegd. Relevante suggesties zijn op de website (in bijlage B) doorgevoerd.

Artikel één van de RBV bepaalt dat de door de Minister van Financiën vastgestelde bedragen in bijlage A over het schriftelijk informeren van het parlement over voornemens van de betrokken ministers tot het verrichten van privaatrechtelijke rechtshandelingen, bedoeld in artikel 4.7, eerste lid, onder a tot en met d, van de Comptabiliteitswet 2016.

Artikel twee van de RBV heeft betrekking op de regels over de begroting en verantwoording van het Rijk, zoals in bijlage B (https://rbv.rijksfinancien.nl) zijn voorgeschreven.

Artikel drie van de RBV regelt dat in bijzondere gevallen met instemming van de Minister van Financiën kan worden afgeweken van de voorschriften van deze regeling.

Artikel vier regelt het overgangsrecht.

De Regeling Rijksbegrotingsvoorschriften 2025 is ambtelijk met de Algemene Rekenkamer afgestemd. Relevante suggestijs zijn op de website (in bijlage B) doorgevoerd

de Minister van Financiën,

E. Heinen

Bijlage A bij de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2025 betreffende de door de Minister van Financiën vast te stellen bedragen

Gelet op artikel 1 van de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2025:

Regelingen RBV 2025		
Omschrijving regeling en onderwerp	Artikelnummer uit de CW 2016	Bedragen (inclusief eventuele BTW)
Het schriftelijk ter kennis brengen aan het parlement van het voornemen tot het verrichten van een privaatrechtelijke rechtshandeling, bedoeld in artikel 4.7, eerste lid, aanhef en onder a, van de Comptabiliteitswet 2016: *• het oprichten, mede oprichten of het doen oprichten van een privaatrechtelijke rechtspersoon.*	4.7, derde lid, onder e, juncto 4.7, eerste lid, onder a,	Meer dan € 0
Het schriftelijk ter kennis brengen aan het parlement van het voornemen tot het verrichten van een privaatrechtelijke rechtshandeling, bedoeld in artikel 4.7, eerste lid, aanhef en onder b tot en met d, van de Comptabiliteitswet 2016: *• het verstrekken van eigen vermogen, het overnemen van schuldtitels of aandelen of het overnemen van risico's van financiële activa, indien dat overnemen bedoeld is ter versterking van de solvabiliteit van de privaatrechtelijke rechtspersoon.*	4.7, derde lid, onder e, juncto 4.7, eerste lid, aanhef, onder b tot en met d,	Meer dan € 5.000.000

Leeswijzer RBV

Leeswijzer RBV

1. De modellen in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften worden toegepast, tenzij deze niet toepasselijk zijn voor het desbetreffende departement.
2. Bij de modellen staan bepalingen over de toepassing van het model.
3. Deze bepalingen geven soms ruimte tot afwijken; in dat geval is dat duidelijk geformuleerd met een 'kan-bepaling'.
4. Bij diverse modellen worden kwantitatieve grenzen gehanteerd zoals aantal bladzijden of een ondergrens die luidt in miljoenen euro's. Deze kwantitatieve grenzen gelden als hoofdregel. Van deze hoofdregel mag alleen (ex-ante) met instemming van de Minister van Financiën worden afgeweken. Bij de toepassing van deze grenzen is de leesbaarheid van tabellen een belangrijke invalshoek.
5. De afspraken die onder punt 4 zijn genoemd worden namens de Minister van Financiën gemaakt door Directoraat-generaal Rijksbegroting met het betreffende departement. Naast de modellen en de bepalingen bij deze modellen bestaan er informatieve teksten. Deze informatieve teksten geven een nadere toelichting op het gebruik van bepalingen. Deze teksten moeten worden beschouwd als hulp bij het invullen van tabellen, schrijven van teksten etc. Deze teksten zijn niet dwingend, maar facultatief van aard. Om elk misverstand over de status van deze teksten te voorkomen zijn deze om die reden in een afzonderlijk kader weergegeven, voorzien van het kopje «informatieve tekst».
6. Een aparte categorie modellen betreft de modellen voor de aanlevering van opendatabestanden (de modellen 4.90 tot en met 4.99) en de bijlage moties en toezeggingen (model 3.42). De via deze modellen aangeleverde gegevens zijn geen onderwerp van accountantscontrole, doch alleen opgenomen omdat dit past binnen het begrotingsproces.

De departementale begroting

Begripsafbakening

De inrichting van de Rijksbegroting

Artikelen 2.1, 2.9, 2.10 tot en met 2.12 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

Thans zijn onderstaande begrotingen en fondsen ingesteld:

1. Begrotingen:

   I De Koning (Ministerie van Algemene Zaken);
   IIA Staten-Generaal (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties);
   IIB Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties);
   III Algemene Zaken, Kabinet van de Koning en Commissie toezicht inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Ministerie van Algemene Zaken);
   IV Koninkrijksrelaties en Bes fonds (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties);
   V Buitenlandse Zaken (Ministerie van Buitenlandse Zaken);
   VI Justitie en Veiligheid (Ministerie van Veiligheid en Justitie);
   VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties);
   VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap);
   IX Financiën en Nationale Schuld (Ministerie van Financiën);
   X Defensie (Ministerie van Defensie);
   XII Infrastructuur en Waterstaat (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat);
   XIII Economische Zaken (Ministerie van Economische Zaken);
   XIV Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur);
   XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid);
   XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport);
   XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingshulp (Ministerie van Buitenlandse Zaken);
   XX Asiel en Migratie (Ministerie van Asiel en Migratie);
   XXII Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening);
   XXIII Klimaat en Groene Groei (Ministerie van Klimaat en Groene Groei).

2. Begrotingsfondsen:

   - Mobiliteitsfonds (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) [letter A, nummer 55];
   - Gemeentefonds (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) [letter B, nr. 50];
   - Provinciefonds (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) [letter C, nr. 51];
   - Diergezondheidsfonds (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit) [letter F, nr. 58];
   - BES Fonds (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) [letter H, nr. 64];
   - Deltafonds (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) [letter J, nr. 65];
   - Defensiematerieelbegrotingsfonds (Ministerie van Defensie) [letter K, nr. 66];
   - Nationaal Groeifonds (Ministerie van Economische Zaken) [letter L, nr. 70];
   - Klimaatfonds (Ministerie van Klimaat en Groene Groei) [letter M, nr. 71].

TOELICHTING

Tussen haakjes staat welk departement de begroting beheert.

De tussen haken geplaatste **nummers** bij de begrotingsfondsen verwijzen naar de nummers die daaraan in het IBOS zijn toegekend. Deze nummers worden in de begrotings- en verantwoordingsstukken die naar de Staten-Generaal gaan niet gebruikt. In de contacten met de griffie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden de tussen haken geplaatste **letters** A tot en met M bij de begrotingsfondsen gehanteerd.

In het geval van oprichting van een nieuw begrotingshoofdstuk bepaalt DG Rijksbegroting (BBH + BBV) in samenspraak met het ministerie van AZ welk nummer en letter wordt toegekend.

Categorieën begrotingen

Artikelen 2.1, eerste tot en met zevende lid van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. De volgende categorieën begrotingen worden onderscheiden:

   a. de departementale begrotingen, d.w.z. de begrotingen van de onderscheiden ministeries;
   b. de niet-departementale begrotingen, de begrotingen met de nummers I, IIA, IIB, IV en XVII;
   c. de begrotingen van de begrotingsfondsen met de letters A, B, C F, H, J, K en L.

2. De bepalingen in deze voorschriften zijn van toepassing op de departementale begrotingen. Voor zover zinvol en relevant zijn de bepalingen ook van toepassing op de niet-departementale begrotingen en op de begrotingen van de begrotingsfondsen.
3. Waar dat is aangegeven zijn bepalingen alleen van toepassing op (onderdelen van) de niet-departementale begrotingen en op (onderdelen van) de begrotingen van de begrotingsfondsen.

De begrotingsartikelen

Artikelen 2.5, 2.7, 2.8 en 2.21 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. De indeling van begrotingsartikelen kan alleen in overeenstemming met het Ministerie van Financiën worden gewijzigd.
2. Als er sprake is van veel wijzigingen in de indeling van de begroting, worden de conversiegegevens in een aparte paragraaf in de leeswijzer opgenomen.

TOELICHTING

Het uitgangspunt is dat herindeling van de artikelen beperkt wordt tot eens in de 4 jaar; de herindeling valt samen met het opstellen van het beleidsprogramma. Immers met het opstellen van het beleidsprogramma stelt het kabinet zijn doelen vast. Nieuwe indelingen in de artikelen zijn mogelijk in geval van wijzigingen in de politieke context.

Wijzigingen in de artikelindeling worden vooraf aan de Inspectie der Rijksfinanciën en de directie Begrotingszaken/afdeling Begrotingsbeheer van het Ministerie van Financiën voorgelegd. Van majeure wijzigingen in de begrotingsindeling worden de Tweede Kamer en de Eerste Kamer, nadat hierover overeenstemming met het Ministerie van Financiën is bereikt, in kennis gesteld, voordat de begrotingen in de Tweede Kamer worden ingediend. Een (eventuele) herinrichting van begrotingsartikelen dient te leiden tot een betere, meer logische aansluiting van middelen en doelstellingen van de overheid. Verzoeken van ministeries tot herstructurering van de begrotingsindeling worden door het Ministerie van Financiën in dat licht beoordeeld en het desbetreffende Ministerie zal vooraf aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer expliciet helder moeten maken waarom deze herinrichting van de begroting bijdraagt aan een beter verband tussen middelen en doelen.

Voor aanpassingen in de artikelindeling in het IBOS-systeem is de omsleutelfaciliteit voorgeschreven.

De beleidsartikelen

Artikelen 2.1, zesde tot en met achtste lid, 4.1, eerste lid, aanhef en onder c, tweede lid, aanhef en onder e van deComptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Beleidsartikelen zijn de begrotingsartikelen die zijn ingedeeld op basis van algemene beleidsdoelstellingen.
2. Een beleidsartikel bevat één algemene beleidsdoelstelling.
3. Een algemene beleidsdoelstelling kan onderverdeeld zijn in één of meer samenhangende beleidsvelden.
4. Beleidsartikelen gaan in de begroting vooraf aan de niet-beleidsartikelen.

5. De nummering van de beleidsartikelen is een oplopende reeks te beginnen met 1.
6. Onder beleidsinformatie wordt verstaan de informatie betreffende het beleid en de bedrijfsvoering, die is opgenomen in de beleidsartikelen van de begrotingen en de jaarverslagen van het Rijk en die is ontleend aan:

   a. departementale systemen voor het verzamelen, genereren en veredelen van beleidsinformatie (monitorsystemen);
   b. informatiebronnen van derden;
   c. evaluatieonderzoeken, bedrijfsvoeringsonderzoeken en beleidsdoorlichtingen.

7. De beleidsartikelen worden opgesteld conform model 1.33 of model 1.33f.

De niet-beleidsartikelen

Artikelen 2.7, 2.8 en 2.12 van deComptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. De niet-beleidsartikelen Nog onverdeeld (is een administratief artikel) en Geheim komen in de begrotingsopzet na de beleidsartikelen.
2. Indien op Nog onverdeeld sprake is van een nog toe te bedelen bedrag of nog in te vullen bezuiniging wordt in de ontwerpbegroting toegelicht waarom dit bedrag pas bij de eerste suppletoire begroting nader kan worden toebedeeld1).
3. De niet-beleidsartikelen worden doorgenummerd na de beleidsartikelen.
4. Een niet-beleidsartikel Apparaat Kerndepartement wordt in de begrotingen opgenomen, waarop apparaatsuitgaven, verplichtingen en ontvangsten worden geboekt. Met toestemming van het Ministerie van Financiën kan hiervan worden afgeweken.
5. De niet-beleidsartikelen worden opgesteld conform de modellen 1.34a, 1.34b, 1.34c, 1.34d.
6. De programmabegrotingen mogen alleen programmabudgetten/ beleidsuitgaven en -ontvangsten bevatten. Dit geldt overigens niet voor eventuele agentschappen die in een programmabegroting worden verwerkt.

TOELICHTING

Begrotingsartikel Nog onverdeeld

Het begrotingsartikel *Nog onverdeeld* bevat (volgens de memorie van toelichting van artikel 2.7, van de Comptabiliteitswet 2016):

– de loon- en prijsindexering voor een positief bedrag;
– een eventuele taakstelling of een bezuiniging voor een negatief bedrag en;
– eventuele andere nog onverdeelde begrotingsposten, zoals de post onvoorzien.

Het gaat hierbij om de begrotingsbedragen die op voorhand wel ten laste van het totaal van de betrokken begroting worden gebracht, maar waarvan de toedeling aan de begrotingsartikelen (beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen) nog niet vaststaat op het moment dat de **ontwerpbegroting** bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal wordt ingediend.

Let op: Waar in de ontwerpbegroting op Nog onverdeeld sprake is van een nog toe te bedelen bedrag of nog in te vullen bezuiniging wordt de reden hiervan toegelicht. Er moet een bijzondere omstandigheid zijn waarom een bepaald restbezuinigingsbedrag in de ontwerpbegroting nog niet ingevuld kan worden.

Op het begrotingsartikel Nog onverdeeld mogen geen uitgaven worden verricht en geen ontvangsten geboekt. Het betreft namelijk een administratieve boeking met voorlopige verwerking in een begroting.

Programmabegroting

De grondwetgever heeft het bij de grondwetsherziening van 1983 aan de wetgever gelaten te bepalen wie verantwoordelijk is voor het beheer van een begroting. De invulling die daaraan thans is gegeven sluit aan bij de tekst van artikel 44 van de Grondwet.

Volgens de memorie van toelichting van artikel 2.12 van de Comptabiliteitswet 2016 kan tot een programmabegroting worden besloten als het wegens politieke overwegingen wenselijk wordt geoordeeld om voor een minister die niet belast is met het beheer van een ministerie (minister zonder portefeuille) bepaalde budgetten afgezonderd van een departementale begroting te beheren.

Er wordt dus een scheiding aangebracht tussen het beheer van programmageld - dat wordt de verantwoordelijkheid van de programmaminister - en het beheer van het apparaat (het ambtelijk personeel en het daarvoor benodigde apparaatsgeld), dat de verantwoordelijkheid blijft van de Minister die met de leiding van het betrokken ministerie is belast.

Voor een nadere toelichting over programmabegrotingen wordt naar artikel 2.12 van deComptabiliteitswet 2016 en bijbehorende memorie van toelichting verwezen.

De departementale begroting

Artikelen 2.1, eerste tot en met tweede lid, 2.2, 2.3, 2.4 en 2.5 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Een begrotingswetsvoorstel bestaat uit de volgende onderdelen:

    1. het wetslichaam (conform de modellen 1.10, 1.11, 1.12, 1.13 of 1.14);
    2. de begrotingsstaat (conform de modellen1.20, 1.21, 1.22, 1.23, of 1.24);
    3. de memorie van toelichting (conform model 1.30);
    4. de voorgeschreven bijlagen (conform de modellen 1.36, 1.41, 1.42, 1.43, 1.44 en 1.45);
    5. andere bijlagen, indien de Minister van Financiën daarmee heeft ingestemd.

2. Voor zowel het budgettair-voorbereidende traject als het wetgevende traject is het tijdschema leidend.
3. Het jaar waarop de begroting betrekking heeft, wordt aangeduid als het jaar t.

TOELICHTING

Een begroting wordt in de vorm van een wetsvoorstel aan de Staten-Generaal voorgelegd. Met het vaststellen van de ontwerpbegroting als wet verlenen de Staten-Generaal aan de betrokken minister autorisatie tot het doen van de in de begroting opgenomen uitgaven en verplichtingen voor het betreffende begrotingsjaar en tot het invorderen van de opgenomen ontvangsten.

N.B. De autorisatie is niet van toepassing op de premiegefinancierde uitgaven en ontvangsten.

De begrote en nadien door de Staten-Generaal vastgestelde verplichtingen- en uitgavenramingen gelden als maxima (artikel 2.3, vierde lid van de Comptabiliteitswet 2016), die zonder nadere autorisatie van de Staten-Generaal (b.v. via een suppletoire begroting) niet mogen worden overschreden. Omdat de begrotingsramingen bij de ontvangstenartikelen uit autorisatieoogpunt niet als maxima, noch als minima worden beschouwd, heeft de autorisatie van de ramingen voor de ontvangsten een ander karakter. Wel worden uiteindelijk de begrotingsramingen bij de ontvangsten bij de zgn. Slotwet (de laatste suppletoire begroting in een jaarcyclus) aangepast aan de realisatie, zodat er formeel in het departementale jaarverslag per begrotingsartikel geen over- of onderschrijding resteert. Autorisatie door de Staten-Generaal vindt plaats op het niveau van een begrotingsartikel voor het betreffende begrotingsjaar (artikel 2.3, derde lid van de Comptabiliteitswet 2016).

Een departementale begroting wordt gevormd door de onder de bepalingen opgesomde onderdelen. De departementale begroting is op te delen in twee onderdelen: het wetslichaam (met als bijlage de begrotingsstaat) en de memorie van toelichting. Het wetslichaam bevat de wetsartikelen. Deze artikelen regelen de vaststelling van de uitgaven en de ontvangsten van de departementale begrotingen alsmede in voorkomende gevallen die van de begrotingen van de fondsen. Na vaststelling van de wet, maakt de begrotingsstaat integraal deel uit van de wet. De memorie van toelichting maakt wel deel uit van het begrotingswetsontwerp, maar maakt formeel geen deel uit van de wet. De memorie van toelichting wordt daarom niet in het staatsblad geplaatst.

De begrotingsstaat

Artikelen 2.1, eerste lid, derde tot en met achtste lid, 2.2, 2.5 en 2.11 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. De begrotingsstaat behorende bij een departementale begroting inclusief de begrotingsstaat van de agentschappen wordt ingericht conform model 1.20.
2. De begrotingsstaat behorend bij een departementale begroting, inclusief de begrotingsstaat van de agentschappen en van de begrotingsfondsen wordt conform model 1.24 ingericht.
3. De begrotingsstaat behorende bij de begroting van een niet-departementale begroting eventueel inclusief de agentschappen wordt volgens model 1.21 of model 1.22 opgesteld.
4. De begrotingsstaat behorende bij een begrotingsfonds wordt ingericht volgens model 1.23.

TOELICHTING

Voor de begrotingsfondsen wordt gebruik gemaakt van afzonderlijke begrotingsstaten en een toelichting daarbij om duidelijk te kunnen onderscheiden wat de werkelijke uitgaven en ontvangsten van het fonds zijn. Deze gegevens zijn van belang voor de consolidatie van de fondsgegevens in de miljoenennota en het financieel jaarverslag van het Rijk.

De opbouw van de memorie van toelichting

Leeswijzer

Bepalingen

1. Alle begrotingen bevatten een leeswijzer conform model 1.31.
2. De leeswijzer geeft inzicht in de opbouw van de begroting.

Beleidsagenda

Bepalingen

1. De inhoud van de beleidsagenda wordt aan de hand van de formatie-uitkomsten nader bepaald.
2. De beleidsagenda wordt opgesteld conform model 1.32a.
3. De beleidsagenda wordt afgesloten met een overzichtstabel met de belangrijkste beleidsmatige mutaties (conform model 1.32b), de openbaarheidsparagraaf (conform model 1.32c), een tabel planning strategische evaluatie agenda (conform model 1.32d) en een overzicht van risicoregelingen (conform model 1.32e).

Toelichting bij de beleidsartikelen

Artikel 2.1, zesde tot en met achtste lid van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Een beleidsartikel wordt opgesteld conform de voorgeschreven modellen (model 1.33, model 1.33f).

2. Een beleidsartikel bevat geen apparaatsuitgaven.
3. Voor Grote Uitvoerende Diensten, die geen agentschap of ZBO zijn, kan een apart beleidsartikel worden opgesteld met instemming van de Minister van Financiën (conform model 1.33f).
4. De begroting bevat per beleidsartikel informatie over de budgetflexibiliteit.
5. Artikel 4.23, eerste lid, van de Algemene Wet Bestuursrecht (Awb) eist dat voor het verlenen van een subsidie een wettelijk voorschrift moet zijn, waarin is geregeld voor welke activiteiten subsidie wordt verstrekt. Uitzondering op deze hoofdregel vormt een subsidie waarvan de subsidieontvanger en het maximum te verstrekken subsidiebedrag in een begrotingswetsvoorstel is opgenomen (artikel 4.23, eerste lid, derde lid, aanhef en onder c, van de Awb). De begrotingswet (over jaar t, vastgesteld door de Staten-Generaal en inwerking getreden) vormt dan de wettelijke grondslag op basis waarvan het budgetrecht van de Staten-Generaal wordt gerespecteerd. Het geautoriseerde bedrag geldt als maximum (artikel 2.3, vierde lid, van de Comptabiliteitswet 2016).
6. Bij inzet van fiscaleregelingen als instrument van beleid moeten het gebruik, de effecten en de budgettaire consequenties bij het beleidsartikel worden vermeld.
7. De niet-financiële informatie in de begroting (begrotingsinformatie) voldoet aan de norm van betrouwbare totstandkoming en is niet strijdig met de financiele begrotingsinformatie (artikelen 1.1 en 3.7 van de Comptabiliteitswet 2016). De niet-financiële informatie in het jaarverslag (verantwoordingsinformatie) of de beleidsinformatie (artikelen 1.1 en 3.9 van de Comptabiliteitswet 2016) voldoet aan de norm van betrouwbare totstandkoming en is niet strijdig met de financiele verantwoordingsinformatie. De norm van betrouwbare totstandkoming van de beleidsinformatie in de begroting en in het jaarverslag houdt in beginsel in dat de informatie afkomstig moet zijn uit ordelijk bijgehouden dossiers, uit een betrouwbare administratie of uit een betrouwbare externe bron van buiten de eigen organisatie. Voor nadere toelichting wordt verwezen naar de memorie van toelichting van artikel 3.7 (Niet-financiële begrotingsadministratie) en artikel 3.9 (Niet-financiële verantwoordingsinformatie) van de Comptabiliteitswet 2016. Niet-financiële informatie vormt de onderbouwing van in de begroting opgenomen budgetten. Dit is relevant voor de Staten-Generaal ter uitoefening van het budgetrecht. Over de kwaliteitseisen kunnen met de Kamers afspraken worden gemaakt, bijvoorbeeld tijdens de begrotingsbehandeling of een start Algemeen Overleg (Brief van de Minister van Financien van 9 maart 2005 (29949/29950, nr.5).
8. Een dienstonderdeel van een ministerie die niet als een agentschap is aangehouden (artikel 2.20 van de Comptabiliteitswet 2016) kan in overeenstemming met de Minister van Financiën ten laste van een begrotingsartikel een begrotingsreserve aanhouden (artikel 2.21, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016). Een begrotingsreserve is een meerjarige interne budgettaire voorziening of een reserve binnen de rijksbegroting. Het Ministerie van Financiën toetst bij de verlening van de toestemming voor het aanhouden van begrotingsreserves aan de beleidsmatige criteria en de voorwaarden in artikel 2.21, van de Comptabiliteitswet 2016 en bijbehorende memorie van toelichting.

Overzichtconstructies

Bepalingen

1. Overzichtsconstructies zijn overzichten waarbij informatie bijeen wordt gebracht van (onderdelen van) beleidsartikelen van verschillende begrotingen met een overeenkomstige doelstelling.
2. Bij overzichtsconstructies is onderscheid te maken naar beleidsthema's waarvoor een coördinerend bewindspersoon is aangewezen en naar overige thema's waarvoor een overzicht gewenst is.
3. Overzichtsconstructies worden opgenomen bij het beleidsartikel met de grootste budgettaire inbreng. Is een coördinerende bewindspersoon aangewezen, dan wordt de overzichtsconstructie in principe opgenomen in zijn/haar begroting op het beleidsartikel met de grootste budgettaire inbreng. Hiervan kan worden afgeweken in overleg met Financiën als de coördinerende bewindspersoon *niet* de grootste budgettaire inbreng levert.
4. Indien er geen coördinerend bewindspersoon is of hoeft te worden aangewezen, maar de informatiewaarde van de begroting(en) wel gediend is met een overzichtsconstructie, dan wordt de overzichtsconstructie in de begroting opgenomen bij het beleidsartikel dat de grootste budgettaire inbreng levert.
5. Een overzichtsconstructie moet meerjarig politiek relevant zijn. Overzichtsconstructies worden vormgegeven aan de hand van een opsomming van beleidsdoelstellingen, instrumenten, prestaties en middelen, of met verwijzingen naar doelstellingen op diverse begrotingen. Beoogd wordt een vereenvoudiging in de presentatie van een overzichtsconstructie door middel van verwijzingen naar de betreffende beleidsartikelen.

Toelichting bij de niet-beleidsartikelen

Artikel 2.7 en 2.8 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Een niet-beleidsartikel (zoals begrotingsartikel Nog onverdeeld en Geheim) wordt opgesteld conform de modellen 1.34a, 1.34b, 1.34c, 1.34d.
2. Het niet-beleidsartikel Nog onverdeeld bestaat uit de artikelonderdelen: loon- en prijsbijstelling voor een positief bedrag, een eventuele taakstelling of bezuiniging voor een negatief bedrag en andere nog onverdeelde begrotingsposten, zoals de post onvoorzien.
3. Het niet-beleidsartikel Geheim kent geen artikelonderdelen.

Paragraaf inzake agentschappen

Artikel 2.6 en 2.20 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Voor agentschappen bevat de paragraaf per agentschap de volgende onderdelen conform model 1.35:

   a. de gespecificeerde staat van baten en lasten in meerjarig perspectief;
   b. het kasstroomoverzicht;
   c. een overzicht van aanvullende agentschapsindicatoren.
2. Onder het begrip 'derden' in de zin van Titel 9 van Boek 2 BW wordt ook verstaan iedere organisatie of ieder organisatieonderdeel van het Rijk anders dan het agentschap waarop de verslaggeving betrekking heeft.

TOELICHTING

Een nieuw agentschap moet in het eerste jaar van zijn bestaan een indicatieve openingsbalans in de ontwerp-begroting opnemen. De definitieve openingsbalans wordt opgesteld aan de hand van de realisatiecijfers uit het departementale jaarverslag van het voorafgaande jaar.

De begrotingsstaat wordt onderbouwd met een staat van baten en lasten, kasstroomoverzicht en een overzicht van doelmatigheidskengetallen. Opmerkelijke verschillen hierin moeten worden toegelicht. De hoogte van het leenplafond in het extrapolatiejaar wordt ten tijde van de begrotingsvoorbereiding in overleg met de Inspectie der Rijksfinanciën voorlopig vastgesteld. Ook aanvragen voor het instellen van nieuwe bestemmingsfondsen op de balans van een agentschap moet ten tijde van de begrotingsvoorbereiding aan de Inspectie der Rijksfinanciën worden voorgelegd.

Informatie over de doeltreffendheid van het beleid, de mate waarin het agentschap bijdraagt aan het bereiken van de beleidsdoelstellingen van het departement, wordt - indien zinvol en relevant - opgenomen in de toelichting bij de betreffende beleidsartikelen.

Bijlagen

ZBO's en RWT's

Artikel 6.6 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. De bijlage inzake ZBO's en RWT's bevat een overzicht van alle ZBO's en RWT's die onder de verantwoordelijkheid van het departement vallen (conform model 1.36).
2. Indien een ZBO of een RWT uit een departementale begroting een bijdrage ontvangt, wordt het beleidsartikel vermeld waarin het ZBO of de RWT is opgenomen.

Specifieke uitkeringen per departement

Bepalingen

Als bijlage bij de begroting wordt indien van toepassing een overzicht van de specifieke uitkeringen opgenomen, conform model 1.37.

Verdiepingshoofdstuk

Bepalingen

1. Het verdiepingshoofdstuk geeft per beleidsartikel en niet-beleidsartikel de opbouw aan van uitgaven en ontvangsten vanaf de stand ontwerpbegroting van het begrotingsjaar t-1 tot de stand ontwerpbegroting van het jaar t, conform model 1.41.
2. De belangrijke nieuwe mutaties, dat wil zeggen niet eerder toegelicht in suppletoire wetten, worden in het verdiepingshoofdstuk geëxpliciteerd en van een toelichting voorzien. Deze mutaties worden, indien mogelijk en zinvol, toegelicht met prestatiegegevens.
3. Wanneer de artikelindeling tussen het begrotingsjaar t-1 en het begrotingsjaar gewijzigd is, wordt in het verdiepingshoofdstuk een was/wordt tabel opgenomen.

Moties en toezeggingen

Bepalingen

In de begroting wordt een bijlage opgenomen met door de Eerste en Tweede Kamer aanvaarde moties en door bewindslieden aan de Eerste en Tweede Kamer gedane toezeggingen. Daarin wordt per motie en toezegging de stand van zaken gepresenteerd met betrekking tot de uitvoering ervan (conform model 1.42).

Subsidieoverzicht

Bepalingen

Als bijlage bij de begroting wordt een subsidieoverzicht opgenomen conform model 1.43.

Uitwerking strategische evaluatieagenda

Artikel 4.1, eerste lid, aanhef en onder c, tweede lid, aanhef en onder b van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Als bijlage bij de begroting wordt een uitwerking van de strategische evaluatieagenda opgenomen, conform model 1.44.
2. Voor de bepalingen rondom de SEA wordt verwezen naar de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek.

Rijksuitgaven Caribisch Nederland

Bepalingen

Als bijlage bij de begroting wordt een overzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland opgenomen conform model 1.45.

NGF-bijlage

Bepalingen

Als bijlage bij de begroting wordt indien van toepassing een overzicht van de NGF-projecten opgesteld, conform model 1.47.

De suppletoire begrotingen (exclusief de Slotwet)

Artikelen 2.2, 2.5, 2.6, 2.22, 2.25, 2.27 en 2.28 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Het voorstel van wet tot wijziging van de begroting (in casu de suppletoire begroting bestaan uit de volgende onderdelen:

   a. Het wetslichaam (conform model 2.10 of conform model 2.20);
   b. Eén of meer begrotingsstaten te weten:

      1. de departementale begrotingsstaat (conform model 2.11 of conform model 2.21);
      2. eventueel de begrotingsstaat van de agentschappen (conform model 2.12 of model 2.22);
      3. de begrotingsstaat van het begrotingsfonds indien ook de oorspronkelijke begrotingsstaat van het begrotingsfonds met de oorspronkelijke begrotingsstaat van de departementale begroting in één begrotingswetsvoorstel is opgenomen (conform model 2.13 of model 2.23).

   c. De memorie van toelichting (conform model 2.14 of model 2.24).

2. Wanneer op zeer korte termijn een beleidsaanpassing moet worden doorgevoerd die meer geld gaat kosten dan in de ontwerpbegroting voor het beleid is geraamd (tussentijdse begrotingswijziging), meldt de minister dit aan de Eerste en Tweede Kamer in een brief. De minister geeft daarin aan welke consequenties voor de begroting de beleidsaanpassing zal hebben en licht de beleidsaanpassing toe. De budgettaire consequenties worden indien mogelijk gepresenteerd met gebruikmaking van de modellen voor de suppletoire begrotingsstaat.

TOELICHTING

Voor het budgettair voorbereidende traject en het wetgevende traject van een suppletoire begroting vóór de indiening bij de Tweede Kamer wordt de daarvoor geldende uiterste datum in het tijdschema van deze Regeling rijksbegrotingsvoorschriften aangehouden.

In bijzondere situaties kan een incidentele suppletoire begroting worden opgesteld. Dat kan zin hebben in het begin van een begrotingsjaar als de ontwerpbegroting zich in een zodanig stadium van vaststelling bevindt, dat daarin bij een nota van wijziging geen wijziging meer kan worden aangebracht, bijvoorbeeld als de ontwerpbegroting al door de Tweede Kamer en de Eerste Kamer is vastgesteld, en de suppletoire begroting samenhangende met de Voorjaarsnota niet op korte termijn bij de Kamers wordt ingediend. Hiertoe kan in overleg met de Minister van Financiën worden besloten. Voor een incidentele suppletoire begroting zijn de bepalingen voor de suppletoire begrotingen zoveel mogelijk overeenkomstig van toepassing.

Indien na de vaststelling door de Tweede Kamer en de Eerste Kamer van de tweede suppletoire begroting (Najaarsnota) zich nog een beleidsmatige mutatie aandient die leidt tot een overschrijding van het goedgekeurde verplichtingen- en/of uitgavenbudget op begrotingsartikelniveau, dan wordt deze mutatie uit hoofde van het budgetrecht zo spoedig mogelijk schriftelijk aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer gemeld. Deze meldplicht geldt ook voor overige majeure of politiek relevante mutaties. Vanuit oogpunt van informatievoorziening wordt deze mutatie uiterlijk drie dagen voor het kerstreces schriftelijk aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer gemeld (zie tijdschema). Daarna wordt de mutatie ter autorisatie in de Slotwet verwerkt.

Toelichting: 1a. Wetslichaam

Het wetslichaam bevat de wetsartikelen die de wijzigingen regelen van de bij de suppletoire begroting behorende begrotingsstaten.

Toelichting: 1b.Begrotingsstaat

Een begrotingsstaat bij een suppletoire begroting bevat, uitgaande van de oorspronkelijk vastgestelde begrotingsstaat en de daarin bij een eerdere suppletoire begroting aangebrachte wijzigingen, een extra kolom waarin de wijzigingen van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten, dan wel van de baten, de lasten, de kapitaaluitgaven en de kapitaalontvangsten worden opgenomen, één en ander conform model 2.11, model 2.12, model 2.22, model 2.13 of model 2.23.

Toelichting: 1c. Memorie van toelichting

De memorie van toelichting bij een suppletoire begroting bevat een (artikelsgewijze) toelichting bij de wetsartikelen, een (begrotings)toelichting bij de begrotingsstaten en zo nodig een inhoudsopgave, een en ander conform model 2.14 of model 2.24.

De begrotingstoelichting bevat een leeswijzer en een overzichtstabel conform model 2.17 of model 2.28, waarin de majeure beleidsmatig relevante uitgaven- en ontvangstenmutaties voor het uitvoeringsjaar worden gepresenteerd met een daarbij behorende toelichting. De toelichting geeft beleidsrelevante informatie.

De begrotingstoelichting bevat voorts per beleidsartikel de tabel Budgettaire gevolgen van beleid conform model 2.15 en/of model 2.15a (Voorjaarsnota) of model 2.25 en/of model 2.25a (Najaarsnota). De tabel Budgettaire gevolgen van beleid Voorjaarsnota bevat begrotingsmutaties met een meerjarige doorwerking voor de jaren t+1 tot en met t+4. Reden hiervoor is het begrotingsvoorbereidende karakter van deze nota (hoofdbesluitvormingsmoment). De tabel Budgettaire gevolgen van beleid Najaarsnota bevat begrotingsmutaties zonder meerjarige doorwerking, tenzij in een incidenteel geval met instemming van het Ministerie van Financiën anders wordt beslist. De budgetflexibiliteit is opgenomen in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid. De begrotingstoelichting bevat per beleidsartikel alleen aangepaste beleidsmatige en cijfermatige veronderstellingen in effectbereiking, doelmatigheid en raming, indien naar het oordeel van de betrokken minister sprake is van een substantiële wijziging in deze veronderstellingen ten opzichte van de veronderstellingen waarvan in de ontwerpbegroting is uitgegaan.

In de tabel budgettaire gevolgen van beleid worden alle mutaties, zowel beleidsmatig relevante als technische mutaties, opgenomen; alleen de beleidsmatige mutaties en technische mutaties groter of gelijk aan staffel opgenomen in de relevante modellen (zoals 2.15 en 2.25) worden op het niveau van de Financiële Instrumenten (en eventueel artikelonderdeel) toegelicht.

De stand van de 1e suppletoire begroting (Voorjaarsnotastand) bevat mutaties vanaf de stand van de ontwerpbegroting. De stand van de 2e suppletoire begroting (Najaarsnotastand) behelst de mutaties vanaf de stand van de 1e suppletoire begroting. Dit biedt de Staten-Generaal beleidsmatig relevante en duidelijke aangrijpingspunten om de begrotingsuitvoering te volgen en eventueel wijzigingen voor te stellen. Een verdiepingshoofdstuk per beleidsartikel kan achterwege blijven.

De tabel Budgettaire gevolgen van beleid is tevens de basis om uitvoering te geven aan het onderdeel van de motie-Van Walsem (Kamerstukken II, 26.573, nr. 55), waarin de regering wordt opgeroepen «beleidsmatig relevante mutaties tussen de artikelonderdelen bij (suppletoire) begrotingen aan beide Kamers te vermelden en financieel en inhoudelijk toe te lichten». Alle beleidsmatig relevante wijzigingen binnen een artikel - ook als die niet leiden tot een mutatie op artikelniveau - worden aan de Kamers voorgelegd. Er kan een departementsspecifieke invulling aan het begrip «beleidsmatig relevant» worden gegeven; bij die invulling wordt vanzelfsprekend rekening gehouden met de afspraken die daarover zijn gemaakt tussen vakministers en de betrokken Vaste Kamercommissies. De beleidsrelevante begrotingsmutaties in de suppletoire begrotingen worden waar zinvol en relevant toegelicht. Er wordt aangegeven welke norm (absoluut en/of relatief) is gehanteerd bij het opnemen van een toelichting bij de mutaties.

Agentschap

Een suppletoire begroting waarin mutaties van één of meerdere agentschappen worden opgenomen bevat in ieder geval een financiele staat van agentschappen (zie model 2.12 of model 2.22), een overzicht van baten en lasten en een kasstroomoverzicht (zie model 2.18 of model 2.29).

Een agentschap is verplicht in het eerste jaar als agentschap een definitieve openingsbalans (zie model 4.52) op te nemen in de suppletoire begroting naar aanleiding van de Voorjaarsnota van dat begrotingsjaar.

Bij de agentschappen, worden de verschillen tussen de realisaties en de begroting in ieder geval via de Slotwet voorgelegd aan de Staten-Generaal. Afwijkingen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting worden echter ook tussentijds, dat wil zeggen via een suppletoire begroting samenhangende met de Voorjaarsnota of middels een suppletoire begroting samenhangende met de Najaarsnota, aan de Staten-Generaal voorgelegd, indien deze cumulatief (in totaal) meer dan 5% van de oorspronkelijke begroting of cumulatief (in totaal) meer dan € 20 mln. bedragen. Er wordt gebruik gemaakt van de voorgeschreven modellen.

Toelichting: 2. Aankondiging tussentijdse begrotingswijziging

In buitengewone situaties bij de uitvoering van beleid, wanneer een spoedeisende, beleidsmatige begrotingswijziging niet tijdig via de reguliere suppletoire begrotingswetsprocedure kan worden vastgesteld, moeten soms maatregelen genomen worden met budgettaire consequenties die niet voorzien zijn in de begroting. Een voorbeeld hiervan is de recente kredietcrisis. De Minister van Financiën heeft aan de Kamer toegezegd dat de presentatie van de informatie over de gevolgen voor de begroting op begrotingsachtige wijze zal worden gepresenteerd (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 31 371, nr. 79, blz. 4).

In het algemeen worden **drie soorten begrotingswijzigingen onderscheiden**; beleidsmatige wijzigingen, exogene wijzigingen en administratieve wijzigingen.

Onder **Beleidsmatige wijzigingen** worden wijzigingen in de begrotingsartikelen verstaan die voortvloeien uit beleidsmatige beslissingen en/of wijzigingen in de begrotingsartikelen met financiële consequenties. Er moet derhalve een besluit aan ten grondslag liggen.

Exogene begrotingswijzigingen worden veroorzaakt door externe factoren. Te denken valt aan een groter beroep op een regeling dan waarmee bij de ontwerp-begroting rekening werd gehouden. Daarbij maakt het verschil of de regeling een open-einde-karakter heeft of dat er voor de regeling een subsidieplafond is vastgesteld. In het eerste geval zal aan het hogere beroep gevolg gegeven moeten worden, ook als daartoe op de begrotingsartikelen onvoldoende middelen zijn uitgetrokken. De noodzakelijke verhoging is onvermijdelijk, daar deze dan kennelijk politiek of bestuurlijk wenselijk is.

In geval van bovenstaande twee begrotingswijzigingen moet met de uitvoering gewacht worden totdat de instemming van de Tweede Kamer en de Eerste Kamer is verkregen via de vaststelling van de suppletoire begroting.

Administratieve begrotingswijzigingen zijn wijzigingen van boekhoudkundige aard of wijzigingen die voortvloeien uit controlebevindingen. In het algemeen hoeven dergelijke wijzigingen niet in een suppletoire begroting te worden opgenomen. Zij kunnen als slotwetswijzigingen worden verwerkt.

Het jaarverslag

De inrichting van de verantwoording van het Rijk

Artikelen 2.1, 2.29, 2.31, 2.32, 2.35 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. De inrichting van de verantwoording van het Rijk volgt de indeling van de rijksbegroting.
2. Voor elke begroting wordt na afloop van een begrotingsjaar een jaarverslag opgesteld.
3. Er zijn vier categorieën jaarverslagen:

    a. jaarverslagen in aansluiting op de departementale begrotingen;
    b. jaarverslagen in aansluiting op de niet-departementale begrotingen;
    c. jaarverslagen van de begrotingsfondsen;

d. het Financieel Jaarverslag van het Rijk.

4. De bepalingen in deze regeling zijn van toepassing op de departementale jaarverslagen.
5. Voor zover zinvol worden de bepalingen overeenkomstig toegepast op de niet-departementale jaarverslagen en op de jaarverslagen van de begrotingsfondsen.
6. Waar dat duidelijk aangegeven is, zijn bepalingen alleen van toepassing op (onderdelen van) de niet-departementale jaarverslagen of op (onderdelen van) de jaarverslagen van de begrotingsfondsen.

Het departementale jaarverslag

Artikelen 2.29, eerste lid, onder a, tweede lid, 2.31 van de Comptabiliteitswet 2016

Algemeen

Artikelen 2.29, eerste lid, onder a, en tweede lid, 2.32, 2.33, 2.34, 2.40, 3.5, 3.8 en 3.9 van de Comptabiliteitswet 2016.
Artikelen 3, 4 en 6 van het Besluit Auditdienst Rijk

Bepalingen

1. Het departementale jaarverslag bevat het deel algemeen (dechargeverlening en leeswijzer), het beleidsverslag, de jaarrekening en enkele bijlagen.
2. Het beleidsverslag bevat op duidelijk te onderscheiden wijze zowel financiële informatie als niet-financiële verantwoordingsinformatie. De financiële verantwoordingsinformatie in het beleidsverslag dient ter toelichting op de verantwoordingsstaat, die is opgenomen in de jaarrekening. Het beleidsverslag bevat tevens een bedrijfsvoeringsparagraaf.
3. Financiële informatie die ter toelichting in het beleidsverslag wordt opgenomen, is rechtstreeks te ontlenen aan financiële administraties.
4. De financiële toelichtingen bij de departementale verantwoordingsstaat worden op een duidelijk identificeerbare wijze - dat wil zeggen in separate paragrafen - in het beleidsverslag te worden opgenomen als onderdeel van de toelichting per begrotingsartikel (zowel voor beleidsartikelen als voor niet-beleidsartikelen).
5. De jaarrekening in het departementale jaarverslag bestaat uit:

   a. de departementale saldibalans met de toelichting daarbij (conform model 3.31) en indien van toepassing de staat van garantieverplichtingen;
   b. de departementale verantwoordingsstaat (conform model 3.30a);
   c. de samenvattende verantwoordingsstaat van alle agentschappen (conform model 3.32) met de toelichting daarbij (conform model 3.33, exclusief het overzicht van aanvullende agentschapsindicatoren);
   d. de publicatie over personele topinkomens (conform model 3.70).

TOELICHTING

De voorschriften voor het departementale jaarverslag sluiten aan bij de voorschriften voor de departementale begroting. Het jaarverslag geeft een terugblik op de begroting van hetzelfde jaar. Het uitgangspunt voor de vormgeving van het jaarverslag is de dechargeverlening van het kabinet en het faciliteren van het politieke debat op hoofdlijnen.

In het kader van de wettelijke controletaak geeft de Auditdienst Rijk jaarlijks een controleverklaring af bij het departementale jaarverslag. Deze controleverklaring bevat een oordeel over:

1. het getrouwe beeld van de financiële verantwoording. De financiële verantwoording bestaat uit:

   a. de jaarrekening zoals hierboven gedefinieerd;
   b. de in het beleidsverslag opgenomen financiële toelichtingen.

2. het getrouwe beeld van de in de bedrijfsvoeringsparagraaf opgenomen rapportage over de rechtmatigheid van de bedrijfsvoering;

3. de vraag of het departementale jaarverslag is opgesteld in overeenstemming met de verslaggevingsvoorschriften;
4. de vraag of de in het departementale jaarverslag opgenomen niet-financiële informatie niet in strijd is met de financiële informatie.

Daarnaast controleert de Auditdienst Rijk de totstandkoming van de niet-financiële verantwoordingsinformatie alsmede het gevoerde financieel en materieel beheer en de daartoe bijgehouden administraties. Over de belangrijkste bevindingen van deze onderzoeken en eventuele onderzoeken naar de bedrijfsvoering brengt de Auditdienst Rijk verslag uit in het jaarlijkse auditrapport. Deze bevindingen vallen niet onder de reikwijdte van de controleverklaring.

Toelichting bij punt 2

Artikelen 3.8 en 3.9 van de Comptabiliteitswet 2016 bepalen de eisen die van toepassing zijn op de financiële informatie en de niet-financiële informatie die in de jaarverslagen worden opgenomen. In het beleidsverslag wordt duidelijk onderscheid gemaakt in financiële en beleidsmatige toelichtingen. Dit onderscheid is van belang voor de Auditdient Rijk omdat het voor de controle belangrijk is dat de informatie in het jaarverslag waarop de controleverklaring betrekking heeft, duidelijk herkenbaar is. Het is ook van belang voor het oordeel van de Algemene Rekenkamer.

Toelichting bij punt 4

De financiële toelichting op de departementale verantwoordingsstaat wordt duidelijk herkenbaar opgenomen in het beleidsverslag. De toelichting op de samenvattende verantwoordingsstaat van de agentschappen bevat per agentschap in elk geval de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht.

De inhoudsopgave

Bepalingen

1. Het jaarverslag wordt opgesteld conform de indeling in model 3.00.
2. Van de indeling en de benamingen in model 3.00 kan alleen worden afgeweken met instemming van de Minister van Financiën.

Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening

Artikelen 2.29, eerste lid, onder a en tweede lid, 2.31, 2.37, 2.40, 7.21 en 7.22 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Het jaarverslag bevat een verzoek tot dechargeverlening van de betrokken minister gericht aan de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
2. Het verzoek wordt ingericht conform model 3.10.

TOELICHTING

In het verzoek om dechargeverlening over het financieel beheer met betrekking tot de begroting van de Nationale Schuld, zal de Minister van Financiën tevens het verzoek doen om dechargeverlening over het financieel beheer met betrekking tot de centrale kassen van de schatkist van het Rijk.

De Algemene Rekenkamer kan op grond van artikel 7.21, van de Comptabiliteitswet 2016 bezwaar maken tegen het financieel beheer of de verantwoording daarover. Als zij haar bezwaar handhaaft en dit een rechtmatigheidsbezwaar is, dan volgt een indemniteitsprocedure, op basis van artikel 7.22 van de Comptabiliteitswet 2016. Een voorstel tot vaststelling van een indemniteitswet moet worden opgesteld conform model 3.90.

De leeswijzer

Bepalingen

1. Alle jaarverslagen bevatten een leeswijzer opgesteld conform model 3.11.
2. De leeswijzer geeft inzicht in de opbouw van het jaarverslag.

Het beleidsverslag

De beleidsprioriteiten

Bepalingen

1. De paragraaf inzake de beleidsprioriteiten bevat een uiteenzetting op hoofdlijnen van de bereikte of opmerkelijke resultaten, conform model 3.21.
2. Het onderdeel beleidsprioriteiten wordt afgesloten met een tabel realisatie periodieke rapportages / beleidsdoorlichtinge (conform model 3.21a), een overzicht van Risicoregelingen (conform model 3.21b) en de openbaarheidsparagraaf (conform model 3.21c).

De beleidsartikelen

Bepalingen

1. De toelichting bij de beleidsartikelen wordt opgesteld conform model 3.22 of model 3.22f.
2. Bij de toelichting op de doelstellingen wordt waar mogelijk verwezen naar informatie uit eerder verschenen beleidsnota's, voortgangsrapportages en beleidsanalyse of evaluatieonderzoeken.
3. In de toelichting bij de beleidsartikelen kan, indien zinvol en relevant, informatie worden opgenomen over de met eventuele agentschap(pen) voortgebrachte producten of diensten.
4. Beleidsinformatie of niet-financiële informatie wordt ontleend aan:

    a. departementale systemen voor het verzamelen, genereren en veredelen van beleidsinformatie (monitorsystemen);
    b. informatiebronnen van derden;
    c. evaluatieonderzoeken en bedrijfsvoeringsonderzoeken.

5. Indien ten laste van een beleidsartikel een begrotingsreserve wordt aangehouden, wordt in het jaarrekeningdeel van het jaarverslag de in artikel 2.21 van de Comptabiliteitswet 2016, bedoelde informatie opgenomen.
6. In de structuur van de toelichting bij het beleidsartikel wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen financiële en niet-financiële informatie.

TOELICHTING

De kwaliteit en relevantie van de beleidsverantwoording in het jaarverslag zijn in belangrijke mate afhankelijk van de informatie die in de departementale begroting was opgenomen. Immers, naarmate de beleidsdoelstellingen meer concreet en in meetbare grootheden worden weergegeven, wordt het beter mogelijk om de realisatie ervan te monitoren.

Wat betreft de opbouw van de toelichting per beleidsartikel wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de departementale begroting.

De niet-beleidsartikelen

Artikelen 2.7, 2.8, 3.8 en 3.9 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Het jaarverslag bevat de niet-beleidsartikelen: Bijzonder begrotingsartikel Nog onverdeeld (o.a. Nominaal en onvoorzien) en Geheim.
2. Op het niet-beleidsartikel worden de gerealiseerde uitgaven, verplichtingen en ontvangsten middels hetzelfde schema opgenomen als in de vastgestelde begroting.
3. In de structuur van de toelichting bij het niet-beleidsartikel wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen financiële informatie en niet-financiële informatie.
4. De toelichting bij een niet-beleidsartikel bevat een tabel inzake de budgettaire gevolgen van niet-beleidsartikelen conform de modellen 3.23a, 3.23b, 3.23c en 3.23d.

De bedrijfsvoeringsparagraaf

Artikelen 2.31, onder b, 3.3, 3.4 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Een departementaal jaarverslag bevat een bedrijfsvoeringsparagraaf opgesteld conform model 3.24.
2. De bedrijfsvoeringsparagraaf heeft het karakter van een uitzonderingsrapportage.
3. De bedrijfsvoeringsparagraaf bestaat uit zes verplichte onderdelen: rechtmatigheid, totstandkoming niet-financiële verantwoordinginformatie, begrotingsbeheer, financieel beheer en materiële bedrijfsvoering, misbruik en oneigelijk gebruik, overige aspecten van de bedrijfsvoering en fraude- en corruptierisico's.
4. Indien op het niveau van ministers wettelijk een scheiding is aangebracht tussen beleid en uitvoering worden fouten en onzekerheden in de rechtmatigheid toegelicht in de bedrijfsvoeringsparagraaf van het ministerie verantwoordelijk voor de uitvoering. Het beleidsverantwoordelijk ministerie neemt de hoofdconclusies hiervan over en kan verder volstaan met een verwijzing naar de bedrijfsvoeringsparagraaf van het uitvoerende ministerie. Wel kan er voor de beleidsbepalende minister(s) aanleiding zijn om hierbij vanuit hun verantwoordelijkheid aanvullende opmerkingen te maken.

TOELICHTING

Toelichting bepaling 1

De bedrijfsvoeringsparagraaf in het departementale jaarverslag heeft betrekking op de bedrijfsvoering van alle onder een ministerie vallende dienstonderdelen, inclusief de afzonderlijke administraties. Dat betekent dat er geen afzonderlijke bedrijfsvoeringsparagraaf wordt opgenomen in de jaarverslagen van de agentschappen. Dit geldt ook voor de niet-departementale jaarverslagen zoals die van de begrotingsfondsen waarvoor besloten is het jaarverslag op te nemen in een bijlage bij het departementale jaarverslag, bedoeld in artikel 2.1, vijfde lid, onder c, van de Comptabiliteitswet 2016.

Toelichting bepaling 2

In de bedrijfsvoeringsparagraaf wordt verslag gedaan van de opmerkelijke zaken in de bedrijfsvoering, mede gebaseerd op een risico-analyse. Daarbij wordt ingegaan op (in voorkomend geval) de tekortkomingen in de bedrijfsvoering, de punten van aandacht en/of de bijzondere gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan in het verslagjaar.

Toelichting bepaling 3

Zowel fouten en onzekerheden met betrekking tot de rechtmatigheid van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten als tekortkomingen in de totstandkoming van de in het jaarverslag opgenomen niet-financiële verantwoordingsinformatie worden op artikelniveau gerapporteerd (conform model 3.24).

Toelichting bepaling 4

De bepaling heeft geen betrekking op situaties waarbij een minister voor de uitvoering van een wet of regeling een agentschap van een ander departement inschakelt.

Bijlage: Toezichtsrelaties ZBO's en RWT's

Artikel 6.6 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Een departementaal jaarverslag bevat een bijlage inzake toezichtrelaties conform model 3.40.
2. De bijlage inzake toezichtrelaties bevat een onderdeel inzake het toezicht op de Zelfstandige bestuursorganen en de Rechtspersonen met een wettelijke taak. Daarin worden de volgende gegevens opgenomen:

   a. (in voorkomend geval) de bijzonderheden die naar voren zijn gekomen bij de goedkeuring van de tarieven, de goedkeuring van de begroting en de goedkeuring van de jaarrekening voor zover de minister over die bevoegdheden beschikt;
   b. (in voorkomend geval) de bijzonderheden met betrekking tot de opbouw van de vermogenspositie van rechtspersoonlijkheid bezittende Zelfstandige bestuursorganen en van Rechtspersonen met een wettelijke taak;
   c. een overzicht van de realisatie van de ramingen in de begroting conform model 3.40.

TOELICHTING

Het is niet de bedoeling om ieder jaar een integraal beeld van het toezicht op ZBO's en RWT's te schetsen. Deze bijlage heeft bij de onderdelen 2a. en 2b. het karakter van een uitzonderingsrapportage.

Alles op orde, is het basisprincipe van deze rapportagevorm. Belangrijke afwijkingen dienen hier te worden gerapporteerd. Daarbij wordt tevens aangegeven wat de aanpak is. In het algemeen gaat het hierbij om bijzonderheden die naar voren zijn gekomen uit de rapportages van toezichthoudende diensten of onderdelen van het departement. Aandachtspunten hierbij zijn onder meer rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid. Daarnaast kunnen er bijzonderheden zijn die voortvloeien uit de specifieke taken van de RWT's. Deze kunnen onder meer betrekking hebben op de kwaliteit van de dienstverlening, de toegankelijkheid daarvan, de te leveren prestaties etc. Hier geldt hetgeen in de wet- en regelgeving is bepaald voor de relatie tussen de verantwoordelijke minister en de RWT. Dit is over het algemeen uitgewerkt in de departementale toezichtvisie en de toezichtarrangementen.

Bepaling 2b betreft expliciet de ontwikkelingen van vermogens bij ZBO's en RWT's. Substantiële stijgingen en dalingen in de omvang van het vermogen worden toegelicht.

Bijlage: Moties en toezeggingen

Bepalingen
In het jaarverslag wordt een bijlage opgenomen met door de Eerste en Tweede Kamer aanvaarde moties en door bewindslieden aan de Eerste en Tweede Kamer gedane toezeggingen. Daarin wordt per motie en toezegging de stand van zaken gepresenteerd met betrekking tot de uitvoering ervan conform model 3.42. De aangeleverde gegevens via deze bijlage zijn geen onderwerp van de accountantscontrole.

Bijlage: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek

Bepalingen

De departementen moeten als bijlage in het jaarverslag jaarlijks een overzicht opnemen van de afgeronde evaluatie- en overige onderzoeken conform model 3.45.

Bijlage: Inhuur externen

Bepalingen

De departementen moeten als bijlage in het jaarverslag jaarlijks een overzicht opnemen van de uitgaven voor inhuur van externe adviseurs en tijdelijk personeel conform model 3.60.

TOELICHTING

De controleverklaring (accountantsverklaring) spreekt zich niet uit over het getrouwe beeld van het overzicht inhuur van externen.

Bijlage: Focusonderwerp FJR 2023

De departementen moeten bij het jaarverslag een bijlage opnemen over het begrotingsproces conform model 3.49.

Bijlage Rijksuitgaven Carabisch Nederland

Bepalingen
De departementen nemen indien van toepassing bij het jaarverslag de bijlage rijksuitgaven Caribisch Nederland op, conform model 3.47.

Bijlage: Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer

De departementen moeten als bijlage in het jaarverslag een overzicht opnemen van de verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer conform model 3.25.

Jaarverslagen begrotingsfondsen

Artikelen 2.3, eerste en tweede lid, 2.11 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Indien de oorspronkelijke begrotingsstaat van een begrotingsfonds samen met de oorspronkelijke departementale begrotingsstaat in één begrotingswet is vastgesteld, wordt het jaarverslag van dat begrotingsfonds als bijlage bij het departementale jaarverslag gepubliceerd.
2. Indien de oorspronkelijke begrotingsstaat van een begrotingsfonds in een aparte begrotingswet is vastgesteld, wordt het jaarverslag van dat begrotingsfonds als een afzonderlijk jaarverslag gepubliceerd.
3. Indien sprake is van een afzonderlijk gepubliceerd jaarverslag van een begrotingsfonds moet hierin tevens een bedrijfsvoeringsparagraaf worden opgenomen. Hierin wordt verslag gedaan van opmerkelijke zaken in de rechtmatigheid ten aanzien van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten en de tekortkomingen in de totstandkoming van de in het jaarverslag opgenomen beleidsinformatie. Voor de overige onderdelen van de bedrijfsvoering wordt verwezen naar het departementale jaarverslag van de betrokken minister.

TOELICHTING

Departementen hebben de keuze om de departementale begroting en de begroting van een begrotingsfonds, waarvoor zij verantwoordelijk zijn, in één begrotingswet op te nemen. Overwegingen van administratief-organisatorische aard kunnen hier aanleiding toe zijn. De bepalingen regelen dat de keuze die bij de begrotingswet is gemaakt, leidend is voor het jaarverslag. Is er een afzonderlijke wet voor een begrotingsfonds, dan komt er ook een afzonderlijk jaarverslag. Zijn departement en begrotingsfonds in een begrotingswet opgenomen, dan is er ook maar één jaarverslag, waarin het jaarverslag van het begrotingsfonds als bijlage is opgenomen. In dat geval bevat het jaarverslag van het begrotingsfonds geen zelfstandig voorwoord en geen zelfstandig verzoek tot dechargeverlening. Als de oorspronkelijke begrotingsstaat van een begrotingsfonds in een aparte wet is opgenomen, wordt het jaarverslag van het begrotingsfonds als apart kamerstuk gepubliceerd.

Jaarrekening

De verantwoordingsstaat

Artikelen 2.29, 2.31 tot en met 2.33 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. De departementale verantwoordingsstaat wordt opgemaakt conform model 3.30a.
2. Indien het departement het beheer voert over een begrotingsfonds wordt hiervoor een aparte verantwoordingsstaat opgesteld conform model 3.30b.
3. Voor de agentschappen die onder een departement ressorteren wordt een aparte samenvattende verantwoordingsstaat opgesteld conform model 3.32.

TOELICHTING

Toelichting bepaling 1

De departementale verantwoordingsstaat en een eventuele verantwoordingsstaat van een begrotingsfonds zijn overzichtelijk en bieden inzicht in de geraamde en gerealiseerde bedragen van de verplichtingen, de uitgaven en de ontvangsten. De financiële toelichting op de verantwoordingsstaat wordt opgenomen in het beleidsverslag. In de jaarrekening wordt in de tekst verwezen naar deze toelichting.

Toelichting bepaling 3

De financiele verantwoordingsstaat van de agentschappen, biedt in elk geval inzicht in de oorspronkelijk geraamde en in de gerealiseerde totalen van de baten en lasten, het saldo van baten en lasten en in de totalen van kapitaaluitgaven en -ontvangsten. Indien in de oorspronkelijke begrotingsstaat een nadere detaillering van de baten en lasten was opgenomen, wordt deze ook in de verantwoordingsstaat opgenomen. De toelichting op de samenvattende verantwoordingsstaat maakt onderdeel uit van de jaarrekening.

De departementale saldibalans

Artikelen 2.29, 2.31, 2.32 en 2.34 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

De saldibalans wordt opgemaakt conform model 3.31. De saldibalans en toelichting daarop maken onderdeel uit van de jaarrekening en worden ook daarin opgenomen.

TOELICHTING

De saldibalans wordt opgenomen in de jaarrekening. De Auditdienst Rijk controleert de saldibalans in samenhang met de departementale verantwoordingsstaat.

Voor ieder afgezonderd beheer wordt, ook in de situatie dat dit niet gepaard gaat met een afgezonderde administratie, een aparte saldibalans opgesteld. Dit betekent dat bij iedere verantwoordingsstaat een saldibalans komt. In de situatie dat een afgezonderd beheer niet gepaard gaat met een afgezonderde administratie, worden posten die niet zonder meer aan één saldibalans zijn toe te wijzen met behulp van veronderstellingen aan de verschillende saldibalansen toegerekend. Het gaat hierbij om de posten liquide middelen, rekening-courant RHB en uitgaven en ontvangsten buiten begrotingsverband. Indien de toerekening niet door middel van schattingen mogelijk is en arbitrair is, worden deze posten opgenomen op de saldibalans die behoort bij de verantwoordingsstaat van het ministerie.

De departementale saldibalansen per 31 december worden tevens door het Centraal Bureau voor Statistiek gebruikt als input voor de overheidsbalans.

Op grond van de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regelingen voert het ministerie van Financiën/ Toeslagen de in de bepaling genoemde toeslagregelingen uit voor de toeslagendepartementen. Deze departementen zijn verantwoordelijk voor het beleid inzake de toeslagregelingen en voor de (programma)budgetten die daarvoor noodzakelijk zijn. Die budgetten zijn in de begrotingen van de betrokken departementen opgenomen en worden in de jaarverslagen van die departementen verantwoord. De voorschotten met betrekking tot een toeslagregeling wordt vanaf verslagjaar 2017 verwerkt in de saldibalans van de departementale respectievelijk niet-departementale jaarrekening die aansluit op de begroting waarop het budget voor de desbetreffende toeslagregeling is begroot.

Paragraaf inzake agentschappen

Artikelen 2.20, 2.31 en 2.33 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. In het departementaal jaarverslag wordt een paragraaf over de agentschappen opgenomen. Deze paragraaf wordt opgenomen in de jaarrekening.
2. Voor agentschappen bevat de paragraaf per agentschap de volgende onderdelen conform model 3.33:

    a. de financiële staat van baten en lasten van het agentschap;
    b. de balans per 31 december;
    c. het kasstroomoverzicht;
    d. een toelichting die ingaat op de volgende onderwerpen: verschillenanalyse, omzetspecificatie, bijzondere baten en lasten, verloop en stand van de voorzieningen, ontwikkeling van het eigen vermogen en vorderingen/ liquide middelen/ schulden binnen de rijksoverheid;
    e. een overzicht van aanvullende agentschapsindicatoren.
3. Indien een agentschap een publicitair jaarverslag uitbrengt, maakt het agentschap in dit jaarverslag melding van de bijzondere status van dit verslag. Een dergelijk publicitair jaarverslag is geen verplicht verantwoordingsverslag van een agentschap.
4. Onder het begrip ‘derden’ in de zin van Titel 9 van Boek 2 BW wordt ook verstaan iedere organisatie of ieder organisatieonderdeel van het Rijk anders dan het agentschap waarop de verslaggeving betrekking heeft. Bij materiële en immateriële activa geldt:
    a. de waardering geschiedt tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs, onder aftrek van cumulatieve afschrijvingen en eventuele opgetreden waardeverminderingen;
    b. afschrijving geschiedt volgens de lineaire methode, op basis van de economische levensduur van de vaste activa;
    c. bij het bepalen van de afschrijvingstermijnen worden in beginsel de termijnen gehanteerd zoals opgenomen in de toelichting. Afwijkingen worden door het agentschap toegelicht in de jaarrekening.
    d. in afwijking van artikel 365, tweede lid, van Boek 2 BW, wordt bij de activering van immateriële vaste activa geen wettelijke reserve in de jaarrekening opgenomen.
5. Een agentschap bezit geen financiële vaste activa.
6. Langlopende schulden bestaan uitsluitend uit leningen van het Ministerie van Financiën, zoals bedoeld in artikel 12 van de Regeling agentschappen 2024.
7. Voorzieningen worden in beginsel opgenomen overeenkomstig Titel 9 van Boek 2 BW. Indien de aldaar genoemde voorzieningen niet worden opgenomen, wordt de reden daarvoor toegelicht in de jaarrekening. Dotatie, onttrekking en vrijval van voorzieningen worden vermeld en afzonderlijk toegelicht in de jaarrekening.
8. Vorderingen op en schulden aan het betrokken ministerie en aan andere ministeries worden gespecificeerd en toegelicht bij de toelichting op de afzonderlijke posten in de balans van de jaarrekening.
9. Overeenkomstig de uitgangspunten van het Rijkshuisvestingsstelsel activeert het Rijksvastgoedbedrijf alle panden die onderdeel zijn van het Rijkshuisvestingsstelsel, ook indien Titel 9 van Boek 2 BW vereist dat een pand geactiveerd wordt bij het agentschap dat het pand in gebruik heeft.

TOELICHTING

De paragraaf agentschappen bestaat uit een selectie van de jaarrekening van het agentschap, een en ander zoals aangegeven in model 3.33. Tegelijk met de departementale jaarverslagen moeten ook deze jaarrekeningen bij het Ministerie van Financiën worden aangeleverd (zie ook Logistieke aanwijzingen).

Informatie over de doelmatigheid van het beleid, dus de mate waarin het agentschap bijdraagt aan het bereiken van de beleidsdoelstellingen van het departement, wordt - indien zinvol en relevant - opgenomen in de toelichting bij de betreffende beleidsartikelen.

In de paragraaf agentschappen wordt geen aparte bedrijfsvoeringsparagraaf opgenomen. Opmerkelijke zaken in de bedrijfsvoering van het agentschap worden meegenomen in de bedrijfsvoeringsparagraaf in het departementaal jaarverslag.

Afschrijvingstermijnen	
Categorie van materiële vaste activa	Afschrijvingstermijn in jaren
Grond	0
Gebouwen	20-60
Erfpachten	5-100
Areaalassets Infrastructuur	7-100
Installaties	10-30
Inventaris	3-20
Vervoersmiddelen	5-30
Vaartuigen	10-40
Vliegtuigen	10-40
Overige materiële vasta activa	3-10
Onderhanden projecten	0

Publicatie personele topinkomens

Bepalingen

1. In de jaarrekeningen moeten departementen een overzicht opnemen van de ten laste van hun begroting bezoldiging van (gewezen) topfunctionarissen en van functionarissen wier bezoldiging in het verslagjaar meer bedroeg dan het bezoldigingsmaximum. Het bezoldigingsmaximum is opgenomen in artikel 2.3. van de Wet normering topinkomens (Wnt) en wordt jaarlijks per 1 januari gewijzigd.
2. Ook wanneer er geen bezoldigingen gemeld behoeven te worden boven het bezoldigingsmaximum moet het overzicht worden opgenomen. Volstaan kan worden met de tekst dat er geen topinkomens boven deze norm voorkomen. Dit overzicht topinkomens wordt opgesteld conform model 3.70.

Slotwet

Artikelen 1.1, 2.30, 2.36 en 2.39 van de Comptabiliteitswet 2016

Bepalingen

1. Per begrotingswet wordt een Slotwet opgesteld.
2. De Slotwet met de slotverschillen maakt geen onderdeel uit van het departementaal jaarverslag.
3. Een voorstel van wet tot vaststelling van een Slotwet met de slotverschillen bestaat uit de volgende onderdelen:

    a. het wetslichaam, dat de wetsartikelen bevat die de wijzigingen regelen van het bij de slotwet behorende begrotingswetsvoorstel (conform model 3.50);
    b. één of meer begrotingsstaten, te weten:

        1. de departementale begrotingsstaat (conform model 3.51);
        2. de begrotingsstaat van de agentschappen die een baten-lastenstelsel voeren (conform model 3.52);

3. de begrotingsstaat van het begrotingsfonds indien ook de oorspronkelijke begrotingsstaat van het begrotingsfonds met de oorspronkelijke begrotingsstaat van de departementale begroting in één begrotingswetsvoorstel is opgenomen (conform model 3.53);
4. de memorie van toelichting (conform model 3.54).

4. Een begrotingsstaat bij een Slotwet bevat, uitgaande van de oorspronkelijk vastgestelde begrotingsstaat en de daarin bij een eerdere suppletoire begroting aangebrachte wijzigingen, twee extra kolommen waarin de realisaties en de verwerking van de slotverschillen van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten, dan wel van de baten, de lasten, de kapitaaluitgaven en de kapitaalontvangsten worden opgenomen, één en ander conform model 3.51 en model 3.52.
5. De memorie van toelichting bij een voorstel van wet tot vaststelling van een Slotwet bevat een (artikelsgewijze) toelichting bij de wetsartikelen, een (begrotings)toelichting bij de begrotingsstaten en zo nodig een inhoudsopgave, een en ander conform model 3.54.
6. De Slotwet bevat geen beleidsmatige mutaties die tot een overschrijding van het goedgekeurde verplichtingen- en/of uitgavenbudget op begrotingsartikelniveau hebben geleid die niet eerder aan Tweede Kamer en de Eerste Kamer der Staten-Generaal zijn gemeld. Zie hiervoor ook model 3.54.
7. De begrotingstoelichting bevat geen overzichtstabel. Bij de beleidsartikelen wordt geen tabel «Budgettaire gevolgen van beleid» opgenomen en er is geen verdiepingshoofdstuk. Alleen de relevante en de kwantitatief belangrijkste mutaties ten opzichte van de stand van de tweede suppletoire wet worden toegelicht. Een meerjarige doorwerking blijft achterwege.
8. De departementale Slotwet bevat voor agentschappen die een baten-lastenstelsel voeren een begrotingsstaat conform model 3.52, een overzicht van baten en lasten en een kasstroomoverzicht (conform model 3.33).

Overig

Onder «overig» is alle noodzakelijke informatie te vinden die niet direct gekoppeld is aan de begroting, de suppletoire begrotingen of het jaarverslag. Dit betreft de logistieke aanwijzingen, informatie over beleidsbrieven en overige (aan Financiën aan te leveren) informatie.

Logistieke aanwijzingen

1. Algemeen

Het logistieke proces omvat met inachtneming van het tijdschema de aanlevering door de departementen (FEZ-directies) van concepten van de begrotings- en verantwoordingsstukken aan het Ministerie van Financiën en - al naar gelang van toepassing - aan de ministerraad (MR), de Raad van State (RvS), de Tweede Kamer (TK) en de Algemene Rekenkamer (AR).

Alle begrotings- en verantwoordingsstukken worden via het Ministerie van Financiën (directie Begrotingszaken, afdeling begrotingsbeheer) aan deze colleges verzonden. De departementen verzenden dus zelf geen stukken aan deze colleges, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Dit geldt ook voor Nota's van wijziging op bij de Tweede Kamer ingediende begrotingswetsvoorstellen.

Als er over het verzenden of aanleveren van stukken wordt gesproken, wordt zowel het indienen van het origineel getekende stuk (fysiek) bedoeld alsook het (digitaal) plaatsen van een digitale versie van een stuk in de daartoe door het Ministerie van Financiën aangewezen map in de Samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting (SRR).

Aanlevering digitale samenwerkruimte

De uitwisseling van begrotings- en verantwoordingsstukken tussen de FEZ-directies, Auditdienst Rijk, bureaus SG en het Ministerie van Financiën verloopt via de besloten en beveiligde samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting. Plaats de bestanden in de juiste digitale map. Van elk bestand worden vier bestandstypen geplaatst, te weten:

- .PDF
- .ODT (Word-versie)
- .OP-XML (niet de tabellen-XML)

– .HTML (die wordt automatisch opgeslagen als .zip, en moet je ook zo uploaden).

Voor wat betreft de naamgeving van de definitieve documenten wordt de volgende titelstructuur gehanteerd: de export uit Tangelo heeft automatisch de volgende structuur: *kst-(dossiernummer)-(hoofdstuknummer)-ondernummer*. Ondernummer 1 is voor het Voorstel van Wet en ondernummer 2 voor Memorie van Toelichting. Enkele bestanden moeten handmatig conform deze structuur worden genoemd, zie onderstaand voorbeeld.

Voorbeeld bestandsnamen

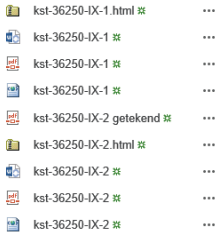

Voor de relevante aanleveringsdata wordt het tijdschema van de Rijksbegrotingsvoorschriften geraadpleegd. **Alleen van de RvS-versie, de TK-versie en de AR-versie van de diverse stukken worden ook papieren exemplaren bij Financiën/BZ/BBH ingediend.** Het betreffende departement dient er voor te zorgen dat de papieren versie van een (suppletoire) begroting of jaarverslag exact gelijk is aan de digitale versie.

In overleg met de departementen wordt per departement een beperkt aantal personen geautoriseerd voor toegang tot de Samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting. Voor het verkrijgen van een autorisatie kan contact opgenomen worden via hafir@minfin.nl. Geautoriseerde personen kunnen via het Rijksportaal doorklikken naar de samenwerkruimte (http://samenwerkruimten.rijksweb.nl/). Indien ingelogd is de samenwerkruimte Rijksbegroting bereikbaar door in het zoekveld «Rijksbegroting» in te voeren.

Bestanden
Bestanden worden als Word-document in de daartoe bestemde map in de samenwerkruimte geplaatst, tenzij het de definitieve getekende RvS-, TK- of AR-versie betreft. De definitieve versies worden bij voorkeur als een pdf-bestand geplaatst, inclusief gescande handtekening(en).

Open data bestanden
Open data bestanden worden (conform de afgesproken sjablonen en Tijdschema) aangeleverd via de daartoe bestemde map in de samenwerkruimte. De sjablonen zijn terug te vinden via de modellen 4.91 tot en met 4.99.

Hyperlinks
In het kader van Verantwoord Begroten is het aanbrengen van links naar achterliggende stukken een manier om de begrotingen compact te houden. Voor het aanbrengen van links gelden de volgende regels:

Bij een correcte schrijfwijze genereert de digitale auteursomgeving automatisch een hyperlink naar de officiële publicaties. Zie onderstaande voorbeelden:

1. *Parlementaire stukken:* Opnemen in woorden, voor een begrotingswet «Kamerstukken II 2021-2022, 36200 IX, nr. 1» of kamerbrief «Kamerstukken II 2017-2018 31490, nr. 243».
2. *Staatscourant:* Opnemen in woorden «Stcrt 2022, 26094».
3. *Staatsbladen:* Opnemen in woorden «Stb. 2021, 98».
4. *Tractatenbladen:* Opnemen in woorden «Trb. 2021, 79».

Voor toekomstbestendige verwijzingen naar publicaties op rijksoverheid.nl (zoals bij evaluaties door derden) wordt achter de tekst een hyperlink opgenomen naar de online vindplaats. Zie ook de instructie voor toekomstbestendige hyperlinks.

2. Handtekeningen bewindslieden
2.1 Geen handtekening voor ministerraadbehandeling
Begrotings- en verantwoordingsstukken voor MR-behandeling worden **niet** door de betrokken bewindslieden ondertekend. Deze stukken worden via een door de Minister van Financiën te ondertekenen aanbiedingsformulier voor ministerraadsstukken aangeboden.

2.2 Wel handtekening
De **RvS-versie** en de **TK-versie** van de begrotingsstukken, de **AR-versie** en de **TK-versie** van de verantwoordingsstukken worden wel van een handtekening (geen kopie!) voorzien.

De handtekening van de minister wordt bij **de ontwerpbegroting** geplaatst onder deel A (Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel) van de memorie van toelichtingen (zie model 1.30).

De handtekening van de minister wordt bij **het jaarverslag** onder onderdeel A (Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening, model 3.10).

In de praktijk kan het voorkomen dat een minister niet tijdig bereikbaar is om de handtekening te plaatsen op de RvS- versie en AR-versie van de begrotings- of verantwoordingsstukken. Bijvoorbeeld omdat de minister in het buitenland verblijft. Zo'n deadline-probleem kan worden voorkomen door de minister al enige dagen vóór de inzending van het formele stuk aan Financiën model 4.10 voor aanbieding van de ontwerpbegroting bij de RvS of model 4.20 voor aanbieding van het jaarverslag aan de AR te laten tekenen.

Het departement wordt verzocht om tijdig zorg te dragen voor ondertekening van de TK-versie van de ontwerpbegroting / jaarverslag door de minister. Zo nodig kan de minister al eerder het model 1.30 Memorie van toelichting begroting respectievelijk model 3.10 Aanbieding en verzoek dechargeverlening en aanbieding jaarverslag tekenen. Let hierbij er wel op dat de paginanummering aansluit op de rest van het document.

2.3 Hoe wordt er ondertekend?
Conform de richtlijn van de Tweede Kamer wordt als volgt getekend:

De Minister van … (naam ministerie voluit),

de voorletter(s) en achternaam, zoals deze in de officiële benoemingslijst voor de Kamerleden/bewindsleden is opgenomen. Dus zonder titulatuur.

Begrotings- en verantwoordingsstukken worden **niet door de staatssecretarissen mede-ondertekend**. Staatssecretarissen functioneren immers onder de verantwoordelijkheid van de betrokken minister. Als de 'minister voor' ook de Memorie van toelichting ondertekent vraagt dat diens natte handtekening. Als de wet 'mede namens' de 'minister voor' wordt ingediend, dan wordt de memorie van toelichting alleen door de eerstverantwoordelijke bewindspersoon ondertekend. Bij een voordracht 'mede namens' wordt de wet door alle voordragende bewindspersonen gecontrasigneerd. Zie ook Art. 4.33 Aanwijzingen voor de regelgeving.

De begrotings- en verantwoordingsstukken van een programmaministerie worden alleen ondertekend door de betrokken programmaminister, **tenzij** de stukken ook agentschapsbegrotingen bevatten. N.B. agentschapsbegrotingen bevatten apparaatsgeld. Een minister zonder portefeuille kan niet verantwoordelijk zijn voor de personele component in het apparaatsbudget van het agentschap. Voor dit gedeelte van het apparaatsbudget moet de minister die met de leiding van het betrokken ministerie (het ambtelijk personeel en het daarvoor benodigde apparaatsgeld) is belast, **mede** ondertekenen. Dit kan eventueel met de mede-namens-constructie.

3. ministerraad-behandeling
3.1 SG-versie begrotingen
Medio juli (zie tijdschema) worden de SG-versies van de ontwerpbegrotingen geplaatst in de daartoe bestemde map in de samenwerkruimte. Deze versie is bedoeld voor ambtelijke afstemming. Wacht dus niet met de ambtelijke afstemming van de ontwerpbegrotingen tot de Begrotingsraden in augustus. Van elk departementaal Bureau SG zijn ook twee personen gemachtigd om deze versie via de samenwerkruimte te raadplegen. Het is verstandig ook met hen contact te zoeken zodat niet wordt gewacht tot aan de Begrotingsraden met eventueel commentaar leveren aan de andere departementen.

3.2 Samenwerkruimte Rijksbegroting (SRR)
De ministerraad-versie van de begrotings- en verantwoordingsstukken wordt bij BZ/BBH van Financiën ingediend door plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkruimte.

3.3 Indiening ministerraad
De ontwerpbegrotingen van de departementen worden in de MR behandeld, evenals de concept-Miljoenennota. Dit zijn de zogenoemde Begrotingsraden. Indiening van de ontwerpbegrotingen bij de ministerraad geschiedt door de Minister van Financiën.

3.4 Suppletoire begroting en Slotwet
De suppletoire begrotingen (inclusief de Slotwetten) van de departementen worden **niet** behandeld in de ministerraad, tenzij in overleg tussen het vakdepartement en Financiën wordt besloten een specifiek suppletoir begrotingswetsvoorstel (bijvoorbeeld in verband met een belangrijk geschilpunt) wel voor te leggen aan de ministerraad. In beginsel worden alleen de concept-Voorjaarsnota en de concept-Najaarsnota in de ministerraad behandeld. Indiening van de nota's bij de ministerraad geschiedt door de Minister van Financiën (en ook van een eventueel suppletoir begrotingswetsvoorstel).

3.5 Mutaties
De departementen zijn ervoor verantwoordelijk dat mutaties, aangebracht in concept-suppletoire begrotingen (inclusief concept-slotwetten), steeds intensief met de Inspectie der Rijksfinanciën worden gecommuniceerd, opdat de Inspectie der Rijksfinanciën zo nodig kan zorgdragen voor verwerking van die mutaties in de betrokken concept-budgettaire nota.

3.6 Verantwoording

Wat betreft de jaarlijkse financiële verantwoording worden de volgende stukken in de MR behandeld:

1. De concept-jaarverslagen; deze worden door de Minister van Financiën bij de MR ingediend (tijdschema);
2. Het concept-Financieel Jaarverslag van het Rijk; dit wordt door de Minister van Financiën bij de MR ingediend.

3.7 Aanpassingen na ministerraad
De betrokken departementen verwerken zo nodig de besluiten van de MR in de begrotings- en/of verantwoordingsstukken. Na bespreking van de begrotings- of verantwoordingsstukken in de ministerraad mogen alleen technisch-procedurele wijzigingen, macro-economische aanpassingen en wijzigingen op grond van besluitvorming in de ministerraad worden aangebracht in de begrotings- en verantwoordingsstukken, tenzij anders is overeengekomen.

4. Advisering Raad van State
4.1 Raad van State-versie begroting
De RvS-versie van de begrotingsstukken wordt bij het Ministerie van Financiën ingediend via plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de Samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting (SRR) en daarnaast in 2-voud op papier bij Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer. De memorie van toelichting van één exemplaar dient door de betrokken minister te zijn ondertekend.

4.2 Uiterlijke datum
De ontwerpbegrotingen van de departementen worden voor advies aan de RvS voorgelegd, evenals de concept-Miljoenennota. Indiening bij de RvS geschiedt door de Minister van Financiën en wel jaarlijks uiterlijk 31 augustus.

4.3 Adviezen
De door de RvS uitgebrachte adviezen over de ontwerpbegrotingen worden aan Financiën uitgebracht. Financiën zendt deze adviezen via plaatsing in een daartoe gereserveerde digitale map in de Samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting direct door aan de betrokken departementen.

4.4 Nader Rapport
De departementen stellen naar aanleiding van het advies van de Raad van State, indien nodig een bijlage op bij het Nader rapport aan de Koning. Daartoe wordt gebruikt gemaakt van model 1.50 (in feite betreft het een bijlage bij het Nader rapport dat het Ministerie van Financiën opstelt). De departementen passen zo nodig de begrotingsstukken

aan. Indien sprake is van een blanco advies is het in principe niet nodig om deze bijlage op te stellen, behalve als zich ten opzichte van de Raad van State-versie wijzigingen hebben voorgedaan in de begrotingsstaat en/of wijzigingen die beleidsmatig of politiek relevant zijn. Het Nader rapport zelf wordt opgesteld door Financiën. De door de departementen op te stellen bijlage bij het Nader rapport hoeft niet te zijn ondertekend door de betrokken minister. De bijlage bij het Nader rapport worden door het departement in de juiste map op de Samenwerkruimte geplaatst.

4.5 Suppletoire begrotingen
Suppletoire begrotingswetsvoorstellen worden niet voor advies aan de Raad van State voorgelegd.

5. Behandeling Tweede Kamer en Eerste Kamer
5.1 Begrotingsbehandeling
De Tweede Kamer-versie van de ontwerpbegrotingen inclusief de bijlage bij het Nader rapport moeten bij Financiën worden ingediend via plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de Samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting en daarnaast in 2-voud op papier bij Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer. **De memorie van toelichting van één exemplaar van de ontwerpbegroting wordt door de betrokken minister ondertekend.** Zie hiervoor het onderdeel «Handtekeningen bewindslieden».

De (suppletoire) begrotingswetsvoorstellen en de bijbehorende budgettaire nota's worden door de Minister van Financiën bij de Tweede Kamer ingediend (op papier en digitaal naar de griffie van de Tweede Kamer verzonden).

Voor **memories van antwoord en de beantwoording van schriftelijke Kamervragen (m.b.t de begrotingsstukken) geldt dat over de beantwoording overeenstemming moet zijn met Financiën (DGRB).** De betreffende minister draagt zorg voor verzending aan de Tweede/Eerste Kamer.

5.2 Nota van Verbetering
Zodra het Kamerstuk van het wetsvoorstel is opgemaakt, wordt een exemplaar van dit Kamerstuk door het Bureau Wetgeving van de griffie van de Tweede Kamer ter controle toegezonden. Doel van deze controle is te verzekeren dat het Kamerstuk overeenstemt met het origineel van het ingediende wetsvoorstel.

Het ministerie dient binnen de gestelde termijn via het door Bureau Wetgeving vermelde e-mailadres aan het Bureau Wetgeving mee te delen welke correcties volgens het ministerie zouden moeten plaatsvinden. Het betreft correcties van de **verschillen tussen het ingediende wetsvoorstel en het van de Kamer ontvangen Kamerstuk.** Ook als het ministerie van oordeel is dat er geen noodzaak bestaat voor het aanbrengen van correcties, dient de voor de controle aangewezen ambtenaar dit binnen de gestelde termijn via het door het Bureau Wetgeving verschafte e-mailadres mee te delen.

Indien bij de mededeling vanuit het ministerie in het wetsvoorstel correcties worden voorgesteld die naar het oordeel van het Bureau Wetgeving inderdaad te herleiden zijn tot een verschil tussen het origineel en het kamerstuk, **kan door Bureau Wetgeving een nota van verbetering worden uitgebracht**. Er kan dus alleen sprake zijn van een nota van verbetering als het gaat om het herstellen van afwijkingen tussen de ingediende en de vervaardigde tekst van een Kamerstuk. **De nota van verbetering wordt dus niet gebruikt voor het herstellen van kennelijke misstellingen in het voorstel zoals dat aan de Tweede Kamer is gezonden**. Dergelijke wijzigingen kunnen door de betrokken bewindspersoon bij nota van wijziging worden aangebracht.

5.3 Nota van Wijziging
De behandeling van de ontwerpbegroting kan, zolang over het begrotingswetsvoorstel nog niet is gestemd door de Tweede Kamer, leiden tot Nota's van wijziging (van de zijde van de regering) en/of amendementen (van de zijde van de Tweede Kamer).

Een Nota van Wijziging wordt zoveel mogelijk conform model 1.51 (voor de ontwerp-begroting) en model 4.51 (voor een suppletoire begroting) ingericht. **Een nota van wijziging wordt ondertekend door de betrokken minister (en gaat vergezeld van een ondertekende aanbiedingsbrief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer).** Deze wordt op papier ingediend bij ministerie van Financiën (Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer) en wordt door de FEZ-directies in de daartoe bestemde map in de Samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting geplaatst. Nota's van wijziging worden door de Minister van Financiën aan de Tweede Kamer gezonden. Van elk bestand worden vier bestandstypen geplaatst, te weten:

- .PDF
- .ODT (Word-versie)
- .OP-XML (niet de tabellen-XML)
- .HTML (die wordt automatisch opgeslagen als .zip, en moet je ook zo uploaden).

Nota's van wijziging die verband houden met niet eerder in de ministerraad aan de orde geweest zijnde beleidsbeslissingen met financiële gevolgen, worden in de ministerraad aan de orde gesteld voordat ze bij de Tweede Kamer kunnen worden ingediend. Bij twijfel wordt vooraf contact opgenomen met de Inspectie der Rijksfinanciën.

De ministerraad beslist daarbij ook of de Nota van wijziging wel of niet vóór toezending aan de Tweede Kamer eerst nog voor advies aan de Raad van State wordt voorgelegd. Indiening van een Nota van wijziging bij de ministerraad en de Raad van State geschiedt steeds door de Minister van Financiën.

5.4 Amendementen
De (suppletoire) begrotingswetsvoorstellen kunnen door de Tweede Kamer via amendering worden gewijzigd. De betrokken minister neemt op grond van artikel 4.13 van de Comptabiliteitswet 2016 zonder voorafgaand overleg met de Minister van Financiën geen definitief standpunt in over een amendement, als aan dat amendement financiële gevolgen voor het Rijk zijn verbonden.

Indien Kamerleden die amendementen willen indienen, een beroep doen op ambtelijke bijstand van het betrokken departement, kan in puur technische zin bijstand worden verleend (zie Begrippenlijst voor uitleg over amendementen).

Bij uitzondering komt het voor dat via een amendement in de begrotingsstaat artikelonderdelen worden opgenomen. Artikelonderdelen die via amendering in de begrotingsstaat zijn opgenomen, worden in het betrokken jaar in de suppletoire begrotingen (inclusief de Slotwet) en in de verantwoordingsstaat (rekening/jaarverslag) gehandhaafd.

Amendementen hebben in beginsel betrekking op het begrotingsjaar. Soms kunnen amendementen een meerjarige werking hebben. Meerjarige begrotingsamendementen met een deugdelijke dekking worden zowel in het betrokken jaar als de jaren daarna in de (suppletoire) begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen meerjarig verwerkt. De verantwoordelijke minister kan hiervan slechts afwijken ingeval van ernstige bezwaren. In dat geval informeert de betrokken minister conform artikel 2.3, vijfde lid, van de Comptabiliteitswet 2016 de Tweede Kamer afzonderlijk hierover. Zwaarwegende redenen kunnen betrekking hebben op het ontbreken van een deugdelijke dekking, het ontbreken van een meerjarige dekking of de technische onuitvoerbaarheid van het amendement. In een dergelijk geval worden de financiële gevolgen van amendementen die een meerjarige werking hebben alleen in de begrotingsstaat van het lopend jaar in de suppletoire begrotingen, slotwetten en in de jaarverslagen verwerkt. Deze procedure geldt ook wanneer een amendement alleen een eenmalige verwerking in de begroting beoogd. Uit de toelichting bij de betreffende modellen moet blijken of het amendement meerjarig of incidenteel wordt verwerkt (n.a.v. amendement Vermue tijdens behandeling van het wetsvoorstel Comptabiliteitswet 2016, 34426, nr. 12).

5.5 Behandeling jaarverslagen
De Tweede Kamer-versie van de verantwoordingsstukken (de jaarverslagen) wordt bij Financiën ingediend via plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de SRR en daarnaast tevens eenmaal op papier bij de Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer. **Voor de ondertekening van de jaarverslagen zie het onderdeel «Handtekeningen bewindslieden».**

Jaarverslagen zijn geen wetsvoorstellen en worden door de Tweede Kamer en de Eerste Kamer als nota/rapport/brief behandeld. Nota's van wijziging en/of amendementen zijn niet mogelijk.

In afwijking van andere nota's/rapporten/brieven wordt de behandeling van een jaarverslag door zowel de Tweede Kamer als de Eerste Kamer afgesloten **met een formeel besluit tot dechargeverlening** (artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016).

De ontwerp-slotwetten worden meestal gelijktijdig behandeld met de jaarverslagen. In beginsel zijn hierop wel Nota's van wijziging en/of amendementen mogelijk. In de praktijk komt dat zelden voor.

Indien wordt voorzien dat indiening op de in het tijdschema aangegeven datum niet mogelijk is, wordt het Ministerie van Financiën daar zo snel mogelijk van op de hoogte gesteld (Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer, hafir@minfin.nl). Indien de indiening van de jaarstukken aanzienlijk later zal plaatsvinden dan de vastgestelde datum, wordt via een brief met redenen omkleed uitstel bij de Minister van Financiën aangevraagd.

6. Controle Algemene Rekenkamer
6.1 Verantwoordingsstukken
De AR-versie van de verantwoordingsstukken (de jaarverslagen en de Slotwetten) worden bij Financiën ingediend via plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de Samenwerkruimte Rijksportaal Rijksbegroting en daarnaast éénmaal (voorheen twee stuks) op papier bij Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer. **Het jaarverslag en de memorie van toelichting van de Slotwet worden door de minister ondertekend.** Zie hiervoor model 3.10 en model 3.54.

De ontwerp-slotwetten worden eind maart gezamenlijk met de concept-jaarverslagen en de daarbij behorende auditrapporten door de Minister van Financiën aan de Algemene Rekenkamer gestuurd.

6.2 Begrotingen
Met uitzondering van de ontwerp-slotwetten worden (suppletoire) begrotingen **niet** vóór de indiening bij de Tweede Kamer aan het oordeel van de Algemene Rekenkamer onderworpen. De ontwerp-slotwetten worden door de Algemene Rekenkamer bezien op consistentie met de concept-jaarverslagen.

7. Correcties in jaarverslagen
7.1 Inleiding
Correcties in het jaarverslag, die na afgifte van de controleverklaring worden aangebracht, kunnen doorwerken in het door het Ministerie van Financiën opgestelde Financieel Jaarverslag van het Rijk en kunnen van invloed zijn op de strekking van de door de Auditdienst Rijk afgegeven controleverklaring bij het departementale jaarverslag. Om die reden dienen de correcties in het jaarverslag altijd voor akkoord aan de Auditdienst Rijk te worden voorgelegd en vervolgens te worden aangeleverd bij de directie Begrotingszaken van het Ministerie van Financiën op uiterlijk de in het tijdschema genoemde datum. Deze werkwijze stelt de Algemene Rekenkamer in staat om de verantwoordingsrapporten bij de jaarverslagen tijdig vast te stellen.

Hoewel wijzigingen in de Slotwet op zichzelf niet hoeven worden geparafeerd door de Auditdienst Rijk, kunnen deze wijzigingen wel vaak doorwerken in het jaarverslag. In dat geval dienen de wijzigingen in het jaarverslag voor parafering te worden voorgelegd.

7.2 Correctiebladen
In een jaarverslag worden soms correcties aangebracht na afgifte van de controleverklaring door de Auditdienst Rijk.

7.3 Correcties in jaarverslagen
In een jaarverslag worden soms correcties aangebracht na indiening van het door de Auditdienst Rijk gecontroleerde jaarverslag bij het Ministerie van Financiën.

De correcties in de jaarverslagen blijven beperkt tot:

a. Correcties die door het betrokken departement (directie Financieel Economische Zaken) bij nader inzien **strikt** noodzakelijk worden bevonden, inclusief eventuele wijzigingen n.a.v. de behandeling en vaststelling van het jaarverslag in de ministerraad. Deze correcties kunnen worden doorgevoerd tot uiterlijk ultimo maart **(zie tijdschema** voor exacte datum**)**;
b. Correcties die moeten worden doorgevoerd op verzoek van het Ministerie van Financiën. De correcties die Financiën noodzakelijk vindt, worden uiterlijk begin april **(zie tijdschema** voor exacte datum**)** doorgevoerd. Na deze datum kunnen alleen correcties worden doorgevoerd die de Algemene Rekenkamer noodzakelijk vindt;
c. Correcties naar aanleiding van bevindingen van de Algemene Rekenkamer. Deze kunnen plaatsvinden zolang het verantwoordingsonderzoek loopt.

Voor alle correcties onder a, b en c geldt dat deze alleen kunnen worden aangebracht indien daarover overeenstemming bestaat met de Auditdienst Rijk. **Alle correcties/wijzigingen moeten via de correctiebladenprocedure door de Auditdienst Rijk zijn geaccordeerd, hoe klein de correcties ook zijn (dus bijv. ook typfouten).** Om het aantal correcties te beperken is het aan te bevelen om het jaarverslag vóór de datum van de controleverklaring te controleren op spelling.

Een correctieblad is een pagina uit het jaarverslag waarbij door middel van 'wijzigingen bijhouden' de feitelijke correcties zichtbaar worden gemaakt. Deze pagina's worden met een export in Tangelo met de functie 'correctieblad' gegenereerd, en vervolgens aan de ADR ter accorderen voorgelegd. De Auditdienst Rijk accordeert de correcties door op het correctieblad een stempel 'Auditdienst Rijk' te plaatsen samen met de datum en de paraaf van de Auditdienst Rijk of een digitaal akkoord. De geparafeerde correctiebladen worden vervolgens op papier en digitaal (door middel van plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkruimte) bij de directie Begrotingszaken van het Ministerie van Financiën ingediend.

De nieuwe versie van het jaarverslag wordt uiterlijk ultimo maart (zie tijdschema voor exacte datum) op papier en digitaal (door plaatsing in de daartoe bestemde map op de samenwerkruimte) bij de directie Begrotingszaken van het Ministerie van Financiën ingediend. Het jaarverslag dient door de minister te zijn getekend. Let daarbij op dat de paginanummering doorloopt.

De correctiebladen, de gewijzigde versie van de jaarverslagen, de slotwetten en de auditrapporten worden uiterlijk 31 maart (zie tijdschema) door de Minister van Financiën aan de Algemene Rekenkamer aangeboden.

7.4 Foutenherstel
Indien de jaarrekening na aanbieding aan de Eerste en Tweede Kamer (na Verantwoordingsdag) een fout blijkt te bevatten die zodanig is dat de jaarrekening in ernstige mate tekortschiet in het geven van het bedoelde inzicht, moet het betreffende ministerie dit direct melden bij de Auditdienst Rijk en het Ministerie van Financiën, directie Begrotingszaken.

Het desbetreffende ministerie draagt samen met de directie Begrotingszaken en de Auditdienst Rijk zorg voor het inlichten van de Algemene Rekenkamer en de Eerste en Tweede Kamer.

De jaarrekening dient door middel van een addendum te worden gecorrigeerd. Het addendum wordt gecontroleerd door de Auditdienst Rijk en de Algemene Rekenkamer. De gecontroleerde versie stuurt het Ministerie van Financiën, directie Begrotingszaken naar de Eerste en Tweede Kamer.

Beleidsbrieven

Bepalingen

De beleidsbrief bevat voor het jaar t tot en met t+5:

- specifieke mutaties en herschikkingen conform het model van de begrotingsrapportage dat in de beleidsbrief wordt geïntegreerd;
- mutaties waarvoor een beroep wordt gedaan op het generale beeld;
- de wijze waarop de eindejaarsmarge wordt ingezet. In de beleidsbrief wordt een overzicht opgenomen met de totale eindejaarsmarge, gesplitst naar de beleidsartikelen waarop deze wordt ingezet (zie Eindejaarsmarge in de Begrippenlijst) en aangegeven wordt om welke reden de middelen op dat artikel worden toegevoegd en waar eventueel sprake is van overlopende verplichtingen. N.B. Medio oktober (t-1) wordt door de IRF informatie verstrekt over de omvang van de voor het jaar t geldende maximale positieve eindejaarsmarge;
- voorstellen die (direct of indirect) tot derving van belastinginkomsten leiden;
- het beroep op de leenfaciliteit. De meerjarige leenaanvragen van agentschappen vormen integraal onderdeel van de beleidsbrief. Deze moeten als bijlage bij de beleidsbrief gevoegd worden en als afschrift aan de directeur Begrotingszaken worden gestuurd. Deze aanvraag wordt opgesteld conform de Regeling Agentschappen 2024. In de aanvraag wordt tevens aangegeven tot welke investeringscategorie de investering behoort, alsook de gewenste looptijd van de lening. Voorts wordt elke aanvraag voorzien van een toelichting per geplande

investering met betrekking tot nut, noodzaak en doelmatigheid. Zie voor het voorgeschreven format 'aanvraag leenplafond'. De bedragen worden vermeld in € 1.000 nauwkeurig. Iedere aanvraag moet voorzien zijn van de handtekening van de directeur FEZ van het moederdepartement van het agentschap;
- aanvraag voor bestemmingsfonds. Aanvragen voor het instellen van een nieuw bestemmingsfonds op de balans van een agentschap vormen integraal onderdeel van de beleidsbrief. Deze moeten als bijlage bij de beleidsbrief gevoegd worden en als afschrift aan de directeur Begrotingszaken worden gestuurd. Deze aanvraag wordt opgesteld conform de Regeling Agentschappen 2024. In de aanvraag wordt tevens aangegeven welk vastomlijnd doel (eindig in de tijd) het fonds moet dienen, wat de looptijd en omvang is, welke afspraken er zijn gemaakt over een eventueel resterend saldo en de wijze van vulling en onttrekking aan het fonds. Daarbij moet de financiering voor minimaal de helft afkomstig zijn vanuit andere partijen dan het agentschap zelf en vooraf worden toegezegd door die partijen. Zie voor het voorgeschreven format 'aanvraag bestemmingsfonds'. De bedragen worden vermeld in € 1.000 nauwkeurig. Iedere aanvraag moet voorzien zijn van de handtekening van de directeur FEZ van het moederdepartement van het agentschap;
- alle overige mutaties, voor zover deze niet binnen de bovenstaande categorieën vallen en die relevant zijn voor de budgettaire besluitvorming door de ministerraad, zowel voor de Rijksbegroting in enge zin, de Sociale Zekerheid als de Zorg;
- bij invoering van nieuwe risicoregelingen (garanties, leningen of achterborgstelling), en bij aanpassing of evaluatie van bestaande risicoregelingen, wordt gebruik gemaakt van het toetsingskader Risicoregelingen. Dit toetsingskader wordt in de beleidsbrief opgenomen. In uitzonderingssituaties waarin dergelijke nieuwe regelingen niet kunnen wachten tot het moment beleidsbrief, geldt dat voorstellen in ieder geval langs de ministerraad gaan -vergezeld van het ingevulde toetsingskader en de uitkomsten worden meegestuurd. Nieuwe risicoregelingen (garanties, leningen en achterborgstellingen) en aanpassingen in bestaande regelingen zijn altijd onderdeel van de (integrale) besluitvorming in de ministerraad bij het hoofdbesluitvormingsmoment. Aangezien garantieregelingen onder voorafgaand toezicht vallen van de Minister van Financiën, worden voornemens tot het opzetten van risicoregelingen en wijzigingen van bestaande risicoregelingen in een zeer vroeg stadium aan het Ministerie van Financiën kenbaar gemaakt. In de begroting is model 1.32d opgenomen (overzicht van risicoregelingen; voorheen garantieoverzicht) en in het jaarverslag is model 3.21b opgenomen;
- bij voorstellen voor fiscale maatregelen die extracomptabel vermeld zullen worden op de departementale begrotingen, wordt gebruik gemaakt van het Toetsingskader Belastinguitgaven. Dit toetsingskader wordt in de beleidsbrief opgenomen. In uitzonderingssituaties waarin dergelijke fiscale maatregelen niet kunnen wachten tot het moment beleidsbrief, geldt dat voorstellen in ieder geval langs de ministerraad gaan. Het ingevulde toetsingskader en de uitkomsten worden meegestuurd. Zie voor het Toetsingskader model 4.55.

Voor de introductie van nieuwe dan wel intensiveringen van bestaande fiscaleregelingen en de evaluatie van deze regelingen geldt een restrictief toetsingskader. Met behulp van het toetsingskader wordt afgewogen of (de intensivering van) een fiscale maatregel al dan niet de voorkeur heeft.

De beleidsbrief geeft aan welke zaken betrokken horen te worden bij de besluitvorming in de ministerraad over de uitvoering jaar t en de begrotingsvoorbereiding jaar t+1 (inclusief eventuele doorwerking naar latere jaren). De brief dient alle mutaties te bevatten die met het oog op de besluitvorming in de ministerraad van belang zijn (ook met betrekking tot de SZA en Zorg, inclusief macro-economische mutaties en volumebijstellingen).

Het departement neemt een overzicht op van de beleidsconclusies uit de jaarverantwoording over jaar t-1 en geeft aan hoe en in welke mate hier uitwerking aan wordt gegeven, zo mogelijk in samenhang met voorstellen ten aanzien van de begrotingsvoorbereiding.

Additioneel aan te leveren informatie

Bij de ontwerpbegroting aan te leveren begrotingsinformatie:

Functionele en economische coderingen

Via RIS/IBOS en conform de huidige specificaties wordt informatie over de economische en functionele coderingen aan Financiën/RHB geleverd. De coderingen worden op (sub)artikelonderdeel (of het laagst mogelijk niveau) aangeleverd. De aanleverdatum is vermeld in het tijdschema.

Loon- en prijscodering (LPO)

Financiën/IRF deelt in september per brief informatie mee omtrent de toetsing van de loon- en prijscodering (LPO) en extrapolatie. Voor een uitgebreide toelichting op de loon- en prijscodes kan HAFIR worden geraadpleegd. Via RIS/IBOS worden de codering voor loon- en prijsgevoeligheden van begrotingsartikelen en de extrapolatiestanden eind oktober aangeleverd aan Financiën/Inspectie der Rijksfinancien. Het gaat hierbij om de uitgaven aan begrotingsartikelen en extrapolatiestanden die in IBOS staan. In IBOS staan voor alle begrotingsartikelen de uitgaven tot en met t+5 en de extrapolatiestand. Deze worden dan ook allemaal elk jaar gecodeerd. Daarbij wordt de aangeleverde codering begeleid van een toelichting. De coderingen worden op artikelonderdeelniveau aangeleverd. In deze toelichting wordt ten minste aangegeven:

1. wat de reden is van verschuivingen tussen loon, prijs en ongevoelig gecodeerde delen binnen de artikelonderdelen;
2. wat de reden is achter een verandering van het aandeel van ongevoelig gecodeerde uitgaven in het totaal van de begroting;
3. hoe geparkeerde taakstellingen verwerkt zijn in de codering;
4. binnen welke artikelen, voor welke omvang en hoe agentschapsbijdragen zijn gecodeerd;
5. in geval van zero-base toets: onderbouwing op het laagst mogelijke niveau, door middel van een p*q-benadering.

Het tijdschema laat zien op welke momenten deze informatie geleverd dient te worden.

Extrapolatie

Financiën/IRF deelt in september per brief informatie mee omtrent de toetsing van de loon- en prijscodering en extrapolatie. Via RIS/IBOS worden de codering voor loon- en prijsgevoeligheden van begrotingsartikelen en de extrapolatiestanden, eind oktober aangeleverd aan Financiën/Inspectie der Rijksfinancien. Voor het extrapoleren van de meerjarencijfers (eerstvolgend extrapolatiejaar t+5) gelden de volgende uitgangspunten:

1. bij de ramingen wordt rekening gehouden met bestaande wettelijke regelingen;
2. het extrapolatiejaar voor de departementale begrotingen en fondsen wordt beleidsarm geëxtrapoleerd. De demografische ontwikkeling is bepalend voor het beleidsarm extrapoleren. In alle gevallen moet het gaan om aan te gane verplichtingen en daaruit voortvloeiende uitgaven op grond van de voortzetting van bestaand of ongewijzigd beleid, of om uitgaven die door expliciete besluiten van de minister van Financiën of het kabinet zijn geaccordeerd. Indien bestaand beleid niet noodzakelijkerwijze impliceert dat nieuwe verplichtingen worden aangegaan (bijvoorbeeld bij projecten of nieuwe investeringen), dient te worden verondersteld dat geen nieuwe verplichtingen worden aangegaan, tenzij is besloten om het beleid te continueren;
3. voor de economische groei wordt aangesloten bij de gemiddelde ontwikkeling uit de kabinetsperiode zoals verondersteld is bij het opstellen van de uitgavenkaders;
4. het extrapolatiejaar wordt kwantitatief (met prestatiegegevens) onderbouwd. Wanneer geen expliciete andersluidende afspraken bestaan dient het volume en de prijs die ten grondslag liggen aan de ramingen, constant gehouden te worden;
5. het extrapolatiejaar wordt ook kwalitatief (welke programma's, projecten, bijdragen ect.) onderbouwd;
6. de ramingen dienen te zijn gebaseerd op het in ongewijzigd tempo realiseren van meerjarige projecten;
7. wanneer reeds is afgesproken dat instrumenten een afloop kennen, dient deze afloop tot uiting te komen in de extrapolatie.

Het tijdschema laat zien op welke momenten deze informatie geleverd dient te worden.

Gegevens over garanties

Voor het opstellen van het Financieel Jaarverslag van het Rijk wordt inzage te gegeven in het totaal aan uitstaande garanties, waarbij het verleende garantievolume per 31 december in het bedoelde jaar wordt verstaan.

Het tijdschema laat zien op welke momenten deze informatie via IBOS aangeleverd moet zijn.

Agentschappen

De paragraaf Agentschappen in de departementale jaarverslagen bestaat uit een selectie van de uitgebreidere jaarrekeningen van de agentschappen. Deze jaarrekeningen worden tegelijk met de departementale jaarverslagen afzonderlijk aangeleverd bij het Ministerie van Financiën. De jaarrekeningen worden gebruikt bij de toetsing van de departementale jaarverslagen.

De jaarrekeningen van de agentschappen maken deel uit van het interne verkeer tussen Financiën en de departementen en worden dus niet doorgestuurd naar de Algemene Rekenkamer en de Staten-Generaal. De jaarrekening mag worden voorzien van een aparte controleverklaring (accountantsverklaring) maar dat is niet verplicht. De Auditdienst Rijk controleert de verantwoording van een agentschap als onderdeel van de jaarrekening van het departement als geheel.

De Regeling Agentschappen 2024 schrijft in artikel 14 voor op welke manier de agentschappen de jaarrekeningen moeten opstellen. Hierbij wordt zo veel mogelijk aangesloten bij Titel 9 van Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Dit is wel onverminderd de comptabele regelgeving, inclusief de Regeling rijksbegrotingsvoorschiften. Dat wil zeggen, wanneer strijdig gaat de comptabele regelgeving boven de toepassing van Titel 9 van Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Ter verduidelijking: algemene bepalingen in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften zoals begrippen en voorschriften zijn dus zowel van toepassing op de jaarrekening alsook op de agentschapsparagraaf. De modellen zijn alleen van toepassing op de agentschapsparagraaf, niet op de jaarrekening.

Aanlevering Open Data

In het kader van transparantie en hergebruik worden de begrotings-, jaarverslag, en additionele financiële informatie van het Rijk als open data gepubliceerd. Hiervoor worden de cijfers uit de B-tabellen apart aangeleverd in de samenwerkingsruimte, tegelijkertijd met het versturen van de MR-versies van elke begroting (Model 4.90 t/m 4.94). Voor het jaarverslag worden additioneel de volgende datasets verzameld:

- Ontvangers per financieel instrument (model 4.95)
- Uitsplitsing apparaat in kostensoorten (model 4.96)
- ICT-uitgaven en kosten (model 4.97)
- Financieel overzicht ZBO's (model 4.98)
- Baten- en lastenstaat Agentschappen (model 4.99)

De open data valt niet onder de officiële stukken voor de begroting en het jaarverslag en wordt niet gecontroleerd door de Audit Dienst Rijk.

OVERIG

Begrippenlijst

Achterborgstelling
Een garantieverplichting die niet direct is afgegeven door de overheid zelf, maar door een daarvoor aangewezen tussenpersoon, bijvoorbeeld een stichting. De overheid staat indirect garant en zal pas worden aangesproken worden, wanneer de tussenpersoon niet aan haar verplichtingen kan voldoen.

Administratieve begrotingswijziging
Wijziging van boekkundige aard of die voortvloeit uit controlebevindingen.

Amendement invoeging nieuw artikelonderdeel
Zie voor het model voor het amendement invoeging nieuwe artikelonderdeel model 4.60.

Amendement verschuiving bedragen (nulamendement)
Zie voor het model voor het amendement verschuiving bedragen model 4.61.

Amendement wijziging bedragen
Zie voor het model voor het amendement wijziging bedragen model 4.62.

Apparaatsuitgaven
Onder apparaat wordt verstaan: uitgaven voor personeel en materieel die nodig zijn om de organisatie te doen functioneren. Dit zijn uitgaven voor personeel en materieel voor het primaire proces (beleidsproces) en voor de ondersteuning van het primaire proces (de bedrijfsvoering).

In de afbakening van apparaatsuitgaven wordt een onderscheid gemaakt tussen de **brede en smalle definitie.** Het onderscheid tussen ondersteunende - en primaire processen is leidend in de afbakening van apparaatsuitgaven.

Indien alleen de uitgaven voor personeel en materieel van de ondersteunende processen als apparaat wordt beschouwd, wordt gesproken van de **smalle definitie**. Daarentegen wordt gesproken van de **brede definitie** indien de uitgaven voor personeel en materieel van zowel de ondersteunende als de primaire processen als apparaat wordt beschouwd.

In de toepassing wordt een onderscheid gemaakt tussen Personeel en Materieel. Bij Personeel wordt de brede definitie toegepast en bij Materieel de smalle definitie.

Personeel – brede definitie:

Alle personeelsuitgaven (incl. externe inhuur) van zowel primaire - als ondersteunende processen worden toegevoegd aan het centrale apparaatsartikel (onder personeelskosten). Dit betekent o.a. dat de beleidsmedewerkers, cipiers, douaniers, belastingtelefoonmedewerkers, voorlichters allemaal tot het apparaat behoren.

Materieel – smalle definitie:

Alleen de materieeluitgaven van de ondersteunende processen worden toegevoegd aan het centrale apparaatsartikel. Dit betekent onder andere de bureaucomputers, telefoons, potloden, pennen tot het apparaat behoren. Het elektronische patiëntendossier, de digitale snelwegborden, en de specifieke belastingdienstsystemen behoren echter niet tot het apparaat. Deze ICT-middelen zijn direct verbonden met het primaire proces.

Definitie Personele uitgaven en materieel:

Voor de definities van Personele uitgaven en materieel en de nadere uitsplitsing daarvan wordt verwezen naar de Rijksbrede kostensoortentabel, tevens te vinden in de Begrippenlijst op deze website.

Begrotingsfonds
Een begrotingsfonds kan worden ingesteld ten behoeve van het afzonderlijk beheren van uitgaven en ontvangsten van het Rijk die voor een specifiek doel bestemd zijn. Voor de nadere uitwerking en toelichting op begrotingsfondsen wordt verwezen naar artikel 2.11 en de bijbehorende Memorie van toelichting van de Comptabiliteitswet 2016.

Begrotingsmutaties (voorafgaand toezicht)
Ten behoeve van het toezicht op de begrotingsuitvoering staat het instrument van voorafgaand toezicht tot beschikking van de Minister van Financiën.

TOELICHTING

Algemeen

De aanlevering van de uitvoeringsmutaties vormen de basis voor de (budgettaire) voorbereiding voor het toezicht op de begrotingsuitvoering. De regels budgetdiscipline schrijven voor dat tegenvallers dan wel dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de Minister van Financiën.

Proces

De loketopeningen in januari, februari, maart, juni, juli en oktober dienen achtereenvolgens ter voorbereiding op de rapportage aan Europa, de slotwet, de Voorjaarsnota, de julibrief, de augustusbrief/Miljoenennota en Najaarsnota. Omdat medio januari niet altijd alle uitvoeringsinformatie beschikbaar is (inclusief informatie van uitvoerende diensten), dient na het beschikbaar komen van deze informatie in februari met een extra loketopening een geactualiseerde begrotingsrapportage december aan de Minister van Financiën (i.c. de IRF) te worden overgelegd. Er wordt inzicht gegeven in het verloop van de kasuitgaven, de kasontvangsten en de verplichtingen. Voor de presentatie van de financiële uitvoeringsgegevens wordt gebruik gemaakt van het Interdepartementaal Budgettair Overleg Systeem (IBOS). Daartoe moeten alle begrotingsmutaties per aanleverdatum in het IBOS zijn ingevoerd, zodat de hieropvolgende werkdagen kunnen worden gebruikt om overleg te voeren over de voorgestelde mutaties tussen FEZ en IRF.

Inhoud

De begrotingsmutaties worden gerangschikt in mee- en tegenvallers, beleidsmatige mutaties en technische mutaties (overboekingen en desalderingen). De toelichtingen worden in hun onderlinge samenhang gepresenteerd. Voor de toelichting bij de voorgestelde mutaties wordt niet volstaan met een omschrijving van de mutatie. Er wordt ingegaan op de reden dan wel oorzaak (causale relatie) van de begrotingsmutatie, een prijs en volumeonderbouwing. Een overzicht van toezeggingen en (wettelijke) regelingen die de mutatie veroorzaken kan deel uitmaken van de toelichting. In geval van gesaldeerde mutaties wordt ook toegelicht waaruit deze mutaties zijn opgebouwd. In overleg met de IRF kunnen afspraken worden gemaakt over de ondergrens van toe te lichten mutaties of een hogere frequentie van aan te leveren rapportages.

Ten behoeve van het toezicht op de begrotingsuitvoering staat het instrument van voorafgaand toezicht tot beschikking van de Minister van Financiën.

De toezichthoudende rol van de Minister van Financiën is gebaseerd op de artikelen 4.12, tot en met 4.15 van de Comptabiliteitswet 2016. Op basis van deze artikelen kan voorafgaand overleg worden gevoerd over beleidsmatige zaken met een budgettair belang tussen een ministerie en het Ministerie van Financiën.

Uit hoofde van artikel 4.12, tweede lid van de Comptabiliteitswet 2016 kan jaarlijks een aantal begrotingsartikelen worden aangewezen voor het zogeheten «Voorafgaand toezicht». Deze vorm van toezicht houdt in dat geen verplichtingen op de desbetreffende artikelen mogen worden aangegaan, voordat de Minister van Financiën daarmee heeft ingestemd. De wijze waarop aan deze vorm van toezicht invulling wordt gegeven, kan uiteenlopen van de meest strikte vorm van toezicht naar een soepelere vorm van toezicht.

Beleidsinformatie
Informatie over het beleid (en de bedrijfsvoering) in de beleidsartikelen van begrotingen en jaarverslagen. Het betreft vooral informatie over de doelstellingen van beleid, de beoogde en/of gerealiseerde resultaten van beleid, de daartoe te leveren en/of geleverde prestaties en de daarmee gemoeide kosten.

Beleidsmatige begrotingswijziging
Onder **Beleidsmatige wijzigingen** worden wijzigingen in de begroting verstaan die voortvloeien uit beleidsmatige beslissingen en/of wijzigingen in de begroting die voortvloeien uit een nieuw genomen besluit met financiële consequenties.

Bijdrage aan Shared Service Organisaties
De bijdrage aan SSO's die bedrijfsvoeringsdiensten leveren, worden toegevoegd aan het centrale apparaatsartikel en maken onderdeel uit van de materiële apparaatsuitgaven. Deze uitgaven worden gelabeld als «Bijdrage aan SSO's«.

Onder deze categorie kunnen alleen de bijdragen worden toegevoegd indien deze op onderstaande lijst staan van SSO's die bedrijfsvoeringsdiensten leveren.

Voor een overzicht van de SSO's wordt verwezen naar de Rijksbrede kostensoortentabel. Deze tabel is te downloaden vanaf deze website.

Comptabele rechtmatigheid
Comptabele rechtmatigheid houdt in dat een financiële transactie waarvan de uitkomst in het departementale jaarverslag wordt verantwoord, in overeenstemming is met de begrotingswetten en met de in internationale regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen opgenomen bepalingen die de uitkomst van die financiële transactie beïnvloeden.

Indien de voorwaarden in subsidiebeschikkingen en overeenkomsten een nadere invulling betreffen van de voorwaarden die gesteld zijn in de genoemde wet- en regelgeving en als zodanig zijn benoemd in deze wet- en regelgeving, dan vallen deze voorwaarden onder de definitie van comptabele rechtmatigheid.

Definitie ICT
Definitie van ICT, ten behoeve van de uitgaven ICT in moedel 4.97 van ministeries (incl. agentschappen) in 2016 en verder. De ICT-uitgaven/kosten worden onderscheiden in een beperkt aantal hoofdrubrieken. BZK en FIN hebben overleg gevoerd om de reeds bestaande indeling van ICT-hoofdrubrieken voor apparaat ook zoveel mogelijk van toepassing te laten zijn voor de definitie van ICT-programma uitgaven.

Naast de onderstaande kostensoorten wordt ook gevraagd de aard van de uitgaven (apparaat of programma) op te geven.

De kostensoorten en definities zijn:

1. Kosten eigen personeel dat werkzaam is in ICT functies
2. Hardware

   Alle kosten voor computer hardware en telefoniehardware. Hiertoe behoren de aanschaf, lease, afschrijvingen (indien van toepassing) en kosten voor onderhoud van werkplek apparatuur, faxapparatuur, printers, vaste en mobiele telefoons, mainframes, servers en server racks, modems/routers/switches, telefooncentrales; ook de uitgaven voor rekencentrumsoftware dienen op deze post verantwoord te worden.
   Op deze post worden de volgende uitgaven niet verantwoord: koelingapparatuur, antennemasten, gebouwbekabeling, verkeerslichten, matrixborden, sensoren, camera's.

3. Standaard software

Hieronder wordt verstaan de som van uitgaven voor aanschaf of afschrijving en onderhoud van licenties voor standaard (*'packaged')* software. In deze categorie vallen ook uitgaven aan (abonnementen voor) SAAS- en IAAS-diensten (software as a service, Infrastructure as a service).

4. Spraak en Data Verbindingen

   Alle uitgaven aan data communicatie waaronder: de kosten van externe data communicatie providers en abonnementen & specifieke kosten voor spraak- en datagebruik (waaronder VoIP) op draagbare communicatie apparatuur.

5. Inhuur van personele capaciteit van externe bedrijven ten behoeve van ICT taken (die op het apparaatsartikel onder personele uitgaven worden verantwoord).
6. Uitbestede diensten aan ICT leveranciers; hosting diensten, huur datacenter ruimte, gebundelde ICT diensten opdrachten, afschrijvingen van geactiveerde diensten en maatwerk software.

N.B. Operationele ICT bij Defensie (onder meer ICT voor (wapen-)systemen) is uitgezonderd van dit overzicht van ICT kosten.

Desinvesteringen
Wanneer sprake is van het tenietgaan van het materieel vast actief, bijvoorbeeld als gevolg van sloop of afbraak.

Eindejaarsmarge
In de beleidsbrief wordt een overzicht opgenomen met de totale eindejaarsmarge, gesplitst naar de beleidsartikelen waarop deze wordt ingezet (conform onderstaand model) en aangegeven wordt om welke reden de middelen op dat artikel worden toegevoegd en waar eventueel sprake is van overlopende verplichtingen.

Het overzicht wordt opgesteld conform model 4.56.

Exogene begrotingswijziging
Exogene begrotingswijzigingen worden veroorzaakt door externe factoren. Te denken valt aan een groter beroep op een regeling dan waarmee bij de ontwerp-begroting rekening werd gehouden. Daarbij maakt het verschil of de regeling een open-einde-karakter heeft of dat er voor de regeling een subsidieplafond is vastgesteld. In het eerste geval zal aan het hogere beroep gevolg gegeven moeten worden, ook als daartoe op de begroting onvoldoende middelen zijn uitgetrokken. De noodzakelijke verhoging is onvermijdelijk, daar deze dan kennelijk politiek of bestuurlijk wenselijk is.

Extracomptabel
Maakt geen onderdeel uit van de boekhouding.

Financiële begrotingsinformatie
De in een begroting opgenomen informatie over de financiële aspecten van het voorgenomen beleid en de voorgenomen bedrijfsvoering.

Financiële verantwoordingsinformatie
Financiële verantwoordingsinformatie is de in een jaarverslag opgenomen informatie over de financiele aspecten van het gevoerde beleid en de gevoerde bedrijfsvoering.

Het betreft de kwantitatieve informatie ontleend aan de financiële administraties. De financiële toelichtingen bij de departementale verantwoordingsstaat worden op een duidelijk identificeerbare wijze - dat wil zeggen in separate paragrafen - in het beleidsverslag opgenomen als onderdeel van de toelichting per begrotingsartikel (zowel voor beleidsartikelen als voor niet-beleidsartikelen).

Financiële instrumenten
De indeling van de uitgaven naar Financieel Instrument sluit aan bij de rol en verantwoordelijkheid van de minister. De wijze waarop de uitgaven het ministerie verlaten is leidend.

De te onderscheiden financiële instrumenten zijn (limitatief):

- Subsidies (regelingen);
- Leningen;
- Garanties;
- Bekostiging;
- Inkomensoverdrachten;
- Opdrachten;
- Bijdrage aan agentschappen;
- Bijdrage aan ZBO's/RWT's;
- Bijdrage aan medeoverheden;
- Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties;
- Bijdrage aan (andere) begrotingshoofdstukken;
- Bijdrage aan sociale fondsen;
- (Schade)vergoedingen
- Storting/onttrekking begrotingsreserve;
- Personele uitgaven;
- Materiële uitgaven;
- Rente;
- Vermogensverschaffing/-onttrekking;
- Mutaties in rekening-courant en deposito's (alleen FIN);
- Institutionele inrichting (alleen begrotingshoofdstukken I & II);
- Nog te verdelen;
- Geheim;
- Ontvangsten.

Hieronder staat per instrument de bijbehorende definitie:

Subsidies (regelingen)

De aanspraak op financiële middelen, door een bestuursorgaan verstrekt met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager, anders dan als betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten (Awb, artikel 4.21).

Leningen

De overdracht van beleidsgeld waarbij afspraken over rente, looptijd en aflossing van toepassing zijn, met de verplichting tot terugbetaling van het geleende bedrag.

Garanties

Een voorwaardelijke financiële verplichting van de overheid aan een partij buiten het Rijk en decentrale overheden (Provincies, Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen), die pas tot uitbetaling komt als zich bij de wederpartij een bepaalde omstandigheid (realisatie van een risico) voordoet.

Bekostiging

Financiële overdracht van beleidsgeld - voor zover niet vallend onder subsidies, leningen en opdrachten - aan instellingen buiten de Rijksoverheid voor de uitvoering van het beleid. Het betreft hier vooral overdrachten aan onderwijs-, onderzoeks-, media-, en/of cultuurinstellingen.

Inkomensoverdrachten

Het overdragen van financiële middelen aan een individu en/of huishouden zonder daarvoor een directe tegenprestatie te verlangen en met het oogmerk de wederpartij te ondersteunen in de bekostiging van zijn lopende uitgaven. In het algemeen vindt de overdracht plaats in de vorm van een uitkering of bijdrage van de overheid.

Opdrachten

Directe bestedingen aan derden voor de inkoop van diverse goederen en/of diensten ten behoeve van het beleid. Bij een opdracht is sprake van een concreet eindproduct/resultaat (uitbesteding) waarvoor een afgesproken tijdspad geldt.

Bijdrage aan agentschappen

Bedragen ter dekking van de apparaatskosten van een agentschap die bestaat uit: de uitvoeringskosten van de opdrachtgever - mogelijk een ander departement - aan een agentschap en eventueel de eigenaarsbijdragen van het moederdepartement aan dat agentschap.

Bijdrage aan ZBO's/RWT's

De totale financiële bijdrage (programma en apparaat) aan de ketenpartners (ZBO's/RWT's/overheidsstichtingen zoals bijvoorbeeld ICTU van het Ministerie van BZK) - voor zover niet vallend onder bekostiging - die de overheid bij de uitvoering van het beleid inschakelt.

Bijdrage aan medeoverheden

De financiële bijdrage aan de medeoverheden zoals provincies, gemeenten en waterschappen die de overheid bij de uitvoering van het beleid inschakelt, bijvoorbeeld de specifieke uitkeringen aan gemeenten en provincies. Onder dit financieel instrument worden ook de verplichtingen en uitgaven aan de Caribische landen binnen het Koninkrijk geraamd en verantwoord overeenkomstig de bestaande praktijk.

Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties

De financiële bijdrage aan internationale en nationale organisaties - voor zover het geen ZBO's of RWT's betreft - die de overheid bij de uitvoering van het beleid inschakelt en/of lidmaatschappen van (inter-)nationale organisaties, bijvoorbeeld bijdragen aan de Europese Unie, VN, NGO's.

Bijdrage aan (andere) begrotingshoofdstukken

De financiële bijdrage aan (andere) begrotingshoofdstukken (inclusief begrotingsfondsen).

Bijdrage aan sociale fondsen

De financiële bijdrage aan de fondsen waaruit uitkeringen en voorzieningen worden verstrekt krachtens sociale verzekeringswetten.

(Schade)vergoedingen

(Schade)vergoeding is een aanspraak van een natuurlijke persoon of een rechtspersoon op vergoeding van de kosten voor de uitvoering van overheidsmaatregelen als gevolg van externe factoren of een vergoeding van kosten die door toedoen van de overheid zijn ontstaan. Voorbeelden van (schade)vergoedingen door het Rijk zijn: vergoeding van de kosten voor de versterkingsmaatregelen aan de eigenaren van de woningen in Groningen als gevolg van gaswinningen of de compensatievergoedingen voor de gedupeerde ouders inzake de Kinderopvangtoeslagen.

Storting/onttrekking begrotingsreserve

Uitgaven/ontvangsten in de vorm van donaties/onttrekkingen aan een geoormerkte, meerjarige budgettaire voorziening die wordt aangehouden op een afzonderlijke rekening-courant bij het ministerie van Financiën.

Personele uitgaven

Apart gedefinieerd, zie elders in de begrippenlijst.

Materiële uitgaven

Apart gedefinieerd, zie elders in de begrippenlijst.

Rente

De vergoeding die betaald/ontvangen wordt voor het (uit)lenen van geld.

Vermogensverschaffing/-onttrekking

Het beschikbaar stellen of onttrekken van vermogen aan een onderneming of andere organisatie, bijvoorbeeld in de vorm van aandelen met als doel de gewenste zeggenschap ten aanzien van de maatschappelijke functie van deze onderneming of organisatie te borgen.

Mutaties in rekening-courant en deposito's (alleen FIN)

De wijzigingen in de onderlinge financiële verhoudingen tussen de deelnemers aan het schatkistbankieren en het ministerie van Financiën. Dit instrument is uitsluitend bestemd voor het ministerie van Financiën, te weten voor het agentschap.

Institutionele inrichting (alleen begrotingshoofdstukken I & II)

Dit instrument duidt de rijksuitgaven voor wat betreft de Koning en de Hoge Colleges van Staat (die niet te duiden zijn onder een ander financieel instrument). Personele en materiële ondersteuning van deze instituties kunnen onder de daarvoor bestaande instrumenten vallen. Alleen te gebruiken in begrotingshoofdstukken I en II.

Nog te verdelen

Dit instrument kan gebruikt worden in het artikel *Nog onverdeeld.*

Geheim

Dit instrument past op geheime uitgaven, doorgaans op artikelen *Geheim.*

Ontvangsten

Ontvangsten hoeven geen financieel instrument, maar vanwege technische aspecten in IBOS kan het nodig zijn wel een instrument te kiezen. Als het bijvoorbeeld geen duidelijke ontvangsten onder een ander financieel instrument betreft, kan dit instrument logisch zijn.

Garantie
Een voorwaardelijke financiële verplichting van de overheid aan een private partij buiten de «sector overheid» (CBS definitie), die pas tot uitbetaling komt als zich bij de wederpartij een bepaalde omstandigheid (realisatie van een risico) voordoet.

Inhuur externen
Inhuur externen is het uitvoeren van werkzaamheden in opdracht van een bij de rijksoverheid in dienst zijnde opdrachtgever, door een private organisatie met winstoogmerk, middels het tegen betaling inzetten van personele capaciteit en deskundigheid, waarop door de opdrachtgever mede gestuurd wordt.

Juridische verplichting
Verplichting, ook garantieverplichting, die ontstaat op grond van een verdrag, wet, koninklijk besluit, ministeriële regeling, beschikking, verbintenis of een andere op controleerbare wijze vastgelegde afspraak tussen een derde of tussen dienstonderdelen van het Rijk op basis van artikel 2.14, eerste lid onder a en b van deComptabiliteitswet 2016.

Financiële verplichting

De voorwaardelijke of onvoorwaardelijke verplichting tot het in de toekomst doen van een kasbetaling aan een derde of aan een ander dienstonderdeel.

Niet-departementale begroting
De volgende begrotingen zijn een niet-departementale begroting: I, IIA, IIB, IV, IXA, XVII en XVIII (dus exclusief de begrotingen van de begrotingsfondsen).

Niet-financiële informatie
Niet-financiële informatie betreft de kwantitatieve en kwalitatieve informatie over het beleid, inclusief de bedrijfsvoering, voor zover die informatie beoogt inzicht te bieden in de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de beleidsuitvoering en de doelmatigheid van de bedrijfsvoering. De financiële informatie is hiervan uitgezonderd.

Niet-financiële verantwoordingsinformatie
De in een jaarverslag opgenomen informatie over de niet-financiële aspecten van het gevoerde beleid en de gevoerde bedrijfsvoering.

Personele en materiële uitgaven
Definitie personele uitgaven

Voor de definitie van personele uitgaven wordt aangesloten op de huidige inputgegevens. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen uitgaven aan «Eigen personeel» (de som van loonkosten en personele exploitatie), «Post-actieven» en «Externe inhuur». Eigen personeel heeft betrekking op personeel die een arbeidsovereenkomst bij het betrokken departement heeft. Leidend daarbij zijn de cijfers die uit de personeelsadministratie komen. Deze uitgaven hebben betrekking op alle uit de rechtspositiebepalingen en aanverwante (wettelijke) regelingen voortvloeiende uitgaven aan en ten behoeve van de werknemers. Onder personele uitgaven (vallend onder Apparaat Personeel) wordt verstaan de optelling van de volgende categorieën:

Loonkosten

Alle uit de rechtspositiebepalingen en aanverwante (wettelijke) regelingen voortvloeiende uitgaven aan en ten behoeve van de werknemers, zoals:

- Salaris en Individueel Keuze Budget (IKB) eigen personeel
- Vergoedingen voor inbesteding personeel
- Toelagen, toeslagen en vergoedingen gratificaties
- Onkostenvergoedingen waaronder woon-werkverkeer (ook collectieve inkoop OV kaarten)
- Sociale lasten en bijdrage zorgverzekeringswet
- Pensioenpremies
- Eindheffing loonbelasting

Personele exploitatie

Alle niet onder loonkosten vallende uitgaven met betrekking tot werknemers, zoals:

- Verhuiskosten (ook voor verhuizingen naar het buitenland)
- Hotels in het kader van dienstreizen
- Werving en selectie, keuringen, assesments, outplacement, loopbaanbegeleiding en re-integratie
- Arbeidsgezondheidskundige begeleiding (ARBO), werkplekaanpassing, uitbesteding arbo-dienstverleningo bedrijfshulpverlening (BHV)
- Representatie voor eigen personeel
- Opleiding, coaching, training, bezoek van symposia en congressen (externe opleidingen/trainingen, maar ook opleidingen/trainingen die door het Rijk worden verzorgd)
- Personeelsevenementen, -bijeenkomsten en recepties
- Noodzakelijke contributies van personeel (bijv. NBA)
- Uitgaven sociaal flankerend beleid
- Kinderopvang
- Vaccinaties en andere medische vergoedingen

– Visa, paspoorten en andere reisbescheiden

Post actieven

Alle uitgaven aan en ten behoeve van voormalig personeel, voor zover niet ten laste komend van derden (pensioen- of uitkeringsfonds) zoals:

Functioneel leeftijdsontslag (FLO), Uitkering substantieel bezwarende functies (SBF), (bovenwettelijke) werkloosheidsuitkeringen, wachtgelden en de daarmee samenhangende uitvoeringskosten van derden.

Externe inhuur

Aansluiten bij definitie van BZK: model 3.60.

Sinds 2013 wordt de categorie «Externe inhuur» op het apparaatsartikel personeel (AP) als aparte categorie binnen de personele uitgaven inzichtelijk gemaakt.

Definities Materieel

Algemene opmerkingen:

– Voor alle definities geldt dat deze betrekking hebben op uitgaven die bedoeld zijn voor activiteiten ter ondersteuning van het primaire proces.
– In de definitie wordt telkens gerefereerd aan alle uitgaven; hieronder vallen zowel middelen als uitbestede diensten. De uitgaven voor eigen personeel worden zonder uitzondering onder loonkosten geboekt.
– Werkplek gerelateerde ICT uitgaven hebben betrekking op de ondersteunende bedrijfsapplicaties en voorzieningen die gebruikt worden in de PIOFACH kolommen, alsmede generieke applicaties op het gebied van authenticatie, intranet en kantoorautomatisering.
– De kantoorautomatisering omvat alle noodzakelijke software en hardware die benodigd is om de basisfunctionaliteit voor kantoorfuncties, gegevensuitwisseling en gegevensbescherming op alle pc's (werkplekken) binnen de organisatie te kunnen garanderen.

De onderstaande definities en uitsplitsingen zijn gebaseerd op:

– De bestaande interdepartementale kostensoortentabel
– Uitgavenrubricering voor spend analyse (inkoop en categoriemanagement)
– De huidige NEN 2748 en de Europese norm 15221

De bijdrage aan SSO's die bedrijfsvoeringsdiensten leveren, worden toegevoegd aan het centrale apparaatsartikel en maken onderdeel uit van de materiële apparaatsuitgaven. Onder deze categorie kunnen alleen de bijdragen worden toegevoegd indien deze op de lijst staan van SSO's die bedrijfsvoeringsdiensten leveren (zie Bijdrage aan SSO's in de Begrippenlijst).

Met ingang van 2013 worden de categorieën ICT en Bijdrage aan SSO's op het apparaatsartikel als aparte categorieën binnen het materieel inzichtelijk gemaakt.

Planflexibiliteit
Budgetten zijn planflexibel als er nog geen definitief besluit over de uitvoeringsoptie (in geval van IenM betreft dit een voorkeursbeslissing en bij Defensie een project voorbij de verwervingsvoorbereidingsfase) is genomen. De planflexibele budgetten zijn niet-juridisch verplicht. Het moment van overgang tussen planflexibel en planinflexibel is een brief van het kabinet aan de Tweede Kamer waarin de beslissing over de uitvoeringsoptie wordt vermeld. De overgang naar planinflexibel betekent niet dat budgetten dan juridisch verplicht zijn.

Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek
Artikel 4.1, eerste lid, onder c, van de Comptabiliteitswet 2016 verplicht ministers om al het beleid op hun begroting periodiek te onderzoeken op doeltreffendheid en doelmatigheid. Artikel 4:24 van de Algemene Wet Bestuursrecht bevat de verplichting om, tenzij wettelijk anders bepaald, subsidies die berusten op een wettelijk voorschrift ten minste eenmaal in de vijf jaar te evalueren.

Deze regeling stelt, op basis van artikel 4.20, tweede lid, onder f van de Comptabiliteitswet 2016, eisen aan het onderzoek naar de doeltreffendheid en doelmatigheid.

Zie de regeling periodiek evaluatieonderzoek.

Rechtspersoon met een wettelijke taak (RWT)
Rechtspersoon met een wettelijke taak is een rechtspersoon die een bij of krachtens een wet geregelde taak uitvoert en die daartoe geheel of gedeeltelijk wordt bekostigd uit de opbrengst van een bij of krachtens een wet ingestelde heffing, met uitzondering van de gemeenten, provincies, waterschappen, de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, openbare lichamen voor beroep en bedrijf en openbare lichamen en gemeenschappelijke organen ingesteld krachtens de Wet gemeenschappelijke regelingen uitgezonderd de openbare lichamen en gemeenschappelijke organen waaraan vanwege het Rijk wordt deelgenomen.

Rijksbetaalstukken
Een Rijksbetaalstuk is een opdracht aan de Rijkshoofdboekhouding om de rekeningen courant van twee desbetreffende rekeninghouders spiegelbeeldig te muteren.

Een Rijksbetaalstuk wordt gebruikt voor betalingen die niet via het reguliere bancaire betaalcircuit kunnen plaatsvinden. Alleen om dringende reden van doelmatigheid kan een Rijksbetaalstuk in de plaats treden van een bancaire overmaking.

Een Rijksbetaalstuk wordt digitaal aan de Rijkshoofdboekhouding aangeboden (bz.rhb@minfin.nl) door middel van het volledig ingevulde en rechtsgeldig ondertekende formulier Verzoek Rijksbetaalstuk. Dit formulier is te downloaden van https://www.dsta.nl/schatkistbankieren/klanten/ministeries/formulieren.

Het Rijksbetaalstuk dat betrekking heeft op begrotingsjaar t en de Rijkshoofdboekhouding niet later bereikt dan 26 januari t+1 wordt door de Rijkshoofdboekhouding verwerkt.

Rijksbrede kostensoortentabel
Met ingang van 2013 is een Rijksbrede kostensoortentabel van toepassing voor alle departementen. In de tabel zijn de kostensoorten en bijbehorende definities opgenomen. Deze tabel is tevens te downloaden vanaf deze website.

Tevens gaat de sector Rijk in 2013 over op de werkkostenregeling ook hiervoor zijn kostensoorten voorgeschreven. Deze kostensoorten kunt u vinden in de spreadsheet kostensoorten werkkostenregeling. Klik op de volgende link voor een download van de spreadsheet kostensoorten werkkostenregeling.

TOELICHTING

De definities van de Rijksbrede kostensoortentabel zijn geen eisen voor het jaarverslag, maar hebben betrekking op de inrichting van de financiële administraties.

Door de Auditdienst Rijk wordt het naleven van deze definities voor de administratie dan ook beoordeeld als onderdeel van het financieel beheer. Afwijkingen/niet naleving hebben dan geen gevolgen voor het controleoordeel bij het jaarverslag, maar kunnen wel van invloed zijn op de bevindingen over het financieel beheer. Geconstateerde afwijkingen kunnen dan leiden tot onvolkomenheden in de bedrijfsvoering. De kostensoortentabel dient op het niveau van de begrotingsartikelen juist toegepast te worden. Het niet juist gebruiken van kostensoorten kan geen invloed hebben op de goedkeuring van uitgaven/verplichtingen/ontvangsten, ervan uitgaande dat deze op de juiste artikelen zijn verantwoord.

De financiële toelichting op de samenvattende verantwoordingsstaat batenlastenagentschappen is onderdeel van de financiële informatie in het jaarverslag. Deze toelichting bestaat uit de staten van baten en lasten, balansen en kasstroomoverzichten van de diverse agentschappen van een ministerie en de toelichtingen daarop, die door de Auditdienst Rijk in de controle hierop worden betrokken. Hierbij wordt door de Auditdienst Rijk ook de rubricering (nadere uitsplitsing) van de posten in deze overzichten meegenomen. In het kader van deze controle wordt door de Auditdienst Rijk geen specifieke toets uitgevoerd op de juiste toepassing van de Rijksbrede kostensoortentabel.

Risicovoorziening
De risicovoorziening betreft een budgettaire reservering direct en alleen gekoppeld aan een risicoregeling waarop het «garantiekader» van toepassing is zoals besproken in de kabinetsreactie op het rapport van de Commissie Risicoregelingen. Op de saldibalans wordt de risicovoorziening verantwoord bij de balansposten 5 en 5a betreffende begrotingsreserves.

Slotverschillen
Het verschil op het niveau van een begrotingsartikel dat na afloop van een begrotingsjaar wordt vastgesteld tussen de realisatie van de uitgaven, onderscheidenlijk de ontvangsten, en de raming van de uitgaven, onderscheidenlijk de ontvangsten, in de wet tot vaststelling van de begrotingsstaten, bedoeld in artikel 2.23, en de wijzigingen die daarin zijn aangebracht door middel van de wetten tot wijziging van de begrotingsstaten, bedoeld in artikel 2.26 van de Comptabiliteitswet 2016.

Slotverschil is het verschil op het niveau van een begrotingsartikel tussen de realisatie van de uitgaven en ontvangsten en de vastgestelde uitgaven en ontvangsten in de ontwerpbegrotingen en de suppletoire begrotingen.

Suppletoire begroting
Wetsvoorstel tot wijziging van de begroting. Voorbeelden van een suppletoire begroting zijn:

1. De eerste suppletoire begroting die samenhangt met de Voorjaarsnota;
2. De tweede suppletoire begroting die samenhangt met de Najaarsnota;
3. Een incidentele suppletoire begroting;
4. Slotwet.

Technische mutaties
Technische mutaties zijn mutaties zonder beleidsmatige of financiële consequenties. Bijvoorbeeld desalderingen.

Vastgestelde begroting
Dit betreft de stand ontwerpbegroting (derde dinsdag van september) plus de mutaties die bij een nota van wijziging, amendement, motie, of incidentele suppletoire begroting ten opzichte van de ontwerpbegroting (dus na de derde dinsdag van september, maar voor de mutaties eerste suppletoire begroting) zijn aangebracht.

Zelfstandig bestuursorgaan (ZBO)
Bestuursorganen van de centrale overheid die op grond van wet- of regelgeving (bij de wet, krachtens de wet bij algemene maatregel van bestuur of krachtens de wet bij ministeriële regeling) met openbaar gezag zijn bekleed en niet hiërarchisch ondergeschikt zijn aan een minister.

Zie ook het ZBO-register.

Wijzigingen 2025

Het tijdsschema van aanlevering van (concept)stukken en van IBOS-loketopeningen is geactualiseerd.
- De datum voor het indienen van de beleidsbrief is gezet op woensdag 5 maart. De aanleverdata voor de (concept) 1e suppletoire begroting zijn consistent met de voorziene voorjaarsbesluitvorming, waarbij de Voorjaarsnota 2025 op vrijdag 25 april wordt verzonden. Op 5 maart worden ook de mutaties beleidsbrief in IBOS gezet door departementen.
- Op 12 maart opent er voor één dag een IBOS-loket voor verwerking van finale noodzakelijke mutaties voor de jaarstukken.

- De ronde suppletoire begrotingen op Prinsjesdag is opnieuw opgenomen in het tijdsschema onder de naam 'suppletoire begroting september'.
- Het slotwetloket is op verzoek van departementen met één week verlaat. Dit heeft geen doorwerking in de rest van het Verantwoordingsproces.
- Het proces rond de Najaarsnota is met een week verlaat. In de loop van de jaren is dit steeds een beetje vervroegd om rekening te houden met weekenddagen. Met deze correctie is dit rechtgetrokken.

Het focusonderwerp van het Financieel Jaarverslag Rijk 2024 is op verzoek van de Tweede Kamer 'Prioriteren van beleid met aandacht voor de uitvoering en arbeidsmarkt'.
- Op de precieze uitwerking van het focusonderwerp wordt zo spoedig mogelijk teruggekomen. Dit focusonderwerp richt zich op specifieke knelpunten bij de prioritering van beleid.
- Het focusonderwerp bij het jaarverslag 2023 omvatte de uitvraag naar de oorzaken van onderuitputting.
- Vanwege het belang van het onderwerp onderuitputting wordt in de RBV 2025 de departementen nogmaals gevraagd om in het jaarverslag 2024 in te gaan op eventuele onderuitputting na Najaarsnota/2e suppletoire begroting. Dit onderwerp wordt opgenomen in het beleidsverslag 2024 van het departementale jaarverslag om andermaal op de eventuele onderuitputting na Najaarsnota/2e suppletoire begroting te reflecteren (Model 3.21d).

Departementen nemen bij de ontwerpbegroting 2026 een bijlage klimaatfondsuitgaven op.
- Dit is vastgesteld op voorstel van de minister van Economische Zaken en Klimaat in de Ministerraad van vrijdag 12 april jl.
- Het model voor deze bijlage (model 1.48) toont de raming van alle klimaatfondsmiddelen, inclusief toelichting.
- De voorschriften voor de departementale jaarverslagen 2025 zullen in de RBV 2026 worden opgenomen.

Er is een nieuwe werkwijze voor omgaan met negatieve bijstellingen van verplichtingen die in eerdere jaren zijn aangegaan.
- Naar aanleiding van accountantsbevindingen is deze wijziging uitgewerkt.
- Voor negatieve bijstellingen van verplichtingen die in een eerder jaar door de Kamer zijn geautoriseerd en aangegaan is het niet meer toegestaan dat deze worden gesaldeerd in de budgettaire tabellen en de verantwoordingsstaat.
- Wanneer departementen dit *systeemtechnisch* niet kunnen bepalen, dient voor negatieve bijstellingen - niet technisch van aard en groter dan 25 mln. euro - van *financiële* (overige) verplichtingen in een begrotingsjaar te worden bepaald of er sprake is van vrijval van een verplichting die in een eerder jaar door de Kamer is geautoriseerd en aangegaan. Is dat het geval, dan mag deze vrijval niet worden gesaldeerd met de in het lopende boekjaar door de Kamer geautoriseerde en aangegane verplichtingen. Over deze tussenoplossing is overeenstemming bereikt met ADR en AR.
- Voor negatieve bijstellingen van oude *garantie*verplichtingen geldt per 1/1/2024 dat er in zijn geheel niet mag worden gesaldeerd.

Op 1 januari 2025 treedt de nieuwe Regeling Agentschappen in werking. De belangrijkste inhoudelijke wijziging die doorwerkt in de RBV 2025 is dat omzet op een andere manier wordt gedefinieerd (als baten in plaats van omzet, en naar soort baten in plaats van bron van herkomst).
- Enkele bestaande financiële verslaggevingsregels worden verplaatst van de Regeling agentschappen naar de RBV zodat alle verslaggevingsstelsels in één regeling te vinden zijn.
- Verplichtingen-kasagentschappen bestaan in de praktijk niet en worden in de nieuwe Regeling agentschappen niet meer uitgewerkt en daarom worden de verwijzingen en modellen daaromtrent in de RBV geschrapt.
- Voor de verantwoording 2024 gelden echter nog de regels van de oude Regeling Agentschappen.

Er is een nieuw toetsingskader fiscale regelingen waarbij vragen in het toetsingskader zijn aangescherpt en er concrete criteria zijn opgesteld voor het opstellen van een horizonbepaling.
- In navolging van het advies van de 17e Studiegroep Begrotingsruimte is er een nieuw toetsingskader fiscale regelingen opgesteld. Dit is verwerkt in model 4.55 van de RBV.

Bij budgettaire mutaties van 20 miljoen of meer moet worden vooruitgewezen naar een Kamerstuk dat betreffende beleidskeuzes uitlegt.

– Bij model 1.32b – Overzichtstabel voor beleidsagenda - en model 2.17 – Uitgavenmutaties - is de volgende zin toegevoegd aan de toelichting: 'Bij beleidsmatige intensiveringen met een budgettaire mutatie van 20 miljoen of meer in enig jaar wordt verwezen of vooruitgewezen naar een stuk met daarin de door de Kamer te ontvangen informatie conform de werkwijze Beleidskeuzes uitgelegd (CW3.1).'

Overig
– Op verzoek van het CBS is model 4.70 (Overzicht (im)materiële activa: standen en mutaties) verwijderd, dat vraagt het CBS separaat al rechtstreeks uit, en niet langer via de FEZ-directies.

Archief

Hieronder kunt u in pdf een oudere versie van de Rijksbegrotingsvoorschriften downloaden.

Beschikbare jaargangen:

Rijksbegrotingsvoorschriften 2024

Rijksbegrotingsvoorschriften 2023

Rijksbegrotingsvoorschriften 2022

Rijksbegrotingsvoorschriften 2021

Rijksbegrotingsvoorschriften 2020

Rijksbegrotingsvoorschriften 2019

Rijksbegrotingsvoorschriften 2018

Rijksbegrotingsvoorschriften 2017

Rijksbegrotingsvoorschriften 2016

Rijksbegrotingsvoorschriften 2015

Rijksbegrotingsvoorschriften 2014

Rijksbegrotingsvoorschriften 2013

Contact

In geval van vragen over de RBV, neem gerust contact op via het onderstaande adres:

Email: hafir@minfin.nl